SKILDRINGAR UR SVENSKA NATIONENS LIV

LANDSORTS-BOHÈME

ROMAN AV LUDVIG NORDSTRÖM

Les poiriers ne peuvent jamais porter d'ananas. *Voltaire*.

TREDJE UPPLAGAN

STOCKHOLM ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1928

Till min hustru, dessa och övriga skildringar ur svenska nationens liv.

Förord till den elektroniska utgåvan

Romanen *Landsorts-bohème* utkom 1911. Denna upplaga från 1928 räknas som den tredje (enligt titelsidan) eller femte (enligt Libris-katalogen). Boken digitaliserades i april 2018.

FÖRSTA KAPITLET.

Om behovet av en nationalmartyr och upphittandet av en sådan.

En nation tarvar hjältar och martyrer.

På de förra skall den kunna peka och säga:

— Se, sådana äro vi!

På de senare skall den kunna peka och säga:

— Se, sådana äro vi inte!

Svenska nationen äger en mångfald av hjältar, vilkas lov genljuder genom seklen, men martyrer, därom vet historien intet.

Svenska nationen saknar en martyr, en sten att spotta på, en man att blygas för, en hjälte i laster och brott.

Men en nation utan en martyr, utan en man att blygas för är ännu ingen riktig nation.

I klart medvetande härom ha vi länge efterspanat en martyr, värdig den svenska nationen, och vi tro oss äntligen ha funnit en sådan i tidningsredaktören Mikael Habstadius, vilken härmed vördsamligen erbjudes till nationens tjänst. ANDRA KAPITLET.

Några erinringar, som låta läsaren skymta ett och annat, däribland Nordamerikas Förenta Stater.

Om vi nu sade, vilken den stad var, där Mikael Hab-stadius på grund av ödets vilja fullbordade sitt martyrium, så skulle endast denna enda stad kunna räkna honom sig till ära. Om vi däremot hemlighålla stadens namn, kunna nästan alla landets städer göra anspråk på honom och resa hans bild på en öppen plats samt säga till det uppväxande släktet:

— Detta är bilden av Mikael Habstadius, ban, som en gång levde här i staden och blev vår martyr!

På denna grund är det också onödigt att lämna en närmare skildring av staden. Vi behöva icke säga, såsom annars varit vår plikt, var rådhuset låg och varest kyrkan, icke redogöra för husens färg och form, byggnadsmaterialets karaktär och vad man kunde se och icke se från fönstren; vi behöva endast säga, att staden ägde bland annat ett rådhus och en kyrka (kanske flera) och att husen i gemen voro likadana som alla andra hus i alla andra svenska städer. Det vill säga, att på stadens utan gensägelse svenska grund hade man uppbyggt franska, tyska och italienska fasader, så att stadsborna i själva verket bodde i en illustrerad arkitekturhistoria, vilken i likhet med alla andra sådana ägde ett litet svenskt bihang, i detta fall beläget längst i utkanten vid stadsportarna och bestående av några röda ruckel, ty det är ju landets egen byggnadskonst.11

Denna stadens yttre märkvärdighet motsvarades av en inre, i det att stadsborna på sin medfödda karaktärsbotten uppbyggt fasader av utländska åskådningssätt, av vilka de inbördes gjorde sig stor ära.

Av detta kan man förstå, att staden liknade på ett här alla andra svenska städer och att om en stad skulle önska för sin del fordra Mikael Habstadius såsom tillhörighet, de andra på goda grunder kunna säga, att han lika väl kan ha levat och verkat inom deras hankar och störar. Ty lika litet som hans stad skilde sig från någon annan svensk stad, lika litet skilde sig Mikael Habstadius från någon annan svensk man i landet.

Mikael Habstadius hade nämligen levt sitt liv alldeles så som alla andra svenska män, och just därför blev hans öde ett martyrium; ty han fick lida mindre för sig själv än för alla andra.

Glad och fattig kom han ut i livet, och alltifrån den första kvällen han sade: skål! hade han levt på skulder.

Att leva på skulder är något, som synes varje svensk man såsom det mest eftersträvansvärda på jorden, och ingen svensk kan vinna fullt förtroende hos sina landsmän, om han icke är skyldig minst 50,000 kronor. Dock får han icke ha utsikter att kunna, ej heller håg att återbetala dessa skulder; tvärtom skall han ha dessa skulder svävande på sin väg såsom en molnstod om dagen och såsom en eldstod om natten, och de leda honom säkert och tryggt upp till ärans och framgångens Kanaan.

Medveten härom ökade Mikael Habstadius alltjämt sina skulder, och genom att bete sig på detta kloka sätt blev han redaktör för en inflytelserik tidning, stormästare i sin stads W6, hög frimurare, framstående broder i S. H. T., eftersökt i Odd Fellow, den härskande vid alla spelbord, suppleant i alla styrelser (för middagarnas skull!) och den, som på varje begravning stödde änkan eller styrkte12

änklingen med lämpliga och diskreta historier vid nachspielet.

Sådan var Mikael Habstadius.

Och om icke en alldeles särskild händelse hade tilldragit sig i världen, skulle han helt säkert nått högt, blivit kommendör och dött såsom alla andra, medan hans minne drunknat i glömska.

Och vi hade gått miste om vår martyr.

Men annat stod skrivet i stjärnorna.

En dag blev nämligen en amerikansk millionär lite rubbad, gjorde en oanad dumhet, och strax stodo femton amerikanska banker på huvudet. Följden härav blev den, att en engelsk, två holländska och tre tyska banker satte sig. Följden härav återigen blev den, att tretton små svenska banker inom loppet av en månad blevo så tomma som statskyrkor, och inom loppet av två månader hade halva Sverge gjort konkurs.

Och följden härav slutligen var den, att Mikael Habstadius gick miste om att bli en vanlig tarvlig kommendör och i stället blev nationens martyr; vartill han av evighet var född och ämnad. TREDJE KAPITLET.

Ödets sändebud presenterar sig och träffar en barndomsvän, vilket kan betraktas som ett särskilt omen.

§ 1.

Men ingen blir martyr alldeles för sig själv på egen hand, någon hjälp måste man ha, hur duktig man i övrigt än må vara.

Och till hjälp åt Mikael Habstadius hade ödet utvalt en ganska liten herre, som hette herr Krackman; renrakad, rund som en måne men med en löjligt eller kanske ohyggligt vass näsa, som skar honom väg genom livet.

Herr Krackman var född i den stad, där Mikael Habstadius fullbordade sitt martyrium, och hans far hade varit pantlånare.

När herr Krackman avlagt sin studentexamen, hade han rest utomlands för att utbilda sig till skojare, emedan detta ger gott anseende och god ekonomisk ställning, och sedan utbildningstiden var slut, hade han kuskat land och rike kring och överallt visat prov på en så lysande medfödd talang, att man väntade sig betydande bovstreck av hans framtid.

När nu Mikael Habstadius och landets allmänna tillstånd voro fullmogna för martyriets igångsättande, lät ödet herr Krackman få övertaga aktiemajoriteten i en bank i Mikael Habstadii stad, nämligen i Amorteringsbanken, och skickade herr Krackman till stället för att börja sin uppgift.

Han kom en glad och blåsig lördag, och han log belåtet,14

dà han återsåg den siad, där han såsom son tili en pantlånare naturligtvis icke kunnat bli föremål för några större ärebetygelser.

Nu var ställningen såtillvida förändrad, som han bar åtskilliga personers öde i sin plånbok, och då i första rummet Mikael Habstadii; och om han icke väntade att bli ärad, så var han åtminstone förvissad om, att han skulle bli fruktad. Och det är vackert så!

Han åt helt ensam en god middag på den finaste restaurangen i stån, där, varest han som nybakad student blivit utkörd, emedan han tagit åtta supar till maten, något, som han på den tiden ansett lämpligt, men detta tänkte lian icke längre på, ty han var upptagen av sina vidlyftiga affärsplaner.

Det salt feta, löda herrar vid alla bord, och salen var uppfylld av sorl och slammer.

Plötsligt kom en herre inrusande till ett bordssällskap i herr Kruckmans närhet.

— Vad nu då? frågades. Är det nånting, som har hänt?

— Ja! svarade den nykomne. Ett mord!

— Mord!! ropade de andra och fällde kniv och gaffel. Och den nykomne berättade, att man just upptäckt en mördad änka strax utom stån i en avsides stuga.

— Jag håller, sade en person i sällskapet, att mördaren aldrig blir upptäckt! Så som polisen är här i stån!

— Ja, det är skandal! ropade man. Nu ha vi två tidningar i samhället och inte ska kunna få rättelse i det där! Ska inte Habstadius, som lägger sig i allting, kunna ta upp den saken! Vore väl besynnerligt!

Herr Kruckman hade under allt detta suttit försjunken i sina funderingar, men de sista orden blixtrade till i hans hjärna och formade sig ögonblickligen till en idé, ty han såg strax, att här erbjöd honom slumpen ett tillfälle att stärka Mikael Habstadii ställning, och ingenting kunde just15

nu vara mer välkommet. Han åt lugnt sin middag till slut, och därefter gick han ut att uppsöka Mikael Habstadius, som hans avsikt var.

Stån låg nu stilla och solig med glänsande kyrktuppar och rakt uppglidande skorstensrökar samt luften full av lördagsaftonens obeskrivliga frid och ro.

Mitt i staden fanns en stor öppen plats, och där spelade blått och skimrande vatten ur en stor grön järnfontän. Runtomkring var en sandplan med soffor, buskar, gräsmattor, blommor, hundar, barn och barnsköterskor.

På planens alla fyra sidor reste sig högtidliga hus, som innehöllo alla stadens banker.

Herr Kruckman kom långsamt gående förbi fontänen bland alla de lekande barnen, och plötsligt stod framför honom en mager kvinna med svartstripigt hår och osedvanligt brun hy samt svarta brinnande ögon.

— Nej, se! Är Ernst i stån! utropade hon.

Herr Kruckman igenkände den numera döde stadsfiskalens enda dotter, med vilken han varit läskamrat.

— God dag, Selma! svarade han därför; ty hon hette fordom Selma.

— Vet Ernst, att jag är skild från herr Wentlan? frågade hon. Wentlan! Wentlans järnhandel!

— Nej, svarade herr Kruckman leende, jag visste inte ens, att Selma hade varit gift med en järnhandel.

— En fullkomlig mesallians, käre Ernst! sade fru Wentlan livligt och lade sin hand på hans arm. Pappa var ju stadsfiskal, men herr Wentlans far var bara styrman. Och själv är han en fördömd spikplockare. För resten är han en simpel och dålig människa. Ernst vet, att jag är mycket plikttrogen, och jag skötte hans hus och uppfyllde alla mina plikter. Men Ernst förstår, han var en ohygglig underhuggare, han hade ju bara gått tre klasser i läroverk, och han kunde inte uthärda i överklassen, stackare, egentligen16

var det ju synd om honom, han borde naturligtvis ha blivit gift med en piga, kaka söker maka, och blod är tjockare än vatten. Tänk, han gick ut om rnornarna med kassörskan, och hon tvang honom alt begära skilsmässa. Akta sig för fruntimmer, Ernst, det är de mest falska och opålitliga människor, man kan tänka sig .. .

— Jag måste gå nu, fru Wentlan! sade herr Krackman, sedan han stillsamt rökande åhört hennes harang och dragit sig till minnes, hur hon varit som flicka.

— Jag skall följa Ernst! svarade hon. Jag får inte ha barnen, kan man tänka sig maken. Men jag har smugit mig hit. Han kommer nog om en stund med polis. Tycker inte Ernst, att han borde dödas?

Herr Kruckman lyfte på hatten.

— Adjö, fru Wentlan! sade han. Jag har inte tid att stanna längre.

— Skäms Ernst att gå med mig? frågade fru Wentlan med en grubblande blick. Alla människor skämmas att gå med mig, för att jag är skild.

Ty hon trodde, att det var därför.

— Nej, kära fru Wentlan! svarade herr Kruckman. Men jag måste gå! Jag har viktigare saker att tänka på än er lilla mesallians med en järnhandel!

— Ha-ha-ha! skrattade hon. Vet Ernst kanske, att jag är tokig. Jag är verkligen tokig. Han har gjort mig tokig. Och det rår redaktör Habstadius för. Jag kan se i framtiden, Ernst. Men jag minns bara min barndom, allt annat har försvunnit. Var inte högfärdig, Ernst, det väntar ett straff för Ernst också! Adjö!

Med ett gällt skratt vände hon sig bort, och herr Kruckman fortsatte sin väg över planen och gick upp till Mikael Habstadius, medan staden blev mera tyst och stilla mot aftonen.17

§ 2.

Mikael Habstadius låg i sitt rum på tidningen och sov med det feta, bruna, renrakade ansiktet fuktigt av svett.

Fönstren stodo öppna, solen föll in, och gardinerna fläktade till då och då.

Tvärsöver gatan satt en blek fru i sitt fönster med hakan i händerna och stirrade på herr Krackman, då han gick in genom porten.

Det var fru Valde.

Hennes man ägde en hund, som hette Lukas och som irrade ute nätterna igenom; det var nånting oroligt och besynnerligt med dessa människor.

Alla redaktionsrummen voro tomma och ödsliga, det drog sakta in genom de öppna fönstren, och en avlång salsklocka tickade högtidligt på en vägg.

När herr Kruckman steg in i Mikael Habstadii privata rum, hostade han, varvid Mikael Habstadius slog upp

ögonen.

— Jag tror, redaktörn sov! sade herr Kruckman.

— Va? mumlade Mikael Habstadius yrvaken.

— Jag säger, att jag tror, redaktörn sov! repeterade herr Kruckman helt lugnt.

Mikael Habstadius gäspade och sträckte på sig.

— Å, herregud! Blev det verkligen sömn! Nå, gud vare lov! Det var just precis, vad jag behövde mer än nånting annat.

— Det undrar jag ändå! sade herr Kruckman. Jag tror, det skulle inte skada med lite bättre affärer heller.

Mikael Habstadius satte sig upp och stirrade på herr Kruckman. >:;

— Mitt namn är Kruckman! sade denne.

—• Såå! sade Mikael Habstadius. Son till gamle pantlånaren i världen, kanske?

— Det hör inte hit!

— Vad vill min herre egentligen? frågade då Mikael

Habstadius. ilÉI

— Tala affärer med redaktörn! Jag tycker mig nämligen veta, att redaktörns affärer äro ganska dåliga!

— Hör nu, min herre! Ni tycks lägga er i saker, som inte angår er!

— Tja, jag undrar egentligen, om man kan säga det!

— Vafan har min herre med mina affärer att göra?

— Ä jo, det är nog en hel del det!

— Det var tusan! sade Mikael Habstadius.

— Vad säger redaktörn, om jag till exempel skulle sätta redaktörn i konkurs?

— Vad jag skulle säga? Jag skulle säga, att bland äldre och stadgade personer anses det inte passande att skämta så tidigt på dagen.

— Jag skämtar inte heller!

— Nå! Då tycks min herre kort och gott vara en förbannat otrevlig företeelse!

— Ja, det skulle man kunna säga!

— Det är alltså min herres mening att sätta mig i konkurs! Var det så?

— Inte precis, men att köpa tidningen av min vän Moje Kessler och lämna den åt redaktörn.

— Va? utropade Mikael Habstadius.

— Ni är skyldig honom, han mig, tidningen är hans, nu överlåter jag den åt er. Begriper ni?

— Hör nu, min herre! sade Mikael Habstadius. Ni är antingen en skojare eller en riktig karl.

— Ja, vad tror redaktörn själv?

— Tja! sade Mikael Habstadius. Kanske bägge delarna.

Då sade herr Krackman allvarligt:

— Sanningen att säga har jag kommit hit för att föreslå redaktörn en affär, som ...19

Han hann icke säga mer, ty dörren öppnades och en skäggig man störtade in. Han var iförd ett långt blått förkläde. Och det var herr Callmander, tidningens faktor.

— Notabla resande på stån, redaktörn! ropade han ivrigt. Det har anlänt en mördare, och första mordet har redan gått av stapeln ...

Under det faktor Callmander yttrade dessa ord med häftig röst, fixerade han herr Krackman och kände igen honom.

— Va? sade han. Herrn!? Är herrn i stån? Vafan ska herrn här och göra? Vi hade alldeles tillräckligt av herrns pappa, ska jag säga herrn! Herrns pappa var sprutchef, då jag var ordningsman, innan den här förbannade brandkåren kom till. Förr i världen, då hela stån var byggd av trä, så det fanns nånting, som kunde brinna, då fanns ingen brandkår, men nu, då alltsammans är bara sten, så inte Fan i egen hög person, om han så var aktieägare i en tändsticksfabrik, skulle kunna tutta på, då skaffar man sig brandkår för att få falska förevändningar att fördubbla skatterna. Och följden? Jo, cedera bonis, konkurs i vartannat hus, ja, herrns pappa, han fick känna på't han! Men den gången fick man i alla fall svart på vitt på att det finns lite rättvisa i världen!

— Kör ut karln, han är ju svagsint! sade herr Krackman, men det skulle han icke gjort.

—- Svagsint, sa herrn! ropade nämligen faktor Callmander med gnistrande ögon. Jaså! Herrn säger det! Men då skall jag säga herrn en annan sak, som herrn kan lägga på minnet. Det glunkas i stån, att det är herrn, som har krånglat till sig makten i Amorteringsbanken. Men herrn kan vara så full i fan och komma ihåg, att bankens första kund, det var jag, för jag drog mitt första papper i den för tjugu år sen, och vad tror herrn, banken har tjänat på mig i tjugu års tid med i genomsnitt 10 procent på papper, som varit ända uppe i 900 riksdaler? En sån förbannad procis-20

bank har, tamejfan, inte rätt att göra som den gjorde i går, en fredag, det kunde man ju sätta sig på! Gå och protestera ett papper för en kund sen tjugu år! Är det herrns idéer? Va? Kallas det sinne för tradition, va? Å nej, låt bli sånt där, herrn! Vi fattiga svenska män tål kniven och till och med 10 procent, men vi fordrar humant bemötande, förstår herrn, för annars blir vi förbannade! Jo! Passar galoscherna, va?

Herr Kruckman vände sig till Mikael Habstadius och frågade:

— Är det tidningens faktor?

— Ja, gud nåde oss så visst! Det är faktor Callmander i egen person men ...

— Jo, det är faktor Callmander! avbröt faktorn argt. Men nu var det inte frågan om det utan om mordet! Här bor en gammal änka utom tullen, och det är nån kanalje, som har klämt till strupen på käringstackarn, så att den odödliga själen har smitit ut bakvägen. Vad vill redaktörn, att jag skall göra med käringstackarn?

Mikael Habstadius vinkade med händerna.

— Mord! Vafan har jag med ett mord att göra? Det är väl inte huvudredaktörns sak att rota i mord!

— Hör nu, redaktörn! sade faktor Callmander. Kan redaktörn säga mig, vad som egentligen är huvudredaktörns sak på den här officinen?

— För tusan! skrek Mikael Habstadius. Ring upp herr Oldberg, han sitter väl på krogen som vanligt! Jag har inte tid med det där! Gå sin väg i jössu namn, karl! Försvinn!

— Jag förstår, sade faktorn, herrarna håller på att koka hop någon trevlig ekonomisk soppa! Arma samhälle!

Därmed gick faktor Callmander sin segervissa väg, vilken han utan tvekan följt hela livet igenom.

— Förr eller senare gör mig den där karln tokig! pustade Mikael Habstadius, men herr Kruckman bara log.21

— Det måtte inte vara nyttigt att tillbringa hela sitt liv i samma stad! sade han lugnt. Man tycks bli sinnesförvirrad på kuppen. Jag mötte just, innan jag kom hit, en gammal läskamrat, dotter till gamle stadsfiskalen, som varit gift med Wentlans järnhandel, efter hennes eget påslående.

Mikael Habstadius gladde sig åt att herr Kruckman på detta sätt vände sitt intresses ögon åt annat håll.

— Jo, den! skrek han därför. Den! Den är ett nummer, vill jag lova! Hon har gjort karln halvtokig.

—- Hon sade sig i alla fall ha fyllt alla sina plikter! Nu påstå visserligen doktorerna, som redaktörn kanske vet, att människorna behöva så kallade lustsensationer, men vetenskapen har kanske inte ännu trängt ner så djupt i dessa samhällslager. Och hon kände kanhända inte till det! Stackars flicka!

Mikael Habstadius hade emellertid genom faktor Callmander ord plötsligt dragit sig till minnes några rykten om att herr Kruckman legat i underhandlingar med Amorteringsbanken, och nu anade han innebo den av herr Kruckmans oförmodade besök. Gripen av denna allvarliga tanke öppnade han en dörr i sitt skrivbord, plockade ut en cigarrlåda, gick med den fram till herr Kruckman, bugade sig artigt och sade:

— Röker min herre?

— Jo, för all del, svarade herr Kruckman. Men inte när jag gör affärer med sådana filurer som redaktörn. Då tror jag det är bäst att ha huvut klart!

— Vet min herre vad? sade Mikael Habstadius. Då röker inte jag heller, för jag märker, att min herre är en ändå större filur.

— Sitt ner och var lugn, redaktörn! sade herr Kruckman. Och var god hör på ett ögonblick!

Med dessa ord framdrog han ur sin portfölj en bunt22

papper oeh visade Mikael Habstadius genom siffror och aktstycken, att han helt och hållet kände till hans ställning.

Den var verkligen inte lysande! Allt vad han ägde och hade var pantskrivet till grosshandlaren Moje Kessler såsom säkerhet för dennes fordringar: möbler, bohag, livbrev, kläder, fruns fåtaliga smycken, allt, rubb och stubb. Och hur herr Kruckman summerade, uppvisade han till sist en slutlig skuldsumma, som närmade sig 40,000 kronor.

— Nu, tamejfan, är det jag, som tänder en cigarr! Min herre får göra efter behag! sade Mikael Habstadius pustande, då herr Kruckman kommit så långt i texten. Jag medger, att jag har levt som ett nöt. Men vad i hundra helvete vill min herre begära? En person i min ställning måste representera, måste hålla anseendet uppe och huset gående! Man kan väl för fan inte leva som en torpare heller!

— Mycket rätt! Mycket rätt! sade herr Kruckman.

— Man skaffar sig andrum!

— Och låter i värsta fall änka och barn göra sig urarva! Det är ju både enkelt och vanligt här i landet!

— Landet är fattigt, och så måste det gå till! sade Mikael Habstadius. Skall det inte vara en cigarr?

— Inte ännu! svarade herr Kruckman. Men säg mig, redaktörn, hur tänkte ni egentligen reda ut den här härvan?

— Hå! sade Mikael Habstadius och slog upp ett godmodigt skratt. Alltid fan finns det utvägar här i världen!

— Ni är verkligen ett nöt, min bäste redaktör, sade herr Kruckman. Och ni är egentligen inte värd, att jag hjälper er!

— Tvärtom, om jag får säga min mening, min käre Kruckman! svarade Mikael Habstadius. En man, som i åratal kunnat balansera 40,000 kronors skulder, det är inte utan att den har ett stycke geni i sig!

— Nå, vi får väl se, vad vi kan göra med redaktörns geni, då! sade herr Kruckman, och så visade han ett sammandrag av stadens ställning, varav framgick, att egentligen23

endast den gamle procentaren Birath och den hänsynslöse grosshandlaren Juliander voro fullt solventa. I övrigt var allting underminerat, och nu närmast grosshandlaren Moje Kessler, som låg i händerna på

Amorteringsbanken eller med andra ord på herr Kruckman. När Mikael Habstadius hörde detta, tog han sin haka mellan tummen och pekfingret, gnuggade den ivrigt och utbrast:

— Jo jo! Jo jo! Jo jo! Pappas pengar kan inte räcka i evighet!

— Ne-nej!! sade herr Kruckman. Är det många, som har gnagt på dem som redaktörn, så förstår man nog...

Då teg Mikael Habstadius och blev alldeles stilla.

§ 3.

Herr Kruckman kom nu äntligen till sin affär.

I närheten av staden låg ett stort bruk, som ägdes av den gamle baron von Kahge. Denne hade under de svåra tiderna råkat nästla in sig med Föreningsbanken och dess direktör, den enögde gubben Reick. Och nu var det Reicks mening att kapa åt sig bruket. Men han skulle inte göra det själv utan betjänade sig av en av traktens allra ohederligaste personer...

— Jag förstår! sade Mikael Habstadius. Lantmätar Hörnell.

— Skojarna känner varandra inbördes, märker jag! svarade herr Kruckman och fortsatte:

— Förutom Hörnell finns ännu en person i denna liga, nämligen von Kahges förvaltare Ljusberg ...

— Jo, det var en ljus fågel!

— Ja, men nu ska vi vara kloka, använda det här mordet, som faktorn talte om, avslöja herrarna i fråga och göra affärn själva, ni, Kessler och jag. Så blir Kessler räddad och ni räddad och Amorteringsbanken räddad! Därmed24

framlade herr Kruckman på rak arm en plan över, hur tidningen skulle ta mordet om hand, förbigå polisen, själv upptäcka mördaren och därigenom vänja allmänheten vid dylika ingripanden. Sen skulle det gå som en dans att anfalla ligan och avslöja den. Och så kapa åt sig bruket på kuppen.

— Mördaren måste upptäckas! slutade han. På det hänger redaktörns framtid!

—- Man skulle kunna tro, utropade Mikael Habstadius, att det är ni själv, Kruckman, som hyrt någon att mörda käringstackarn bara för att kunna realisera planen. Fin plan, för resten, och en käring mer eller mindre spelar ju ingen teater!

— Lugn, min käre redaktör! svarade herr Kruckman. Det där mordet hörde jag på hotellet i middags, och då insåg jag ögonblickligen, vad som skulle göras.

— Jo, jag tackar! sade Mikael Habstadius. Det är till att ha gåvor!

— Men jag hörde en annan sak också. Det satt ett par äldre herrar bredvid mig vid middan. Och de talte om redaktörn. Det är synd, att Habstadius har börjat tackla av, sade ...

— Va? Det var Heijebol. Tamejfan, var det inte Heije-bol! Han försöker ...

— Vänta nu, redaktörn! Annars, sa han, borde vi göra honom till stadsfullmäktig. För det är i alla fall det bästa huvut i stån.

— Nej, då var det, tamejfan, inte Heijebol!

— Vet redaktörn, vem det var?

— Nej.

— Stadsfullmäktiges ordförande! Han är också skyldig mig pengar! Sköt sig, redaktörn! Och lita på mig!

Mikael Habstadius slog handen i bordet.

— Var lugn, ni, Kruckman! Jag skall avslöja hela stån25

åt er, om så behövs. Jag har supit med hela bunten, och jag vet jämnt upp så mycket, att om jag började tala, så — föll hela stån i ruiner!

— Skönt! sade herr Kruckman. Så skall det låta! När man är en så eminent förmåga som redaktörn! Sen kommer vasen! Men nu går jag till Kessler! Glöm inte att meddela allmänheten på måndag, att ni har inköpt aktiemajoriteten i tidningen! Kan jag lita på det?

— Var lugn, ni, Kruckman lilla! svarade Mikael Habstadius. Jag lovar er, att ett sådant liv, som här skall bli, har ni inte ens kunnat drömma i era vildaste fantasier! Jag känner mina pappenheimare! Eller för att säga som sanningen är: jag känner mina svin på gången!

—- Hör nu, apropå, redaktörn! sade herr Kruckman till sist. Vet ni, vad affärn kan ge?

— Nej!

—- En och en halv million! Adjö!

Därmed viftade han och gick, men Mikael Habstadius satt en stund alldeles orörlig. Därefter skrattade han för sig själv, grep telefonen och ringde hem.

— Fröken Stadenberg! ... sade han. Hallå! Är det Anna? God dag, Anna. Från denna stund kan du vara lugn, jag ville bara säga det. Resten i kväll. Adjö!

Han slängde upp luren.

— Såverad! mumlade han och log belåtet.

Och så var ödet börjat! FJÄRDE KAPITLET.

Hur gamla vänner återses!

Herr Kruckman var också mycket belåten, och nu var det nästa mans tur; det var hans gamle studentkamrat Moje Kessler.

Herr Kruckman hade skaffat sig Amorteringsbanken uteslutande för att kunna kämpa med den enögde Reick i Föreningsbanken om det von Kahgeska bruket.

Nu skulle Mikael Habstadii uppgift bli att offentligt brännmärka trion Reick, Hörnell och Ljusberg, en uppgift, som givetvis måste bli både deras och Habstadii säkra undergång.

Moje Kesslers uppgift återigen skulle bli att, sedan gubben von Kahge blivit vederbörligen skrämd genom Habstadii kampanj, inleda affären med gubben samt att så fort som möjligt, under det gubben utsattes för lämpligt tryck privat och offentligt, få denna affär till stånd och lagligen avslutad.

Sen skulle herr Kruckman sätta sina vänner på det hala, ingå i Järn- och Metallbolaget i huvudstaden och komma in i den stora järnmarknaden; och vad man kunde få ut ur det von Kahgeska bruket, det anade gudilov ingen mer än han och den djävulske gubben Hörnell, men Hörnell hade ett fult förflutet, som kunde användas.

Alla dessa angenäma planer speglade sig i herr Kruck-mans medvetande såsom gröna sommarstränder i ett stilla och blankt vatten, då han gick från Mikael Habstadius till Moje Kessler.27

När han kom förbi den stora järnfontänen, stod fru Wentlan där, ensam och alldeles orörlig och tuggade på sina naglar; emedan hon var skild från herr Wentlan och icke alldeles klok, var detta hennes enda återstående förströelse här i livet.

När hon nu fick se herr Kruckman komma, gick hon emot honom och sade:

— Jag har stått här hela tiden och väntat på Ernst, och nu följer jag Ernst vart som helst; jag var snäll mot Ernst förr i världen, fast Ernst bara var son till pantlånarn, och nu skall Ernst löna det och gå ut med mig någonstans.

— Det var väl också fan! sade herr Kruckman, kallt. Skall man möta er, så fort man kommer ut.

Fru Wentlan borstade av hans rockkrage och svarade vänligt:

— Ä, vad det är roligt att höra Ernst svära! Det är, som om jag vore gift igen, och man skall vara gift, Ernst, det är min åsikt. Men vänta, Ernst! Ernst har mjäll på kragen. Det går inte an, det är snaskigt!

Då fick herr Kruckman syn på hennes två små barn, den äldre flickan läsande, den yngre sovande med sitt lockiga huvud mot systerns bröst. Han frågade fru Wentlan, om det icke vore tid att gå hem med barnen.

— Kom! sade hon och drog honom fram till de små. Se! Är det mitt ansikte det här! sade hon och böjde häftigt på den läsande flickans huvud. Den pannan, den näsan, de ögonen, den ådern vid tinningen? Pah! Det är han upp i dagen! Jag tål icke dessa barn! Det är hans barn!

Barnet fällde huvudet i händerna.

— Mamma! klagade hon. O mamma, mamma!

Och hon snyftade överljutt.

— Tig, unge! skrek modern vilt och stampade i marken, varvid även den yngre vaknade och började gråta.28

Medan fru Wentlan sysslade med sina Larn, gick herr Kruckman helt omärkligt sin väg.

(Herr Wentlan satt i samma stund ett par mil från staden i en vik och metade abborre tillsammans med sin vän, den dystre och besynnerlige kronokassören Sarinen.

Herr Wentlan tänkte på sitt liv, som blivit så olyckligt och förfelat, tack vare att han varit gift med fru Wentlan, och herr Sarinen tänkte också på sitt liv, som blivit så olyckligt och förfelat, tack vare att han icke varit gift med fru Wentlan. De båda männen talade icke ett ord, men samtidigt en gång var kvart suckade de, och det var denna deras likhet med avseende på suckandet, som förenat dem i vänskap. Där ute på havet var solen redan borta, en darrande månfåra hade sträckts över vattnet, och mitt i den gungade långsamt och sorgset en andmor med fem ungar, och sjöfågeln klagade till havs.)

När herr Kruckman kom upp till Moje Kessler, satt denne alldeles ensam nersjunken i en bekväm vilstol och rökte pipa och hade framför sig en grogg på ett lågt bord.

När han fick se herr Kruckman, skrattade han och sade:

— Va i Herrans namn! Är du här i stån? Va ska det då bli? Söker du gravar, gamle likplundrare? Ska du ha en grogg? I så fall får du trycka på knappen, där borta!

Herr Kruckman lät servera sig en grogg, och sen sade han:

— Nu, min käre Kessler, ska vi tala allvar! Du är mogen för konkurs!

— Jo, sade Moje Kessler. Det lutar åt det hållet. Fast, bröder emellan, så reder det sig nog på något vis, skall du få se, din gamla bofink!

— Du har bland annat skrivit på åt Habstadius för 30,000 kronor! Vad skulle det tjäna till?

•— Vad vill du man skall göra? skrattade Moje Kessler med alla sina bländvita tänder. Gubben far var ju nog29

oförsiktig att lämna efter sig den där lilla millionen, du vet, och det visste ju hela stån, så att här har jag varit tvungen att sätta in pengar i alla företag på tio mils omkrets och skriva på åt gud och hela världen, först och främst murvlar, vidare specerister, så lärare, så studenter, så snus-malare, ja, till och med gatsopare. Tvivla, om du behagar, men det är dagens sanning! Du skulle bara se murvlarna, till exempel. Habstadius just har två söta nummer i sin samling. Den ene heter Oldberg och tuggar politik, så fraggan står om mungiporna, och den andre heter Crusius och super som en svamp.

— Nå, än Habstadius själv, frågade herr Kruckman, vad säger du om honom?

— Den! ropade Moje Kessler och slog sig på knäna. Ja, du anar inte, vad den är för en murvel! Du skulle se djuret hälsa på borgmästarn, när han har på sig alla ordens-brickorna! Då lägger han ryggen som en landgång och

stångas mot gubbarnas isterbukar, och fåfängan står som en tuppstjärt ur rumpan mellan frackskörten!

— Och i alla fall...

— Herregud! Och herregud! I alla fall... Karln har stått på knä här framför mig och tiggt och bett med tårar och hot... Nå! Gjort är gjort. Men, vänta skall du få se på den där Oldberg!

Moje Kessler hoppade upp ur stolen, gick till dörren, och, under det han med sirliga bugningar, bockningar och handrörelser närmade sig herr Kruckman, talade han sålunda:

— Herr grosshandlare! Herr grosshandlarn är känd för att vara en godhjärtad, pålitligt radikal och verkligt hjälpsam person. Mina studier ha åsamkat mig stora skulder, och advokaten Pilo här i staden förföljer mig, emedan hans politiska åskådning är konservativ, under det att min liksom herr grosshandlarns är radikal. Herr grosshandlarn har30

själv inom stadsfullmäktige uttalat sig för en radikalisering av vårt samhälle, och jag har tillåtit mig, som herr grosshandlarn kanske minns, att behandla herr grosshandlarns uttalande i en ledare, som blev klippt av flera andra tidningar, och som envar förnuftig människa inser, vilken studerat Mill, Spencer, Comte (jag tror, karln hette Comte, det betyder ju greve för resten och låter fan så besynnerligt på en socialistslusk, nå, i alla fall!) så inser nog herr grosshandlarn, att en representation som vår, vilken, baserad på fyrk och fåvälde... Ja, så står den arma saten och predikar i tre kvarts timme, begriper du, och du må inte tro, det lönar att sticka emellan med ett ord! Han höjer bara rösten, och går man in i ett annat rum, så följer han efter. Nå, seansen kostar hundrafemtio kronor, och så är man fri! Nå, det är den! Så ha vi Crusius. Den är jag gubevars du med, jag vet inte varför. När jag kommer på gatan, så stryker han tätt intill en och viskar: Hörru! Vigga mig en tia till den första? Tror du, den första har kommit än? Nej, min gosse, på andra sidan graven! Skål! Vad gör du egentligen i stån?

— Affärer! svarade herr Krackman, som utan intresse lyssnat på Moje Kessler, vilken alltjämt tycktes vara en pojke, glad och osnuten.

— Goda? frågade denne.

— Ja! svarade herr Kruckman. Men du gör dåliga!

— Tacka fan för det! sade Moje Kessler. Så är det ju överallt. Men bara marknan stiger, skall du få se! Men, skål för resten, gamle gosse! Minns du gammall i världen? Hur har du med fruntimmer nuförtiden?

— Sånt har jag inte tid med! svarade herr Kruckman. Men du är ju gift!

— Det var för stenhusets skull! viskade Moje Kessler. Fast nu ryker väl det!!

—- Har du barn också? frågade herr Kruckman.31

— Ja, det finns visst en unge i huset, om det nu är min eller någon annans! För resten, hon är för dum och för litet road av saken att hitta på ett snedsprång. Men du! Du skulle se, vad jag nu har! Den! Ack-ack-ack! Till och med här i landsorten kan man hitta på få en och annan gaffelbit, som duger!

— Ja, sade herr Kruckman. Men nu slutar vi med det där och övergår till affärerna.

Och därmed redogjorde han för sina planer, under det Moje Kessler satt hopsjunken i sin stol.

— Stopp! sade Moje Kessler till sist. Jag förstår, din tusan, du vill ha mitt namn att skylta med, inte sant?

— Jo, svarade herr Kruckman. Affärn måste gå i ditt namn. Men banken förlägger.

— Jag skall säga dig en sak, Kruckman! sade då Moje Kessler. Du tror, att jag är en ytlig människa, men det är fel, min gosse, det finns mer på djupet än du anar. Du tror, att jag är bara pajas, för att jag gycklar ...

— Tvärtom! svarade herr Kruckman. Det var just därför alt jag visste, vem du i grund och botten är, som jag kom till dig.

— Och för resten! sade Moje Kessler, trummande på sitt knä. Är det nu så, att jag skall stå på huvut, så om jag

gör det genom den här affären eller någon annan, det kan ungefär smälla lika högt! Här har du min hand! Men, Habstadius, stackarn, den spricker väl av högfärd!

Så var affären uppgjord, och herr Kruckman gick.

När han kom ner på gatan, som redan var så skum, att stjärnorna lyste och lyktorna tänts, stod fru Wentlan på vakt utanför porten.

— Var barmhärtig, Ernst! bad hon med knäppta händer. Ingen, ingen, ingen i hela stån vill tala med mig! Jag har icke fått tala med en människa på månader!

— Jag skall sköta er, jag! sade herr Kruckman kallt. Jag32

ringer helt enkelt efter polis, så skall jag väl slippa er! Förbannade människa!

Därmed gick han in genom porten och stannade ett par minuter i förstugan.

När han åter kom ut, var gatan tom och månen lyste sorgset över taken, och kvällsvinden jämrade. FEMTE KAPITLET.

Handlar om det samtal, Moje Kessler förde i telefon med doktorinnan Godner, sedan herr Kruckman gått; med nödig vokabulär.

Då herr Kruckman gått, sade Moje Kessler för sig själv:

—- En snygg gosse, det där!

Och sedan ringde han på till doktorinnan Godner, vilken var hans kära älskarinna, på samma gång som hon var den gamle doktor Godners maka, ty så brukades det också där i staden. Men egentligen var hon en kaféflicka, både till kropp och själ.

— God dag, doktorinnan! sade ban. Hur står det till med Lilla syster i dag? Vackert väder i afton. Inte sant?

— Jaså, det är grosshandlarn! sade doktorinnan, som hela aftonen hängt i sina fönster och väntat denna påringning.

— Vem skulle det annars vara, lilla doktorinnan? sade Moje Kessler skrattande och ganska svartsjuk. Väntade ni kanske något annat telefonbud?

— Jag tror, Stövelander har haft ont i magen i dag, efter husbonn är på dåligt humör! kvittrade doktorinnan skadeglatt på tanklösa kvinnors vanliga sätt.

-—- Och jag undrar, hur det egentligen är med Lilla syster! Jag tyckte, jag såg henne vid fontänen, och då såg hon inte vidare trirolig ut! svarade Moje Kessler.

— Håna inte min Lilla syster! jämrade doktorinnan. Jag skall säga grosshandlarn, att hon har riktigt ont hjärta, 3. — Nordström, I.andsorts-bohème.34

och det är bara för den där otäcka Stövelanders skull. Jag såg honom också vid fontänen, med ett ben i luften.. .

— Nej!... nej!... nej, hör nu doktorinnan! brast Moje Kessler i skratt. Vad säger ni egentligen? Med ett ben i luften? Det är väl lite överdrivet ändå! Något så opassande har jag svårt att föreställa mig!

— För en hund!!

— Nå ja! Det är ju sant! svarade Moje Kessler menande. Det är ju bara en hund, förstås, men en hund har också hjärta. Jag undrar, hur det är med doktorinnans lilla tik i det avseendet, i dag?

— Grosshandlarn! pep doktorinnan Godner, helt segerviss i rösten.

— Ja, doktorinnan!

—- Skall jag berätta någonting för grosshandlarn, som kan göra Stövelanders husbonde belåten?

— Ja, det har han ingenting emot.

— Jo, vet grosshandlarn, för en stund sen gick Lilla syster omkring i rummen och så, kan grosshandlarn tänka sig, så stöp hon i salongströskeln' och blev så alterad, att hon började gråta. Och gissa varför? Jo, bara därför att hon hade så stort hjärta och alldeles glömde allting bara för att tänka på Stövelander.

— Nej! sade Moje Kessler försmädligt. Är hjärtat verkligen stort? Är det sant?

— Stort, stort hjärta, grosshandlarn! Det ser jag så tydligt!

— Det måste belönas! sade Moje Kessler. Det måste absolut belönas!

— Ja, för annars tror jag, att Stövelander är falsk och bara fryser! svarade doktorinnan Godner. Jaha, det tror jag, grosshandlarn! Det tror jag!

— Då skall jag säga lilla doktorinnan något, som är tusan så mycket styvare! svarade Moje Kessler. För en35

stund sen stod Stövelander framför spegeln i mitt rum och speglade sig med tårar i ögonen.

— Fy, så grosshandlarn hånar ...

— Jag svär, doktorinnan! Ta-mej-fan! Och det beror bara på, att Stövelander aldrig har varit så svullen som just nu!

— Vet grosshandlarn vad? Vi måste göra något för de arma djuren!

— Precis! För de arma djuren! Hur är det med Sexton då? Det beror väl lite på det!

— Subtraherad! som vanligt.

— Det var roligt att höra, att lilla doktorinnan är sanningsenlig. Jag konstaterade just subtraktionen klockan fyra.

— Å, grosshandlarn! Ni skulle kunna reta småsten!

— Ja, men inte små söta doktorinnor!

— Var inte så säker på det, grosshandlarn!

— Inte om jag säger så här: kråsnål!

— Omöjligt, grosshandlarn! Vad tänker ni på?

— Nå, blått? Inte heller?

— Nej, blått är alldeles för opålitligt. Hur är det med Pärlhönan?

— Subtraherad.

— Varför inte grönt då?

— Jo ser ni, lilla doktorinnan! Jag var så blyg, jag visste inte, om det passade sig.

— Otäcka grosshandlarn! Otäcka grosshandlarn!

— Då säger jag: Grönt! Och galler! Det håller jag-styvt på.

— Jaså, grosshandlarn gör det! Men varför?

— Jag säger bara: dagg, fäskefål och gödde, alla andra omständigheter, serie, galler, darra och sedan gråta!

— Inte gråta, grosshandlarn, inte gråta!

— Jo, när det ringer högmässa.

— Ih! ropade doktorinnan Godner gällt och jublande.36

— Vet doktorinnan vad? sade Moje Kessler.

— Nej.

— Jag har varit nog oartig att hela tiden sitta och tänka bara på en enda sak. Nyss gjorde jag upp en stor affär, som jag kommer att tjäna ohyggligt mycket pengar på, men hela tiden tänkte jag bara på den där saken. Och vart jag ser, ser jag bara den.

— O, så intressant, grosshandlarn! Vad är det för sak?

—- En liten, liten, farlig, brännhet, ljuvelig sak över

all beskrivning, det ljuveligaste, som finns på jorden eller åtminstone här i stån! sade Moje Kessler småskrattande.

— Farlig! Brännhet! Ljuvelig? Vad menar grosshandlarn? ^

— Kan doktorinnan inte förstå det! Det var dåligt.

— Nej, men säg! Grosshandlarn då! Plåga mig inte!

— Himmelriket, doktorinnan lilla!

— Fy, vet grosshandlarn, om jag vore i grosshandlarns kläder, skulle jag skämmas. Att tänka på sånt, då man gör affärer!

Moje Kessler skrattade vid detta svar, så att han måste slå sig på knät.

— Om jag vore i era kläder, lilla doktorinnan, så nog vet jag, vad jag skulle göra! Adjö, adjö, lilla doktorinnan!

— Adjö, otäcka grosshandlarn!

— Stort hjärta, doktorinnan?

— Stort, stort hjärta, grosshandlarn! Och stort hjärta?

— Mycket större, doktorinnan!

— Störst! Ih! Adjö! Adjö!

Moje Kessler kastade luren på stativet och skrattade, så att tårarna runnö.

— Å, herregud, vad hon ändå är för ett förtjusande litet fnask! pustade han slutligen och blev lugn.

Men för att fatta gången och betydelsen av dessa båda lättsinniga människors samtal tarvas en vokabulär, ty de37

hade till skydd mot telefonisternas nyfikenhet uppfunnit ett eget hemligt språk.

Sålunda betydde Stövelander både Moje Kesslers tax och Moje Kessler själv; Lilla syster, doktorinnan Godners tik och doktorinnan Godner själv; hjärta betydde kärlek, åtrå, kättja; svälla betydde älska och frysa betydde hata; Sexton var namnet på gamle doktor Godner, därför att han var född den 16 oktober, och Pärlhönan var namnet på fru Kessler, därför att hon älskade smycken och var mycket högdragen och fåfäng; subtraherad var detsamma som att vara borta från hemmet; grönt betydde vara hos Moje Kessler, därför att tapeterna i hans sovrum voro gröna, medan blått betydde vara hos doktorinnan, som hade blå tapeter i sitt sovrum; kråsnål betydde gå ut på restaurang, ty första gången Moje Kessler och doktorinnan sett varandra voro de på en restaurang, och vid detta tillfälle bar han en dyrbar kråsnål, som väckt hennes uppmärksamhet och beundran; serie betydde stanna hela natten, men på grund av sin opassande karaktär utelämnas förklaringen; galler betydde genombrutna strumpor; dagg betydde champagne; faskefål och gädde betydde egentligen bara fläsk-svål och grädde, men som detta var hundarnas älsklingsmat, kommo orden att betyda festliga anordningar; darra betydde komma tidigt, därför att doktorinnan ofta sagt sig darra av fruktan att bli upptäckt, om hon kom för tidigt; gråta betydde gå i gryningen, därför att doktorinnan alltid grät, då hon gick i gryningen; himmelriket betydde detsamma, som hos Boccaccio kallas helvetet.

Vad slutligen alterad beträffar, så skulle det vara alte-rerad, men doktorinnan Godner hade lite svårt att reda sig med utländska ord och uttalade dem gärna lite felaktigt, men det gjorde endast nöjet dubbelt stort, tyckte Moje

Kessler, ty han var av ett verkligt djupt och raffinerat fördärv. SJÄTTE KAPITLET.

Som handlar om faktor Callmander och herr Oldberg, vilka äro två så viktiga personer, att utan dem skulle helt säkert denna roman aldrig blivit någon roman.

§ I-

Den, som var en fullständig motsats till Moje Kessler, det var faktor Callmander. Han var en dugande och plikttrogen man, han ägde hustru och elva barn och hade sålunda icke behov av någon älskarinna. Inte heller hade han sämre affärer än som är vanligt i vårt land eller nödvändigt för en person i hans underordnade ställning.

Däremot hade han just den stränga syn på människorna, som förenad med en hemlig godhet i hjärtelaget skapar den utmärkte medborgaren, vilken lätt blir uppbragt över slarv, falskhet och försummelse; såsom hans fulla rättighet är.

Ovanför sin pulpet hade faktor Callmander ett stort porträtt av sin far, en man, som fått kaptens avsked efter trogen tjänst i hans majestät konungens och rikets marscherande armé, och under porträttet korsade sig en sabel och en pistol, krönande en gammal medalj, som burits av faktor Callmanders farfar.

Förmodligen ha många män stigit till högre värdigheter än faktor Callmander och ändå icke innehaft så ärorika emblem, men få människor skulle ha kunnat mer intimt införliva dem med sitt dagliga liv än han, ty han samtalade dagligen med dem och i all synnerhet med fadern, vilken39

han av vördnad för släkten alltjämt titulerade 'kapten" men stundom i hastigheten också "herrn".

När han nu denna stilla lördagsafton kom ner i sitt rum från samtalet med Mikael Habstadius och herr Kruckman. slängde han hatten på pulpeten och tillropade sin far följande ord:

— Hör nu, kapten! Den här Habstadius, det är som jag alltid har sagt, att han är en förbannad skojare och omoralisk rackare. Herrn, som har tumme med Vår Herre, kunde ta och skynda på, så Gubben gör honom färdig, för nu börjar det gå för långt. Man gör inte affärer med unga Kruckman, förstår herrn, om man inte själv är en förbannad rackare, men det är då sant, att i den här stån finns det inte annat än rackare och pack. Här har jag gått och slavat i tjugu år, men tacken, herrn? Där sitter oduglingarna med sina åtta, nio tusen, och jag har inte två tusen fem, kyss mig, där det passar! Se på det här mordet nu! Vem tror herrn det blir, som får ta hand om saken, jag naturligtvis! Murvlarna sitter ju på krogen och super som vanligt, men jag ska förstås vakta officinen! Nej, vet herrn, herrn var klok, herrn, som kröp till kojs, innan det började! Men nu, fan i mig, min hustru och mina elva oförsörjda barn, ska vi sätta fart i svinahjorden!

Med dessa ord grep faktor Callmander telefonluren och ringde upp sommarrestaurangen, ty så fullkomligt viss på sin sak var han; och i telefonluren kom en kvinnlig röst.

— Hör hon, lilla dåligheten, vet hon, om pigtjusar Oldberg finns där borta? frågade faktorn.

— Hur sa? frågade kvinnan, ty glas klingade och rop skallade, så att hon visste icke riktigt, vad hon hörde.

— Redaktionssekreteraren högädle herr Karl Adam Oldberg född naken, då? ropade faktorn.

— Född? ropade kvinnan. Vem är född?

— Hög- och dygdädla fröken! skrek faktorn. Jag frågar,40

om redaktionssekreterar Oldberg på Bladet finns där borta.

— Vänta! sade då rösten och försvann.

Faktor Callmander blinkade listigt åt sin far och sade:

•—- Kapten förstår, man måste kurtisera könet, fast man händelsevis har gjort sig skyldig till ett eller annat dussin ungar, men vem håken an te, att Vår Herre gjort Beda så ... Hallå! Va? Jaså! Det är herrn! Nå, det gläder en gammal kristen! ... Känner herrn igen mig på truten? ... Det var bra, det, herrn, det visar, att herrn inte har

hunnit fyllna

till ännu!___Hör nu, herrn, har herrn en ren näsduk på

sig? ... Va? ... Prata smörja! ... Ska herrn säga det, som gör'et på arton spalter om dagen? ... Vad herrn skall med näsduken till? .. . Torka sig om sin oanständiga trut.. . jo, var lugn för det, herrn ... en nyhet, ja! Ja ja män! ... Ähå! Herrn sitter inte i sjön! ... Varför?... Jo, därför att när herrn får höra nyheten, så kommer herrn att dregla som en gift karl, som ser ett färskt fruntimmer ... Jag? ... I helvete, herrn! Jag har inte sett ett färskt fruntimmer på tjugu år! ... Duger inte jag? ... Vad vet herrn om det? ... Tror herrn, man nyser elva ungar genom näsan, va? .. . Gift sig, herrn, så tappar herrn gadden! .. . Jaså, herrn har inte tid? ... Kokar punschen? ... Vad det är om? Jo, om en käring... Har jag smak för käringar?... Det var lögn! ... Jo, det är både mord och... Om hon är död, ja! Som en stock! Och nu skulle vi göra ett extrablad, förstår herrn! Hallå! Hallå! Vafan blev karln av? Hallå! Han smet, det var en sak! Ja, murvlar är, tamejfan, murvlar, om man så tappar dem på buteljer!

Med denna sin älsklingssats hängde faktor Callmander upp luren och lade sig att vila en stund på den skinn-klädda soffan, till dess att herr Oldberg skulle inträffa. Han stödde sitt gamla skäggiga huvud på de bakåtkastade armarna och tänkte högt, på följande vis:41

— Murvlar är, givet, pack! Men det är synd om dem. Nu har den där stackars fan gnott och arbetat hela veckan till två och tre på nätterna, så ögona blöder, och den enda lediga dag han har, så går käringstackarn och låter mörda sig. Rackare och pack, det är hela högen, men jag är glad, att jag slapp bli en av dem, för fett har dom inte, och inte mycken ro heller, uslingarna!

§ 2.

Herr Oldberg halvsprang ute på vägen från sommarkrogen. Han var en stor karl med kält huvud, svarta feber-heta ögon, svart skägg, knotig kropp och långa kobenta ben samt ett par fötter av största nummer inom skapelsen.

Det var någonting barnsligt och rörande med denne jätte. Hade han levt under de första kristnas tid, skulle hans eruptivt fanatiska natur ha fört honom till korset, cirkus eller tjärsäcken; hade han levt under franska revolutionen, skulle han icke nöjt sig med mindre än att vara Marat behjälplig; men nu hade ödet fört honom till denna beskedliga landsortsstad, där han gjort till sin uppgift att uppvigla "folket" mot gamla aristokratiska styrelseformer och avsätta de makthavande.

Alla visste, att han var den egentliga själen i Bladet, och därför älskades han av några men hatades av många fler.

Kanske fanns det ingen, som hatade honom i högre grad än den gamle halvlame advokaten Pilo. Denne hade allt från yngsta år varit oppositionsman, icke seende till innebörden av det, han opponerade emot, endast till graden av dess framgång. När han nu märkte, att de demokratiska idéerna började utbreda sig, och visste, att Bladet var deras härd, övergav han sitt umgänge med Mikael Habstadius, började motarbeta honom och hade lyckats störta honom vid de tillfällen, då han uppställts som stadsfullmäktige-42

kandidat. Men när han snart nog kom underfund om, att bakom Mikael Habstadius dolde sig den långt farligare Oldberg, vände han sitt hat mot denne.

Pilo var för resten av en ganska egendomlig mänskoart. Liksom herr Kruckman var han född utan känslor, men under det att herr Kruckman var ett produktivt och positivt värde i livet, var Pilo ett receptivt och negativt. Hans största förnöjelse var att uppsamla notiser om sina medmänniskor, ordna dessa i system, upprätta fullkomliga registerlängder och på detta sätt föra bok över människors göranden och låtanden för att vid lämpligt tillfälle kunna stäcka företag, misstänkliggöra idéer och uppslag, döda, förhindra och förinta. Man kunde sålunda icke gärna tänka sig två större kontraster än den hetlevrade, fanatiske ideologen Oldberg och den iskalle, fiskaktige realisten Pilo.

För att stoppa Oldbergs framfart hade Pilo köpt sig n massa gamla fordringar på sin fiende, och, så snart Bladet började en attack eller en kampanj, skickade Pilo en stämning på Oldberg för att hota honom med konkurs och sätta honom ur stridbart skick.

Nu nalkades stadsfullmäktigevalen, och Oldberg hade svurit vid sin tro på själens förintelse, att denna gång skulle Habstadius in.

Pilo å sin sida hade ingått allians med Edenmark, redaktör för den konservativa Posten, att insätta en läsare, småskolelärarinneseminarierektorn Hilleström, och alla järn började redan läggas i elden.

Sådan var ställningen, och det gällde att med alla medel stödja sin sak.

När därför herr Oldberg i telefon fick höra nyheten om mordet, insåg han ögonblickligen, att här gällde det att slå ett slag för Bladets anseende, därmed stärka dess kraft och överglänsa Posten.

Postens redaktionssekreterare, herr Nålstad, och den43

gamle Kjön sutto i solskenet i parken med Crusius och Julius Harpolin; Oldberg lät hälsa, att han fått bud efter sig, och sprang.

Sommarkrogen låg på en grönskande kulle utanför staden med utsikt över hamnens alla malmångare och rykande fabriker och verk; i fonden låg staden som en samling röda glimmerskiffrar i ett dike mellan två höga berg, och himlen stod bakom det hela. Allting sken och glindrade; luften var full av ljud: malmens dånande, verkens vinande gnissel, fabrikernas stön, ångvisslornas tjut, kättingars rassel, spårvagnars pingel, automobilers tutande och i träden dessutom små fåglars idylliska kvitter och sång.

Där husen började länka ihop sig till stad och landsvägen blev gata, flöt en å med en bro, på broräcket sutto pojkar med bruna ben och metade löjor, och stultande på bron mitt i det fridfulla solskenet och aftonens rosenfärgade damm kom den gamle halvlame Pilo, liksom herr Oldberg till mötes.

Det var en fet gammal herre med rödsprängda ögon samt rött skägg, och han stödde sig på en käpp. Han fixerade herr Oldberg med en grym blick.

— Nåå! sade han och stängde med den utsträckta käppen herr Oldbergs väg.

— Förlåt, häradshövdingen! sade herr Oldberg. Jag har verkligen mycket bråttom, just nu!

—- Sätter vi in Hilleström i fullmäktige? frågade Pilo.

—- Nej! svarade herr Oldberg häftigt; ögonblickligen antänd.

—- Har redaktörn trehundrafemtio kronor disponibla innan klockan tolv på måndag? sade då Pilo, kallt.

— Mig mutar man inte, herr häradshövding! brusade herr Oldberg ut. Herr häradshövdingen tycks tro, att det endast är penningen, som har makt i världen, men, så sant det finns rättvisa bland människorna, skall jag visa härads-44

hövdingen, att det är denna rättvisa, som segrar till slut och inte penningen. Och denna gång skall redaktör Habstadius in! Han för småfolkets talan, och de stora fyr-karnas tid är förbi! Var lugn för det, herr häradshövding!

— Skrik inte så förbannat! sade Pilo hånfullt. Jag tänker, redaktörn skriker måttligt, när utmätningsman kommer. Och Hilleström blir det!

— Det blir Habstadius!

— Hilleström!

— Habstadius! Så sant, som jag är född.

— Jag har tio inkasseringar så visst som en, och jag har, tamejfan, ingen barmhärtighet med den, som stöder en anarkist som Habstadius.

— Sätt mig i konkurs, min herre! röt herr Oldberg. Det kan ni göra, om ni behagar, men, så tamejfan, att ni sätter friheten i konkurs! God afton!

Och efter att ha avlagt denna trosbekännelse gick herr Oldberg med stora, stolta och kobenta steg, danande av vrede över Pilo och av ett oemotståndligt behov att kämpa för friheten.

Detta sammanträffande med dödsfienden Pilo gjorde herr Oldberg värdigt och väl beredd för något annat, som väntade honom på redaktionen.

— Herrn ser ut att stämma blod med! sade faktorn, när herr Oldberg steg in. Herrn ska vara glad, det är inte alla dagar, det bjuds på så döda käringar! Sånt tjänar officinen på!

Men herr Oldberg teg.

— Känner herrn, att officinen luktar procis? frågade faktorn.

— Procis?

— Procentare! Jo! Just precis!

— Vad menar faktorn med det?

— Jag menar, att om inte han där uppe (handrörelse45

mot taket) har sålt sin syndiga själ i afton till en procentare, så vill jag ...

Men då såg herr Oldberg strängt och dystert på faktor Callmander och sade:

— Lägg band på sin tunga, faktorn!

Faktor Callmander stirrade länge, men till slut fann han ord.

— Dem renom är allting rent, hette det i min barndom! sade han. Men nu tycks det betyda: dem murvlarom är allting rent!

Efter att ha yttrat denna sin trosbekännelse försvann faktor Callmander ut i sätteriet. SJUNDE KAPITLET.

Hur Mikael Habstadius började skaffa sig ett nytt utseende och stiga, i sina egna ögon.

Men herr Oldberg gick helt fundersamt upp till Mikael Habstadius med extrabladet, och han fann honom vid tvättstället, torkande sitt huvud.

Saken var nämligen den, att sedan herr Kruckman gått och den första glädjen lagt sig, hade Mikael Habstadius börjat tänka på sitt kommande liv och sin ställning i samhället. Först och främst hade han på ett papper upprättat tre kolumner och fyllt dem med namn. Den första kolumnen innehöll namnen på de personer, som han hädanefter skulle betrakta såsom jämbördingar och passande umgängesvänner; andra kolumnen upptog dem, som han skulle avlägsna och hålla på vederbörligt avstånd; och den tredje kolumnen dem, som under årens lopp förolämpat, sårat, retat, gycklat med och föraktat honom, utav dessa skulle han på lämpligt sätt utkräva en grym och vällustig hämnd.

Sådan var nu en gång Mikael Habstadius.

Sen hade han i spegeln tagit en noggrann överblick av sin person och kommit överens med sig själv om, att han från denna dag i första hand tarvade ett sådant allmänt uttryck, som kunde liksom riksbankens sedlar utstråla de magiska orden:

Hinc robur et securitas!

Och därför beslöt han att nyansera sin hårfärg, tvätta ut kosmetiken ur den stubbiga raggen och framvisa ålderns47

vitnande päls; det skulle göra ett gott intryck, därom var han övertygad.

Impulsiv som alltid gick han genast till verket, och när herr Oldberg trädde in med extrabladet i hand, fann han alltså framför sig en man, som bar en gråvit hårkalott i stället för en glänsande svart.

Vad i herrans namn, tänkte herr Oldberg, har karln tagit sig till? Men i samma ögonblick påminde han sig

faktorns ord, begrep, vad som skett, och blev övertygad om att i denna afton måste något ovanligt ha tilldragit sig. Han kände liksom förebud till en olycka, det var, som om han hört buitningar i väggarna, avlägsna mystiska hånskratt, viskningar i luften och sett grinande ansikten fladdra kring Mikael Habstadius, där han stod med sitt vita, feta och drypande huvud och handduken i hand.

— God afton, min käre Oldberg! hälsade Mikael Habstadius. Jag ser, att ni tittar, men förklaringen är den, att jag har köpt aktiemajoriteten i tidningen, rangerat mina affärer och kommit på grön kvist, så att nu inträder jag, djäklar i min själ, i min ålderdom, blir en vördnadsvärd äldre man och kommer att bära mina vita hår med heder och ära. Vad är det, ni har i hand? Är det mordet?

— Ja! svarade herr Oldberg, mot sin vana försagd.

— Skönt! sade Mikael Habstadius och torkade sig ytterligare. Sen tidningen nu har blivit min, kommer jag att ändra taktik. (Herr Oldbergs själ for samman.) Den yttre politiken får maka åt sig lite grann, den inre måste fram. (Herr Oldberg såg rött.) Och detta mord, min käre Oldberg, skall för tidningen bli utgångspunkten till ett nytt och storartat system.

— Vad är egentligen meningen, herr redaktör? frågade herr Oldberg dovt. Det ligger något bakom det här.

— Va? vände sig Mikael Habstadius häftigt om.

— Det förvånar mig, sade herr Oldberg, att redaktörn4ß

kunnat skaffa pengar att inköpa aktiemajoriteten just nu, då det är allmän penningnöd både här och i hela landet, ja, i hela världen!

— Det finns alltid utvägar, min käre Oldberg! svarade Mikael Habstadius och hängde upp handduken. Var nu emellertid god och sätt in i extrabladet, att tidningen gjort det till en hederssak att upptäcka förövaren av mordet.

— Tidningen! utropade herr Oldberg. Vad har tidningen med den saken att göra?

— Hör nu, min käre Oldberg! sade Mikael Habstadius. Det är jag, vilket kanske förefaller er egendomligt, men som sagt, det är jag, som är chef här på tidningen. Och...

— Tillåt mig, herr redaktör.. . skrek herr Oldberg.

— Tillåt mig, herr Oldberg ... skrek Mikael Habstadius.

Men herr Oldberg hade starkare röst och långt mera hänförelse än Mikael Habstadius och blev segrare:

— ... att påminna redaktörn om en sak, som är viktigare än alla aktiemajoriteter i världen. Ett mord saknar i och för sig själv varje social och politisk betydelse och får först såsom medel i kampen för frihet, jämlikhet och rättvisa en oöverskådlig kraft. Att rota i mord är icke tidningens sak; liksom notiser, telegram, följetong och kåserier äro de till endast och uteslutande för att vara sovel på det frihetens bröd, som är vår uppgift att bjuda folket. Ni, herr redaktör Habstadius, tycks betrakta tidningen uteslutande såsom en födkrok och icke som en helig uppgift. Jag simmar i skulder, jag hotas av ruin på grund av min radikalism, men jag anser mig icke ha rätt att tänka på mig själv . . .

Vid det andetag, som herr Oldberg nu måste göra, ingrep Mikael Habstadius.

— Nå, men för tusan, min käre Oldberg, tror ni, att ni är oersättlig?

— Nej, det tror jag inte.

— Eller tror ni, att ni skulle få så fria händer på en49

annan tidning som här. Jag skall säga er, min käre Oldberg, att jag nog tusan inser, att ni är en rivande tidningsman och en ärlig radikal, men jag vill också påpeka för er, att det finns nånting som heter disciplin och subordina-tion, som ni totalt tycks ha glömt bort.

-— Det finns något annat, som redaktörn tycks ha glömt bort lika totalt, och det är, att jag när som helst kan sätta

upp en ny tidning.

— Lycka till, min käre Oldberg! Lycka till! Och prosit på köpet! Nej, för fan, var klok och säg mig, vad ni har för skulder, så skall jag laga, att de bli klarerade.

Detta hade herr Oldberg icke tänkt sig, och, ehuru han var mera fäst vid folkets frihet än vid något annat på jorden, var han dock en tänkande människa.

Mikael Habstadius, som icke saknade erfarenhet och en viss människokännedom, och som visste, att man skall vända sig till den tänkande substansen i den människa, man önskar korrumpera, sade nu, i det han vänligt klappade herr Oldberg på axeln:

— Min käre Oldberg! Yi ha samarbetat i många år och haft våra bataljer, och ni vet, att i grund och botten är jag en minst lika pålitlig radikal som någonsin ni. Var nu lugn och försök inse, att jag på grund av min ställning och mina förbindelser har tillfälle att göra affärer, som ni kanske har lite svårt att fatta. Emellertid! Hur är det med Pilo? Har han uppenbarat sig ännu? Vi ha fullmäktigevalet i faggorna, och jag tänker, att ni kan vänta honom vilken dag som helst.

— Säg mig en sak, redaktörn! sade nu herr Oldberg, allvarligt stirrande in i sina egna själsstrider. Jag förstår, att här har ägt rum någon affärstransaktion under dagens lopp, och jag erkänner, att det enda jag fruktar för är, att vi skulle komma i något slags beroende av kapitalist-

intressena, så att det skulle bli en skandal för hela landet, att en vänstertidning köpts av kapitalet.

— Ha-ha-ha! gapskrattade Mikael Habstadius. Hör nu! Käre Oldberg! Tror ni verkligen, att jag, som har varit tidningsman i trettio år, skulle gå och göra en sån förbannad dumhet? Pengar har jag skaffat, och mer kan jag skaffa. Jag kan täppa till mun på Pilo och ge er tillfälle att slåss och agitera, så att det står eld och lågor omkring oss; och om ni vill veta, vad skillnaden blir i tidningens taktik, så är det bara den, att jag nu fått fria händer att utan förbarmande avslöja en serie genomruttna affärer här i samhället.

— Så! sade herr Oldberg betänksamt.

Mikael Habstadius redogjorde nu för planerna att reda ut mordet och att sedan angripa en "notorisk skojarliga'", och herr Oldberg utkämpade fortfarande själsstrider i sitl inre.

Slutligen sade han:

— Kan redaktörn skaffa mig trehundrafemtio kronor till klockan tolv på måndag?

— Ja, för fan! Om det så var tio gånger den summan. Men gå nu till Ertz och säg honom, som jag har sagt, att han tidigt i morgon bitti får ge sig ut och skaffa reda på allt rörande mordet och ge mig. Jag skall sköta mordet själv.

Som Mikael Habstadius sagt detta, steg faktor Callmander in, bugade sig och framlämnade ett tryckt papper.

Det var Postens extrablad om mordet.

— Mina herrar! sade han med bakåtkastat huvud, då de båda andra förmörkades av bedrövelse. Officinen har räddats än en gång genom min påpasslighet. När Postens extrablad kom ut, hade Bladet redan haft sitt spikat en kvarts timme på alla knutar i stån och dessutom i alla kurar, det är kroppens tempel, och där måste menigheten51

passera. Prata mindre en annan gång, så kan herrarna sköta sig bättre, och var god kom ihåg, att jag är dödlig! Gomorra !

Med dessa stolta ord avlägsnade sig faktorn, och omedelbart därefter gick även herr Oldberg.

När han kom i trappan, mötte han en kvinna, som stannade, betraktade honom och sade:

— Ni är herr Oldberg!

Herr Oldberg snurrade sitt skägg, såg styvt på sina fötter, dock utan att se, hur kolossala de voro, och stannade, fast han icke lade märke till kvinnan, som fortsatte sitt tilltal:

— Ni kan säga mig, om redaktör Habstadius träffas!

Frånvarande stirrade herr Oldberg på kvinnan och svarade:

— Vafalle?

— Jo, om redaktör Habstadius träffas! upprepade kvinnan.

— Ja ja! nickade herr Oldberg och fortsatte, snurrande sitt skägg och i sin själ betalande sina skulder, tagande mått hos en skräddare på nya kläder, ätande en festmiddag med Mikael Habstadius, som blivit stadsfullmäktig, samt seende, hur advokaten Pilo flämtade under trycket av ett stort nederlag.

I fönstret mittemot redaktionen satt alltjämt den blonda fru Valde, och hon följde med blicken den svarte herr Oldbergs väg om hörnet och suckade; hon satt nämligen som många andra kvinnor och inväntade sitt öde, och det kunde ju komma när och hur som helst.

Kvinnan i trappan hade emellertid gått in till Mikael Habstadius, och hon var ingen annan än fru Wentlan, som, när herr Kruckman hotat henne med polis, blivit vild och kommit ihåg Mikael Habstadius, i hennes och många andra människors ögon stadens fördärv, skam och undergång.

Nu 6tod hon med knuten hand framför honom och ropade:52

— Ni har fördärvat herr Wentlan! Ni har fördärvat kronokassör Sarinen! Ni har fördärvat hela staden! Innan ni kom hit, var staden lycklig, barnen lekte på gatorna och gårdarna, solen var alltid oppe, det kvittrade alltid i luften, det var blommor och grönt, och mänskorna voro goda mot varann. Det är ni och denna förbannade tidning, som ha ruinerat alla gamla familjer i stån, och störtat friden och endräkten... ge mig igen herr Wentlan och mina barn! Ge oss igen, vad ni har berövat oss med er tidning!

Mikael Habstadius pekade på dörrn:

— Ut, kvinna! Ni är spralltokig! Ut, för sjuhundra gubbar!

Men fru Wentlan slog i stället näven i hans bord och ropade:

— Akta er ni, redaktör Habstadius! Jag vet mycket om er, skall jag säga er! Ni har många fula streck på ert samvete. Vill ni ha krig med mig? Det kan bli farligare än ni tror. Jag skall hämnas! Ha-ha-ha! Akta er, jag skall ta hämnd på er, just på er! Ha-ha! Hämnd, hämnd, hämnd!

Detta retade Mikael Habstadius, så att han helt enkelt tog fru Wentlan i armen, ledde henne till dörren, stötte ut henne och sade, helt hjärtlöst:

— Ut, markatta! Ut, för hundra gubbar!

Där ute stod fru Wentlan som fallen från skyarna. Hon började gå. Hon gick. Hon gick rätt fram. Hon kom in i en park, där allt var mörkt, och hon sjönk ner på en soffa.

— Han tog i mig! kved hon. Och slängde ut mig genom dörren! Var är jag, vad händer här i stån, vad tänker man om mig, har jag sjunkit så djupt, och pappa som var stadsfiskal!

Och hon brast i gråt och ingick i sorgens himmel, men hon kunde icke stanna där länge, utan plötsligt reste hon53

sig, började skynda bort mellan de fårade gamla trädstammarna, och under snyftningar, babbel och oartikulerade rop sprang den arma sinnessjuka kvinnan genom gatorna, jagad av sin sorg och den icke oriktiga känslan att alla föraktade henne och ansågo henne tokig! ÄTTONDE KAPITLET.

Som målar en idyll av den rödskäggige Göran Crusius och den milda judinnan Julia Eckstein.

Emellertid lämnade vi Crusius och Julius Harpolin borta på den soliga sommarkrogen. När herr Oldberg gått, stannade samtalet av, och man började allmänt sätta hatten på näsan och gäspa. Och slutligen reste sig Crusius

och utropade:

—- Nu går lille Göran! Da, da!

—- Jag med! sade Julius Harpolin, och så gingo de.

När de spatserade ut genom grinden, hördes kyrkklockorna ringa helgesmål.

— Nu börja luteranerna skramla i sitt gamla kyrktorn igen! sade Crusius skrattande, men Julius Harpolin tänkte med ohåg på sin fästmö, manufakturhandlaren O. P. Tybergs vackra dotter Ester.

Crusius haltade lite grann, inte mycket men något; och ingen förnekade, att hans yttre visade den allra största likhet med en verklig rövares, så till kläder som ansikts-drag.

Crusius var egentligen son till en kronofogde, och han hade studerat. Men som kronofogden dog litet för tidigt och dessutom utfattig, hade sonen måst konditionera under somrarna, slumpen hade fört honom till aristokratiska herrgårdar på landet, där han fått fördriva aftnarna och nätterna genom att supa och spela kort med bokhållarna; och sen den tiden härskade spriten i hans ensliga liv.55

Ingen kärlek, ingen kvinna hade förljuvat denna tillvaro, så typisk för tusentals svenska män; en tillvaro, som fördelats på studierummet, krogen, de unga baronernas lektionssalar och bokhållarnas kontorsbås: och sålunda hade hans hjärta vissnat bort.

Medan hans liv förflutit på detta sätt, hade hans ansikte svällt ut till en röd och sjuklig måne, besatt med en skäggfrans runt nedre halvan och en lika röd hårfrans runt övre halvan, men hjässan kalnade, och där sträckte sig ett vitt fält såsom den runda planetens eviga polar-is. Ögonen blevo rödsprängda och alltmera glansiga, simmiga och virriga, näsan började skina, munnen fick sår och tänderna blevo svarta.

Men aldrig hade den svenska nationen ammat en gladlyntare son vid sin fattiga barm.

Han haltade leende fram genom livet med vänstra handens pekfinger alltid nerstoppat i vänstra västfickan för att ständigt känna den angenäma beröringen av ett par silvermynts flottiga halka.

Han var klädd i en vit jättehatt och en Stiltongul kostym med en röd halsduk om halsen och stora punschfläckar på rocken såsom märken efter en Bacchi-ordens välförtjänta stjärnor och kraschaner.

Bredvid denne lille halte man reste sig Julius Harpolin mager och lång som en prins av blodet, med en eldröd knopp mitt i ansiktet och mittpå knoppen en pincené, som han skickligt balanserande höll kvar. Han gick ordentligt på vänstra foten, men av högra foten använde han endast hälen, medan tårna stodo upp i vädret.

För Crusius hade livet slutligen blivit ett skuggspel, som han fått tillfälle att en liten stund bevista utan fordringar på annat än att aldrig behöva bli väckt. Allt som ville rycka honom från skuggorna hatade han av instinkt, men lämnad i fred med sitt fattiga solkiga liv var han en lyckig56

man och ville ingen för när, log med barnsligt hjärta åt solskenet, orkade icke harmas men var strax redo att skratta åt livets tusen små lustigheter i varje minut och var som ett barn.

Ack, den, som till äventyrs själv en gång varit nere i spriten och genomträngt Bacchi mysterium, skall känna igen denne broder och höra slagen av hans hjärta, men andra ej!

— Vad tänker Långe man på? frågade han.

— Asch, ingenting! svarade Harpolin gäspande.

— Ska Långe man gå till sin squaw och sitta hela kvällen i wigwam? frågade Crusius vidare.

Harpolin slängde med käppen och gäspade ånyo, så att pincenén ramlade.

Då svor han och sökte reda på glasen i vägens damm.

— Hi-hi-hi! skrattade Crusius. Inte svära, Långe man!

— Du ska väl ut med din judinna? sade då Harpolin.

— När var tar sin, så tar jag min, och så blir trollet utan! Da! Da! Långe man! nickade Crusius och gick sin väg bortåt kajerna; och da! da! betydde god dag! god dag! eller adjö!

Det fanns en liten jude, som sålde färdiggjorda kläder i en gränd vid hamnen, och han hette Eckstein. Hela dagarna gick han troget patrull utanför butiken, och vart femte år gjorde han konkurs. Inne i den täta skymningen bland de upphängda kläderna satt hans tjocka gumma, men deras dotter Julia var anställd på kontor.

Hon gick om aftnarna med en vit spetshatt på sitt nattsvarta hår, skinnet var så skärt och blekt, munnen så röd, tänderna så vita, och i ögonens svarta djup gungade hela stjärnhimlen.

Gud den högste allena vet, hur hon kommit att omfatta den förfallne Crusius med sitt hjärtas ömma mildhet; de råkades i alla händelser ofta och promenerade utom staden, till dess att mörkret föll.57

Kanske berodde det på, att medan Crusius linkade på höger fot, linkade hon på vänster, så att de blevo par och passande hopa!

Crusius kallade henne "lilla Tirum-tarum-ta"! Och det namnet beredde honom mycket nöje, den barnsliga själen.

När han nu skilts från Harpolin, gick han och funderade på vad det kunde vara för telefonbud, som kallat Oldberg in till staden; han anade, att det var från tidningen, och hans lilla trinda måge hoppade förnöjt, då han tänkte sig möjligheten av något extrablad, som den argsinte Nålstad gått miste om. Men på Tirum-tarum-ta funderade han icke, fast han gick för att möta henne, ty kärlek ägde han ej, denna sällsynta blomma i Sverges jord.

Där kom hon nu i aftonsolen med en röd parasoll och vit klänning mot hamnens solblå vatten och kilande slupar!

— Da! Da! Lilla Tirum-tarum-ta!

Runt staden blåste alla fabrikerna afton och helg, verkens gnissel dog bort i rymden, och långsamt stillnade hela livet och blev så besynnerligt tyst, att endast fåglarnas paradisiska kvitter pärlade i solnedgången.

Då gingo alla arbetarskarorna hem, och månen började spegla sig i Julia Ecksteins ögon.

— Vad tänker lilla Tirum-tarum-ta?

Julia Eckstein bad Göran Crusius med mild röst att icke supa, att icke förstöra sin kropp och sin själ, solka sina kläder och förinta sitt anseende bland stadens människor.

Månen glänste så naket i den höstblå rymden, och vågorna skvalpade mot kajen.

—- Man måste supa, lilla Tirum-tarum-ta!

Julia Eckstein beskrev, som hon stundom plägade, sitt ensamma liv, sin oro, sin längtan, hon visste icke efter vad, efter sol och skratt och oändliga murar klädda med blodröda rosor, hon visste icke vad, men dagarna gingo ju så långsamt, alla människor voro ju så olyckliga, hon grät58

om nätterna, då hon betänkte, att hela livet bara var sorg och smärta.

— Jag skall spela för lilla Tirum-tarum-ta!

De båda ensamma människorna gingo in på ett avsides konditori, månen glänste i fönstret, dess metalliska fläckiga ljus föll in i rummet.

Crusius, som var full av musik liksom alla andra försupna svenskar, spelade Beethoven med blid och stillsam hand, och därvid förintades han och blev ett med den döde enslingens världsbefriande toner.

Men Tirum-tarum-ta ägde inget sinne för vare sig musik eller denna världens befrielse, hon föll i tankar och fick en syn. Hon såg Crusius såsom gammal slusk linkande i trasiga kläder och med näsan förvandlad till en röd enorm böld mitt i skägget och på böldens ytterkanter sneglade de såriga ögonen som två små bruna elaka råttögon, och hon grät.

Crusius lade sin hand på hennes axel och sade småskrattande, ty han hade övervunnit världen:

— Inte gråta, lilla Tirum-tarum-ta! Vara glad och modig, så länge livet är!

— Om du icke festade, sade hon då snyftande, skulle du kunna vara mycket bättre klädd. Redaktör Habstadius har päls om vintern han, Göran! Men han festar icke så mycket som du! Och du är ändå mycket mer begåvad än han. i stån säger man, att du skriver alla ledare! Uh-uh-uh! Buh!

Detta förnöjde Crusius i högsta grad.

— Inte gråta över att jag är så begåvad, lilla Tirum-tarum-ta !

— Vill du bära färdiggjorda kläder, kan du få på kredit hos pappa, Göran, och om du inte betalar, så gör det ingenting, han gör konkurs ändå! Buh-uh-uh! Varför skulle vi nånsin lämna Palestina? Buh-buh!59

— För höge fan! utropade Crusius. Opp och dansa, lilla Tirum-tarum-ta!

— Vill du? frågade hon och blev så outsägligt glad i sitt goda hjärta.

— Om jag vill! Vill bara pappa Eckstein, så nog vill

jag!

De båda linkande små människorna struttade strax i väg ner till fader Eckstein, som i den skumma butiken sökte fram en passande kavajkostym, ett halvt dussin kalsonger (Tirum-tarum-ta tog därvid en blick utåt gatan) samt tre kulörta skjortor.

— Jag har sjutti löskragar men tyvärr bara tre skjortor! sade Crusius.

— Na ja! sade fader Eckstein, man kan icke paré have kraker på sin kropp!

Lastad med en ny människa skyndade Crusius hem, sedan han kramat Julias hand.

— Festa inte nu, Göran, sade hon, nu, då du har nya kläder!

— Bara ett litet glas punsch efter maten, lilla Tirum-tarum-ta !

— Lovar du bara ett?

— Ge mig kredit som din hyggliga pappa, lilla Tirum-tarum-ta! bad Crusius.

— Men om jag gör konkurs på det? frågade hon med ett milt och sorgset löje.

— Alla göra vi mer eller mindre konkurs, lilla Tirum-tarum-ta! sade Crusius. Det är vårt öde, lilla Tirum-tarum-ta! Da! Da!

Ensam i sin fattiga kammare bytte nu Crusius från topp till tå, framför en liten spegel belyst av ett ljus, som brann med en så hög och smal låga; och under små piruetter sjöng han på sina nakna fötter:60

Du vill ha, du vill ha stövlar och galoscher! Lika bra, lika bra dansar du i tosser! Tralla-la! Tralla-la! Tralla-lalla-lalla-la!

Ty så glad och förnöjsam var Göran Crusius. NIONDE KAPITLET.

Onx Julius Harpolin och hans svärmor och den lilla vackra Ester Tyberg och deras inbördes förhållande.

§ 1.

Medan Crusius således genom kärlekens makt lyckades skaffa sig en uppsättning kläder, hade Julius Harpolin upplevt något helt annat. Långsamt hade han från Crusius begett sig till stadens motsatta ända, ty manufakturhandlaren O. P. Tyberg hade sin butik och bostad i omedelbar närhet av den grönskande kulle, där den evangelisk-luterska kyrkan reste sina röda murar ett litet stycke upp emot oändligheten.

Medan manufakturhandlaren denna stilla lördagsafton som vanligt satt nere på sitt kontor, från vilket han genom en glasruta i dörren kunde hålla utkik över butiken, biträdena och kunderna, satt fru Tyberg uppe i bostaden i sin

vanliga stol vid sitt vanliga fönster men hade icke sin vanliga sysselsättning, som var att sticka.

Nu satt hon nämligen med vänstra handen stödd på käppen, ty hon var ganska lam, och med den högra noppade hon blad av en stackars geranium i fönstret, redan förut så illa hanterad av hennes fingrar, att den liknade en plockad fågel, och hon tänkte på sin dotter Esters förlovning med Julius Harpolin.

Ester var fru Tybergs (och manufakturhandlarens) yngsta barn, och hon var tjugufyra år. Hon hade en äldre syster, som sedan flera år var gift med en förmögen skeppshandlare i en större sjöstad, där hon förde ett glatt och omväxlande62

liv. Brodern var kassör i en bank och likaledes gift, och turen var alltså nu kommen till Ester.

Fru Tyberg var för sin del en kvinna om sextiotre år, och manufakturhandlaren var sextiofem.

Fru Tyberg var fet med en utstående måge av den speciella art, som förvärvas genom att vara lam och äta ofta, mycket och gott, kinderna hängde ner, näsan var rödådrad, munnen delvis tandlös, och ögonen simmade i sina sjöar, litet åldrigt dimmiga och med slappnade kanter samt röda ringar, och hon var av den utmärktaste heder samt frispråkig, hjärtlig och ganska amper; kort sagt en kvinna av något äldre modell än den nu brukliga.

Med sin äldsta dotters giftermål var hon mycket belåten, ty en skeppshandlare är nästan så god som en livränta, om man tar i betraktande, vilka utmärkta tillfällen, han har att bedra både stater och enskilda samt hur gärna han gör det, och dessutom, sen segel sattes på haven, har det aldrig funnits en skeppshandlare, som inte varit glad och tokig, livet är ju till för att man skall roa sig!

Sonens giftermål var också förnuftigt, ty hans hustru lade en brygga över till stadens fina familjer, och om umgänget också icke var så livligt, så var medvetandet om att familjeträdet icke likt en fattig eneslusk kröp efter marken utan som en ädel björk sköt sin krona rätt i vädret, ytterligt angenämt.

Men Julius Harpolin, den hade man fått för sina i hemlighet begångna synder, icke som vore han en bov, men han var mycket värre än så, han var tidningsskrivare och till på köpet en rabulist.

Av en rabulist kan man vänta sig ungefär vad som helst, och fru Tyberg väntade sig, att Julius Harpolin skulle skämma hennes dotter, vilken såsom yngsta barnet och dessutom senfödd var henne kär och dyrbar över all beskrivning.

Nu hade emellertid förlovningen fortskridit lugnt i sex63

månaders tid, och Julius Harpolin hade genom sitt öppna skratt, sitt soliga humör, sina roliga historier och sitt aktningsfulla uppträdande lyckats vinna ett visst gott anseende i sin blivande svärmors ögon; och giftermålet började darra vid horisonten.

När Julius Harpolin denna afton steg in, hälsade honom fru Tyberg med dessa ord:

— Jaså, det är han, käre Harpolin, guafton, guafton!

— God afton, god afton, kära tant! svarade Julius Harpolin. Är inte Ester hemma?

— Nej, ser han, Harpolin, hon är borta och trampar mangeln.

— Ä tusan!

— Ja, var det inte, säj? Sätt sig, han, Harpolin, på sin magra stjärt och var lugn! Skall han ha ett glas påttvin?

— Ja, varför inte.

— Gå då bort i salsskänken, så vet han, att pättvins-karaffen står framme, och ta två glas i skänken, så ska vi prata lite, Harpolin och jag!

Och så sattes portvinet fram. Vad tusan skall käringen nu komma med? frågade sig Julius Harpolin och skrattade belevat.

— Skål, Harpolin! sade fru Tyberg. Har han egentligen druckit mycket påttvin i sin dar?

— Ä nej, inte just! svarade Julius Harpolin.

— Jag tänkte det, för att han har så röd näsa.

— Det kan man allt ha ändå!

— Han menar punsen! .. .

— Nej ... ja . . . jag menar ändå.

— Hör nu, Harpolin, käre Harpolin! Nu ska vi tala lite allvar i afton! sade fru Tyberg. Har han linne?

— Linne?

— Ja, linne, ja! sade fru Tyberg. Sänglinne, bordslinne, handdukar och sånt?64

Julius Harpolin kunde inte hålla sig för skratt.

— Förlåt att jag skrattar, tant! sade han. Men var skulle jag ha fått det ifrån?

— Jag tänkte just det, svarade fru Tyberg. Och därför har jag talat med en gumma på torget i dag, som jag känner sen många herrans år och som man kan lita på.

Vid denna upplysning fylldes Julius Harpolin av förskräckelse. Hela rummet gungade, och mitt i den allmänna sjögången nickade fru Tyberg som en rund och fet avgudabild. Jag kände väl på mig, tänkte Julius Harpolin, att något obehagligt skulle hända, och nu är jag fast, herregud, nu är jag fast, vad i herrans namn skall jag ta mig till?

Ty när Julius Harpolin hade varit förlovad en vecka, hade han känt på sig, att förlovningsringen var sju resor trängre än ett par trånga skor; av ett par trånga skor fick man på sin höjd liktornar, men av en förlovningsring fick man samvetskval och livsleda.

I Julius Harpolins ögon uppdök nu bilden av den försupne Crusius, och det tycktes honom, att lyckans solsken brann på dennes röda runda anlete, men borta vid synranden sjönk han själv i havet med armarna lyfta över huvut, och ingen hjälpte honom ur undergången, utan hela världen skrattade tvärtom och hade fördömt roligt på alla de sätt.

— Han ser fundersam ut, min käre Harpolin! sade fru Tyberg.

—- Nej . . . nej .. . nej . . . visst inte . . . visst inte alls! ropade Julius Harpolin ivrigt.

Men gumman var en gammal rävhona, grånad i pälsen av list och prövningar.

— Skål, Harpolin! sade hon och såg forskande på honom.

— Skål, tant, det var ett förbaskat gott portvin! svarade Julius Harpolin för att lugna sig.

—- Hoppas, Harpolin tycker lika bra om Ester som om påttvinet!65

— Säkert, tant! sade Julius Harpolin. Säkert!

Då såg gumman allvarligt på honom och sade:

— Vet han, vad som menas med Petternicklas, Harpolin?

— Va???? ...

— Jo! Vet han, vad som menas med Petternicklas?

— Petternicklas? ... ! . .. ! ...

— Ja!

— Ja? ...?...? ...

— Ja ja! Nåå? sade gumman.

— Jo! ...!...? ...

— Jaså! Han gör det, i alla fall!

— Ja, men!?...!...!...

— Nå men? sade gumman.

— Jo...

— jaha, jag menar precis, vad han tror, Harpolin.

— Jaså.

— Jo, jag gör det! sade gumman.

— Varför frågar tant det?

— För att jag vill veta en sak.

— Vad då, då?

— Jo, ser han, Harpolin, då det gäller ens dotters lycka och framtid, så får inte en mor hålla sig för god att tala om sånt!

— Nej ... nej visst... det. . . det.. . det... det förstår jag ju! svarade Julius Harpolin och vred sig under gummans orörliga blick.

— För ser han, min käre Harpolin, är det på det viset, att hans kärlek kommer den vägen, då tror jag, vi slutar med den här förlovningen.

Nu var Julius Harpolin i en fördömd knipa. Erkänna för en gammal gumma, att man har en kärlek i kroppen, så konstruerad som man fått den färsk och livlig ur Vår Herres hand, det är inte så roligt; men erkänna, att man först haft den och så slarvat bort dén och så spelat komedi

och låtsats ha den — det måste man nästan vara en hjälte för att kunna vidgå! Och en sådan hjälte var inte Julius Harpolin. Han hade inte ens vidgått för sig själv.

— Jaså, han förstår det! sade gumman. Det var ju bra, det, Harpolin.

— Jo, visst, kära tant, bättrade han på, jag har ju i alla fall så pass stor erfarenhet, att jag har sett, hur det har gått med tanklösa äktenskap.

— Jaså, Harpolin har sett det! Nå, vet han, varför han vill gifta sig med flickan nu då?

Så där ja!

Nu var han ändå värre fast, ty han hade ju aldrig velat gifta sig med henne, inte det minsta. Hur i all dar ska jag reda upp det här? frågade han sig.

— Nåå, vet han det? repeterade gumman.

— Jo ... jo ... därför ... därför att___därför att jag

tycker om henne! svarade han till sist och fick kväljningar.

— Jaså, han gör det! Jaha! Nå? Vad är det, han tycker om då? Är det kroppen eller är det själen? fortsatte gumman.

— Ja, men kära tant, svarade han, det kan man ju inte skilja på!

— Kan man inte? Det var fasiken! Nej, hör nu, Harpolin, det här låter inte bra, ska jag säga honom. Inte alls bra.

Då slog Julius Harpolin ut med båda armarna.

— Ja, men, herregud, tant förstår, jag vill naturligtvis göra henne lycklig.

— Jaså, han vill det! Genom att sätta barn på henne, va? Det kan vara roligt för honom det, men måttligt roligt för henne, stackarn!

Det kan man ju låta bli! tänkte han säga men sväljde och svarade i stället:

— Huvudsaken är väl i alla fall, att viljan är god, och jag försäkrar, att min vilja är god.67

När han sade detta, blev skinnet på hans måge så böljande som korrugerad plåt av bara kväljningar, och han fick tårar i ögonen.

Gumman såg, hur han svalde, tuggade och tårades, och trodde, att han var förtvivlad vid tanken på att förlora Ester, blidkades och sade:

— Skål, käre Harpolin, jag skall berätta en historia för honom, så förstår han, vad jag menar. Hade det varit i min barndom, ser han, Harpolin, då hade jag inte behövt göra sådana här frågor ...

— Varför det? frågade Julius Harpolin gapande.

— Jo, för då regerade inte Petternicklas som nuförtiden.

—• Är tant säker på det? frågade Julius Harpolin.

— Ja, det kan han vara lugn för, ska jag säga honom, Harpolin! Då visste man i alla hem, att äktenskapet är till, för att man skall göra varann till bättre människor! Så att man skall hungra och törsta efter att få vara god mot varann och ärlig och rättskaffens mot alla människor.

— Det vill säga, att äktenskapet var en uppfostringsanstalt! insköt Julius Harpolin, lite mellan regn och sol.

— Preciss! sade gumman och stötte käppen i golvet.

Det var en alldeles främmande synpunkt för Julius

Harpolin.

— Och nu ska Harpolin vara god och hålla mun och höra på historien. Jo, ser han, när jag var förlovad med Tyberg, så hände det, att jag började grunda på, om jag äntligen älskade honom, men då hände det en dag, att vi var i affären, sen han hade stängt, affären var ny på den tiden, och då sa han: jo, jag tänkte, att vi skulle skaffa oss lite pengar! Och så visa han mig, att han hade falsk våg, men då, ser han, Harpolin, då fick jag bevis på, att jag hade kärlek till honom, för jag tyckte, det var synd om honom, att han skulle vara så ohederlig, och jag kände tydligt som klara dagen, att jag måste hjälpa honom och68

göra en hederlig karl av honom. Och i samma stund kände jag en sådan salighet, att jag aldrig kunde ta miste på, om det var kärlek eller inte. Och på det gifte vi oss, och vågen kom bort, var lugn för det, Harpolin, och äktenskapet vart lyckligt. Förstår han nu, vad jag menar med kärlek, Harpolin?

Julius Harpolin var begåvad med en livlig fantasi och ett känsligt sinne, och gummans lilla historia målade en bild av ett vackert och ädelt liv samt fyllde honom med längtan att bli en alldeles utmärkt människa.

Han grep sitt glas och utropade:

— Skål, tant! Nu förstår jag, vad som menas med äktenskap, och det skall jag inte glömma!

Då svarade gumman, som var mindre lättrörd:

— Är han en hederlig karl, Harpolin?

— Ja, det är jag! svarade han.

— Ge mig då sin hand, så är han snäll!

Det gjorde Julius Harpolin.

— Och lova mig nu, Harpolin, att inte skämma flickan för oss! Gå inte och gör några dumheter, utan var så god

och håll sig i skinnet! Vill han lova det, Harpolin?

— Det lovar jag! sade Julius Harpolin med hänfört hjärta, uppfylld av tanken på sin goda karaktär och glömsk av att hans fästmö icke var en ande utan av kött och ben och mjukt skinn och gav kyssar, som verkade på många olika sätt.

— Då litar jag på honom! sade gumman.

Sedan bad hon att få berätta något annat, och det var, att manufakturhandlaren ämnade köpa aktier i tidningen och skänka dem åt Julius, för att denne en dag skulle kunna bli tidningens redaktör efter den förskräcklige Habstadius, och när hon berättat den nyheten, kom en bekant på besök, och Julius Harpolin drog sig tillbaka till Esters rum, hans69

hjärta flög i hans kropp, och han tyckte sig gå bland moln och vara nära att snava och störta ut i rymden.

Han förbannade alla denna världens förvecklingar. Nu skulle en gammal gumma väva linne, och manufakturhandlaren köpa aktier, och följden av alltsammans blev bara den, att han måste smita sin väg och lämna ett brev efter sig.

Det var den där fördömda obeslutsamheten, han aldrig kunde bli herre över!

Han suckade, lade sig på Esters schäslong, och inom mindre än fem minuter sov han.

Ty han hade goda sömngåvor!

§ 2.

Månen sken in genom fönstren, och Julius Harpolin snarkade, då hans fästmö försiktigt öppnade dörren och smög in.

Hon gick fram till schäslongen och kysste honom, så att han vaknade.

— Go morron, sjusovare! sade hon skrattande, och han sträckte på sig.

— Har du trampat mangeln nu? frågade han med en gäsp.

— Ja, och mamma har berättat för dig, att hon har beställt linne! svarade Ester jublande.

— Jag tycker bara, frågan är lite för tidigt väckt! sade då Julius Harpolin.

— Varför säger du så, Julius? klagade Ester. När du talar på det viset, tror jag ibland, att du är en sån, som bara tänker på dig själv och att du en vacker dag kommer att göra slut. Medge, att det är grymt!

— Att tänka så, ja! Jaa då! svarade Julius Harpolin skrattande.

— Skratta inte, Julius!

— Vill du hellre, att jag ska gråta!?70

— Du är inte snäll emot mig.

— Stackare liten!

— Du tycker, du är starkare än jag, men jag skall säga dig, att många kvinnor bedra sina män bara för att hämnas på deras övermod.

— Ja, det är så duktigt, så!

— Det tycker jag är alldeles rätt, skall jag säga dig.

— Ja, det kan jag väl tänka. Fruntimmer håller ju ihop som ler och långhalm.

— Men inte karlar, förstås! Men jag skall säga dig, att i det här ögonblicket tycker jag, att du är precis som redaktör Habstadius, som uppträder med fröken Stadenberg, så att somliga påstår, att hon är hans älskarinna.

— Det är hon också.

— Det är hon inte.

— Hur vet du det?

— Ja, hur vet du, att hon är det?

— Det säger min erfarenhet, men du har ingen erfarenhet. Eller hur? Har du, kanske? Antingen har du och har förtigit för mig. Eller har du inte, och då betyder din mening lika med noll och ingenting.

På det teg Ester.

— Du tiger, tror jag! sade Julius Harpolin; och Ester teg fortfarande. Hon hade ställt sig vid fönstret.

— Du är något till rå, du! sade hon till sist.

— Jaså, du har upptäckt det, äntligen!

— Det har jag tyckt många gånger, fast jag ingenting har sagt.

— Du tycks göra dina reflexioner, fast du förtiger dem.

—- Ja, det gör jag. Det är min rättighet.

— Naturligtvis. Men det tyder på en mindre fin karaktär att gå med baktankar.

— Jag har inte vågat annat.

— Såå, varför det?

71

— Jag var rädd, att du skulle gå från mig.

— Du är alltså en sån stackare, att du inte vågar säga öppet och ärligt, vad du tänker, utan hellre förtiger dina antipatier, bara för att jag inte skall gå.

— Jag älskar dig.

— Underlig kärlek!

— Vern tror du lider mest?

— Var och en håller väl på sin vattvälling!

Nu brast Ester i häftig gråt, och när Julius Harpolin störtade upp för att ta henne i famn och trösta henne, vred hon sig lös och kastade sig på schäslongen med huvudet i händerna.

Samtidigt började ljus skina i dörrspringorna till ett rum intill, som var avstängt och där lagerpojkarna bodde.

En mungiga spelte upp, och en glad pojkröst sjöng:

"Det gläder mig av hjärtans grund.

kille-ville-vipp-bom-bom,

att nitton skräddare blott väga ett pund.

kille-ville-vipp-bom-bom.

och med sax

och med vax

och med n&l

och med tråd

sä väga de endast ett pund ändå. det gläder mig av hjärtans grund, kille-ville-vipp-bom-bom . .."

— Gråt inte, Ester! bad Julius Harpolin, som stod på knä vid schäslongen. Gråt inte, kära, lilla, älskade barn! Jag var sömnsur, jag ville inte göra dig ont, jag mente ingenting ont med det jag sa. Försök att förlåta mig!

— Förstår du inte, svarade Ester lågt och snyftande, att jag hela dan har tänkt på dig, sen mamma berättade, att hon hade beställt linne ... jag var så glad, så glad, så glad . .. jag tänkte på, att snart skulle vi inte behöva skiljas mer utan alltid få vara tillsammans . . . både natt och dag . . .72

— Kära lilla barn!

— Och jag tänkte, att du också skulle vara glad . .. och nu, när pappa köper aktier åt dig, så behöver vi ju inte oroa oss heller för vad vi ska leva av... du blir ju redaktör ... och ... då ... blev jag ... så ... så . . . Julius, Julius ... förlåt mig, om jag blev lite ond . . . men jag var så lycklig, då jag kom. .. säg, att du älskar mig . . .

— Jag älskar dig, jag älskar dig, jag älskar dig!

— Lägg dig här bredvid mig, och håll i mig, hårt!!

Julius Harpolin lade sig bredvid sin fästmö och höll

hårt i henne.

— Säg, att vi bli gifta! bad hon.

— Vi bli gifta, Ester, vi bli gifta.

— Och säg, att du vill gifta dig med mig!

— Jag vill gifta mig med dig!

Då de hade sagt detta, kysstes de så häftigt, att rummet dansade och de inte mer visste, var de voro.

— Jag vill ha dig, mumlade Julius Harpolin, nu då din mor har beställt linne och din far skall köpa aktier och vi älska varann, är vi ju så gott som gifta. Bind mig, Ester! Bind mig!

—- Jag vågar inte, Julius! svarade Ester.

— För vem vågar du inte?

— För mamma!

— Vad har mamma med det att göra? Det är ju vår angelägenhet.

— Ja men om hon skulle få veta det.

— Det får hon aldrig veta.

— Ja men om någon annan skulle få veta det.

— Hur skulle det gå till?

— Om du berättade det. Kanske du skulle kunna anförtro det åt någon. Och då är jag utskämd.

— Det gör jag inte, det förstår du väl. Det blir en hemlighet oss emellan. Och vi ha ju varit så nära flera73

gånger. Och du förstår väl själv, att om du inte binder mig med det, så kan jag mycket lättare komma ifrån dig, och för att hämnas kan jag då sprida ut rykten, och det kan du inte bemöta; men låter du mig få, så kan jag ju som hederlig karl inte annat än tiga och dessutom också av tacksamhet, och du binder mig för alltid ... ah! .. . se . . . så .. . lilla . . . lilla . . . älskade barn .. . inte vara grym . . .

— Lovar du, att det blir en hemlighet mellan dig och mig, Julius? frågade Ester.

— Ja, det förstår du väl, barn lilla!

— Och går du aldrig mera ifrån mig sen?

— Men, kära barn, du binder mig ju genom detta, så att jag inte kan gå!

Snyftande sade då Ester:

— Ja men gör det fort, Julius!

Medan nu lagerpojkarna stampade av ungdomlig livsglädje i golvet i rummet intill och för väl tionde gången sj öngo:

"Det gläder mig av hjärtans grund, kille-ville-vipp-bora-bom, att nitton skräddare blott väga ett pund. kille-ville-vipp-bom-bom!"

och beredde sig till lördagskvällens upptåg, förvandlade Julius Harpolin sin fästmö Ester Tyberg från en oskuldsfull flicka till kvinna.

När detta var skett, inträdde tystnad, ingen sade något på en lång stund.

Äntligen frågade Ester lågt:

— Vad är klockan?

Skamset och på samma gång beskäftigt svarade Julius Harpolin:

— Jag skall se efter.. . kvart före nio! . . . Det är fint månsken, ska du se . . .

— Då måste vi göra oss i ordning till kvällen, sade Ester,74

som på hela tiden icke tagit händerna från ansiktet. Vill du öppna fönstret, här är så kvavt.

— Skall jag tända? frågade Julius Harpolin.

— Ja tack! Vill du snygga dig, så kan du ta handfatet. Jag ska väl kamma mig!

Medan nu Julius Harpolin tvättade sig. kammade Ester sitt hår.

— Är du belåten, Julius? frågade hon plötsligt med låg röst; och det svartnade för hennes ögon, stackars flicka.

Han vände sig snabbt om, och för första gången hinsides handlingen föllo de i varandras famn; och från Julius Harpolins lugg, som var nerkammad, dröp vatten på Esters nakna hals, ty han kom direkt ur tvättfatet.

— Vi måste vara lugna! sade Ester. Föräldrarna få inte märka nånting.

Då slog det Julius Harpolin, att det var, som om hon med ens blivit kvinna och långt starkare än han, och han flög samman och blev rädd för henne, ty en sådan ynkrygg var han!

Och så hade då barnen gjort den oundvikliga dumheten.

När de kommo in till de gamla, var bordet dukat, och manufakturhandlaren uppe.

Han hade ett stort, tungt, rödskållat huvud med de olika sinnesorganen begravda bland fettvalkar; röda polisonger och små misstänksamma ögon.

— Sammanträdet tycks vara slut för i dag! sade han buttert och såg noga först på dottern och sedan på Julius Harpolin.

— Ja! svarade denne glatt.

— Du slarvar litet med ditt hår på sista tiden, tycker jag! sade gubben, och Ester blev blodröd.

— Varför rodnar du? sade gubben. Är det nånting, du behöver rodna för?75

— Lugna dig, Tyberg! sade då gumman och såg på honom, kännande, att stämningen började bli tryckt.

— Ska det vara en sup? frågade gubben och hällde upp åt Julius Harpolin. Det brukar återställa krafterna. Om det behövs, vill säga!

Julius Harpolin kände sig som i en myrstack, ty gubben tycktes ana, och Julius Harpolin frågade sig, om han

kunnat lyssna på dörren. Men i själva verket var gubben alltid på detta sätt.

— Ja, jag känner mig lite slak, sade Julius Harpolin.

— Jag märker det!

— Jag har suttit på rannsakning hela dagen!

— Hm! Hm! Jo jo! sade gubben, och sen övergick man till mindre brännbara frågor.

När Julius Harpolin äntligen skulle gå, följdes han ända ut på den ödsliga månljusa gatan av Ester, som var barhuvad.

Hon tryckte hans hand, såg honom in i ögonen och sade:

— Nu kommer du aldrig mer ifrån mig, nu är du min för alltid!

Sedan lyfte hon handen till sin mun, kysste den och sade ytterligare:

— Älskade! Du är vacker i kväll! Till och med din näsa är inte så röd!

Och därefter sprang hon in. TIONDE KAPITLET.

Om det samtal herr Oldberg förde med gamle D. V. Ertz rörande Mikael Habstadius.

Herr Oldberg å sin sida hade varit ute i helt andra ärenden, ty han hade för länge sedan lämnat kärlekens barnsliga besvär bakom sig och ägnade sig åt mera manliga sysselsättningar.

Sedan han i trappan passerat den svarta kvinnan, gick han ut på gatorna, följde dem, så långt de räckte, och försvann i mörkret för att -i enlighet med Mikael Habstadii önskan uppsöka Bladels gamle rättegångsreferent, D. V. Ertz, vilken bodde i stadens utkanter.

Inne på de breda stenlagda gatorna, där elektriska lampor och butiksfönster kastade sitt ljus, där sorlade all stadens ungdom, uppfylld av begär att kyssas, dansa och vad mera, som plägar vara därmed förenat. Mellan de höga husen vilkas tak redan försvunno i mörker, blinkade kvällens stjärnor med oändlighetens avundsvärda lugn och behärskning i sitt uppträdande och sin uppsyn, men när herr Oldberg lämnat dessa stora gator bakom sig och nalkades utkanterna, krympte husen och antogo modesta former, blevo enkla trähus utan krusiduller i stället för stenhus med sådana; gamla träd med ålderdomlig undergivenhet i sina krokiga och giktbrutna grenar omgåvo trähusen, och den gode guden hade bundit stjärnor i kronorna, för att alla fattiga människor, som måste bo här ute i mörkret, inte så bittert skulle känna saknaden av elektriska lampor men77

i gengäld lättare ana den enda varaktiga saligheten och dess visserligen sparsamma men i stället outsläckliga ljus.

Här ute sprungo barhuvade barn bland busar, som rag-lade, och i husen bodde gudfruktiga läsare, som i yngre dar på lönnkrögeri, kortspel och sämre kvinnor samlat medel till ålderdomens ljuva omvändelse från helvetet till himlen.

Dessa läsare sammanslöto sig och bildade här i utkanterna en trupp, som var beredd att vid första tillfälle kasta sig över syndens människor inne vid stengatorna, vilkas sken speglades på kvällshimlen och för många mediterande gamla lönnkrögare bildade det upplyftande skällsordet: mene tekel upharsin! Det är uttytt: mig lurar ingen, säger Herren, Herren!

Herr Oldberg vandrade icke utan en viss angenäm känsla här ute, ty dessa läsare voro de reservtrupper, han ämnade uppbåda vid det annalkande valkriget, då han skulle insätta Mikael Habstadius i fullmäktige att föra radikalismens och småfolkets talan. Ty så besynnerligt kan det vara, att Guds bästa barn måste stödja Gudsförnekarna för att hjälpa egen sak, ty Gud är Gud, men affär är affär och man är sig själv närmast.

Husen voro så låga, att herr Oldberg nästan kunde se över takåsarna, och rullgardinerna voro inte nerdragna (om de funnos), så att herr Oldberg kunde se in genom fönstren och göra sig en bild av människornas liv. I ett fönster såg han en gammal man, som satt i sin gungstol och läste tidningen, i ett annat några barn, som dansade ringdans,

i ett tredje en flicka, som stod och kammade sitt hår.

Där stannade herr Oldberg, snurrade sitt skägg och betraktade flickan med stort allvar.

Men när flickan slutat kamma sitt hår, satte hon sig i en soffa och gjorde ingenting; helt säkert, tänkte herr Oldberg, väntade hon besök av sin vän, men i stället drog hon fram78

en gitarr och sjöng en frälsningsvisa, så att fönstren darrade och herr Oldberg såg alla hennes oxeltänder, som voro borta.

Långsamt fortsatte han då i den kyliga och stjärnklara luften och kom så småningom fram till gamle Ertz.

Huset var tyst och mörkt, en katt jamade i brandstegen, och fru Ertz öppnade. Då hon igenkände herr Oldberg, neg hon ödmjukt.

Ertz låg och sov.

Han var en liten skäggig man, tystlåten och tillbakadragen, och han var av bondestam.

För Bladet var han ovärderlig, ty med honom fiskade man hela den stora landsbygden.

Fadern hade varit kommunalordförande, och Ertz visste till punkt och pricka, hur hela landsbygden kände, tänkte och menade.

Varje fredag uppbars framemot aftonen fem flaskor lageröl och sattes i ett hörn av redaktionen, Ertz tog en lång pris ur snusdosan, en gåva av tingsvänner, hostade och började för sig själv att skratta ett lågt och inbundet skratt. När detta skratt upphört, började han promenera av och an på golvet med händerna under bonjourskörten. Joho, joho, joho! grymtade han därvid, tömde långsamt den första flaskan och kom småningom fram till klarhet över den krönika, han skulle författa. När andra flaskan korkades upp, var klarheten komplett, och han satte sig till verket. Från detta ögonblick fanns icke längre yttervärlden för hans medvetande. Telefonerna ringde, sätteripojkarna sprungo, det slog och slängde i dörrar, fönster och trappor, besökande kommo och gingo, oerhörda gräl förmörkade luften, Mikael Habstadius gapskrattade inne i sitt rum, Julius Harpolin fyllde rummet med cigarrett- och Crusius fyllde det med cigarrök, så att föremålen tonade bort och försvunno; men som en skugga i ragnarök satt Ertz, snu-79

sande, hostande, grymtande oeh drickande, och manuskriptremsorna snöade, pennan fräste och krönikan rann.

När klockorna slogo nio, voro de fem flaskorna tömda. Ertz vaknade, antog sitt alldagliga utseende men var vit och blank i ögonen.

— Är krönikan klar, Blyerts? frågade herr Oldberg.

— Joho, joho, joho! skrockade Ertz och skrattade för sig själv i skägget.

— Är den svinaktig? frågade herr Oldberg.

— Ne-ne-ne-nej! Ne-nej, för tusan! svarade Ertz.

— Men nu är du allt lite sne i assålet! Va? Gamle Blyerts? frågade herr Oldberg på sitt ekivåka sätt och gnuggade händerna, belåten och lycklig över all den furor, krönikan skulle göra vida omkring.

Då kom faktor Callmander uppstörtande.

— Hör nu herrn! Är det meningen, att herrn skall ha mig att sluta mina dar på hospitalet? Va? Här kommer herrn med tretti matsedlar klockan nio på kvällen! Vad i hundra helvete, tror herrn, vi gör i lantmannaprodukter, va? Här gör vi i kultur, ska jag säga herrn, och nu har jag sagt i tio år, att herrn får luntbraka före klockan nio, om det ska in i bladet i morgon!

— Jaha, jaha, jaha! skrockade Ertz och fortsatte ostört sitt arbete, medan herr Oldberg sneglade ut genom sin dörr och gladde sig åt faktorns ständigt återkommande angrepp och Ertz' orubbliga bondelugn.

När Ertz avlade sin studentexamen, hade han icke vetat, om han skulle bli jägmästare eller präst, men slutligen

valde han att bli tidningsman och hängde upp Gud i tamburen med de andra ytterkläderna.

Han var nöjd och belåten med sin värld, och hans livs stora solskensveckor inföllo, då han årligen fick packa sin kappsäck och resa på ting. Då skrev han referat om dagarna80

och söp med bondgubbarna om aftnarna, och hans själ insög därunder styrka och kraft för årets återstående tid.

Han var gift och hade barn, han fyllde sitt arbete utan knot, han var hederlig och plikttrogen; han var, kort sagt, en av dessa tusentals bönder, som bilda samhällets stabila grund, komna från åkrarna, omgärdande städernas oroliga och vacklande människomassor, osynliga i livets skiftande larm men bärare av dess tunga möda.

Ertz väcktes nu, gnuggade sig i ögonen, steg upp, lät sätta fram lageröl på bordet och bjöd snus ur sin silverdosa, en minnesgåva av tingsvänner. Och herr Oldberg berättade och redogjorde för vad som hänt: att Mikael Habstadius på något mystiskt sätt fått sina affärer ordnade, att han inköpt aktiemajoriteten i tidningen, att ett nytt system skulle införas, en skojarliga i staden avslöjas samt slutligen, att tidningen skulle uppspåra förövaren av mordet på käringstackarn.

— Det var mycket på en gång, det! sade Ertz och skrattade i skägget.

— Men vad tänker du göra, Blyerts? frågade herr Oldberg.

— Jo, jag skall allt göra min plikt, jag! svarade Ertz skrattande och lugn.

— Gå ut och spåra?

— Nej, gå till polisen!

— Men Habstadius vill inte ha med polisen att göra! invände herr Oldberg.

— Det får han väl se, att han allt blir tvungen till, ändå! sade Ertz.

— Men du kan väl i alla fall ge dig ut till mordplatsen i morgon? undrade herr Oldberg.

— Joho, joho, det ska jag nog, det! sade Ertz. Han ska få allt, vad jag kan komma över, men jag vill inte ha mitt finger med i spelet!31

Herr Oldberg framlade nu alla sina bekymmer för Ertz, men Ertz skrattade bara och sade:

— Den där affären får Habstadius sköta som han kan! Det blir hans sak att reda opp den! Anser han, att inte vi duger längre att sköta våra sysslor, och vill han komma med nya system, så skall jag gärna lyda order, men det blir hans sak att klara sig själv.

— Ja, men borde inte vi, som är gamla i gåle, du, Crusius och jag, försöka tala med honom i morgon? invände herr Oldberg, som föga kände bondehjärnans sätt att tänka.

— Nej, du, Oldberg! svarade Ertz. Inte jag då! Jag sköter min plats och lyder order, men jag lägger mig inte i andras affärer.

—- Men ska vi inte ändå? Va?

— Nej, du Oldberg! Inte jag då.

— Jaså, du tycker verkligen inte det?

— Vad ha vi med hans affärer att göra? Vad bryr han sig om våra? Jag skall säga dig, Oldberg, min mening om Habstadius är den, att en fähund har han vatt, en fähund är han och en fähund blir han! Går det på tok, så angår det inte oss, går det bra, så få vi bara sju resor värre! Skål! sade den hederlige Ertz och tömde sitt glas i botten.

Dubbelt bekymrad frågade nu herr Oldberg, om han borde mottaga det lån, som Mikael Habstadius erbjudit honom.

— Se till, att han minns i morgon först, att han har erbjudit sig! svarade Ertz. Har du trott på den karln, du, som har haft så mycket att göra med honom?

— Nej, svarade herr Oldberg, det har jag inte.

— Ja, varför tror du nu då? sade Ertz.

— Därför att jag behöver pengar, svarade herr Oldberg.

— Ja ja, sade Ertz, får du pengar av honom, så ta, för han är ju inte snål och inte småaktig.

— I grund och botten har Habstadius ett gott hjärta, det måste man säga, Ertz! sade herr Oldberg.

— Joho! Joho! svarade Ertz. Åtminstone om han får laborera med andras pengar!

— Vad ska vi göra? frågade herr Oldberg till slut.

— Ingenting! svarade Ertz. Tidningen står, och det är allt, som angår oss!

— Ja, det är sant! Det har du rätt i! sade herr Oldberg.

— Inte bara det, du Oldberg! fortsatte Ertz. Men ryker Habstadius, så får du platsen. Och det har du ingenting emot! Tänk på det, hi-hi-hi!

På de orden teg herr Oldberg och tog farväl samt försvann med grubblande ögon i kvällen; medan Ertz korkade upp ännu en lager och skrattade i sitt skägg, den tystlåtne men knipsluge bonden.

Men efter en stund kom herr Oldberg tillbaka.

— Förlåt mig, du! sade han. Det var bara en sak, jag kom att tänka på! Ska vi komma överens om att inte på minsta sätt lägga oss i den här affären?

— Ja, det tycker jag allt! svarade Ertz.

— Ger du mig din hand på det, Ertz?

— Här! sade Ertz.

— Då talar jag med Crusius i kväll! sade herr Oldberg och försvann; men nu måste Ertz ta ännu en lager, och på det viset blev han slutligen lite på kulan och skrattade så gott, som om han gjort en krönika! Ty så godmodig var han! I grund och botten. ELFTE KAPITLET.

Crusii kostym.

§ 1.

Från gamle Ertz gick herr Oldberg raka vägen upp till sitt och de andra tidningsherrarnas matställe, och det var inte utan att han i sitt hjärta kände sig ganska belåten, ty framtiden bredde sig ovanligt ljus i sin nuvarande belysning och inte bara ljus men dessutom ganska spännande. Det skall bli roligt, tänkte herr Oldberg och snurrade sitt skägg, att se hur Habstadius egentligen kommer att reda upp mordet och sina stora avslöjanden!

Månen lyste nu på den fridfulla staden, där allt glänste som blått porslin.

När herr Oldberg steg in i matställets tambur, stod en liten herre framför spegeln och borstade hår och skägg.

Runtomkring i tamburen lågo cigarrstumpar, på spegeln, på rockhängarna, på fönsterbrädet, på den släckta kaminen och på golvet mest, i hörnen. Inifrån hördes larmet, slamret och sorlet av alla de herrar, som ägde cigarrstumparna; och över alla tonade Kjöns torra, bitska röst.

Den lille herrn vid spegeln var ingen annan än Crusius, som nu skulle förevisa sina nya kläder, sina skjortor och möjligen även kalsongerna. För att göra triumfen fullständig hade han med en sysax snaggat sitt röda skägg, och i sitt nya skick liknade han på pricken den gode rövaren, som en gång på Huvudskalleplatsen hängde vid Kristi sida, om nämligen rövaren blivit nertagen och tillåtits putsa upp84.

sig, innan han insteg i den eviga saligheten, ty just därför att han var en rövare, behövde han en så

genomgripande toalett.

Det var nu fem år, sen Crusius fick nya kläder. Då hade nämligen en hans gode vän på Postens redaktion avlidit i delirium, och såsom den dödes närmaste hade Crusius påtagit sig den smärtsamma plikten att ikläda sig hans efterlämnade garderob. Men en fattig tidningsherres garderob kan icke gärna räcka över ett helt lustrum, och vad som numera, på sista tiden, befunnit sig mellan Crusii naturliga skinn och den stiltongula kostymen, det var egentligen endast en samling hål sammanhållna medels sköra trådar, så att om man vore fallen för ett poetiskt och vackert bildspråk, skulle man kunnat säga, att Crusius närmast kroppen varit klädd i spetsar, ty spetsar bestå ju också av hål och sköra trådar.

Nya kläder voro icke så vanliga på detta matställe, och Crusius visste mycket väl, att han nu skulle uppleva en stund, vars minne sent skulle förblekna, ja, han kände med en till visshet gränsande aning, att tidningsherrarna hade precis motsatsen till Tirum-tarum-tas uppfattning. Hon hade ansett, att han nu, då han bar nya kläder, icke borde supa, men tidningsherrarna skulle säkert komma att anse, att han tvärtom, just därför borde supa dubbelt så mycket. Häri ligger den djupaste skillnaden mellan mannens och kvinnans syn på tillvaron!

Mellan Crusius och herr Oldberg uppstod nu i tamburen ett allvarligt samtal med anledning av de nya kläderna. Herr Oldberg kände nämligen liksom de andra tidningsherrarna mycket väl till Crusii kurtis med den lilla judinnan, men han visste också, att Crusius sade sig vara kvinno-hatare. Och han förstod, att kläderna kommo från fader Ecksteins butik samt att de blivit tagna på livstids- eller kärlekskredit.85

Snurrande sitt svarta skägg sade han därför med förmannens djupa allvar i rösten:

— Hör du, min käre Crusius! Har du tänkt på tidningens anseende och goda rykte, då du tog den där snygga kostymen hos juden?

Crusius stirrade ett ögonblick på herr Oldberg, innan lian svarade.

— Vafan menar du med det? frågade han till sist, då han icke kunde lista ut undermeningen.

— Du vet väl, att vi ska sätta upp Habstadius som kandidat inom kort vid stadsfullmäktigevalet?

— Ja, men vafan har Habstadii kandidatur med mina kläder att göra? frågade Crusius.

—- Jo, ser du! sade herr Oldberg och stirrade på en av kavajens blänkande knappar. Alla människor känner till att du är kvinnohatare, och i dina kåserier — som för resten äro små pärlor — gycklar och skämtar du alltid med damerna. Vidare känner man mycket väl till att du går ut och promenerar med din lilla judinna, och det är ingenting ont i det, tvärtom! Men judinnans pappa har nu den där handeln med färdiggjorda kläder, och när du så här kort tid före valkampanjen uppträder i en ny kostym och alla vet, hur lågt avlönad du — och alla tidningsmän tyvärr — är, så begriper man, att du genom att kurtisera dottern fått kläderna på kredit hos fadern. Det är det, jag anser vara lite oförsiktigt och lite skadligt dels för tidningens anseende och goda rykte och dels i samband därmed för de frisinnade idéernas framgång här i samhället...

Crusius kliade sig betänksamt i mungipan och svarade:

— Nja... för det första lönar det sig alltid sämre att tjäna de frisinnade idéerna än de konservativa, och därför blir en frisinnad tidningsman eo ipso tvungen att ta på kredit. ..86

— Ja, men inte strax före ett politiskt val! inföll herr Oldberg ivrigt.

— ... Och för det andra, fortsatte Crusius, kan det bli till en varning en annan gång för de frisinnade tidningarna att ge bättre avlöning, ty de frisinnade idéerna äro ju idéer om rättvisa och bättre ekonomisk fördelning . . .

— Förlåt, min herre! sade herr Oldberg häftigt. Du förblandar liberalism och socialdemokrati...

—- Jag skall säga dig, svarade Crusius, att för resten skiter jag i politiken, då jag behöver nya kläder.

— Men du är god och inte skiter i tidningens anseende! brusade herr Oldberg upp. Du skall få höra, att Nålstad kommer att pika dig för att du kurtiserat till dig kostymen och ge liberalismen skulden!

— Nålstad är en gentleman! svarade Crusius, ty Nålstad söp jämnt upp lika mycket som han själv.

— Men konservativ! anmärkte herr Oldberg. Paré, att han pikar dig!

— Hänt! svarade Crusius. En halv punsch i kväll!

— Det håller jag! sade herr Oldberg.

Och så gingo de in.

§ 2.

Det var ett litet rum med gulblommiga tapeter, upplyst av en taklampa. Vid ett fyrkantigt bord under taklampan sutto Nålstad och den gamle adjunkten Teofil Äbom. Det fanns också ett par andra bord i rummet, och vid det ena satt en liten rund rödbrusig och godmodig man, som var överkonstapel i polisen, vid det andra en glad ung man med livliga ögon, blå skäggbotten och små svarta mustascher, och orsaken till hans glädje var den, att han ägde en diversehandel som bar sig.

I detta rum var det tyst och stilla, sorlet försiggick i det87

andra, stora rummet, därifrån Kjöns röst mässade utan uppehåll, uppblandad med renskrivaren Fistennobels höga skrattsalvor och andra matgästers prat och slammer.

Efter bittra strider hade Kjön blivit utvisad till det stora rummet, där han hela måltidstimmarna igenom vandrade upp och ner med tallriken i sin vänstra och en gaffel i sin högra hand. Hans röda nakna hiässa glänste i en krans av kort linfärgat hår, och hans isgrå ögon falkade och sköto kall eld, medan munnen rördes i ett; och hans tal avbröts endast av de bukskratt, han stundom klämde till med, då han fått ett riktigt saftigt ord på den svängande gaffeln. När han stundom drog sig till minnes, hur kamraterna i lilla rummet hade behandlat honom, såg han rött, höjde rösten till skrin och predikade med fördubblad kraft.

Men Kjön var i grund och botten en godhjärtad människa, till sitt väsen arkeolog eller på svenska gravplund-rare. Att han satt på Postens redaktion under Nålstads stränga kommando hade sin grund endast i hans fattigdom men icke i någon lust för tidningsyrket. Hans lust var enbart att gräva i gravar, hans liv förflöt, andligen taget, sex fot under marken, och han hade nyligen efter många års arbete sänt ett stort vetenskapligt verk till Historieakademien.

Herr Fistennobel, en svartmuskig och kutig orangutang om sju fot med små blå barnaögon, var den besynnerlige kronokassören Sarinens renskrivare och Kjöns repetitör på matstället. Han beundrade i Kjön allt, som kultur, vetenskap och tänkande frambragt, och Kjön var för denne fattige, ensamme och obildade renskrivare symbolen av andens herravälde över livets förvirrade fenomen; troget följde han Kjön ut till gamla mossiga gravar, och kutryggigt resande sig mot de blodröda aftonhimlarna åhörde han Kjöns föredrag nerifrån gropen och lärde sig med tillhjälp av benskärvor, aska, träbitar, stenflisor och metallstycken att återuppbygga de sedan tusende år avsomnade88

vikingarnas boplatser, där nu stadens levande människor kämpade så bittert om makt, rikedom och njutningar. Och under långa promenader i månskenet eller under vinterkvällarnas flygande norrskenslågor avskalade Kjön fenomenvärldens torvor från det sanna och verkliga varandets värld, vilken för herr Fistennobel tycktes lik en jättepyramid av glas, som speglade stjärnornas eviga flämtande i en evig stumhetens natt.

Så hade Kjön tänt en eld i renskrivaren Fistennobels ande, och herr Fistennobel kunde sedan länge genomskåda vilka av livets händelser som helst och se deras inneboende mål och mening.

Nu kunde det emellertid icke förnekas, att dessa båda matgäster, som levde förnämligast i evigheten, ganska mycket besvärade de andra matgästerna, vilka helt och hållet begränsat sig till timligheten och helst ville äta i lugn och ro. Icke så, att vare sig Kjön eller renskrivar Fistennobel talade onödigt mycket om evigheten, men genom att liksom ha preferensrätt på den tyckte de sig kunna behandla timlig-hetens människor hur som helst, vilket onekligen är en missuppfattning av saken!

Som de emellertid måste tolereras, skyddade sig de timliga matgästerna genom att anse dem för dårar, vande sig så småningom, och allt gick till sist sin lugna gång.

Men evigheten hade satt spår i deras kläder, nämligen på det sättet, att dessa kläder liksom öppnade andra människors ögon för att de omslöto personer, som räknade det timliga livet av noll och intet värde.

När Kjön och renskrivar Fistennobel tillsammans kommo spatserande, den förre lik en vit dogg och den senare lik en svart jättehund av annat slag, vilken lät sitt stora huvud vänskapsfullt och skyddande hänga över doggens, medan han uppmärksamt såg ner på denne, då kände alla människor,89

att i Guds hand är allting möjligt och att livet rymmer mer än de vågat tro eller hoppas.

Kjön gick alltid med en kritpipa stickande ut ur ansiktet, han hade ett par ofantligt vida byxor, som fladdrade bakom vadorna, och på kroppen hade han en gul ylleskjorta med blåa ränder, om livet ett läderbälte samt över detta en flortunn vitgrå skrivrock. På huvudet en beVäringsmössa.

Han hade själv med stor möda sytt dessa byxor, och de voro i hans ögon vackra, bekväma och just sådana, som alla människors byxor borde vara.

Att han bar beväringsmössa berodde därpå, att han förlorat en stråhatt med vinden samt därav slutit sig till, att i naturens lagar fanns bland annat en paragraf, som förbjöd människor att bära brättade huvudbonader, något, som H. M. Konungen och Rikets beklädnadskommissarie, såsom de gudomliga skrädderisanningarna närstående, också hade insett, då de gett armén den förnuftiga beväringsmössan.1

Att han slutligen bar en gul ylleskjorta med blåa ränder berodde på att han genom sitt ideliga vistande i gravar fått en abnorm kärlek till fosterjorden, en fosterjord så krigisk, att dess färger symboliserade slagsmålets gulblå verkningar; en tydning, som få funnit men alla torde kunna godtaga som den enda rätta.

Slutligen hade Kjön på fötterna grova vita ullstrumpor och tjockbottnade låga skor samt i handen en käpp med en liten lädertofs, som han ärvt av sin fader. Därmed är det väsentliga i hans yttre angivet.

Renskrivar Fistennobel vid hans sida hade däremot en av dessa långa bonjourer med två knappar bak, som anvisa bäraren en om ock aldrig så ringa plats bland landets styrande ämbets- och tjänstemän; och han var ju också en

1 I likhet med många andra gudomliga sanningar har även denna på sista tiden något modifierats, i det att. som bekant, armén numera fått slokhatt!90

kronokassörs renskrivare. Denna bonjour var brun som snus, men åren hade kommit den att ludda sig och grönska, och i tidens fullbordan skulle den som en mossa omge herr Fistennobels karga gestalt.

På det tomrum, där magen skulle ha suttit, dinglade en mässingskedja med stora platta länkar, urnyckel och en medaljong, innehållande bilden av herr Fistennobels far, som varit snickare, och på högra pekfingret bar herr Fisten-nobel en sigillring med sitt monogram. Byxorna bildade en skarp vinkelhuv över knäna, skinande mot sol och måne och i stjärnklara kvällar blekt avspeglande firmamentets prakt, men skorna voro försedda med resårer, som icke brukas mer.

§ 3.

När nu Crusius och herr Oldberg inträdde, uppstod en tystnad.

Den, som bröt denna tystnad, var den gamle Teofil Åbom, vilkens kläder voro mycket, mycket gamla, ja, man skulle nästan kunnat tro, att de voro äldre än han själv.

— Det är fanden gale mej oanständigt! sade han högt men lugnt, ty han var skåning. Jag tar mig en hälv!

Teofil Åbom reste sig och skred på sina små hjulbenta ben bort till hörnet och hällde upp en sup, vände sig till Crusius och sade:

— Har du råd att förolämpa dina gamla vänner med sådana kläder, så har du fanden gale mej, också råd att bjuda på en hälv! Va?

— Det har jag, lille Teofil! Det har jag! svarade Crusius, och Teofil Åbom tömde kalken, återvände till sin plats och yttrade sig sedan icke vidare. Men det gjorde däremot Nålstad, där han satt i sin fläckiga skrud.

— Jaså, lille Göran! sade han. Det är alltså därför, du har visat dig ute med din lilla judehöna!91

Herr Oldberg snurrade sitt skägg med rynkade ögonbryn och glömde att äta.

— Nu är du ju snart lika påklutad petitmaitre som din värde herr redaktör och chef, kan du nu bara humbuga lika kraftigt som han, så är din karriär betryggad. Tänker du låta sätta upp dig som stadsfullmäktigekandidat?

— Är lille Pär avundsjuk? frågade Crusius och bet i smörgåsen.

— Nehej! För fan, visst inte! Men jag roar mig med att konstatera en samstämmighet i liv och lära visavi dina privata angelägenheter, som har en egendomligt påfallande likhet med en viss berömd samstämmighet mellan vissa liberala herrars politiska program och deras handlingssätt i praktiken ...

Nu steg herr Oldberg fram.

— Vad menar du med det? frågade han, av naturen ämnad att diskutera och alltid beredd och villig.

Nålstad skrattade hånfullt.

— Vågar lille Göran inte komma ensam i sina nya kläder? Måste han ha dig med som försvar?

Matgästerna ville icke visa den ofinkänsligheten att slå ring kring de stridande, men de gledo försiktigt i deras närhet som abborrar kring en metkrok.

— Min herre! sade herr Oldberg högt och med stelt glödande ögon. Var god och precisera dina insinuationer om vissa liberala herrars liv och lära!

Nålstad stoppade händerna i byxfickorna och kastade sig mot stolsryggen.

— Med nöje! svarade han. Vissa liberala herrar av herrar Habstadii och Oldbergs cert föra i vissa pressorgan en viss talan för vissa grumliga så kallade frisinnade idéer, medan de samtidigt i det privata livet söka gunst hos de konservativa, äta ur hand och vifta med svansen. Och nu slår mig det komiska i att lille Göran, som i tid och otid predikat sitt92

kvinnohat, sen han länge och väl kurtiserat denna lilla judehöna, vilkens pappa säljer kläder, en vacker dag uppenbarar sig i en splitt ny kostym, fast han veterligt super upp vartenda korvöre han äger och har ... Jag hoppas, att jag uttrycker mig klart och att du, min käre Oldberg, inser, att jag menar, att man för att kunna ha måge att kosta på sig något dylikt skall vara i grund och botten infekterad av de så kallade frisinnade idéerna! Dixi!

Herr Oldberg slog näven i bordet och svarade med flammande panna:

— Jag tillåter mig påpeka, att den person, som på detta sätt, på en allmän lokal och på ab-so-lut otillräckliga grunder vågar .. . vågar . . . vågar påstå saker av den art du nu gjort, den... den... den personen, min herre, den personen, han visar tydligt och klart halten av hela det politiska program, den politiska moral, den politiska hederlighet, den politiska träning, medvetenhet, hyfs och uppfostran, som äges av de konservativa! Du påstår utan vidare, att Crusius kurtiserat denna judinna i den medvetet bedrägliga avsikten att lura hennes far på dessa kläder, men jag vet, att hans kläder voro färdiga att falla i trasor, och det är på min direkta uppmaning som redaktionssekreterare, som han skaffat denna kostym, och tidningen har dessutom genom direktör Backhoff borgat för likviden. Men för en konservativ hjärna är det naturligtvis ofattbart, att en tidningsman för tidningens och tidningsmannakårens goda anseendes skull söker att förete ett... ett... ett vårdat yttre. Du och dina gelikar se oädla och rått cyniska motiv till allt, därför att egoismen är de konservativas enda livsprincip, men nu har du, som jag hoppas, fått en välbehövlig läxa och lärt dig inse, alt altruismen gudilov också har kämpar inom detta korrumperade kapitalistsamhälle! Dixi!

En äldre folkskollärare bland matgästerna med sin grå-93

håriga fästmö kom fram till herr Oldberg, bugade och sade:

— Förlåt vår tilltagsenhet, redaktörn, men vi ska be att få tacka redaktörn, det var just både min och min fästmös uppfattning av saken, och samtidigt vill jag ta tillfället i akt och tacka för den kamp, redaktörn sen länge kämpat i tidningen för folkskolans sunda och liberala utveckling!

Herr Oldberg bockade tillbaka med stor artighet men var redan borta i tankar och snurrade sitt skägg ivrigare än någonsin.

Medan dessa meningsutbyten pågingo, åt Crusius en kotlett och drack öl. Plötsligt fastnade emellertid en bit av kotletten i Crusii vrångstrupe, så att han hostade, blev blåröd i ansiktet och tårar sköljde vått och blänkande över hans kinder. Man bultade honom naturligtvis i ryggen, och vid denna häftiga skakning föll en papperslapp ner, som dittills varit dold under kavaj kragen. Lappen hängde på en svart trådända och var påskriven: 47 kr.

Det var överkonstapeln, som bultat Crusius i ryggen, och han var en godhjärtad man. Han ryckte därför av lappen och lade den på bordet framför Crusius.

— Förlåt, herr Crusius! sade han. Men lappen hängde i kragen. Det är verkligen bra pris på en så snygg kostym!

Därefter gick han och satte sig.

Men Crusius, som nu var återställd, vände sig om och <ade:

— Tack, överkonstapeln, jag kan rekommendera butiken, man blir mycket humant bemött, mycket humanare än här, hi-hi-hi! sade han skrattande, ty Crusius ville vända allt till det bästa.

Då hördes Kjöns röst från det stora rummet.

— Fistennobel! sade han. Bläcksnork!

— Ja, Kjön! svarade herr Fistennobel.94

— Hörde du, att vissa busokratiens larver gnydde om att humbuga? Hörde du det, bläcksnork, va?

— Han gjorde så, ja! Just precis! Humbuga, sa han! Ha-ha-ha!

-—- Tig, bläcksnork, och svara på gjort tilltal, men lägg lås och hake på ovärdiga flabbskrattet och hör på, vad jag säger! Om du en första resa sitter med vällovlige medarbetaren i en tidning och likt själlösa hunden skäller på styrande huvud och hövitsman och sedan en andra resa med densamme vräker ut ditt innanmätes skamlösa bakhat pä nyss förtrogne arbetaren, vad är du då, du? Vet du det, bläcksnork, va?

— Vad jag då är! Jag är... jo, få se... jag är... ja ... vad anser du, att jag är, Kjön?

— Ur-syndens tjänare och menedarens broder inför sam-vetslagen är du, bläcksnork! och vakta du tungan din att kalla den för humbug, som köper kläder på kredit, för svin-hugg går igen, bläcksnork! Minns det, bläcksnork, om sånt till äventyrs skulle bli ditt möte på ödesvägen genom livet! Svinhugg går igen! Kom ihåg det! Bläcksnork! Förbannade bläcksnork, som ingenting begriper!

— Det har du rätt i, Kjön, ha-ha-ha! Svinhugg går igen ... alldeles riktigt... just det, ja ... just så ... helt simpelt genialiskt...

När Crusius hörde detta, klappade han Nålstad på handen.

— Inte vara så hetsig, lille Pär! Inte skälla på Göran! Och inte fästa sig vid dårar! Utan supa punsch i kväll på Skuggan och se på raketkastningen! Och vara godus och gladus!

Nålstad morrade, herr Oldberg snurrade sitt skägg, Teofil Äbom petade tänderna, och Crusius småskrattade. Så bröto alla fyra upp och gingo till Skuggan för att supa!

Herr Oldberg drog Crusius lite bakom de båda andra.

— Du måste resonera med Backhoff och göra upp med95

juden! sade han. Vi måste ha alla papper klara till valet, för Nålstad är inte att lita på!

Crusius tummade vemodigt sina silverslantar i västfickan.

— Ja ... ja .. . sade han. Jag tycker förstås, det är lite sökt att blanda ihop kläder och politik ...

— För en verklig politiker, svarade herr Oldberg tankfullt, sträcker sig politiken över allting, och din kostym kan betyda mer för de frisinnade idéernas seger, än du tror!

Härpå teg Crusius, och de gingo vidare i det milda månsken, som lyste så vackert på människornas sovande, dåraktiga värld. TOLFTE KAPITLET.

Som är berättat, Julius Harpolin till skam och andra ynglingar till varnagel och eftertanke.

När herr Oldberg gått ett stycke i månskenet, mindes han plötsligt, att han måste till polisstationen och för Ertz" räkning ta närmare reda på detaljerna vid mordet. Han hade lovat att lämna en promemoria på Ertz' plats.

Han skildes därför från de andra och gick bort genom den tysta och månljusa staden.

Som han trädde ut på Lilla torget, mötte han Julius Harpolin, vilken kom långsamt gående försänkt i tankar, och herr Oldberg förstod strax, att han kom från sin fästmö.

Herr Oldberg hade från första stund följt Julius Harpolins förlovning med det allra största intresse och alltid blivit underrättad om vad som tilldrog sig mellan de två.

Nu sken han upp vid åsynen av den unge mannen, glömde för en stund politiken och sade, full av en äldre och erfaren persons välvilja:

— Nej, vad du är dyster, Harpolin! Och irrar ensam på gatorna. Paré, att saken har gått av stapeln! Fästningen har gett sig?!

— Ja! svarade Julius Harpolin undergivet. Den har gett sig, men låt det bli oss emellan!

Herr Oldberg gnuggade händerna av belåtenhet.

— Nå! Äntligen! Efter sex månars belägring! Är du nöjd?97

— Brukas det inte, att kvinnor skriker, klagar eller kvider? frågade Julius Harpolin.

— Jo, naturligtvis! svarade herr Oldberg. Förekom inte det nu?

— Nej! svarade Julius Harpolin sorgset och bet sina naglar, ty han hade hela tiden grubblat på något, som tycktes honom gåtfullt; och han hade fått för sig, att Ester Tyberg ägde någon vana vid den handling, i vilken hon denna kväll genom hans bemedling deltagit.

— Det var betydligt! utropade herr Oldberg. Det får jag säga, det var betydligt!

— Kan du säga mig en sak, Oldberg! sade Julius Harpolin. En kvinna utan erfarenhet, kan hon bete sig så, tror du, som man skall bete sig, när man vet, hur det skall vara och har varit med?

Herr Oldberg snurrade sitt skägg.

— Det beror på den individuella karaktären, sade lian till slut, eftertänksamt. Om en kvinna är mycket livlig och impulsiv och mycket sensuell, antar jag, att sådant kan förekomma. Men det är ju inte Ester?

— Nej. Åtminstone inte särdeles.

— Nej ... Ja, då är det svårt att avgöra! Misstänker du, att hon har erfarenhet?

— Ja, vad skall jag tro?! sade Julius Harpolin lågt och osäkert.

— Missunnar du henne det, Harpolin? frågade herr Oldberg och skrattade, så att det hördes långt bort i månskenet.

— Nej då, nej då, visst inte! ropade Julius Harpolin livligt. Men om hon har erfarenhet och har förtigit det för

mig, så har hon ju gjort sig skyldig till bedrägeri, inte sant?

— Givet!

— Och då ligger det i hennes väsen, inte sant?

— Naturligtvis.

— Och då kan man inte lita på henne? 7. — Nordström, Landsorts-bohème.98

— Nej visst. Än sen då?

— Ja, då gör jag slut, förstås!

— Men hur skall du få veta det?

— Jo, jag har tänkt så här. Nu tror hon, att hon har bundit mig för alltid, och det skall jag understödja. Och så skall jag laga, att hon vid något tillfälle alldeles tappar besinningen, och då skall jag pumpa henne.

Herr Oldberg stannade, lade sin hand på Julius Harpolins axel och sade:

— Det här var alltså inte bara ett enstaka fall utan kommer att bli vana hädanefter?

— Det måste bli det, för att jag skall kunna få fram sanningen! svarade Julius Harpolin grubblande.

— Säg mig en sak, Harpolin! sade då herr Oldberg, som med ens blivit allvarlig. Hur har du med dina underkläder?

— Mina underkläder? Hur så?

— Äro de hela?

— Hela?

— Ja, hela.

— Nå ja... åtminstone delvis ...

— Ämnar du kanske uppträda i trasiga underkläder inom bourgeoisien? Du tänker inte på att gubben är manufakturhandlare ...

— Å ja! utropade Julius Harpolin. Du må inte tro, hon är så elegant, hon heller. Där förekommer både knappnålar och säkerhetsnålar, vad det angår!

— Ja, det kan ju hända! svarade herr Oldberg allvarligt. Men du måste tänka på tidningen och uppträda oklanderligt, i annat fall kommer tidningen att få sitta emellan och får dåligt anseende. Jag föreslår, att vi gör en växel tillsammans på trehundra kronor, och så tar vi hälften var, och j ag sköter omsättningarna, till dess att min hälft är amorterad. Sen får du ta resten på dig.

— Går ditt namn då? frågade Julius Harpolin.99

— Jag har fått mina affärer rangerade! svarade herr Oldberg och menade Mikael Habstadii osäkra löfte.

— Ja, gärna för mig! sade då Julius Harpolin.

Herr Oldberg stannade mitt i månskenet och snurrade sitt skägg samt stirrade mot den blanka månen.

— Ja, man måste i alla fall säga, att livet inte är mycket värt! utropade han. Hur man fäktar och arbetar och skriker och slåss, så i grund och botten, så är det bara fruntimmer, alltsammans rör sig om! Ändå!

1 detsamma störtade en kvinna ut ur en mörk port.

— Ha-ha-ha! hånskrattade hon högt och skyndade bort i en gränd.

— Fru Wentlan! ropade herr Oldberg och ryggade tillbaka. Det var betydligt, vad människan skrämde mig!

— Vad i Guds namn gör hon ute den här tiden! sade Julius Harpolin oroligt. Hon umgås med Ester, tror du, hon

hörde nånting?

— Jo, nu har du ställt det fint! sade herr Oldberg skrattande. Sköt dig, Harpolin! Sköt dig! Kvinnor äro inte att leka med!

Och med dessa ord gick han till polisstationen; men Julius Harpolin spatserade sorgset bort i månskenet och tänkte och tänkte! TRETTONDE KAPITLET.

Om mordet på den gamla änkan.

§ 1.

Inne på polisstationen härskade frid och ro, när herr Oldberg steg in. En gammal konstapel gick fram och tillbaka i skjortärmarna, och en avlång salsklocka tickade på en vägg.

— Jaså! sade den gamle konstapeln. Är det mordet, som önskas. I det byket tror jag, herrarna har en trasa med, om jag får säga min mening!

— Vad menar konstapeln med det? frågade herr Oldberg mörkt.

— Jo, svarade konstapeln. Det är vad vi på polisspråk kallar ett lustmord, om redaktörn vet, vad det är!

—- Nå, vad ha vi med det att göra? frågade herr Oldberg. Vi brukar inte begå lustmord!

— Inte så bråttom! Inte så bråttom! sade konstapeln. Allting har hunnits med här i världen, och det hinns nog med, det här också!

Därefter berättade han först brett och utförligt om detta lilla mord, som skulle få så ödesdigra följder.

Ett litet stycke utanför staden vek en tvärväg av från stora landsvägen och ledde bort genom en skog.

Där låg en liten stuga vid vägskälet, en liten röd stuga med blå dörr och vita fönsterbräden. Intill stugan låg ett ruckel, innehållande ladugård, lider och häbbre. Och i stugan hade den döda bott, alldeles ensam.101

Ja, där hade hon bott i många herrans år. Hon var en liten, smutsig, kutig, fåordig, fräsande och argsint gumma, änka och sextiotvå år gammal. I ladugården hade hon en ensam ko.

I dag på morgonen hade då, som sagt, sade konstapeln, det stått rök ur skorstenen som vanligt, och grannarna . . .

— Stugan låg alltså inte ensam? insköt herr Oldberg.

— Nej, inte långt ifrån lågo ett par andra större gårdar. Och grannarna hade sett gumman Ersdotter komma från skogen med ett fång ris och mossa.

Det var ungefär vid tolvtiden på dagen.

Vid tvåtiden hade en av grannarna kommit till henne för att låna en sak, gått in i stugan och funnit den tom, men som dörren till köket var öppen, hade den besökande förstått, att gumman Ersdotter inte kunde vara långt borta.

Utkommen hade den besökande hört kon rårna i ladugården och förmodat, att Ersdotter hölle till där inne samt begett sig dit.

Då hade hon mött en syn!

Kon hade blängt med stora rödsprängda glosögon emot henne och stått med svansen i himlens sky och råmat, som i dödsångest.

På golvet i hörnet låg Ersdotter på rygg med stela ögon och armarna sträckta ifrån sig, benen uppknäade och kjolarna i oordning.

Ersdotter var sedan många år klädd i mansbyxor av vadmal under kjolarna, och dessa voro sönderslitna, och alla tecken tydde på lustmord.

Detta var, vad man hade sig bekant om mordet.

— Nå? sade herr Oldberg. Vad ha nu vi med detta att göra?

— Dåligt inflytande, mina herrar! svarade konstapeln. Dåligt inflytande! Mycket dåligt inflytande!

— På vem? frågade herr Oldberg häftigt. På gumman?102

— På de djuriska instinkterna! svarade konstapeln.

— Vad i Herrans Jesu Kristi namn menar konstapeln? skrek herr Oldberg, likblek av vrede.

— Herren Jesus Kristus, född av jungfru Maria, korsfäst av Pontius Pilatus, nederstigen till helvetet, på tredje dagen uppstånden igen ifrån de döda, uppstigen till himmelen, sittande på Gud Faders högra hand, därifrån dömande levande och döda, han, mina herrar, han är den, som herrarna bekämpar, hans välde i människornas hjärtan vilja herrarna störta, och den konung, herrarna tjänar, det är Djävulen, lögnens furste och det godas motståndare! Ett mycket dåligt arbete, mina herrar, mycket, mycket sorgligt och dåligt. Var det något ytterligare, som önskades?

— Hur vågar konstapeln säga något dylikt? skummade herr Oldberg.

— Därför att jag är en gammal polis! svarade konstapeln.

— Ger det rätt att påstå ...

— Det ger erfarenhet om människorna.

— Vi kämpa för rättvisa, herr konstapel! Var god och minns det!

— Vad för slags rättvisa?

— Lika rätt för alla!

— Jo jo! sade konstapeln. Han tyckte det, han, som tog gumman Ersdotter, också, och därför blev han mördare. Nej, mina herrar, en gammal polis lurar ni inte! Men jag skall säga herrarna, att det här samhället, det känner jag. Förr i världen hade vi anständiga mord, men nu florerar lustmord och självmord. Det finns en liten sak i det här mordet, som gör det inte så alldeles omöjligt, ser herrarna, att det är en bildad person, som har varit inblandad. Jag tror redaktörn blir storögd! Jag säger inte mer i kväll.

Den gamle konstapeln slog med pekfingret i bordet.

— Kom ihåg ett ord, mina herrar! Det här samhället103

är ruttet. Det här samhället tror inte på Gud, inte på rättfärdigheten, inte på den odödliga själen, och därför måste det bli lustmord och självmord. Det begriper jag, ser herrarna, som har varit polis i mer än tretti år. Och sköts det här mordet riktigt, så ska man få se saker, som man inte anar. Kom ihåg mina ord!

Och sedan konstapeln yttrat detta helt lugnt, ville han icke säga mer, varför herr Oldberg gick, betänksamt snurrande sitt skägg, ty när herr Oldberg inte var arg, var han alltid betänksam; och nu kunde han också vara det.

§ 2.

Med stora, fundersamma steg gick herr Oldberg genom gatorna, som lågo dödstysta i nattens vita månsken.

Nu, när människorna voro borta, syntes stadens kattor ute på promenad, och liksom människorna sammanträffade de i hörnen, konverserade ett ögonblick och döko sedan ner i grändernas dunkel för att komma närmare överens. Och herrskapet Valdes hund Lukas sprang med viftande svans och nosade på marken, en nattlig motsvarighet till fru Wentlans oro om dagen.

När herr Oldberg kom till redaktionen, lyste det emellertid i Mikael Habstadii fönster, och herr Oldberg såg, att rummet var uppfyllt av rök, varav han slöt sig till, att Mikael Habstadius arbetade. Herr Oldberg satte sig därför lugnt på sin plats, där en blyertspenna om inte fullt en halv tums längd låg bland några små papperslappar på bottnen av en brunn, vars väggar bildades av tre fot höga tidningspackor.

Herr Oldberg stack huvudet in i denna brunn, och gasen speglade sig på hans hjässa, och allt var tyst.

Endast vattenkranen ute i tvättrummet, som var otät, droppade regelbundet, och den stora klockan på väggen tickade.104

Så tillbragte herr Oldberg många nattliga timmar, nerkrupen i sin tidningsbrunn, med smärtsamt rynkad panna och handen lagd på hjässan grubblande över medel att införa friheten bland de tusenden, som sovo runtomkring i husen, snarkade, pustade och flåsade och föga anade, att de voro olyckliga, ofria människor, vilkas rätt bevakades dygnet om av denne likbleke, rödögde, grubblande, ensamme man.

Dörren öppnades, och herr Oldberg såg Mikael Habstadius komma ut med ett manuskript i handen. Mikael Habstadius hade den kloka vanan att alltid lämna sina manuskript till herr Oldberg för genomläsning, ty som hans politik var något till åren kommen, kunde det lätt hända, att vad han trodde vara den rödaste rabulism ofta var en i själva verket ganska allmän konservatism; ty tiden hade gjort undan en hel del, medan Mikael Habstadius spelat kort, ätit middagar och gått på begravningar.

— Mjuka tjänare, min käre Oldberg! sade han nu. Vad fan är det, som är så viktigt, att ni behöver sitta här uppe på själva lördagsnatten?

— Mordet! svarade herr Oldberg.

— Nå, har ni talt med Ertz? Skönt. Är det något särskilt? Vafan är det för mord egentligen?

— Det är ett lustmord, svarade herr Oldberg.

— Ja, det... det... det är som jag säger! Det här samhället, det är ruttet! Det är ruttet! Tvärsigenom! Skojare i toppen, idioter i mitten och mördare i botten.

— Ja men ...

—- Nej ... nej .. . nej .. . för fan! För tusan fan! Det måste rensas! Det måste hållas snyggt i samhället! Lagen är på tok! De konservativa vet ju ingenting! Det är ju idioter! Skojare! De ha ju ingen aning om förvaltning och att sköta folk. Det här mordet, min käre Oldberg, det skall vi göra nånting storartat utav, har jag tänkt! Vi ska105

visa, att mord i ett samhälle är ett utslag av slarv! Man mördar, tamejfan, inte i ett samhälle, som sköter sig! Men här är det bara slarv, hela vägen igenom! Humbug och slarv!

— Ja men ...

— Va? ... tror ni inte, min käre Oldberg, att jag vid mina år genomskådar .. .

— Tillåter redaktörn, att jag ger en upplysning?

—• En upplysning? Vad då?

— Jo, det ser ut, som om det vore en bildad person, som begått mordet.

—• Va! utropade Mikael Habstadius. En bildad karl!

Han slog handen i tidningarna.

— En bildad karl, som begår lustmord! Det är en konservativ! Det ger jag mig tusan på! Det kan ju en idiot begripa. För resten, alla mördare äro konservativa!

— Ja men det gäller att kunna visa det —

— Herregud! Bevisa och bevisa! Alltid fan finns det utvägar att skaffa bevis på sådana saker! Det ska vi inte oroa oss för! Lita på mig! Lita bara på mig!

Herr Oldberg gnuggade händerna.

— Ja, kan det visas, att så är, då åtar jag mig att insätta redaktörn i fullmäktige och att överhuvudtaget göra en briljant kampanj för de frisinnade idéerna. Kan det bara visas, då är detta mord av den mest utomordentliga

politiska betydelse.

— Vi får sköta oss! utropade Mikael Habstadius.

— Ja, det är nödvändigt! sade herr Oldberg. Det är absolut nödvändigt!

— Som rävar! sade Mikael Habstadius. Som veritabla rävar! Jag har redan skisserat en plan, och med den vändning, saken nu har tagit, är den dubbelt värdefull. Emellertid har jag tänkt, att vi sätter en stor, uppseendeväckande106

och genomgående rubrik, och på måndag börja vi med en liten dikt av mig.

— En dikt? sade herr Oldberg förvånad.

— Ja, en liten uppklarerande dikt, som ger en principiell innebörd åt det hela.

— Är det den, redaktörn har i hand?

— Ja, och jag skall läsa upp den.

— Är den lång, vi ha en massa kommunalstämmor på måndag, och jag tänkte, vi skulle slippa undan med åtta spalter, sade herr Oldberg, lite bekymrad.

— Det får ni göra efter behag, min käre Oldberg, men dikten ska in först och främst. Den lyder så här!

Mikael Habstadius slog ut med högra handen och läste, medan herr Oldberg tuggade på sin lilla pennstump.

Memento!

I samhällets skugga trives mång planta av brott och nöd, vars frukter, när tillfälle gives, bli orsak till människors död.

Men kunna vi därför harmas och samhället skulden ge? Månn skulden kan vara de armas, som aldrig en solglimt få se?

Nej, samhället måste vara, av ordning och lagar byggt, och för att hindra var fara skall samhället hållas snyggt.

Och därför skall samhällslagen likt vidöppna fönster stå och allestäds insläppa dagen och sol ifrån himlen blå.

Ve dem, som ej folket unna upplysningens, frihetens ljus,107

som ropa ej vilja, ej kunna: ett folk och ett samhällshus!

Må detta mord, som vi skåda, ett nyttigt memento bli och frisinnets gryning båda till ljus, social harmoni!

Mikael Habstadius fällde manuskriptet och sade:

— Det där sätter vi, ta mej tusan, med korpus mellanslag, så det går i de djäklarna och känns ända in i blindtarmen !

Men herr Oldberg snurrade sitt skägg som vanligt.

— Ja, säger redaktörn det! sade han.

— Vad menar ni, Oldberg? Duger inte dikten? Tror ni inte, jag kan skriva vers?

— Dikten är alldeles utmärkt, svarade herr Oldberg, både till form och innehåll. Det är helt enkelt en av de bästa redaktörn har skrivit. Den är verkligen alldeles utmärkt genom sin koncentration, men som redaktörn vet, så beror uppfattningen också mycket på synsensationen, och jag undrar, om inte just intrycket av koncentration skulle gå förlorat, om man slog emellan raderna, och korpusrader till på köpet! Nej, om man i stället tar petit mellanslag, så kommer det dels genom mellanslaget nånting glatt ocli festligt över hela dikten och den faller inte utanför synfältet, man får den tvärtom liksom i första blicken, och den kommer att träffa som en kula och göra en alldeles förbaskad effekt. Det är min övertygelse, redaktörn!

Mikael Habstadius kliade sig i sitt sedan några timmar vita hår och svarade:

— Mja ... säger herr Oldberg det? Jag skall säga er, att när jag skrev dikten, så var det min mening, att alla landets tidningar skulle klippa den, för det är tamejfan inte alla dagar, de frisinnade här i landet få en så koncentrerad108

programdikl. Och då syns det, vad meningen är, om man sätter med korpus mellanslag. Men petit? Det vete väl faen ändå...

— Jo, för katten, vad den kommer att synas. För resten kommer jag att övervaka ombrytningen själv. ..

— Nå, i Guds namn, gör som herr Oldberg tycker! sade Mikael Habstadius och beredde sig alt gå.

— Förlåt, redaktörn! sade då herr Oldberg. Jag hoppas, redaktörn inte glömmer de där pengarna!

— Pengarna? svarade Mikael Habstadius och såg med förvåning på herr Oldberg. Vilka pengar? Ha vi några affärer tillsammans, herr Oldberg och jag?

— Redaktörn var nog vänlig i afton att lova mig ett lån på trehundrafemtio kronor.

Mikael Habstadius gapade.

— Jag? Vad faen menar herr Oldberg? Har jag lovat er ett lån på trehundrafemti kronor? Är ni inte nykter?

Va?

— För att klara ett krav från Pilo. Vi talte om'et inne hos redaktörn i samband med att redaktörn omnämnde aktieköpet! svarade herr Oldberg och var het i sitt hjärta.

Då mindes Mikael Habstadius.

— Jaså, jo, det är sant, jag sa visst nånting i den vägen. Men vad i hundra helvete! Vi ha ju lördag natt nu! Vad är det för en förbannad brådska?

— Ja, annars måste jag ju ordna saken på annat sätt. Och redaktörn vet, att det är för tidningens och fullmäktigevalets skull...

— Ja, det där förbannade fullmäktigevalet! utropade Mikael Habstadius häftigt. Ja! Vi ha ett och ett halvt dygn till måndag, och alltid fan blir det väl några utvägar! Det orkar jag inte tänka på nu! Påminn mig i morgon! God natt!109

Efter att ha yttrat detta gick Mikael Habstadius. Herr Oldberg såg betänksamt efter honom och som vanligt snurrade han sitt skägg.

Något annat var ju icke heller att göra. FJORTONDE KAPITLET.

Om fröken Anna Stadenberg och ett källarrum samt vad som där hände.

Från redaktionen gick Mikael Habstadius hem. Han bodde i en ensam gammal villa, belägen på en kulle strax utanför staden, och han hade denna villa alldeles för sig själv.

När nu Mikael Habstadius långsamt och med blicken mot marken vandrade längs de mörka husraderna — alla ljus voro nämligen släckta, men månen sken ju alltjämt — kände han en stor glädje över att detta mord blivit begånget samt över att mördaren var en bildad karl av utpräglat konservativ läggning, och med välbehag tuggade han på sin utmärkta koncentrerade programdikt.

Men samtidigt tänkte han på den effekt, han inom kort skulle åstadkomma i sin egen källare.

Mikael Habstadii källare var nämligen inte alldeles sådan som andra människors.

I den källaren brukade nämligen en kvinna sitta och vänta honom, och det var hans hustrus väninna, fröken Anna Stadenberg, en dam på några och trettio år, kassörska i stadens största handelsbolag.

Hon satt emellertid inte i ett kallt, mörkt, naket källarrum, där vatten dröp av tak och väggar och råttor kilade om fötterna; så satt hon inte, med en lykta i hand, och väntade.

Utan Mikael Habstadius hade i största hemlighet innanför sin vinkällare låtit inreda ett rum, bonat det, tapetserat,111

mattbelagt, möblerat och utstyrt det på alla sätt, byggt kakelugn, inlett elektriskt ljus, hängt tavlor på väggarna, en röd ampel i ett hörn över en divan, placerat skrivbord, bekväma vilstolar, bokhylla och allt, som tarvades för att skapa en fridfull och vällustig tillflyktsort från livets larm och oro.

Detta rum hade han låtit inreda åt sig själv, innan han flyttade in med sin familj, och han hade icke funnit det nödvändigt att underrätta sin hustru om dess existens.

När sedermera ett kärleksförhållande uppstod mellan honom och fröken Stadenberg, vilken bodde som inackordering i familjen, då blev detta rum en ur alla synpunkter mycket lämplig och angenäm plats för de båda älskande.

Ursprungligen hade rummet haft två fönster, men de hade blivit igenmurade, och även med dörren hade ordnats på ett särskilt sätt, så att allt var mycket inventiöst och fiffigt och bra.

Här sammanträffade nu Mikael Habstadius och fröken Stadenberg, förnämligast om nätterna, och hur högt de än talade, hördes de av ingen, ty runtom lågo vedbodar och källarrum, och över taket låg en tom förstuga; men den dag skulle komma, då man förvånad frågade sig, hur detta hemlighetsmakeri varit möjligt; en evigt upprepad fråga här i världen!

Denna lördagskväll låg fröken Stadenberg på divanen; på ett litet bord intill lyste en elektrisk låga, och där bredvid stod ett halvdrucket vinglas och en askkopp. Fröken Stadenberg hade nämligen en utpräglad lust för vin och cigarretter. På divanen låg hon alltså själv, och hon läste uppmärksamt i en tjock bok, dock icke en allvarlig och lärorik bok som denna utan en, som handlade om vad människor ofta kalla kärlek, därför att de icke alltid veta, vad kärlek är.

Hon var egentligen en ganska liten kvinna, snarare fet än mager samt mycket ljus. Ansiktet hade en gräddaktig112

färg, någonting rnjukt, fylligt, närande, om man sä får säga, och därtill kommo ögonens starkt blåa och läpparnas lika starkt röda färg. Men det halmblonda håret var egendomligt nog kortklippt.

Fröken Stadenbergs far hade varit alkoholist, och hennes mor hade varit en bonddotter. Först dog modern, och fadern förföll. De sista åren av sitt liv hade han synts på stadens gator iförd lång redingot, slokhatt och storstövlar, med i dem instoppade grå byxor, och det magra ansiktet hade runnit ner på bröstet i ett grönt och tovigt skägg. Han tillhörde den talrika klass av svenskar, om vilka man säger, att de äro misslyckade eller brustna genier, därför att man icke vill vidgå, att man låtit dupera sig av deras prat och lånat dem nödiga medel att förfalla utan eget besvär. Av sin förfallne far hade fröken Stadenberg ärvt en själ, full av dåliga instinkter, samt av sin mor en kropp, full av krafter att skaffa dessa instinkter näring och tillfredsställelse.

Hon trivdes därför mycket gott i detta samhällets underjordiska och nattliga liv, och hon var beredd att göra vad som helst för att skaffa sig de njutningar, som hon ansåg sig ha full rätt att fordra av tillvaron.

Nu öppnades dörren, och Mikael Habstadius trädde in i rummet. Han hade en elektrisk ficklampa i handen. Han vred på knappen vid dörren, och rummet blev ljust. Sen hängde han upp röck och hatt.

Fröken Stadenberg hade emellertid kastat boken, rest sig, gäspat, blundat och sträckt på sig. När hon åter slog upp ögonen, tittade hon på Mikael Habstadius, ryckte till och tittade skarpare, flög opp, ut på golvet, stannade framåtlutad med stirrande ögon, pekade på hans huvud och ropade:

— Nej men, karl! Vad har du gjort med ditt hår?

Mikael Habstadius var så djupt inne i sina drömmar om den effekt, hans dikt skulle göra i landet, att han alldeles inte kom ihåg hårfärgens övergång från svart till vitt. Han113

tog sig därför frånvarande åt huvudet och utropade; samtidigt fäktande med höger arm:

I samhällets skugga trives mång planta av brott och nöd, vars frukter, när tillfälle gives, bli orsak till människors död .. .

Men fröken Stadenberg tog ett säkert grepp i hans snag-giga peruk och ledde honom fram till spegeln.

— Ser du, va? ropade hon. Du är ju alldeles vithårig!

— Nå, än sen? svarade Mikael Habstadius. Har du sett någon människa, som inte skiftar färg en gång i decenniet, va?

— Det säger jag ingenting om! sade fröken Stadenberg. En gång vart tionde år! Men att en karl, som är svart-hårig, då han går hemifrån på morgonen, är vithårig, då han kommer tillbaka på kvällen, det... vet du ... det måste vara sjukligt!

— Sjukligt! utropade Mikael Habstadius, skrattande. Tvärtom! Det visar, att jag har en själ, som har min kropp i den fullständigaste makt. I morse, då jag gick hemifrån, behövde jag ha svart hår! Därför hade jag svart hår. I kväll behöver jag ha vitt hår. Därför har jag vitt hår!

— Och i morgon bitti? frågade fröken Stadenberg.

— Hädanefter, svarade Mikael Habstadius, kommer jag alltid att ha vitt hår. För nu har jag råd till det!

— Var det det, du menade med telefonbudet? frågade fröken Stadenberg.

— Det var det, mitt barn, just det var det! Nu har jag råd att ha vitt hår, att bli stadsfullmäktig och att betala min skuld till dig.

Vid denna förklaring steg fröken Stadenberg ut på golvet,

drog ett djupt bloss ur sin cigarrett, blåste ut röken genom näsa och mun och sade:

— Jag förstår dig, min gosse! Du har haft färgat hår.

— Nåå? Skulle det beröra dig illa?

— Jo, det vill jag lova! svarade fröken Stadenberg med ett hånskratt.

Mikael Habstadius slog sig ner i en av de bekväma vil-stolarna, satte vänstra tummen i ärmhålet, pekade med höger pekfinger på fröken Stadenberg och svarade ävenledes med ett litet hånleende, och nickade:

— Hur ha vi egentligen med lilla nådens tänder? Jag tycker mig ha märkt, att det lutar åt kunstige tänder, som dansken säger. Så att gäller det konstgjorda behag, så... jo jo! Inga höga hästar, min flicka, inga höga hästar! Jag tycker, vi kan vara lika goda kålsupare tillhopa. Eller vad säger du själv?

Fröken Stadenberg hade nu också satt vänstra tummen i armhålan.

— Hör du, Micke! sade hon. Tror du, att vi äro gifta?

— Jag är rädd för att du skulle fan så gärna vilja, att så var! Ha-ha-ha! gapskrattade Mikael Habstadius och reste sig och sökte fånga fröken Stadenberg, men det lyckades inte.

— Pjollra inte, Anna! sade han. Gift kan man vara med en skurkäring, om det kniper, men kompanjon kan man bara vara med en kvinna som du. Och det vet du lika bra som jag.

Men fröken Stadenberg hade satt sig i en annan vil-stol, och den hand, som höll cigarretten, darrade.

— Du har avslöjat dig! sade hon.

— Har jag?

— Det har du. Eller, om du föredrar på det viset, så har ditt hår avslöjat dig!

— Det var tusan! sade Mikael Habstadius.

— Du har haft håret färgat, så länge du behövde mig, men i samma ögonblick du inte behövde mig mer, slutade du med att ha det färgat! Begriper du?

— Det där var fan så skarpsinnigt! sade Mikael Habstadius leende. Men jag begriper inte ett dugg. Vad i hundra helsike menar du? Tror du, jag tänkte på dig, då jag tvättade ur färgen?

— Nej! Det var just, för att du inte gjorde det, och begriper du inte det, så är du en åsna!

— Då är jag en åsna, då! svarade Mikael Habstadius och såg knipslugt på fröken Stadenberg. Då är jag naturligtvis en åsna! Men hör du, säg mig, varför, så är du snäll!

— Är jag din älskarinna, eller är jag inte? frågade fröken Stadenberg.

— Det är du, ära vare Gud!

— Men varför?

— Varför? Därför att det föll sig så!

— Vet du, vad du skulle ha svarat för en vecka sen, för en dag sen, för tolv timmar sen?

— Förmodligen likadant!

— Nej. Du skulle ha svarat så här: Du är min älskarinna, därför att jag älskar dig.

— Kanske det, ja! Det kan hända, det, du!

— Men vet du, varför du nu svarar som du har gjort?

— Nej.

— Jo, därför att du har fått pengar.

— Hur anser du, att det hänger samman, då?

— Jo, på det enkla viset, att du aldrig någonsin har älskat mig utan bara har förfört mig för att förmå mig att — stjäla. Jag har stulit åt dig. Du har gjort mig till tjuv! Du har använt mig för dina syften, det är vad jag nu inser! Och det har jag misstänkt länge.

—- Det är inte vackert av dig att säga så! svarade Mikael116

Habstadius. För det första, så har du inte stulit... du har på sin höjd lånat. ..

— Försök inte inbilla dig, att jag är en sådan självlögnare som du. Jag har stulit ur bolagets kassa, och därmed punkt! sade fröken Stadenberg.

— Ja, det är ju mycket beklagligt! sade då Mikael Habstadius. Det kan inte förnekas! Men! Herregud!

— Ja, förskräckligt! Inte sant! Ängrar du dig inte, va? Säj, Micke, va? hånade fröken Stadenberg.

— Nu skall du lugna dig, mitt barn! sade Mikael Habstadius. Jag har ju alltid sagt, att det skulle klareras.

— Du har sagt, ja! Men tror du, jag har trott? På en karl, som du? Nej, vet du! Var skulle du ta pengar ifrån? Trettiotusen kronor plockar man inte på träna! Var skulle du ha tagit dem ifrån?

— Alltid fan finns det utvägar! svarade Mikael Habstadius.

— Jo, jag tackar, jag!

—- Ja men det ser du väl! Jag har dem ju nu.

— På dig?

— Nej, men inom ett par månar!

— Pah! Det tror jag inte på.

— Jaså! sade Mikael Habstadius och berättade herr Kruckmans planer.

— Nå, sade han, tror du mig nu? Det här mordet är helt enkelt ett av de finaste mord, som på länge ha begåtts i Sverge, och den, som sköter ett mord fint, den, var du lugn, den kan gå hur långt som helst, mitt barn. Först upptäcker jag mördaren, sen avslöjar jag Reick och Hörnell, och sen hjälper jag Kruckman! Det skulle till och med kunna tänkas, att jag lurar honom! Nå, vad säger du nu?

— Nå, sen du har gjort allt det där, hur går det med mig då? frågade fröken Stadenberg. Det blir väl att kasta mig på sophögen, inte sant? Du skulle aldrig ha tvättat117

håret, Micke, nu kan jag aldrig mera tro på dig! Förr då ditt hår var svart, då tyckte jag, din själ var vit, men nu tycker jag, den är lika svart, som ditt hår är vitt.

— Nå ja! sade Mikael Habstadius. Då är det inte så farligt, lilla stumpan, för det är egentligen ganska grått, ska jag säga dig!

Vid dessa ord log fröken Stadenberg, reste sig och satte sig på Mikael Habstadii knä.

— Du får inte gå ifrån mig, viskade hon i hans öra. Jag trodde, att jag skulle få sluta i fängelse för din skull, och det hade jag ingenting emot. Men jag uthärdar inte, att du går ifrån mig bara för att upptäcka en mördare och några skojare. Vad är äran mot kärleken, Micke?

— Å tusan! sade då Mikael Habstadius. Delade honnörer, om jag får be!

Fröken Stadenberg reste sig, och hon gäspade.

— Att du inte älskar mig, det liör jag ju! sade hon lugnt. Men då ska vi åtminstone spela rent spel. Jag har inte lust att komma i fängelse för din skull, då du inte älskar mig. Nu får du vara god och skaffa tillbaka de där trettiotusen kronorna! Och gör du inte det, så anmäler jag dig! Så att nu vet du det!

Då skrattade Mikael Habstadius hjärtligt.

— Var lugn, min lilla stumpa! Inom tre månader skall vartenda öre vara återställt, och du skall tacka din gud på dina bara knän, att jag tvättade håret. För hur det är, men ärlighet varar längst!

— God natt! sade fröken Stadenberg hånskrattande och gick.

Då tittade Mikael Habstadius efter henne.

— Förbannade morrhoppa! sade han högt, och det lättade honom i så hög grad, att ban log åt sin lyckliga framtid.

Nere i källaren bryggde sig Mikael Habstadius en grogg och tände en cigarrett, sjönk välbehagligt samman i den118

bekväma vilstolen, kastade upp fötterna på den andra och försvann i drömmar av det mest angenäma slag.

Helt annorlunda var det med fröken Stadenberg, hon hade gått ut på den veranda, som fanns utanför hennes rum, och därifrån betraktade hon staden, som låg nedanför henne.

Timmarna hade förrunnit, mörkret hade lättat, de nattliga stjärnorna slocknat och månen var redan utbrunnen, skrynklig och så tunn, att den isblå gryningshimlen lyste tvärsigenom dess skiva.

Och nu gick solen upp, fönster glimmade överallt nere i staden, och högt i himlens höjd höllo ett tiotal måsar, deras skrin kändes i det ensamma människohjärtat som avlägsna rop från andra världar, och den stad, som låg där i den daggiga gryningen, syntes insomnad för alltid.

Fröken Stadenberg betraktade denna gryende dag med svidande ögon och hon skakade av kylan men också av alla sina tankar.

Hon sjönk ner med huvut i händerna och grät, ty hon kände sig så ensam i världen, ingen var hennes vän, ingen hennes anförvant, och den man, för vars skull hon begått dubbla brott, han älskade henne inte, han hade aldrig älskat henne.

Och nu trodde hon inte på honom längre, nu fingo alla gamla nertystade misstankar rätt, nu började hon känna en vanvettig fruktan, att någonting skulle hända, att en upptäckt skulle ske!

För att hon älskat honom hade hon gjort, vad hon gjort, men följden skulle bli, att hans maka och barn skulle störtas i skam, nesa och elände.

— Är det kärlek? mumlade hon om och om igen och vred sina händer. Är det kärlek? Är det kärlek?

Den stora, röda, uppsvällda, ohyggliga solen steg som ett oundvikligt öde uppåt himlen, och när hon såg upp, kom det för den arma, ensamma kvinnan, att det icke var119

en sol utan ett jätteblock, som långsamt, obönhörligt steg och steg för att slutligen, när det nått rätt över hennes huvud, falla ner och krossa henne.

Och hon for samman med ett rop, men reste sig och gick med ansiktet dolt i händerna in till sig.

Solen frågade naturligtvis icke efter hennes gråt utan fortsatte sin ödesstyrda färd och närmade alla stadens människor ännu en dag intill den fullbordan, som händelserna skulle få och icke kunde undvika; och redan steg rök ur skorstenarna, och på gatorna skramlade en vagn. FÖRSTA KAPITLET.

Vari fru Wentlan börjar sin uppgift.

Nu skulle det, enligt ödets vilja, bli fru Wentlans tur att föra Mikael Habstadius vidare på martyriets väg.

Hon bodde i en liten kåk uppe i den fattiga stadsbacken, och hon hade inackorderat sig hos en fru Anderzohn, änka efter en åkare. Emedan åkaren förnämligast skjutsat bättre folk och genom att skriva räkningar kommit till insikt om ortografiens förmåga att höja och sänka det sociala anseendet, hade han börjat stava sitt namn med z i stället för med två s, och dessutom hade han inskjutit det prydliga h't mot änden, varigenom namnet inför blicken förlorade det värsta av sin plebejiska karaktär och liksom från toppen av detta h kastade sig upp till ett högre plan.

Fru Wentlan hyrde som sagt ett rum av denne uppåtsträvande åkares änka och bodde dörr om dörr med änkans enda barn, en yngling, som hade danssjukan och spelade ockarina.

De båda kvinnorna trivdes i själva verket mycket bra tillsammans, ty båda voro de högfärdiga och ganska rubbade. Den ena yvdes över sin döde far, den andra över sin döde man, och båda sågo de från stadsbackens krön med hånfulla blickar ner över stadens tak, skorstenar och flaggstänger.

En morgon, icke så länge efter det att mordet på gumman Ersdotter blivit begånget, finna vi de båda kvinnorna stående vid fru Wentlans fönster. Fru Wentlan var endast iförd sin långa nattskjorta, hennes svarta hår var tovigt och hängde124

i en svans neråt ryggen, så att det nästan såg ut, som om en svart katt legat på hennes huvud; och nattskjortan var, sanningen att säga, inte mera ren, än att den gott kunnat vara litet renare.

Änkefru Anderzohn däremot var fullkomligt klädd, ja, i sin rundhet tycktes hon nästan vara klädd två gånger om. Hennes ansikte, kropp och hela uppenbarelse voro ganska besynnerliga. När man betraktat denna ovanligt lilla människa en stund, fick man den alldeles vissa övertygelsen, att hon ursprungligen varit lång, men under årens lopp hade den ena ryggkotan tydligen åkt in i den andra, så att hon segnat ihop som ett dragspel. Ansiktet hade på samma underbara sätt sjunkit samman. Och av allt detta hade följden blivit den, helt enkelt, att de räta linjerna knäckts och förvandlats till utskjutande vinklar. Och ifrån att ha verkat vertikal verkade änkefru Anderzohn slutligen horisontal. Ja, som en platt karta med många utskjutande uddar och inträngande vikar, och i ett par av dem lågo sådana viktiga orter som mun och ögon.

Nåväl, där stod hon med händerna i sidorna bredvid fru Wentlan, som stolt pekade ner över staden; och morgonen var solklar, sval och fullkomligt stilla.

—- Ser fru Anderzohn? frågade fru Wentlan.

— Vad menar frun? svarade änkefru Anderzohn.

— Ser fru Anderzohn den röda flaggan, som hänger där nere på en flaggstång? Det är redaktör Habstadius' flagga. Det är hans mordflagga. Stadens blodflagga. Vårt blod har färgat den ...

Änkefru Anderzohn petade med ett finger i fru Wentlan.

— Frun är tokig! sade hon.

Fru Wentlan vände sig om, satte handen i sidan, sträckte på sig och såg ner på den lilla änkefru Anderzohn.

— Fru Anderzohn! sade hon. Jag är icke tokig. Jag är stadens hämnare. Var god och lämna mig ensam!125

Det var fr un, som bad mig komma, det ska jag säga! svarade änkefru Anderzohn.

— Mycket rätt, fru Anderzohn, sade fru Wentlan. Det var jag, som bad fru Anderzohn komma. Och nu är det jag, som ber fru Anderzohn gå. Marsch!

— Ja, herregud, herregud, vad frun är tokig! sade fru Anderzohn lågt och gick sin väg. Hon gick in till sin son, som satt i ett soffhörn och spelade på sin ockarina, pekade på fru Wentlans dörr och sade:

— Nu är hon alldeles tokig!

Men sonen stirrade bara ut i himlen och hörde ej, och dä gick änkefru Anderzohn suckande ut i sitt kök.

Med den röda flaggan förhöll det sig på följande sätt.

När Mikael Habstadius i Bladet tillkännagav sin avsikt att reda ut mordet på gumman Ersdotter, lovade han samtidigt att, så snart viktiga nyheter influtit om mordet, låta hissa en röd flagga på tidningens hus till ett tecken, synligt för hela staden, att depesch fanns utlagd i det förnämsta bokhandelsfönstret vid huvudgatan.

Och nu var det denna röda depeschflagga, som fru Wentlan upptäckt i den svala morgonstunden.

För var dag hade hon grubblat allt djupare på, hur hon skulle kunna utkräva hämnd av Mikael Habstadius för att han tagit henne i armen och kört ut henne från redaktionen. Hon betraktade nämligen denna handling såsom en skymf mot hennes döde far, vilken, som bekant, uppburit en stadsfiskals i hennes ögon oändligt värdefulla ämbete. För sin egen del begärde hon ingen hämnd, men hon hade hela sitt liv igenom varit ansatt av pietetskänslor, och alltsedan hon blivit utkörd hade hennes orubbliga åsikt varit den, att Mikael Habstadius på ett eller annat sätt måste förintas.

Det bättrade inte saken, att stadsborna flammat upp i entusiasm för hans sätt att sköta mordet och att hans popularitet växte med var dag.126

Staden var förblindad och gick sin undergång till mötes; men hon skulle bli dess Jeanne d'Arc.

När hon klätt sig denna morgon och kom ut i änkefru Anderzohns kök, hade hennes värdinna satt fram en enkel tennbricka med kaffeservis av tarvligt porslin och erbjöd henne en kopp kaffe, innan hon gick.

Ty änkefru Anderzohn var god av naturen.

Fru Wentlan rätade upp sig och såg på henne.

— Fru Anderzohn! sade hon. Jag är van att dricka på silver!

* - .»Aj*.*.-

Men då blev hennes värdinna sårad.

—- Frun, som inte ens har kunnat hålla ihop med järn, behöver sannfärdligen inget silver utan kan tacka Gud, om hon får kaffe på snyggt och rent tenn! sade hon. Och det har dugat hittills!

Men då skrattade fru Wentlan hånfullt.

— Den dagen varder kommande, sade hon, då jag får äta på guld!

Och efter dessa profetiska ord gick hon sin väg.

När hon kom ner till depeschfönstret, fann hon, att en person blivit häktad såsom starkt misstänkt att ha förövat mordet. Men det var ingen bildad person, såsom den gamle polisen sagt, utan det var en hamnbuse vid namn Hoja, gemenligen kallad Kniven. En annan hamnbuse hade angett honom för Mikael Habstadius, som strax glömde den bildade personen och insåg, att Kniven måste vara mördaren, och så hade han i sin tur angett honom för polisen, varefter Kniven häktats.

I slutet av tillkännagivandet hänvisades till dagens nummer av Bladet.

Fru Wentlan gick in i en cigarrhandel och bad att få köpa tidningen. Hon innehade emellertid endast tre öre, och tidningen kostade fem.127

— Om fröken ... sade hon och stirrade på flickan i boden. För resten! Har fröken hört talas om fru Wentlan?

— Nej! svarade flickan.

— Jag är på väg till fru Wentlan. Det är en stackars sjuk och övergiven kvinna. Hennes man, järnhandlar Wentlan vid Stortorget, en mycket egendomlig, mycket duktig och begåvad man... Jo, ser fröken, nu kan hon inte gå utan ligger i svåra plågor, och hon vill så gärna veta om mordet... Tänk, jag lade inte märke till, att jag tagit en gammal portmonnä, när jag gick ut. Jag skall komma in och betala två öre sen i dag, kära fröken! Fröken känner väl inte herr Wentlan?

— Jo! sade flickan. Jag tror det. Är han liten?

— Ja, det är han! Det vill säga, det kan man inte säga, bästa fröken. Han är ganska lång. Och ståtlig. Det är nånting manligt... han har väl inte talat med fröken?

— Jo ...

— Kanske ... kurtiserat... han är mycket kurtisant, mycket kurtisant... kan man tänka ...

Fru Wentlan blev helt plötsligt alldeles svart i ansiktet, knöt näven under flickans näsa och sade lågt och väsande:

— Han är sjuk ... han fördärvar kvinnor ... akta sig, fröken! Han är farlig för en oskuld som ni!

Därmed gick fru Wentlan hastigt med Bladet i hand utan att alls betala, och flickan bara gapade, ty hon visste så föga om världen.

Utkommen sträckte fru Wentlan på sig, hade redan glömt mannen, såg sig med stolta blickar omkring och gick till fontänen, där hon slog sig ner på en soffa.

Sedan hon läst alla detaljer om häktningen, föll hennes blick på en stor artikel, över vilken med ropande bokstäver stod tryckt:

"På Karlagos ruiner."128

Fru Wentlan läste uppmärksamt igenom denna artikel, av vilken hon icke förstod på långa vägar allt. Men hon förstod en del.

Hon förstod, att tidningen yvdes över att en person blivit häktad och räknade det som sin förtjänst; och nu lovade den att fortsätta på den inslagna vägen för att, liksom den spårat roten till ett missförhållande på det juridiska området, spåra roten till minst lika stora missförhållanden även på det ekonomiska.

Samhället var ekonomiskt sett att likna vid Kartagos ruiner, men nu gällde det en strid på liv och död om kulturens, framtidens, rättfärdighetens Rom, och artikeln slutade med de underliga orden: "Säg Sulla, att du sett Marius på Kartagos ruiner!"

Vad som avsågs därmed, det kunde fru Wentlan icke förstå.

Det satt två herrar bredvid henne på soffan, och de hade likaledes läst denna artikel. Nu hörde hon dem resonera inbördes om Mikael Habstadius.

— Ja, sade den ene av de båda herrarna. Mordet, det har han skött som en karl. Och det ser ut, som om han satt sig i sinnet på att rensa här i samhället, sen han nu köpt aktiemajoriteten. Kan han gå i land med att avslöja verkliga förhållandet, ja, då är hans lycka gjord!

Dessa ord tände en blixt i fru Wentlans hjärna, och i skenet av denna blixt såg hon med ens, vad hon skulle göra.

Nu förstod nämligen den arma kvinnan, att runtomkring henne pågick en strid, där det gällde för vardera parten att avslöja den andra.

Hade hon icke bevis på att Mikael Habstadius ryckt från henne hennes man och hennes barn, hade han icke spolierat hennes liv, hade han icke hånat Gud, kyrkan och prästerna, som varit hennes enda stöd? Kunde icke det avslöjas?129

Det klarnade i hennes stackars hjärna.

Det var icke staden hon skulle hämnas, det var icke fadern, den högt vördade stadsfiskalen, hon skulle hämnas, utan det var naturligtvis Gud den högste i höjden.

Det var hans sak, hon skulle föra mot fritänkaren och hädaren Mikael Habstadius, och på den vägen skulle hon äntligen få människorna med sig och komma till seger.

Hon reste sig därför, uppfylld av Guds ande, och sade till de båda herrarna:

— Mina herrar! Redaktör Habstadius, som herrarna talar om, är dömd till undergång.

Och så gick hon.

De båda herrarna sågo efter henne.

— Vem var det? sade den ene.

—- Det är en fru Wentlan, sade den andre. Hon är sinnesrubbad!

9. —

Nordström, Landsorts-bohème. ANDRA KAPITLET.

Hur fru Wentlan ger advokaten Pilo vapen i händerna mot Mikael Habstadius.

Vid samma tid, som fru Wentlan mottog denna ovanliga och värdefulla uppenbarelse, satt advokaten Pilo på sitt kontor med Bladet framför sig, och han hade just slutat läsa.

Man kan icke säga, att han var belåten. Så som förhållandena nu voro, hade han icke heller någon så vidare påfallande orsak att vara det. Herr Oldberg hade nämligen icke bara betalat de trehundrafemtio kronorna utan dessutom ordnat alla sina affärer, så att nu var den kanonen, gunås, omöjlig att förnagla. Och vad Mikael Habstadius beträffade, så låg ju hans namn på allas läppar, aldrig hade hans popularitet varit sådan. Man icke endast levde för honom, det fanns helt säkert många, som önskade, att de fått dö just nu, så att deras minne kunnat bli besjunget av den avgudade mannen.

Men icke nog med det. Det hade man och man emellan påståtts, att Mikael Habstadius var stödd av ett mäktigt kapital och att han fått fria händer att blotta alla de ruttna affärer, som hittills dolts i skumrask. Och vad var dagens ledare om Kartagos ruiner annat än förverkligandet av detta smygande hot?

Och till på köpet syntes nu mordkuppen skola lyckas, allt tydde på, att det var mördaren man fångat in, och ett barn kunde fatta, hur denna slumpens favör skulle berusa och131

förblinda stadens befolkning och än ytterligare befästa Mikael Habstadii maktställning.

Allt detta satt advokaten Pilo och tänkte på, medan solen sken festligt på hans nakna blankpolerade skalle; och vita små moln gledo under tiden långt borta i den höga morgonhimlen.

Stackars Pilo! Nu hade han det kinkigt!

Då öppnades dörren, och fru Wentlan steg in.

Hon hade gått raka vägen till Pilo, ty hon visste sedan gammalt, att Pilo var Mikael Habstadii dödsfiende.

Den gamle advokaten, som var arg på morgonkulan och av tingens läge, såg upp.

— Vafan är ni för människa, som kommer in utan att knacka? röt han.

Men med ett segervisst smil över sitt bruna häxansikte steg fru Wentlan fram till bordet, stannade där, nickade långsamt och svarade:

— Jag kommer till häradshövdingen å Guds och svenska folkets vägnar för att ånge redaktör Mikael Habstadius för brott!

Pilo betraktade henne.

— Hör nu! sade han. Är det inte ni, som har varit gift med jarnhandlar Wentlan?

— Jo! svarade fru Wentlan.

— Ja men, då är ni ju sinnessjuk .. . tokig ... skvatt galen ... i herrans namn ...!

— Nej, svarade fru Wentlan. Gud har bara gett mig förmågan att stundom förefalla tokig, men jag är absolut klok.

— Och ni vill ånge redaktör Habstadius för brott?

— Ja!

— Vad då för brott?

— Såsom anstiftare av olaglig skilsmässa. Såsom orsak till att jag olagligen blivit berövad mina barn. Såsom hädare,132

Gudsförnekare och bekämpare av den svenska kyrkans lära och ämbetsmän.

Pilo kliade sig ivrigt inne i byxfickan.

— Har ni bevis på det där också? Eller är det prat?

— Häradshövdingen skall hjälpa mig att skaffa bevis! svarade fru Wentlan.

— Hur vet ni, att skilsmässan är olaglig? frågade Pilo.

— Jag tvingades mot min vilja att resa från mitt hem.

— Vem tvingade?

— Min man.

— På vad sätt?

— Han uppgav, att jag var sinnessjuk och skaffade handräckning, och sen tröttade han ut mig, tills jag skrev under. Men bara på det ena papperet. Skilsmässan är olaglig. Den är absolut olaglig. Jag svär, att den är olaglig.

— Men vad har Habstadius med det att göra?

— Det är hans skriverier, som har förvridit huvut på herr Wentlan. För herr Wentlan är en idiot, en absolut idiot, det vet jag, som har varit gift med honom.

Pilo kliade sig omigen.

— Kan ni berätta hela sammanhanget? frågade han.

Och det ansåg sig fru Wentlan kunna.

Hon började med att hon var en plikttrogen kvinna och att hon alltid legat hos herr Wentlan, då han fordrat...

— Ja, det ger jag fan! röt Pilo. Det är ju självklart. I herrans namn, människa, var ni inte gift med karln?

— Jo.

— Nåå! Vad pratar ni om plikt då! Skryter ni kanske?

Fru Wentlan såg fast på honom.

— Jag vill påminna häradshövdingen om, att min far var stadsfiskal! sade hon.

— Vad har ... vad i herrans namn har det med det här att göra ... med er skilsmässa att göra?133

— Man behandlar inte en ämbetsmans dotter som en bondpiga! svarade fru Wentlan.

Pilo fixerade henne, så sade han endast, kallt:

— Berätta! men låt det gå undan. Min tid är dyrbar, begriper ni inte det, va?

Och nu berättade fru Wentlan sin lidandeshistoria. Den var mycket dyster, men det är ju å andra sidan inte så vanligt, att skilsmässor verka upplivande. Åtminstone på utomstående.

Av hennes berättelse framgick emellertid, att herr Wentlan varit, enligt hennes förmenande, otrogen samt att han velat befria sig från henne. I början av äktenskapet hade han icke varit otrogen, men fru Wentlan ansåg, att han genom att alltmer angripas av Bladets samhällsupplösande tendenser och åsikter småningom letts först till sin otrohet och sedan till den olagliga skilsmässan.

— Vet ni, vad det där är? sade Pilo, eldröd i ansiktet.

— Det är simpelt, det är oanständigt, och det är upprörande! svarade fru Wentlan med hätsk min.

— Det är skitprat! sade Pilo.

Och sedan detta tungt vägande ord hade fallit, blev det en stund alldeles dödstyst mellan Mikael Habstadii båda bittraste fiender. De mätte varann med sådana ögon, som blotta människosinnets rikliga fonder av djurisk vildhet och blodtörst, och till sist slog Pilo näven i bordet.

— Vill ni något, så kom med fakta, men behåll era reflexioner för er själv! väste han.

Fru Wentlan var nu alldeles blek, och hon hatade med ett vanvettigt hat allt, som genom skapelsens mystiska nyck blivit begåvat med manligt kön, men detta hennes hat vände sig blott med hundrafalt ökad styrka mot Mikael Habstadius, och därför kunde hon svara Pilo, bakom vilken hon såg Mikael Habstadius skymta som ett spöke.134

— Fakta! sade hon dovt och med skälvande röst. Är det icke fakta, att han berövat mig mina barn då?

— Men hur? Hur? Hur? I Jössu Kristi namn? Hur? Frågar jag? skrek Pilo.

Efter ett ögonblicks tystnad svarade hon:

— Min man gick upp till honom på tidningen och ljög och sade, att jag intrigerat, så att jag fått prästerna med mig, och han förklarade, att jag var sinnessjuk och att kyrkan, därför att han var fritänkare, ville rycka barnen ifrån honom och låta dem fördärvas av mig.

— Hade prästerna tagit ert parti då? frågade Pilo.

— Ja, naturligtvis! svarade fru Wentlan. Minns icke häradshövdingen, att Bladet skrev en lång artikel mot prästerna och anklagade dem för att de ville ta heder och ära av en upplyst man, som försvarat sina barn mot en sinnesrubbad och hysterisk mor. Jag hysterisk! Ha-ha! Häradshövdingen är mer hysterisk än jag! Jag vill inte tala om herr Wentlan, den idioten, den horkarlen! Den är väl hysterisk om någon! Den är verkligen sinnesrubbad!

Pilo fixerade henne.

— Habstadius hjälpte alltså er man mot er?

— Ja, det gjorde han.

— Vilka präster hade ni talt med?

— Pastor Redelin och prosten.

— Avlämnade de skriftliga inlagor?

— Ja.

— Till er förmån?

— Ja.

— Fanns det läkarutlåtande?

— Läkarutlåtande? Om vad?

— Om er sinnesbeskaffenhet?

— Ha-ha-ha! Det vet jag inte. Det kan jag inte minnas.

Pilo trummade i bordet.135

— Vet ni säkert, att er man besökte Habstadius? Sade han det själv till er? Eller är det bara prat?

— Det stod ju i artikeln!

Nu reste sig Pilo.

— Jag skall undersöka den här saken, sade han. Var bor ni? Så. Ni skall få bud efter er, då ni behövs. Nu kan ni gå. Farväl!

Fru Wentlan hade hastigt blivit förändrad.

— Kan häradshövdingen ha nytta av mina fakta? frågade hon, leende och inställsamt fnittrande.

— Kanske! svarade Pilo mörkt.

— Låna mig då två öre, är häradshövdingen snäll!

— Får ni inte pengar av er man? frågade Pilo.

— Ha-ha! skrattade fru Wentlan. Ta mot pengar av den! Nej, tack!

— Här! sade Pilo och gav henne fem öre.

— Var så god! svarade fru Wentlan och lade sina tre öre på bordet. Adjö!

Och därmed gick hon sin väg.

Hon gick raka vägen till cigarrboden, där hon utan ett ord lämnade sin femöring till flickan och försvann.

Men flickan blev så skrämd, att benen veko sig under henne, och hon måste sätta sig. TREDJE KAPITLET.

Hur advokaten Pilo började förbereda sitt fälttåg mot Mikael Habstadius.

Pilo hade efter fru Wentlans besök fullkomligt klart för sig, vad som nu först och främst var att göra. Det var att utforska, huruvida skilsmässan var olaglig eller icke. Var den olaglig, skulle han nog sköta om, att det blev slaget på larmtrumman, och det skulle icke behöva bli obekant för någon person i staden, att Mikael Habstadius offrade människors lycka och välfärd för att befrämja sina samhällsupplösande läror. Och det skulle bli en plikt för stadens prästerskap att framlägga bindande bevis på, att han för att stödja en gudsförnekare tagit parti i denna skilsmässa och av religionsfientliga grunder hänsynslöst skilt en redan olycklig och vapenlös moder från hennes barn.

Nu insåg Pilo mycket väl, att om han skulle kunna ge dessa sina avslöjanden av Mikael Habstadii handlingssätt den avsedda kraften, så måste först och främst herr Wentlan offras.

Här förelåg från dennes sida tydligen ett brottsligt förfarande mot hustrun, detta brott måste nu grävas upp, placeras i öppen dag för alla och bli föremål för lagens straff och hela samhällets livligaste avsky, i synnerhet kvinnornas, ty i ett fall som detta kunde deras bistånd icke uppskattas högt nog.

När så stämningen inom samhället blivit bragt till kokpunkten och en explosion var förberedd, då skulle den137

skickliga manöver ske, varigenom strålkastaren plötsligt och oförberett vändes mot Mikael Habstadius, och när då allt uppsamlat moraliskt patos exploderade, skulle explosionen äga rum över Mikael Habstadii rikt belysta huvud.

Och denna explosion skulle Posten få arrangera.

Sålunda befann sig advokaten Pilo i ungefär samma läge som herr Kruckman, och utan att ana något stod den glade och lättsinnige Mikael Habstadius och sken inför staden på en piedestal, under vilken dynamitminor leddes fram från två håll, av två män, som intet visste om varandras göranden och låtanden.

Nåväl!

Pilo begynte sitt arbete samma dag, ty det var ju ingen tid att förlora.

Han gick till järnhandlar Wentlan och fann honom på hans privata kontor innanför järnhandeln.

Det var ett stort och gammaldags rum, lågt i taket, med tågmattor på golvet, från vilka utsöndrades en frisk och angenäm tjärlukt, skeppstavlor på väggarna, utgörande arv efter gamle styrman Wentlan, samt en åldrig, bekväm soffa, vars mörkröda beklädnad på ett vackert sätt harmonierade med de gammalmodigt brunrosiga tapeterna.

Detta rum låg alltid i skugga, men gatan, som gick i jämnhöjd med fönstren, lyste av sol, och en mångfärgad glasmästarskylt svängde för middagsvinden mittöver gatan.

Här tillbragte herr Wentlan den betydelsefullare delen av sin enkla och i flera avseenden mycket nyttiga tillvaro.

Han var en man av medellängd, rätt fet och med ett stort ansikte så rödglänsande som en tomat. Näsan var böjd, men icke på något djärvt och manbart sätt utan endast med en ansträngd knyck neråt spetsen, vilket gav hans ansikte en ganska framfusig och otrevlig uppsyn. Mustascherna, av klassisk svensk modell, voro kanariegula och håret, som var benat, än gulare, så att han nästan såg ut,138

som om man ställt honom på huvudet i ett fat äggtoddy; men ögonen voro av de blåaste, Vår Herre har på lager och bokstavligen glittrade salt hav långa vägar.

Hit in till denne man kom nu advokaten Pilo stultande, rödskäggig, ganska djävulsk, efter landets förhållanden sett, och stödd på sin käpp för att pröva, om den nyckel han smitt passade till frågans lås.

Han slog sig ner i soffan med händerna på käppkryckan och stirrade oförskämt på herr Wentlan.

Herr Wentlan stirrade tillbaka, och deras själar mätte klingorna, innan fäktningen begynte.

— Jag kommer i ett ganska obehagligt ärende! sade Pilo till slut.

— Kan tänka det! svarade herr Wentlan, torrt.

— Herrn är skild!

— Grosshandlare, om jag får be! sade herr Wentlan.

Pilo stirrade ånyo på herr Wentlan.

— Grosshandlarn är skild! återtog han.

— Det stämmer!

— Finns det icke någonting i grosshandlarns samvete, som är illa berört av denna skilsmässa?

Herr Wentlan såg noga på Pilo, innan han svarade.

— Är det frågan om process? frågade han till sist.

— Grosshandlarn medger sålunda, att en process är tänkbar?

— Processer äro alltid tänkbara!

— Icke där alla papper äro klara och bindande!

— Domstolen har dömt!

— Och vittnen blevo hörda? frågade Pilo plirande.

— Hur så?

— Jag bara frågar.

— Naturligtvis!

— Om allt?

— Om allt, som behövdes.139

Pilo satt fullkomligt orörlig.

— Det förefaller emellertid, sade han, som om svarandeparten icke varit villig att medge skilsmässa.

— Jo, svarade herr Wentlan, hon undertecknade. För övrigt förlöpte hon i laga ordning.

— Är grosshandlarn fullt övertygad om att det var i laga ordning? frågade Pilo.

— Ja!

— Svaranden förnekar, att så var, och påstår, att hon med våld avlägsnades.

— Det är lögn!

— Kan det bevisas?

— Bevisas? Kan hon bevisa motsatsen?

— Hon anser sig kunna bevisa tillräckligt för att begära resning i målet. Och jag vill tillägga endast en omständighet för att visa, att denna skilsmässa vilar på rätt klena lagliga grunder, nämligen, att svaranden icke kunnat förmås att teckna sitt namn mer än på ett av de nödiga papperen, och grosshandlarn torde veta, att jäv kan anmälas i vilket ögonblick som helst. Om något nytt skulle dyka upp.

Herr Wentlan var en i vanliga fall fullkomligt lugn och fåordig människa, men nu var han bragt utom sig, då han ånyo såg helvetets kust resa sig vid horisonten.

Han slog näven i bordet, sprang upp och ut på golvet, där han stannade framför Pilo med flammigt och förvridet ansikte.

— Det är tamejfan oanständigt av en man i häradshövdingens ställning att bruka sina kunskaper och sin förmåga för att göra en medmänniska olycklig! ropade han.

— Är icke svaranden också min medmänniska? Och vem har gjort henne olycklig? svarade Pilo iskallt, och nu var han belåten, ty han märkte, att nyckeln passade över all förväntan.140

— Vem! utropade herr Wentlan. Vern! Jo, hennes medfödda natur! Hon är ju född sinnessjuk!

— Så mycket skamligare av grosshandlarn att på olagligt sätt göra sig fri henne och kasta henne på gatan!

— Det är lögn! Jag har erbjudit henne underhåll, jag har deponerat pengar för hennes räkning, jag har gjort allt vad i mänsklig förmåga står, men vem kan få en sinnesrubbad att ta reson?

— Grosshandlarn har berövat henne barnen.

— Ja, det var min plikt mot dem.

— Det tycks ha varit delade meningar om den saken!

— Ja, prästerna, ja! Som hon uppviglat. Men vilken upplyst person i våra dar kan fästa avseende vid dylika bedragare!

— Grosshandlarn är alltså fritänkare.

— Det är alla förnuftiga människor nuförtiden!

— Nå, då var det väl som fritänkare grosshandlarn sökte hjälp hos redaktör Habstadius?

— Nej, det var för att bli skyddad mot alla historier, min hustru och hennes anhang spredo ut om mig. Om att jag fördärvade barnen och så vidare. Men fördärva barnen! Vad sägs om det här? Hon kan kasta sig över dem och bita dem, så att de bli blå och gula och skrika av smärta. Ska en sådan sköta barn? Vad vore jag för far, om jag inte skyddade dem mot en sådan mor?

— Kan, säger grosshandlarn! sade Pilo. Har det inträffat nyligen?

— Bara för några dar sen! Hon smög sig in, fast hon är förbjuden inträde i mitt hus, och bet dem.

— Plägade hon göra det förr också? frågade Pilo.

Herr Wentlan såg upp.

— Förr?

— Före skilsmässan?

— Varför frågar häradshövdingen det?141

— Därför att om hon gör det nu men icke gjorde det förr, så är hon uppenbarligen mindre lämpad att handha dem nu än förr.

— Det är sant! utropade herr Wentlan. Och förr gjorde hon det inte! Så, att vansinnet ökar är påtagligt!

Nu ansåg sig Pilo ha fått veta allt, vad han behövde.

Han reste sig.

— Som sagt! sade han. Saken är obehaglig. Jag skall tala ytterligare med min huvudman, så få vi väl se, hur den kan ordnas.

Han bugade sig omärkligt och gick sin väg, men herr Wentlan var till den grad upprörd, ångestfull och förbittrad, att han ideligen knöt och öppnade sina röda hårbevuxna händer (håret liknade svinborst), tårarna runnö ur hans ögon, och han tuggade mellan sina starka tänder alla de djävlar, som för tillfället kunde kallas fram.

Mittpå golvet.

Och så var Pilos verk begynt! FJÄRDE KAPITLET.

Vari det övergås från dessa små skojare till de större och prydligare, av vilka ödet betjänar sig, och vari

Mikael Habstadius tar ett första steg i rätt riktning.

§ 1.

Alla de personer, som i de föregående kapitlen uppträtt, voro i själva verket oskyldiga och oförargliga människor av det helt vanliga slag du ser, då du ser dig själv i spegeln, nämligen ledda av sina sinnesrörelser och sina oförnuftiga passioner.

Av sådana människor uppkomma endast det dagliga livets små jämnstrukna skojare, och deras tragedier te sig på ordinärt avstånd såsom löjeväckande komedier. Vad mera är, de kunna endast bli staffage, medel, rekvisita i händelsernas ödesdigra spel, de fylla luckor och tomrum, de kitta samman, men de kunna själva ingenting alstra eller framkalla.

Stora eller åtminstone större skojare däremot uppkomma av sådana människor, som icke lyda sinnesrörelser eller passioner utan som med kallt huvud och kallt hjärta gyckla med sina medbröder här på jorden, och det uppbyggliga i deras hantering ligger däri, att de komedier de igångsätta vanligen på slutet få en förvillande likhet med tragedier; och det är dessa, som bakom händelserna hålla i deras trådar och därigenom erbjuda oss bilden av all livets sköna, hemska eller löjliga rörlighet.

En sådan prydlig skojare var nu herr Kruckman, och143

medan Mikael Habstadius vann ära och rykte genom att upptäcka en mördarekandidat och Pilo vann tillfredsställelse genom att upptäcka en operationsbasis, sysslade herr Kruckman med långt vidlyftigare företag.

Han drevs ingalunda av några passioner, utan drevs han av något, så var det av bristen på passioner.

Man gör ofta de praktiska handlingarnas män en stor orätt genom att anse dem såsom mindre filosofer än de kammarlärda, liksom om filosofi vore lärdom och icke visdom. Vad en filosof lär betyder föga, vad han gör betyder allt, och filosofen har man alltså att döma efter hans handlingar, icke efter hans ord. Allt annat är väder och villa. Men första villkoret för att vara filosof är att vara frigjord från makten av sinnesrörelser och passioner, och varje människa, som äger den frigörelsen, är till gagnet om också icke till namnet en större eller mindre filosof.

Och just en sådan filosof var herr Kruckman, ehuru icke av de största.

Nu betraktade han förhållandena omkring sig med lugna och passionsfria ögon, det vill säga, att bakom all rörlighet och oro upptäckte han det orörliga och stabila.

Då såg han något, som de andra icke sågo, och efter det han såg handlade han.

Han såg nämligen, att så gott som hela den generation av affärsmän, som behärskade samhället, var dömd och inom kort skulle komma att gå under. Inte just därför att dessa män voro dummare än andra, men därför att de voro produkten av sin tid och dess metoder.

De hade nämligen vuxit upp under ett skede, då pengar från utlandet östes in över Sverge och då de naturliga tillgångarna tycktes vara bottenlösa fonder att taga utav. Genom detta förhållande kommo de till två ganska farliga uppfattningar och ett korollarium.

För det första: att utlandets penningförråd var outtömligt.144

För det andra: att så länge naturtillgångar funnos kvar, man alltid kunde få pengar.

Korollarium: som naturtillgångarna voro oöverskådliga, var penningens anseende ringa.

Under hela den långa affärsperiod, som nu närmade sig sitt slut, hade man aldrig förmärkt någon utländsk kassabrist, och då man genom en vink fick pengar för sin råvara, så följde därav, att den gav en obegränsad kredit.

Nu hade det emellertid inträffat, att för första gången en dylik stor utländsk kassabrist yppat sig, och råvaran sjönk i värde.

Och när herr Kruckman kom till samhället, stodo alla affärsmän laddade med råvara men tomma på kontanter.

Ty de hade aldrig lärt att spara dem.

Men ingenting är fullkomligt här i världen, till och med almanackan måste fuska med ett skottår. Och motsvarande lilla fusk inom affärsvärlden, det är reserverna, som tillgripas, när luckan kommer, och den kommer alltid, förr eller senare; som den oundvikliga droppen ur en otät krän.

Men när nu luckan kom, så funnos inga reserver att ta, ty det var den första lucka, som någonsin kommit. Men den luckan skulle gud bättre göra svenskarna till affärsmän.

Allt detta visste herr Kruckman. Och han visste dessutom att man efter utländskt föredöme hade nominellt

upprättat reserver, men att de i verkligheten voro tomma.

Och det var just på den lilla förträffliga oegentligheten han byggde sina planer.

Han hade nämligen allaredan genom Moje Kessler visat gamle baron von Kahge, att råvaran i och för sig själv var fullkomligt värdelös och därigenom bragt den gamle mannen till förtvivlan. Nu skulle han genom Mikael Habstadius visa, att Föreningsbanken, som von Kahge i själva verket tydde sig till, icke ägde några reserver, ty reserverna voro papper och förbindelser, beroende av utställarnas ekonomi; den145

berodde i sin tur av råvarans läge i världsmarknaden, och dess läge var nu förtvivlat, varav följde, att alla papper och förbindelser voro värdelösa, vilket återigen visade, att gubben Reick, bankens direktör, icke förstått sin sak utan bedragit allmänheten och icke kunde göra rätt för sig.

Härigenom skulle gubben von Kahge tvingas att cedera sitt bruk och Reick sin bank, alltsammans skulle falla i spillror, och av den raserade byggnaden skulle herr Kruckman för en struntsumma köpa tegel till sitt eget nya hus.

För att förvissa sig om ställningen på alla håll hade han hela tiden spejare ute, och för att få fria händer avsatte han fint, hemligt och omärkligt Amorteringsbankens gamle direktör, lät honom fara till ett bad utomlands, tillsatte en ny direktör, som blev hans kalfaktor, och styrde efter egen vilja.

Under tiden åkte han i staden i en skinande dog-cart med groom bakom sig, och man anade i honom en stark och ond och farlig man, och därför dyrkades han redan av många.

§ 2.

Så stodo sakerna, då fröken Stadenberg en dag ringde upp Mikael Habstadius och med ångest i rösten sade:

— Du måste genast skaffa mig tusen kronor!

— Hur mycket? frågade Mikael Habstadius.

— Tusen kronor.

— Det skall bli mig ett nöje, lilla pullan! sade Mikael Habstadius. När vill du ha dem?

— Senast i morgon klockan två, men jag ringde upp, för att du skulle ha tid på dig!

— Det var klokt, mitt barn! sade Mikael Habstadius. Men det ska gå som en dans. Sa du tolvhundra kronor?

— Nej, tusen.

— Ja, då tar jag väl tolv eller femton i alla fall, så 10. — Nordström, Landsorts-bohème.146

får jag lite fickpengar. Det spelar ju ingen teater, då millionerna stå på spisen, färdiga att lyftas av och serveras.

— Kan jag bara lita på, att jag får mina tusen? frågade fröken Stadenberg oroligt.

— Som på Gud! svarade Mikael Habstadius.

— Tack, Micke, du är snäll i alla fall! sade fröken Stadenberg lugnad och ringde av.

Mikael Habstadius satte en hatt på sitt huvud och tog sin käpp i handen och begav sig direkt till herr Kruckman. Och därmed började han sitt nästa steg mot martyriet, osynligt styrd av herr Kruckman, som alltså i sin person förkroppsligade Mikael Habstadii öde.

— Mjuka tjänare, min käre Kruckman! sade han. Borde vi inte ta och trolla fram lite kontanter nu snart ur våra små manipulationer? Va?

Herr Kruckman var sysselsatt med att grubblande på sina planer vandra av och an i rummet, då Mikael Habstadius kom. Nu stannade han, betraktade honom, och så började han marschera igen.

— Nåå! sade Mikael Habstadius. Vad säger herr direktören om förslaget?

Herr Kruckman stannade än en gång.

— Det tycks vara dyra slavar nuförtiden! sade han; ty han kände så noga den stackars Habstadii väsen och hade honom så fast kedjad vid sig, att han kunde säga, vad som föll honom in, utan någon risk.

Vid dessa ord färgades Mikael Habstadii feta ansikte av en rodnad.

— Vad menar ni, Kruckman? frågade han, kännande sitt beroende för första gången och därför i någon mån förskräckt, men endast ett ögonblick. Kallar ni mig slav?

— Föredrar redaktörn att kallas hantlangare? sade herr Kruckman och log kyligt.

— Skulle det vara något, skulle det egentligen vara med-147

bov! sade då Mikael Habstadius, likaledes leende, dock icke så förnöjt.

-— Nej! sade herr Kruckman.

— Det var fan! utropade Mikael Habstadius.

— Har redaktörn satt in nånting i företaget? Löper redaktörn någon risk? Kan redaktörn förlora någonting?

—- Mitt goda namn och rykte!

— Det existerar inte.

— Men posito, att ni stoppar, Kruckman ...

— Så har redaktörn tidningen!

— Och fyrtiotusen kronors skuld till massan eller banken! • —- Tidningen är värd tjugutusen på redaktörns del. Alltså

har redaktörn tjänat in halva skulden.

— Och måste göra konkurs!

— Ja, det var väl i alla händelser en tidsfråga.

— I helvete! Det finns alltid utvägar.

— Nå, då finns det ju samma utvägar, även om jag stoppar.

— Det gör det!

— Nå, vart vill redaktörn komma nu då?

— Jag är inte mer än människa, käre Kruckman! Jag behöver kontanter.

— Till vad? frågade herr Kruckman.

— Det är väl min ensak.

— Nej, på inget vis. Jag är ju så gott som utredningsman i redaktörns massa!

— Vi ska inte förhala tiden, sade nu Mikael Habstadius. Saken är den, att jag spekulerar i gruvor.

— Sala zink? frågade herr Kruckman.

— Ä tack!

— Nå, herregud, det dög för De Laval!

— Nej, det är norska gruvor!

— Jo, jag tackar.

— Jag har fått telegram, sade nu Mikael Habstadius, att148

vi måste skicka en arbetsstyrka till en fyndighet för att bryta några tons malm, annars förfaller inmutningsrätten.

Herr Kruckman gick nu alldeles tätt inpå Mikael Habstadius och viskade, med hopknipta ögon:

— Ligger inte de där gruvorna här i stån, tro?

— Va? sade Mikael Habstadius, med i stället stora ögon.

— I en eller annan kvinna! fortsatte herr Kruckman och smålog.

Då började Mikael Habstadius le, först lite, sen mer och så mycket.

— Kruckman! sade han med en beundran, som gav honom själv en känsla av trygghet mitt i det begynnande bakslaget. Ni är en sate! Men den gången högg ni i sten!

— Habstadius! svarade herr Kruckman. Ni är en sate! Men den gången högg ni i sten!

— Vad menar ni, Kruckman? frågade Mikael Habstadius.

— Jag menar, att redaktörn måste vänta ett par veckor ännu, innan det kan bli några kontanter.

— Tvåtusen kronor?

—- Omöjligt!

— Artonhundra?

— Omöjligt!

— Femtonhundra då?

— Omöjligt!

— Men tolvhundra, fan, det är ju knappast kontanter, det är ju en spottstyver.

— Stört omöjligt!

— Ja, herregud! suckade Mikael Habstadius. Efter det är så omöjligt, så få vi väl säga tusen, då!

— Tusen kronor! Det är mycket pengar i våra dar, det! sade herr Kruckman. Det går inte!

Mikael Habstadius gapade.

— Va? Får jag inte tusen kronor?

— Absolut icke.149

— På ett papper med två fullgoda namn?

—- Finns inte mer än ett i stån, och det får redaktörn aldrig!

— Vems?

— Julianders.

— Men jag måste ha tusen kronor!

— Skaffa dem då! sade herr Kruckman lugnt.

— Hör nu, Kruckman! sade Mikael Habstadius. Om jag nekar att skriva ... ponera bara, att...

— Då köper jag en ny redaktör . ..

— Jag kan avslöj ...

— Innan dess har jag satt er inom lås och bom! svarade herr Kruckman, gnuggade sina händer och skrattade för en gångs skull riktigt hjärtligt.

Mikael Habstadius betraktade honom.

— Nå nå! sade han och drog på mun. Det är då strängt taget ingen vidare lukrativ affär att säga varann sådana här förbannade sanningar. Jag får väl klara mig tills vidare på annat sätt!

— Det var ju äntligen ett förnuftigt ord, redaktörn! God middag!

— God middag, god middag, käre Kruckman! sade Mikael Habstadius och gick.

— Den där, mumlade han för sig själv i trappan, häftig som han var, den där, det är ju en knöl! Den ska vi nog sköta som sjukdomen är till!

Och så gick Mikael Habstadius till sin gamle vän Moje Kessler för att enligt ödets behag få nästa uppenbarelse och framdrivande piskrapp.

Moje Kessler satt i en bekväm vilstol med benen ut på golvet och visslade. Det gjorde han för att förströ sig, ty han hade förskräckligt dåliga affärer just nu.

— Morjens, gamle struntmurvel! sade han.150

Mikael Habstadius stannade framför honom, såg på honom och sade:

— Hör du, vad tycker du egentligen om Kruckman?

— Kruckman? Det är naturligtvis en förbannad räv! Som man borde vara lite var! svarade Moje Kessler.

— Du ska se upp för den! sade Mikael Habstadius.

— Du då?

— Jag? ropade Mikael Habstadius. Jag ser redan upp!

— Är du arg? frågade Moje Kessler.

— Arg, ja! Tror du inte, jag har skäl? Här skall jag stå inför offentligheten som den moraliska skylten på hans omoraliska tjyvaffärer!! ...

— En djäkla skylt, som moral, tycker jag! skrattade Moje Kessler.

— Det må vara, men det vill han, att man skall göra för ingenting! Va?

— Å ja! Jag tycker, han redan har betalt bra nog!

— Inte ett öre! skrek Mikael Habstadius.

— Jaså! sade Moje Kessler. Jag får'et till sextiotusen riksdaler, jag!

— Att ta nånting från en människa, är det att ge, det? frågade Mikael Habstadius.

— Jo, något! storskrattade Moje Kessler. Då är det skulder, så!

— Här är frågan om kontanter!

— En affärsman har aldrig kontanter i våra dar.

— Ah! fräste Mikael Habstadius. Tolvhundra riksdaler, är det kontanter? Kan du vigga mig det? Va? Sätt opp'et, när vi delar förtjänsten!

— Nej, min gosse, nu är det slut! Inte ett öre.

Mikael Habstadius blev alldeles tyst, och hans kinder blevo ihåliga. Han andades med svårighet, och till sist sade han:

— Förbanna mig! ...151

— Hur så? sade Moje Kessler.

— Förbanna mig! upprepade Mikael Habstadius, som nu häpnade. Det här är mystiskt!

— Hur så? upprepade i sin tur Moje Kessler.

— Är ni i komplott mot mig? frågade Mikael Habstadius. Va?

— Näh! blåste Moje Kessler. Men Kruckman har satt handsax på mig. Jag kan ingenting göra.

Då slog Mikael Habstadius pekfingret i bordsskivan.

— Jag går till Reick! sade han. Det är vad jag gör! Jag kan inte gå omkull för er skull!

— Men den skall du ju avslöja och störta?

— Ja, då måtte det väl för fan vara bäst att gå till honom, mens tider är! sade Mikael Habstadius, röd som lack i ansiktet med två droppar blått lack till ögon, och han dundrade ut genom dörren.

Och när han gick nerför trappan, mumlade han, ty nu var han verkligen arg:

— Den där är också en knöl, det är ju tydligt! Här är en komplott mot mig! Men vänta, gossar! Vänta bara till den dag, jag får fria händer! Då skall här bli annan dans!

Moje Kessler skrattade för sig själv, då Mikael Habstadius gått, och ringde upp herr Kruckman.

— Hör du, du! sade han. Har du nekat Habstadius kredit? Han var alldeles förbannad här, för ett ögonblick sen. Och nu har han gett sig i väg till Reick!

— Det var roligt att höra! svarade herr Kruckman mycket lugnt.

— Tror du inte. han fördärvar saken? frågade Moje Kessler.

— Jo, tacka för det! Sin sak, förstås!

— Vår då? sade Moje Kessler.

— Den sköter jag! svarade herr Kruckman, och så ringde han av.152

§ 3.

Mikael Habstadius hade emellertid en osedvanlig färdighet att hitta acceptabla växelnamn, och knappt hade han nu funderat i fem minuter, förrän han med stor beslutsamhet styrde sina steg mot Wentlans järnhandel vid Stortorget för att få herr Wentlans namn på sin växel och därmed ovetande knyta ännu en avgörande maska i det nät, som en dag skulle snärja honom.

Nu förhöll det sig så, att Mikael Habstadius visste, att herr Wentlan icke vågade neka.

Ty sedan herr Wentlan efter advokaten Pilos besök slutat gråta och svära och i någon mån lugnat sig, hade han satt sig att fundera, och då hade han slutligen uppnått en övertygelse om att ingen hjälp gärna kunde, så som förhållandena stodo just för tillfället, vara bättre och effektivare än Mikael Habstadii. På den grunden hade han uppsökt den mäktige redaktörn, påmint honom om, att han en gång förut räddat saken och nu bett honom att ånyo åtaga sig den. När Mikael Habstadius hörde, att Pilo slutit förbund med fru Wentlan och prästerna för att på den klerikala stridslinjen ordna ett av allt att döma stort samhälleligt slag, hade han gnuggat sina händer och under de gladaste svordomar lovat herr Wentlan icke endast, såsom alla andra tidningsredaktörer skulle ha gjort, sitt bistånd utan dessutom:

l:o) att fru Wentlan skulle för alltid komma på dårhus,

2: o) att prästerskapet skulle mista all sin makt och

3: o) att Pilo skulle totalt tillintetgöras.

Det var dessa vackra och stolta löften, som han nu påminde sig, och det var för deras skull han begav sig till den intet ont anande herr Wentlan.

Denne, vilken, som nämnt är, av naturen var röd, blev under åhörandet av Mikael Habstadii ord slutligen så blek,153

att man gott kunde göra sig en föreställning om honom som lik.

Men å andra sidan fylldes hans hjärta med nästan allt hans blod och dunkade av vrede och olust.

— Ja, sade han, jag gör det ogärna, men eftersom redaktörn hjälpt mig, måste jag väl hjälpa redaktörn. Fast femtonhundra riksdaler ... det är inte småslantar det, i dessa tider!

— Med gåvor och gengåvor varar vänskapen längst! svarade Mikael Habstadius skrattande. Och man måste offra en liten risk för sin övertygelse, jag har offrat hela mitt liv, men om tre månader inlöser jag hela papperet, så att grosshandlarn inte behöver ha sitt namn för eviga tider liggande i banken. Lita på mig, käre grosshandlarn! På mig har, mig veterligt, inte en katt förlorat!

Herr Wentlan svalde sina tankar och sade jämnt upp så mycket som sin döda pappa, men Mikael Habstadii mungipor drogo sig till ett förnöjt leende.

När han skulle gå, lade han sin hand på herr Wentlans axel och såg in i hans ögon:

— Det finns alltid utvägar här i världen, bara man inte ger sig! sade han. Minns det, grosshandlarn, efter mig!

Därefter gick han raka vägen till gubben Reick i Föreningsbanken. Denne mottog honom fryntligt, gav honom strax pengar och viskade sedan med sin hesa röst samt plirade med sitt enda immiga öga:

— När skall hedersbror börja avslöja affärslivet här i samhället?

— Kanske redan i morgon! svarade Mikael Habstadius och smålog, under det han stoppade sedlarna i plånboken.

— Tack, tack! mumlade gubben blundande och tryckte hans hand och kraxade förnöjt för sig själv, ty nu begrep den listige gubben, att han för sin del skulle gå fri. Han hade nämligen, i hemlighet, ett litet samvete! FEMTE KAPITLET.

Mikael Habstadii stora ödeshandling, som åstadkommer panik i staden och gör honom riksbekant.

§ 1.

Men icke mer än två dagar hade gått, då herr Kruckman kom upp till Mikael Habstadius, skrattade och sade:

— Nu är allting klart, min käre Habstadius! Nu ska ni få begå er stora hjältebragd och bli bekant över hela Sverge! Smakar det?

— Smakar det, så kostar det väl också? svarade Mikael Habstadius.

— Kostar! Vad då!?

— Det begriper ni lika bra som jag, Kruckman, svarade Mikael Habstadius, att jag, som i fjorton år fört oppositionens fana inom samhället, är omgiven av fiender!

— Det är alla riktiga karlar!

— Ja, men nu blir jag naturligtvis så förbannat riktig, så jag kommer att stå absolut solo petite misère ouverte royale!!

Då log herr Kruckman, lade handen på Mikael Habstadii arm, krängde huvudet och sade:

— Äro vi rädda, redaktörn?

Men då brast Mikael Habstadius i gapskratt.

— Rädd! utropade han. Jag! Nej, för hundra gubbar! Kom med papperna, min käre Kruckman, och lita bara på mig, så skall det gå som en dans!

Och nu fick Mikael Habstadius utförliga och noggranna155

instruktioner. Han hade förut inte riktigt vetat, hur avslöjandet skulle gå till, och inte heller var han så djupt införsatt i bankpolitikens alla knep och hemliga irrgångar. Men nu framlade herr Kruckman hela materialet, klart

och överskådligt ordnat, så att ett barn kunnat fatta alltsammans. Och dessutom hade han skrivit själva den avgörande artikeln med egen hand, så att Mikael Habstadii verkliga del i ödeshandlingen bestod egentligen däri, att han med en tjock cigarr spetande upp ur mungipan och med händerna i byxfickorna åhörde, hur herr Kruckman bevisade, att gubben Reick var en stor skojare och en för stadens hela ekonomiska liv ytterst skadlig person och därefter ropade: bravo!

Men det säger sig själv, att man måste kunna bevisa ett sådant påstående, och bevismaterialet hade välvilligt lämnats av den gamle procentaren Birath. Det vill säga, hans välvilja bestod egentligen bara däri, att han oförmodat gjort konkurs, men det var för tillfället allt, vad herr Kruckman behövde.

Ty nu uppvisade han i sin artikel, att bara på denna enda konkurs förlorade Föreningsbanken trehundratusen kronor. Därefter genomgick han bankens övriga affärsförbindelser och uppvisade, vilka risker banken löpte, och slutligen, när hela den genomruttna ställningen på detta sätt låg i öppen dag, drog han till snaran och frågade:

Var äro Föreningsbankens fonder?

Och nu visade han, att de bestodo av de konkursmässiga grosshandlarnas skuldsedlar, så att allt vad banken rörde sig med, det var de pengar den fick av insättarna, men själv ägde den icke ett öre! Icke ett öre!

Föreningsbanken finns icke! avslutade han sin artikel. Det är icke en bank, det är herr Reicks privataffär, i vilken han rör sig med lånade pengar, men själv äger han inte ett rött öre, om hans fordringsägare, det vill säga de personer, som satt in pengar i banken, komma och fordra igen dem.

Och artikelns slutord voro dessa:156

"Föreningsbanken finns icke och har aldrig funnits. Föreningsbanken är en fiktion, ett namn och en skylt för några privatpersoners samhällsvådliga företag."

När Mikael Habstadius genomläst denna artikel, sade han:

— Det blir tamejfan skandal, det här, Kruckman!

— Det blir det! svarade herr Kruckman. Men redaktörn blir ju riksbekant! tillade han med ett mångtydigt löje.

— Ja! sade Mikael Habstadius efter en minuts grubbel. Bär det inte, så brister det! Och bättre att falla som knöl för hela landet än som knöl för den här struntstan!

— Det är rätt! sade herr Kruckman. Så resonerade visst Caesar också! Men för övrigt, min käre Habstadius, risken är inte stor! Här i stån äro alla människor omedvetna, och alltsammans går på en slump. Nu handla vi däremot kallt och planmässigt, så på det viset blir det ingen fara.

— Å ja! Alltid fan finns det väl utvägar! svarade Mikael Habstadius.

— För resten, sade herr Kruckman, redaktörn har många med sig, dessutom!

— Jaså, sade Mikael Habstadius. Vad är det för bokhållare då?

— Inga bokhållare alls! svarade herr Kruckman. Utan själve borgmästarn!

— Ä fan, till och med den gamle skojarn! utropade Mikael Habstadius.

Herr Kruckman berättade nu, att borgmästarn yttrat till några personer i stån, att förtjänsten för Knivens gripande var icke polisens utan Mikael Habstadii.

— Använd det! sade herr Kruckman. Det kommer att vinna allt småfolk i stån för er!

Mikael Habstadius nickade som en porslinsmandarin, klappade herr Kruckman på axeln och sade:

— Drag i frid, herr överbankdirektör! Slaget är vunnet, och segern är vår, det hör jag, det!157

Då blinkade herr Kruckman och log och gick sin väg. Och Mikael Habstadius skrattade gott för sig själv.

§ 2.

Nu ville ödet, att just följande dag skulle Kniven rannsakas för första gången, och hela stån befann sig i spänning.

Även den Birathska konkursen hade väckt oro. Nu börjar det hos oss! sade stadsborna, som hittills endast läst i tidningarna om raserade firmor och banker landet runt. Nu börjar det hos oss, och Gud vet, hur det kommer att sluta, då en man som Birath har kunnat falla!

Ty Birath hade alltid varit en rik och grundfast man.

Och sålunda klappade många små hjärtan i stån av ångest och oro, och många familjefäder vredo sig sömnlösa om natten, många mödrar och hustrur gräto i hemlighet, med förklät slaget för ögonen, de stackars människorna!

Men Mikael Habstadius stod i sitt fönster, sen herr Kruckman gått, och såg ut över torget, där solen lyste på gummornas fruktstånd och slaktarnas röda djurkroppar och där de vita och blåa duvorna nickade sirligt omkring.

— Nu börjar leken, mina barn! sade han tankfullt. Nu ska ni få dansa!

Han inkallade herr Oldberg och sade till honom:

— Borgmästarn lär ha yttrat sig om vår upptäckt av-Kniven, min käre Oldberg. När Ertz i morgon går på rannsakningen, får han pumpa gubben och göra några rader. Det gör gott på småfolket, nu före valet!

— Skall ske, redaktörn! svarade herr Oldberg. Motståndet börjar ge sig, tror jag.

— Jag ska säga er en sak, min käre Oldberg! svarade Mikael Habstadius. Med de vapen jag nu har är vi oemotståndliga, och med den politik, jag nu kommer att driva,158

kommer vi att få hela Sverges uppmärksamhet riktad på oss. Det kan hända, min käre Oldberg, att hela landets ekonomiska framtid till ganska betydlig grad kommer att bestämmas av vårt uppträdande under den närmaste tiden, och därför får herr Oldberg se till, att Crusius håller sig nykter, så att hans ledare blir absolut klara och representativa för hela vår politik!

Sådan var Mikael Habstadii syn på denna ödeshandling, genom vilken hans liv skulle vändas i en ny bana och han själv så småningom bli en stor och nyttig martyr i svenska nationens tjänst.

Men en helt och hållet annan syn på saken hade hans hustru, den undanskjutna och stillsamma fru Elisabeth Habstadius.

Mikael Habstadius medförde denna natt, då han gick hem, ett exemplar av det epokgörande numret, där artikeln om Föreningsbanken var införd, och han placerade det helt försiktigt på hustruns nattduksbord; varefter han lade sig och somnade på sitt utmärkta samvete.

Ute över staden lyste nattens stjärnor ödsligt, tindrande och stort, och husen stodo som en hop av skuggor, och enstaka ljus syntes.

Långsamt började det gry, en efter en andades stjärnorna ut, mödosamt lyftes en vitnande rand över horisonten, osäkert framträdde konturer bland skuggorna, men allt var ändå tystare, ändå dödare än nyss.

Då var det, som om något dragit fru Habstadius ur hennes sömn, hon blev orolig, hon stönade och jämrade, och slutligen vaknade hon. Allt var stilla, och Mikael Habstadii andetag förnummos lugna i den ljusnande dagern.

Fru Habstadius stirrade framför sig och började skymta något stort okänt på nattduksbordet, undrade och tände ljus.

Hon såg tidningen, hjärtat slog till häftigt, hon förstod,159

att där måste stå något av alldeles särskild vikt, efter marinen tagit hem den.

Och hon läste artikeln.

När hon läst den, sjönk hon ner mot kudden och grät, bara grät och grät utan att veta, varför hon gjorde det, men till själens bräddar uppfylld av en känsla, att nu var något hemskt och för evig tid irreparabelt begånget.

§ 3.

Och ute grydde dagen.

Tidningsbuden sprungo omkring i husen, och ur skorstenarna började redan kafferöken stiga mot den klarblå morgonhimlen.

Men det var alldeles stilla.

Då fläktes den första tidningen upp av en familjefar på säng. Han läste, satte sig upp, kastade tidningen och sprang till telefonen.

På samma gång sprungo ett par hundra andra herrar i stån i bara skjortan till sina telefoner, och plötsligt var det inte längre tyst ute, ty telefongalgarna började sjunga och brumma, och inne i husen skreks, svors och gräts; små blå barnaögon, väckta av larmet, stirrade sig frågande omkring; snart sågos herrar springande på gatorna, hela stån var inom en timme i uppror»

Nu var stormen kommen!

Vad hade hänt? Det kunde man inte så noga säga! Det var bara, att något ohyggligt måste komma.

Och med ens hade liksom en ande lägrat sig över staden, och det var begreppet Mikael Habstadius.

Detta namn var icke längre mannen utan paniken, den oundvikliga kraschen, och i ett ögonblick fylldes detta namn som av lågorna från ett osynligt samhälle i brand och ruiner.160

Den stad, som existerade osynligt, högt över den påtagliga, hade med ens fått ett namn och tagit gestalt och stigit ner bland stadsborna, och dess namn var Mikael Habstadius.

Och stadsborna bävade.

Men en låg stilla i sin säng och log, och det var advokaten Pilo.

— Nu är han död! mumlade gubben, ty han kände den hemlighetsfulla fläkten utgå från denna handling, som betecknade, att Mikael Habstadius av stadsborna denna morgon fått sitt timliga liv förintat för att bli en symbol av deras egen undergång och för att som sådan förr eller senare fullständigt utplånas av jordens yta; och därtill skulle den gamle advokaten med fröjd bidraga.

Så verkade ödeshandlingen i staden.

Men när Mikael Habstadius satt vid frukostbordet, glad och sorglös, kom ett telefonbud, och i luren hörde han en röst skrika:

— Knöl! Lushund! Tjyv! Mördare! Långholmare! As! Fähu...!...

Mikael Habstadius hängde leende upp luren och sade:

— Nu är spektaklet i full gång! Ha-ha-ha! SJÄTTE KAPITLET.

Om gubben Reicks besök på Bladets redaktion.

När Mikael Habstadius kom upp på tidningen, fann han i sitt rum en stor bukett röda daggstänkta rosor.

— Var kommer rosorna ifrån, herr Oldberg? frågade han.

Då snurrade herr Oldberg sitt skägg och svarade:

— Herr redaktör! När jag för någon tid sen blev underrättad om att tidningens politik skulle läggas om efter ett nytt system, tillät jag mig opponera, av fruktan att de frisinnade idéerna skulle bli eftersatta, men av vad jag i dagens nummer sett, inser jag, att ni, herr redaktör, mer än någonsin strider för sanning, frihet och rättvisa mot fyrk- och fåvälde och till småfolkets fromma. Därför har jag på redaktionens vägnar tillåtit mig att som ett bevis på vår sympati och absoluta solidaritet placera dessa enkla rosor på redaktörns bord, och ber jag av innerligaste hjärta att få önska redaktörn lycka och framgång i den påbörjade striden!

Mikael Habstadius rördes. Han sträckte fram sin hand och svarade:

— Ni är en bra karl, herr Oldberg! När ni har gjort en förbannad dumhet, så kan ni erkänna det efteråt! Det visar, att ni är en ärligt och pålitligt radikal man! Men var god och se mig i synen, mina herrar! Jag ser visserligen ut som en prost inför världens ögon, men Den Högste i höjden, som ser till hjärtat, Han ser, att där sitter frisinnet,

fast som arvsynden. Med denna hand, min käre Oldberg, har jag, det vet ni, brutit väg för de radikala idéerna här i samhället, och var lugn, jag skall föra dem till seger! Nu är den avgörande drabbningen började! Och nu gäller det, om jag skall stå eller falla. Tack för rosorna! Be faktorn komma opp!

I samma ögonblick öppnades dörren, och gubben Reick steg in. När Mikael Habstadius fick syn på honom, vände han sig helt om och försvann i sitt rum.

Gubben Reick var liten, böjd och alldeles vithårig. Han hade ett brunt ansikte, som på något sätt föreföll flottigt och dessutom var fullsatt med bruna fläckar; mustascherna voro spetsade och gröna, men den lilla skäggtappen på underläppen var brun som av dreglad tobakssaft.

Han gick inte, han gled i ljudlösa knyckar fram genom rummet, gången påminde om en skatas, och medan det ena ögat var stängt och dött, kisade det andra med ett svagt blått ljus ur en stor blemma; och munnen hade stelnat sedan årtionden i ett hemskt leende.

Han gled först fram till Crusius, tog hans hand, klappade den med sin vänstra och viskade hest:

— God dag! God dag! Hur står det till, lilla doktorn?

Och av denna viskande ton blev följden den, att gubben

gjorde intryck av att vara en gammal durkdriven likbjudare, men det var han i själva verket inte, ty han var bara en likplundrare.

Sedan hälsade han på Julius Harpolin och frågade efter herr Ertz.

Crusius förde sin mun intill hans öra och svarade:

— Ertz är på rannsakning på fängelset. Det är Kniven, som rannsakas för lustmordet på änkan Ersdotter.

— Jaha, jaha! sade gubben Reick, varefter han gick fram och bockade sig för herr Oldberg, vilken i sin tur artigt bugade för den gamle skojaren.163

Alla dessa herrar hade växlar liggande i Föreningsbanken, oeh gubben Reick visste mycket väl, att de icke minst därför avskydde honom och funno behag i dagens ledare.

— Redaktör Habstadius är förmodligen inne? sade han, leende.

— Jag skall höra, om han tar emot! svarade herr Oldberg. Jo. Var så god och stig in, herr bankdirektör!

Faktor Callmander kom, just lagomt att se gubben försvinna genom dörren.

— Det var tusan, vad alla procisar i stån tycks trivas här på officinen nuförtiden! sade han. Det måtte ruttna under oss på något vis!

— Det är faktorn, som är rutten! sade herr Oldberg.

— Nej, men han där inne! svarade faktorn, som var ursinnig, pekade på Habstadii dörr och gick sin väg.

Herr Oldberg gnuggade emellertid sina händer och kom på tårna fram till de båda andra herrarna.

— Nu! sade han. Nu, jädrar anåda, vad det ska ljugas där inne!

— På ömse håll! svarade Crusius.

— Misstag, min herre! sade herr Oldberg och började strax snurra sitt skägg. Vi ha slagit Föreningsbanken mitt i

ansiktet, inför Gud och hela världen, och påvisat dess risk för det allmänna, alltså . ..

—- Är Reick förbannad! insköt Julius Harpolin.

— Och ruinerad! tillfogade Crusius.

— Och alltså vild! fortsatte Julius Harpolin.

— Och Habstadius av naturen feg! sade Crusius.

— Vi få se! sade herr Oldberg och snurrade sitt skägg. Vi få se! Habstadius är ingen dålig diplomat.

När Reick steg in till Mikael Habstadius, tillgick det emellertid i verkligheten på följande sätt.

Gubben gled fram till bordet, där Habstadius satt, nickade och sade:164

— Jag är mycket, mycket lessen, min kära bror!

— Jaså, bror är lessen! svarade Mikael Habstadius skrattande. Ja, den som kunde säga det ändå! Jag tror inte, jag har varit lessen på de sista tjugufem åren!

— Jo, vet du, bror, jag är mycket, mycket lessen! upprepade gubben.

— Sitt ner då, kära bror! svarade Mikael Habstadius. Har kanske bror gjort någon dumhet?

— Nej, inte jag, men du, kära bror!

— Jag? Ja men, kära bror, inte skall väl bror sörja över mina dumheter!

— Jo, ser du, kära bror, i dag måste jag göra det. Ser du, när jag tänker på allt gott, jag har gjort dig, alla växlar, jag har diskat åt dig på namn, som har varit så usla, så usla, att oj, oj, oj! Och för din skull har jag diskat ändå sämre papper åt dina medarbetare och måst protestera och bråka och ha besvär och tråkigheter, ja, vet du, kära bror, jag tycker, det är så synd om dig ...

— Ja men vad i hundra helvete...! utropade Mikael Habstadius. Har du förlorat på mig? Eller på mina medarbetare? Ha vi haft dåliga namn, så har du jämt och ständigt höjt räntan i stället. Och så pass mycket vet jag, att i en affär som din, min bästa bror, så är det just på sådana där små ackommodationsväxlar, som förtjänsten kommer.

— Ja, det är mycket rätt, kära bror, därför att på dem löper man en stor risk. Men du förstår väl, kära bror, att min bank, den är grundad för att hjälpa små fattiga, nödställda, hjälpbehövande medborgare i samhället.

— Ja, och bondkaniner, för fan! Glöm inte det! insköt Mikael Habstadius. Där har du fetaste gödseln för din bank!

— Ja men varför skulle du nu skriva i dag, som du har gjort? Förstår du inte, kära bror, att genom en sådan handling skadar du inte mig eller banken utan alla dessa165

små stackare runtomkring. Nu våga de kanske inte sätta in sina små besparingar, och så ligger deras kapital oräntat, kanske det förslösas, och på det sättet blir både det enskilda och det allmänna lidande. Jag förstår nog, kära bror, att du har ett gott uppsåt, men du skulle hellre ha vänt dig till mig, inte kan en tidningsman känna till allting här i världen!

— Jo, för fan, vad han det kan! utropade Mikael Habstadius.

— Ja men, kära bror, den här saken har du ju alldeles fått om bakfoten!

— Kan du bevisa det?

— Ja visst, det är därför jag kommer hit. Jag skall utlysa ett styrelsesammanträde, och så får du vara med, vi ska lägga fram böckerna för dig.. .

— Nej, du, min gubbe lilla! ropade nu Mikael Habstadius och viftade med båda händer. Jag begriper alldeles för bra, vad du vill åt, men det ska vi allt akta oss för!

— Ja men, kära bror! Då driver du mig till Posten. Pilo har redan ringt på mig och uppmanade mig att göra någonting. Han säger, att det här är helt enkelt den största tidningsskandal, som någonsin ägt rum i Sverge!

Mikael Habstadius bredde ut armarna.

— Ja men, kära bror! Det kan du ge dig fan på, att det är. Det behöver inte Pilo säga. Ser du, om jag en gång slår till, då slår jag, tamejfan, så det känns. Sällan men kraftigt! det är den enda politiken. Som duger. Och om tidningsskandalen är stor, så beror det endast och uteslutande på, att din bankskandal är så helvetes stor, att maken aldrig har blivit sedd i landet förut.

— Det misstar du dig i, kära bror! svarade Reick leende. Den största bankskandal, man någonsin har sett här i landet och kommer att få se, det är din vän Kruckmans affärer med Amorteringsbanken. De affärerna, min kära bror,166

komma, förr eller senare, att föra, för det första honom själv, och för det andra alla, som han innästlat med sig, i fängelse. Det anar man redan ganska allmänt, kära bror! Och därför är jag lessen för din skull. Du är en hederlig karl, men du har många fiender, och du borde vara försiktigare än du är! ...

Mikael Habstadius reste sig, bröt helt oförmodat en praktfull ros ur den daggiga buketten, fäste den på gubben Reicks rockuppslag och sade skrattande:

— Nu skall du skynda dig ut, kära bror, innan rosen vissnar! Vaka, själ, och bed, och till strids dig red! Fortsättningen kan väl du, som är läsare!

Reick såg noga på Mikael Habstadius. Därefter sade han, väsande:

— Skyll dig själv för följderna, kära bror, och när din växel med Wentlan förfaller, så är du god och inlöser den!

Mikael Habstadius klappade gubben på axeln.

— Ja, till och med med dina pengar, min kära bror! svarade han, och sedan följde han gubben ända ut till tamburdörren.

När gubben försvunnit, vände sig Mikael Habstadius till sina medarbetare och sade:

— Mina herrar! Den man, som lämnade mig nu, valen av mina och hela det sociala framåtskridandets bittraste fiender. Om jag varit min och han varit sin farfarsfar och de varit i samma klammeri som han och jag, så skulle de ha rivit ögon och öron av varann. Vi däremot, mina herrar, behandlade varann som gentlemän, fast vi anse varann som skojare och fähundar. Det är detta, jag kallar kultur, och det är denna kultur, som jag med de frisinnade idéernas hjälp har lyckats införa här i samhället!

Efter att ha yttrat dessa ord gick Mikael Habstadius in till sig. Nöjd.167

När han stängt dörren efter sig, trädde herr Oldberg ut till sina kamrater.

— Nå, mina herrar? sade han. Vem fick rätt?

— Han tar sig! svarade Crusius lugnt.

— Han är början till en stor man, svarade herr Oldberg snurrande sitt skägg, och han kommer en dag att gå långt, då de frisinnade idéerna segrat i landet! Minns mina ord, mina herrar! Den dagen!

Och sedan blev det stilla, och pennorna raspade.

Men aftonens nummer av Posten innehöll en ljungande artikel mot Bladet, och så var med ens den stora avgörande striden börjad.

Och över landet flögo telegram om Mikael Habstadii stora bragd! SJUNDE KAPITLET.

Som visar, hur det går till, att i mänskliga samhällen de små stackarna få lida för de storas gärningar och hur de då knota.

§ 1.

På natten var Mikael Habstadius hedersgäst i frack på en fest hos Moje Kessler, där hans första seger firades med jubel, men hans rättegångsreferent, gamle D. V. Ertz, vandrade fram och åter i faktor Callmanders rum invid sätteriet, och på redaktionen var det mörkt.

Ute regnade det, och kloaktrumman på gården spelade Beethoven, som dess högtidliga vana var, då det var regn. Nu var varken gamle Ertz eller faktorn musikalisk, och Beethoven var för dem uteslutande ett namn, men hans himmelska makt var så stor till och med i en vanlig simpel kloaktrumma, att de båda männen tyckte sig i nattens tystnad höra det evigt ljudande orgelverk, som döljes i tillvarons hjärta och varav Beethoven varit den största uppenbarelsen bland oss, som andas och sucka på jordens yta.

Genom dessa toner delgavs dem den känslan, att människosläktet helt plötsligt upphört att existera, och därav uppkom i sin tur en lust i deras hjärtan att spränga alla band, befria sig från livet och svinga sig ut i den eviga friheten. Men som detta å andra sidan var ganska omöjligt, kommo de icke till något annat än att känna förhållandenas tyngd dubbelt svår och uppresa sig i vrede mot det, som var dem allra närmast. Och det, som just denna natt var dem allra169

närmast, det var ingenting annat än Mikael Habstadii avslöjande av Föreningsbankens affärspolitik. Detta avslöjande hade nämligen träffat dem fullkomligt oförberedda. De hade visserligen hela den sista tiden hört talas om, att Bladet skulle ingripa i stadens tilltrasslade affärsförhållanden, men de hade föreställt sig detta ingripande såsom allmänna teoretiska betraktelser i tidningens gamla vanliga stil. Men vad som nu hänt, det var helt enkelt ett direkt attentat mot hela deras existens, och de visste, att av alla, som kunde komma att lida genom det skedda, skulle dock ingen komma att bli mer lidande än de.

Allt detta elände berodde helt enkelt därpå, att hela det svenska samhället var byggt på skuld. Lika naturligt som det i sekler varit för fransmannen att gnida och spara, lika naturligt var det för svensken att sätta sig i skuld. Ungdomens njutningar, de nygiftas bosättning, de äkta männens krogliv, de dödas begravning, allt gick sedan decennier på växlar, och den fattige, skuldsatte och slösaktige svenskens trygghet var, honom ovetande, ställd i beroende av skördar i Amerika, strejker i Frankrike, regnskurar i Indien. Och därav följde, att varje räntestegring på andra sidan Öresund drog snaran om halsen på tusentals fattiga svenska familjer, och första bästa oförutsedda kris kastade dem från säng och matbord ut på gatan, i köld och hunger.

Det var en sådan kris, som nu övergick landet, den svåraste sedan jämnt femtio år, och landets suckan var ohygglig.

Men nu voro gamle Ertz och faktor Callmander icke annorlunda än andra svenskar. Växlar hade byggt deras liv från begynnelsen, fattiga hade de fötts till världen, och fattiga skulle de dö ifrån den.

Gubben Reick hade rätt på sitt sätt. Hans bank var till för alla små nödställda och hjälpbehövande i samhället, och Föreningsbankens fall skulle på samma gång bli hundratals familjers ruin.170

Två av dessa familjer voro gubben Ertz' och faktor Call-manders, och det var detta, som de båda familjefäderna nu i natten talade om, och det var fördenskull deras arma hjärtan dunkade av vrede och hat mot Mikael Habstadius och hans Göran Persson, den hårdhjärtade herr Kruckman.

Faktorn stod vid sin pulpet och prickade annonsboken, Ertz vandrade av och an på golvet med händerna under bonjourskörten.

På pulpeten hade faktorn ett dricksglas, till hälften fyllt med den sämsta konjak man kunde begära, och Ertz hade där bredvid ett annat dricksglas, fyllt med lageröl.

Faktorn tuggade dessutom ivrigt på sin tobaksbuss och spottade ofta flagor, men Ertz snusade ur sin silverdosa, en gåva av tingsvänner.

— Vafan! utropade faktor Callmander. Det är ju klart som korvspad, att nu kommer den satans gubbhåken att

hämnas på oss, usla, eländiga, fattiga löss, så att primo måste man lösa in alla papper utan omsättning, och secundo blir det protest, om man kommer en halv minut för sent, och tertio får man aldrig dra ett papper vidare hos gubben! Och så blir det konkursen!

— Jaha, jaha, jaha! mumlade Ertz. Just det!

— Men vafan gör det ungkarlarna! Om man sätter Crusius i konkurs! Vad lönar det? Karln har ju, fan i min anda och själ, inte mer än en omgång kläder och för resten nittio procent sprit i kroppen. Man kan väl i Jössu namn inte destillera'n heller och sälja'n som raffel!

— Nehej, nehej, nehej! sade Ertz. Inte det, inte! Inte det!

— Och så går naturligtvis Amorteringsbanken i pytten en vacker dag! Och sen! De andra bankerna ta ju inte såna här växlar! Det är tacken det för ett helt livs arbete! Det är, fan i mej, så man är färdig att bli kines eller mameluck eller vad som helst annat än det man är!

— Jaha, jaha, jaha! mumlade Ertz. Just det, just det!171

— Ja, förlåt mig, herrn, men är det inte fan, att murvlar aldrig kan lära sig att tänka på, vad dom skriver. Där sitter dom och kräks ur sig, så en annan fattig sate får sitta emellan. Snart vågar jag inte sticka mitt ädla tryne utom dörrn, bara för att slippa hundsvott för allt jox, som Habstadius hittar på, dag ut och dag in! Förbannade högfärdsoxe! Men kan nån kristlig människa begripa, vad han är högfärdig över? Vad det är, som sticker åt karln? Om han hade bildning, om han var nånting, om han hade rätt att vara oppkäftig!

— En fähund har han vatt, en fähund är han, och en fähund blir han! sade Ertz och drack.

— Det är sant! Och galant! Och riktigt! Och rätt! Just precis fina q! Fint korn i underkant, och träffen i västfickan! Men Kruckman! Han ska ha en farbror i Stockholmstrakten, en gammal, helvetes gubbe, som har seglat på Stilla havet och Sydamerika och sägs ha tjänat pengar på slavhandel! Är det hans pengar, som vi får sota för kanske? Och pappan i sin tur, det var ju pantlånarn. Och den! Ja, Gud i himmeln! Tala om fädernas missgärningar! Men vad är det vi får göra annat än dras för alla förbannade skurkstreck, som har begåtts här i stån . . .

— Just det! Just det! mumlade Ertz.

— Skål! sade faktor Callmander.

Därefter sträckte han ut handen och pekade på sin faders efterlämnade bild och vapen.

— Se på den gubben, herrn! utropade han. Det var, djävlar i min själ, en ärlig gammaldags svensk. Det var annat på den tiden, det kan herrn klappa sig i röven på! Det var bildning och vett och fasoner på folk, dåförtiden. Gubben, djäklar i min själ, chasserade in genom dörrn som en hovman och kysste damerna på hand, och vilket språk, vilken elegans! Nu! Talar folk, fan i mej, som hamnbusar, svär och domenderar och är råa i mun som gardister.172

Fy fan, sånt samhälle! Vad går allting ut på? Sprit, pengar oeh fruntimmer! Och vad är det för väder? Kalla somrar och vattenvintrar! Och så skylls det på solfläckar! Skyll så gärna på att sjustjärnan har tappat kalsongerna! Vafan, är det förklaring, sånt! Nej, yttersta domen ...

— Just det! Just det! mumlade Ertz.

-— Ja, yttersta domen, det är, tamfan, åtminstone botten i den kappsäcken! Se på rustningarna världen runt! Och hör, hur allt riktigt och anständigt hånas ut! Världskriget, herrn! Världskriget...

—- Just det! Just det! mumlade Ertz och drack. Just det!

Faktorn steg ut på golvet, och han fäktade med armarna, medan Beethoven spelade ur kloaktrumman utanför fönstret sin himmelska, förlåtande musik allt högre och ljuvare som för att överrösta dessa harmens kaskader och mildra hjärtanas sorg och bedrövelse.

Men faktor Callmander ropade:

— Gud i himmeln, här står jag med hustru och elva oförsörjda barn ...

Vid dessa ord störtade han i sig den återstående konjaken, men så häftigt att magen revolterade, och under stön sprang han till vattenledningen och gav upp; som han plägade efter midnatt. Det var en vana.

Ertz, som väl kände till hans nattliga uppkastningar, vandrade lugnt fram och tillbaka på golvet, och Beethoven spelade mindre högt.

Men faktorn, som spolat hela sitt ansikte med vatten och nu torkade sig på den svarta handduken, vände sig om och sade: Pi^j

— Vore det inte hustru min, hade jag skjutit mig för länge sen. Men gud vare lov, att det finns en, som man kan få vara människa hos, då dan är slut, och som behandlar en som människa, fast tänderna ramlar ur mun på en och man har kartnaglar och ser ut som en uppstoppad mullsork.173

— Just det! Just det! sade Ertz med glänsande och vita ögon.

— Just det! sade han, lyfte sitt glas och knackade det mot faktor Callmanders, och så hängde båda två sina gamla trötta huvun baklänges och läto livets förgängliga tröst rinna ner till det oroliga hjärtat.

Och Beethoven lyfte sig än en gång på sina himmelska toner och fyllde rummet med en sekunds salighet och lät dem båda bli stilla och nöjda i anden!

§ 2.

Men borta på de svarta och speglande gatorna kom Mikael Habstadius långsamt gående, och hans cigarr glimmade i natten, och samtidigt gick D. V. Ertz hem till sig.

Nu hade det slutat regna, staden var tyst och tom, endast en ensam hund sprang nosande omkring. Han kom också fram till Mikael Habstadius, viftade vänligt på svansen, nosade förstrött och försvann sedan i mörkret.

Det var fru Valdes hund Lukas.

När Mikael Habstadius kom i närheten av sin redaktion, mötte han den gamle Ertz.

— Är det klart? frågade han. Har herr Ertz skrivit separat om borgmästarns uttalande inför rätten?

— Jaha, jaha, jaha! svarade Ertz.

— God natt då! sade Mikael Habstadius, och de båda skuggorna skildes.

En ensam stjärna bröt fram ur molnen och lyste ner på den sorgsne D. V. Ertz och följde hans ensliga vandring hem. En liten vänlig stjärna.

Men Mikael Habstadius var lycklig.

Borgmästarn hade utan någon som helst yttre påverkan öppet uttalat som sin mening inför rätten, att i detta mål hade man för första gång haft tillfälle konstatera den makt,174

som pressen var, och tecken tydde på, att många svåra missförhållanden inom samhället i den närmaste framtiden skulle genom samma makt rättas eller förintas.

Vidare hade Moje Kessler besökt den gamle baron von Kahge, som, tillintetgjord av Bladets ledare, strax gripit den räddande hand, som genom Moje Kessler räcktes honom.

Mikael Habstadius hade en vit aster på frackuppslaget och trädde in till faktor Callmander, blossande på sin cigarr.

Faktor Callmander mottog honom emellertid icke alldeles så, som en segrare önskar bli mottagen — ty faktor Callmander stod vid vattenledningen och kräktes konjak och grät.

— Va? ... Står herrn och lipar? utropade Mikael Habstadius och tog cigarrn ur mun.

— Ja, vad i helvete ... då herrn ruinerar en ...

— Jag! Ruinerar jag faktorn ...?

— Ja, jag har inte råd att lösa mina växlar hos tjyv-Reicken ... det blir naturligtvis protest.. . och konkurs . . . och där står jag med hustru och elva oförsörjda barn .. .

Mikael Habstadius skrattade, så att hans tårar trillade nerför ansiktet.

Han viftade och ropade:

— Är herrn halt? Är herrn lam? Är herrn döv? Är herrn stum? Är herrn blind? Har herrn magsår? Kan herrn inte arbeta?

— Jo, men ... va! . .. Arbeta? . .. Fan i min själ! Vem arbetar mera, herrn eller jag... jag undrar det...?

— Nå, vad knorrar herrn för då?

— Jag har inga resurser ...

— Alltid fan finns det utvägar! Det borde herrn veta vid sina år! Så länge man kan röra en finger!

— Ja, för herrn, ja!

— Än för herrn, då! Herrn, som pratar så mycket smörja, kan väl bli kolportör, om inte annat. Men gnäll inte, karl!175

För tusan, gör vad som helst, men gnäll inte. Djur och fä gnäller, men människans plikt är att vara glad, hur världen än må vända sig! Kom ihåg det! Det är livets a och o! Begynnelsen och ändan! Till och med för en tryckerifaktor!

— Kan herrn säga, ja, som taxerar för åttatusen med hustru och två barn! Men jag, som har tvåtusen, med hustru och elva oförsörjda . ..

— Håll mun, karl! utropade Mikael Habstadius. Jag skall ordna herrns affärer.

— Va? Herrn! För resten, det vore då äntligen lite förnuft i det...!

— Nej, men barmhärtighet...!

— Sätt vad namn herrn vill, men då tar jag mig en konjak! sade faktorn, och så var han glad igen.

Nu genomläste Mikael Habstadius vad D. V. Ertz skrivit om borgmästarns uttalande, men ursinnig rev han alltsammans i stycken.

— Herregud, när gubbar ska skriva, skrek han, bondkaniner och... här kunde ju karln ha fördärvat fjorton års arbete för mig! Att man ska måste göra allt själv, om det ska bli nånting av!

Så tog Mikael Habstadius ett papper och präntade, med stora bokstäver:

Sanningen på uppmarsch!!

Och därefter skrev han en artikel, av vilken vem som helst utan möda kunde förstå, att i fjorton år hade staden varit blind för vilken man den i Mikael Habstadius ägt inom sina murar, och därför hade allt gått på tok, men nu, då allt var kaos och villervalla, gladde man sig åt att han ensam var den, som kunde bringa reda och ordning, man insåg det, man erkände det — och han skulle göra det!

Därefter vände sig Mikael Habstadius till faktor Callmander och sade dessa stolta ord:176

— När jag, efter moget övervägande, äntligen tar ett viktigt steg, så fordrar jag, begriper herrn, att alla, som är i min tjänst, från den högste till den lägste, ska med absolut förtroende lita på mig och stå mig bi! Ta tills vidare den här femtian, och påminn mig vid tillfälle om sina växlar, så skall jag reda opp saken. God natt!

Och efter dessa ord gick Mikael Habstadius, men faktor Callmander stoppade på sig sedeln, tömde sin konjak,

skrattade och sade högt:

— Tokdjävel! Den där är ju inte klok!

Ty dels var han av naturen skeptisk, och dels är tacksamheten sådan i Sverge.

Mikael Habstadius gick emellertid långsamt hemåt genom den sovande staden. För honom spelade icke Beethoven, icke heller lyste den lilla vänliga stjärnan på honom, utan takdroppet droppade sitt sorgsna dropp, som om alla stadens hus stått med våta kinder och gråtit och jämrat. Himlen var jämnmulen, gatlyktorna flämtade, och i en gatukorsning gav hunden Lukas ett övergivet skall.

När Mikael Habstadius kom på träspången, som ledde upp till villan, steg en skugga fram ur mörkret.

— Mikael! sade en röst.

— Är det du, Anna? frågade Mikael Habstadius. Vad gör du ute nu?

— Jag väntade på dig, svarade fröken Stadenberg. Jag har väntat i två timmar.

— Ute?

— Ja.

— Vad skulle det tjäna till? frågade Mikael Habstadius.

— Jag hade ingen ro att vara inne!

— Hör du, du har blivit konstig på sista tiden, du! sade då Mikael Habstadius.

— Mikael! svarade fröken Stadenberg och grep om hans177

arm. Kan du förundra dig över det? Är du inte hellre förundrad över, att jag inte har blivit tokig.

—- Tokig, hur så?

— I den ångest jag lever.

— Vern fan har bett dig göra det!

•— Allt, som jag måste tänka på! snyftade hon.

— Du?

— Ja!

— Ja, herregud! Vad har du att tänka på! Mot för mig! utropade Mikael Habstadius. Jag måste ju tänka på familjen, på dig, på tidningen, på samhället, på min position, mina affärer, mina planer och mina oerhörda plikter, mot allt och alla! Finns det någon, som frågar efter, vad jag Hder och har att slåss med! Va? I helvete! En stark människa som jag får bära mina kval inom sig. Gråt inte, kvinna! Ta exempel av mig, och lär dig att vara stark! Det klär en människa, till och med en kvinna som du!

— Mikael! Mikael!

— Vafan är det nu då? fräste Mikael Habstadius.

—- Tror du, att du skulle vara lika övermodig, om allt rasade omkring dig?

— Sånt fruntimmerspjask sysslar jag inte med.

— Det kommer att rasa, Mikael... en dag.. .

— Nå, är den dan här?

— Nej ...

— Nå, vad ha vi med den att göra då!

— Vi måste vara förberedda, Mikael! Vi måste avvärja ...

— Vad?

— Å ... å ... herregud ... varför skulle jag nånsin ... Mikael! Det har bildats ett förbund emot dig i stån för att störta dig!

— Pilo, va?

— Ja, och många fler.

12. — Nordström, Landsorts-bohème.178

— Och det går du ute om nätterna för! Kvinna, ligg, tig och sov! Politiken sköter jag! sade Mikael Habstadius häftigt, ty det retade honom att efter segerns rus få denna jämmerliga påminnelse om alltings tomma förgänglighet.

— Jag kan inte! Jag vet, att du störtar! Jag vet, att ditt anfall på Föreningsbanken kommer att hämna sig. Och jag anar, att Kniven går fri!

— Nå, än sen! Fortsätt med det, mitt barn! Jag vet, att ingenting roar er, kvinnor, så mycket som att "ana" och "veta på förhand" och "känna på sig" och all dylik förbannad vidskepelse! Så fort en människa har två limpor på bröstet, så betyder det hemligt eller öppet vanvett. Och det har ni! Till och med du, fast du lyckats kaschera det i det längsta! Inte limporna, förstås, utan vanvettet!

— Håna du, men Kniven går fri! Han går fri! Ja ... jag önskar, att han ginge fri! Ditt övermod borde sannerligen straffas!

— Det kan jag tänka! Det är just som det ska vara i era ögon! Men om han går fri, mitt barn, så kom ihåg, vad jag säger! Staden har tjugutusen invånare! Alltså tjugu-tusen möjligheter för mig att välja på. Och sen de tjugutusen möjligheterna är slut, har landet sex millioner invånare dessutom. Alltså sex millioner möjligheter. Och jag lovar dig, mitt barn, att om så mördarn hade gömt sig i klänningsfickan på hennes majestät drottningen, så skall jag knipa honom förr eller senare ändå! Gå nu in och lägg dig! Och stå inte här och bli galnare än du är!

— Nej, svarade fröken Stadenberg, gå in, du! Jag vill ha mer luft. Och du har ingen rätt att befalla över mig!

— Nej, för fan! Gud bevara mig! God natt, god natt!

— God natt! svarade fröken Stadenberg, och på detta mellan varandra älskande personer inte så alldeles ovanliga sätt skildes de alltså.179

Men när Mikael Habstadius gått in, vände fröken Stadenberg uppåt villan.

Hon stod först och tvekade, om hon skulle gå in i det hemliga källarrummet eller ej, och medan denna tvekan ägde rum, kom hennes ögon att uppfånga ett ljusskimmer från villans gavel.

Skenet lockade henne, och hon gick några steg för att utforska dess orsak.

Det kom från makarna Habstadii sängkammare, som låg på övre botten. Gardinerna voro inte nerdragna, och ett ljus hade tänts, som kastade sin röda och melankoliska dager ut i den svarta regnnatten.

Där fröken Stadenberg stod, kunde hon se en oformlig skugga fäkta och röra sig på det vita taket i sängkammaren, och hon greps av en oemotståndlig lust att se, vad som försiggick där inne.

Hon såg sig omkring. Vägen, som strök förbi gaveln och fortsatte till en liten skog, gick här i en brant stigning och var kantad av ett rutstaket. Och just mittemot sängkammarfönstret reste sig en gammal sotsvart, drypande pil vid staketet.

Om hon klättrade upp i den, skulle hon kunna se in i sängkammarn.

Hon tvekade icke.

Först klättrade hon upp på staketet, sedan lyckades hon genom att anstränga alla sina krafter klatra sig upp i pilen, och nu satt hon där med svidande händer, sönderskavda knän, genomblöta kläder och flämtande bröst.

Hon såg in i sängkammarn.

Där satt hennes väninna, fru Habstadius, i sängen. Håret hängde i två tunna erbarmliga stackars flätor, och hon vinkade från sig med ena handen, den andra höll hon för ansiktet och grät.

På golvet stod Mikael Habstadius och drog på sig sin180

nattskjorta, halva hans kropp var naken, och fröken Stadenberg hann igenkänna det stora bruna födelsemärke, som han bar neråt ryggens ansvällning och förvandling till sittdynor.

När han fått på sig nattskjortan, gick han fram till hustruns säng, och nu lade han handen på hennes huvud, klappade henne, och hon kastade armarna om honom, tryckte huvut intill honom och skakade honom.

Sedan lyfte hon armarna emot honom med en åtbörd, full av övergivenhet, ångest och bön om stöd och hjälp.

Mikael Habstadius lyfte då sin ena fot och började stiga upp i sängen.

Men då vred fröken Stadenberg sina händer, tårar och snyftningar och oartikulerade läten trängde upp ur hennes inre.

Och när hon nu såg, vad hon såg, fyllde hon den gamla pilens krona som en harpas strängar med jämmer och jämmer och klagan.

— Nej ... nej ... nej ...! mumlade hon men kunde icke blunda. Gud! Hjälp mig ... hjälp mig ... nej ... nej ... å-å! ... å-å!!!

Och när allt var över, föll hon ihop med ansiktet i händerna och grät, så att hon skälvde, och när hon slutligen såg upp, var allting mörkt, och regnet föll stritt på hennes skakande kropp. ÄTTONDE KAPITLET.

Mikael Habstadii apoteos.

§ I-

Sedan vi nu steg för steg följt Mikael Habstadius själv till denna punkt, kan det vara lämpligt att kasta en blick runt skådeplatsen för hans martyrium och visa, hur hans ställning tedde sig, sedd utifrån.

Redan förut var ju staden delad i två läger dock utan skarpa gränser, ett, som hyllade och ett, som avskydde honom. Men genom de händelser, vi skildrat, hade gränserna skärpts, och stadens invånare började sönderfalla i två partier, som togo till att inbördes hata och förfölja varann, och inom kort företedde staden en viss likhet med de norditalienska städerna under kondottiärtiden.

Genom att sålunda ömse hatas och älskas blev Mikael Habstadius så att säga avskrapad sina små mänskliga egenskaper, och vardera partiet tog fasta på en enda sida hos honom, förstorade och uppbyggde av den sin bild av mannen, slet honom ut ur massan av stadsbor och lyfte honom högt över deras huvun till att prisas eller förbannas.

På det viset undergick Mikael Habstadius i det allmänna medvetandet en hastig metamorfos och blev så småningom ett dubbelsidigt begrepp och en symbol, lik en pajas med ena halvan röd och andra halvan vit.

Och sådan stod han på en pelare i stadsbornas hjärtan; och när två personer träffades, behövde den ene, bildligt182

talat, bara säga: "vit?" och den andra: "nej, röd!" för att de skulle råka varann i kalufsen.

För korthetens och bekvämlighetens skull kunna vi kalla Mikael Habstadii anhängare: "de röda" och hans motståndare: "de vita".

I spetsen för de vita stod naturligtvis advokaten Pilo. Han hade följt varje ny liten fas i utvecklingen med ett sådant intresse, att han var morgon låg vaken två timmar förrän Bladet kom och darrade av undran, vad det

kunde ge för nya uppslag och synpunkter.

Som vi i förbigående nämnde, blev han betagen av en vild glädje, då han läst dess avslöjande av Föreningsbanken, och han skyndade att uppmana Reick till repressalier.

Men när han redan följande dag fick se, att Kniven så gott som överbevisats om att ha begått mordet på änkan Ersdotter, samt vidare de ord, borgmästarn yttrat, då insåg han, att de vitas sak var illa ställd.

För att få hjälp och råd begav han sig till den obegripligt rike åldringen Juliander, av stadsbornas goda lynne döpt till "stadens förste bov".

Juliander hade alldeles som Pilo följt hela denna vidlyftiga affär med det allra största intresse, och som han ägde en mängd hemliga kanaler och till punkt och pricka kände stadens osynliga maskineri, kunde han, liksom en vetenskapsman inför ett problem, härföraren inför en strategiskt invecklad situation, den vise inför en konflikt, med allsidig kunskap överblicka frågan och ledigt skönja de bindande trådarna. Han såg strax, att Bladet träffats liksom av en elektrisk stöt och att allt dess innehåll grupperat sig efter en strängt enhetlig lag, som drev fram mot en viss på förhand fixerad kupp. Han såg, att den styrande osynliga viljan var en hänsynslös och medveten affärsmans, och han kunde, då han nu visste, att denne affärsman var herr Kruckman, i tidningen avläsa dennes för alla andra hemliga183

taktiska rörelser. Gubben hade själv gjort många stora bovstreck i sin dar, men numera såg han ingen, som kunde upptaga hans mantel. Då dök denne unge man helt plötsligt upp, och gubben tyckte sig höra trumvirvlar genljuda från sina bästa och stoltaste dar. Livet fick än en gång glans för honom, och han erfor längtan att återigen kasta sig ut i dess storartade strider, ljuga, stjäla, bedraga och göra allt annat sådant, som av gamla födda bovar skattas högt och dyrt. Han fick alltså en levande kärlek till herr Kruckman, och när han från sitt fönster såg honom blek och hopbiten åka förbi, log han bistert under sin gubbgröna mustasch. Ty där såg han en vilja, som näst hans egen tycktes honom vara den största i stån.

Habstadius däremot beredde honom enbart nöje; han skrattade sitt mest dundrande skratt, då han om rnornarna läste vår stackars martyrs vältaliga och egenkära utgjutelser, och han såg så klart, som hade det redan skett, hur herr Kruckman drog sin slav vid näsan och på lämpligt ställe släppte honom och lät honom sjunka tillbaka i dyn för att åter bli den padda, han av naturen var ämnad att vara.

Men vad som intresserade gubben, det var att se, vart herr Kruckman ville samt att just i en lämplig stund kasta en sten framför honom, tvinga honom till en kullerbytta och sedan lyfta honom upp till sin sida och göra honom till sin värdige efterföljare inom samhället. Ty enligt landets vanliga bruk hade hans egen son naturligtvis blivit en oduglig och steril officer, som var honom likgiltig om ej antipatisk.

Till denne vördnadsvärde gamle skurk kom nu advokaten Pilo för att få råd, hur han skulle kunna störta Mikael Habstadius och vad han i övrigt borde göra.

— Ingenting, din ohängde lagvrängare! svarade gubben. Du skall bara vänta, så får du se på roligt.

— Tror du, han störtar ändå? frågade Pilo.184

— Ja, inom tre månar!

— Men det måste ske förr! sade då Pilo. Han får inte komma in i fullmäktige!

— Dit kommer han aldrig! Bered dig du lugnt på att ärva'n! sade gubben och log, och då blev Pilo mera lugn.

Han överenskom med redaktör Edenmark i Posten och med småskolelärarinneseminarierektor Hilleström att först omedelbart före valet framdra den Wentlanska affärn och överrumpla de röda. Detta hade också ett annat skäl för sig. Hilleström hade nämligen fått göra hemlig avbön hos stiftets biskop, emedan det anmälts, att han bedrivit otukt med seminarievaktmästarns piga, och Pilo fruktade, att de röda möjligen kunde komma att få nys därom, ifall de hade för god tid på sig.

Sålunda blev följden av allt detta den, att Nålstad beordrades gyckla med Mikael Habstadius för hans

uppträdande och skriverier, och Nålstad skrev ett längre kåseri, betitlat: "Här är Marius, men var är Sulla?" I detta kåseri beskrevs Mikael Habstadius såsom slavarnas och pöbelns ideal och såsom barbariets taleman.

Men det visade sig vara en dålig manöver. Allt stadens småfolk, som in i det sista förhållit sig kyligt mot Mikael Habstadii kandidatur, blev vilt av raseri å ena sidan, å den andra hade Mikael Habstadius — alldeles som herr Kruckman beräknat — genom borgmästarns utlåtande kommit att inför dem stå i en ny dager, och följden blev, att Malmarnas förenade gårdsägareföreningar på ett sammanträde beslöto att såsom sin kandidat uppställa honom.

Samma effekt hade händelserna hos stadens socialister, de beslöto likaledes att, då endast en plats i fullmäktige var vakant och deras parti absolut inga utsikter ägde att få in en representant, rösta med den frisinnade vänstern.

Så stodo sakerna politiskt, då solen grydde över stadens årligen återkommande stora fest- och minnesdag.185

§ 2.

Sverge har varit ett mycket fattigt land (men går av allt att döma en stor framtid till mötes, en åsikt, som kommit oss att med dessa nationella skildringar söka göra ett bokslut över våra andliga tillgångar för att se, vad vi kunna saidera i den nya epokens böcker!), och vårt land har därför hittills icke haft råd att bestå sig med mer än en enda filosof, nämligen Chr. J. Boström.

Denne man ansåg, att staten var ett personligt väsen, en ingalunda så oförnuftig åsikt.

En illustration till denna åsikt utgjorde Bladet just vid den tid, då Mikael Habstadius genom sina djärva skriverier helt hastigt lyckades göra tidningen riksbekant.

Ehuru vi aldrig studerat Boström, förmoda vi, han med sin sats menade, att då varje individ i sin egenskap av statsborgare tedde sig såsom ett personligt förnuft, han vid varje sådant tillfälle realiserade själva statens idé; och att då, omvänt, denna idé för oss uppenbarade sig i personligt handlande, den till sitt eget väsen var personlig.

Detta är ju en alldeles förträfflig åsikt, som har bland annat den fördelen att kunna utsträckas hur långt som helst. Den visar, att varhelst två eller tre förnuftiga varelser tillsammans söka realisera en idé, där skapa de i samma ögonblick över sig själva ett personligt väsen, av vilket de inför sina medmänniskor framstå såsom delar eller symboler.

Detta är också förklaringen till att en fransman hatar en tysk och en svensk en ryss, ty de hata icke personen själv utan den stats väsen, som personerna representera.

På samma sätt blev det nu med Bladets redaktion, sedan Mikael Habstadius gjort tidningen till ett personligt väsen.

Herr Oldberg, Crusius och Julius Harpolin upphörde i hela stadens ögon att existera såsom enskilda individer, de blevo i stället symboler för Mikael Habstadius eller för186

Bladet, vilket kom på ett ut, och alltefter stadspartiernas ställning blevo de älskade eller hatade.

Vad däremot D. V. Ertz angår, så existerade han icke för det allmänna medvetandet; och Bladet blev icke mindre personligt för det.

Nåväl!

Denna förändring i sin ställning till yttervärlden fick Göran Crusius snart nog erfara, ehuru han icke själv begrep, att hela hans tillvaro hädanefter berodde av Mikael Habstadius, och att han levde endast såsom en del av och symbol för denne.

Men förändringen framgick av den milda Julia Ecksteins sätt.

Hon hade hemlighetsfullt dragits till Göran Crusius, men hon hade själv knappast varit medveten därom, och ehuru hon så ofta råkade honom och tänkte på honom, existerade han dock icke som någon verklighet i hennes liv. Detta är nu det vanligaste sätt, varpå människor i livets olika lägen finnas till för varann; beroende på, att de

flesta människor leva omedvetet.

Men när Mikael Habstadius plötsligt steg upp inför stadsborna och kastade ett starkt ljus över både dem och sig själv, då vaknade bland andra den milda Julia Eckstein till medvetande och upptäckte, att hon älskade Göran Crusius såsom del av Mikael Habstadius, ty kärlek är ju medvetande om sig själv genom en annan. Hon såg plötsligt sin ställning till alla andra och såg, vad hon ville, och hon ville, att Göran Crusius skulle icke blott vara en del av Mikael Habstadii idé utan komma att genom henne en dag bli den helt och hållet realiserad. Detta vill med andra ord säga, att den milda Julia Eckstein ville förhjälpa Göran Crusius till att inför alla människor bli en lika mäktig man som Mikael Habstadius själv.187

Det var formen för hennes kärlek, och medlet var, att hon skulle gifta sig med Crusius.

Därför började hon på allvar att söka motarbeta hans dryckenskap, att i hans hjärta och sinne inblåsa en stark ärelystnad och förespegla honom allt, vartill en dag hans stora begåvning skulle kunna lyfta honom. Hon besökte hans tarvliga rum, städade där och ordnade, skaffade honom nya och snygga underkläder, lät laga hans skor och gjorde allt vad i hennes makt stod att erövra honom från bohème-livets oförnuftiga vanor.

— Vad man är duktig, lilla Tirum-tarum-ta! Vad man är klok! sade Göran Crusius, blossade på cigarren och log.

Men i sitt hjärta upplevde han en allt grymmare kamp. Han hade genom Tirum-tarum-ta småningom fått ögonen öppna för att Mikael Habstadius genom en enda kraftig handling lyft sig till en oerhörd makt och med ens förändrat hela sin ställning. Och därmed hade han också blivit varse möjligheten att själv genom en resolut ansträngning lyfta sig ur sitt förfall och bli en man av värde och reputation. Tirum-tarum-ta förvandlades nu i hans medvetande till den påtagliga bärarinnan av hans begär att komma upp ur dyn, men han själv var bäraren av ett begär att stanna kvar. Och på det viset föraktade han sig själv genom henne, men genom sig själv började han att känna henne som en plåga och ett besvär. Och sålunda hade Mikael Habstadius ovetande i denne stackars man förvandlats till en strid mellan den slutliga räddningens och det slutliga förfallets fientliga krafter; och därför hatade Crusius sin chef, såsom den svagare alltid hatar den starkare, i de stunder då hans svaghet gör honom besvär och plåga.

Och dagarna i ända pågick striden i Göran Crusii hjärta, grymt bevakad av den förr så milda, nu så stränga Julia Eckstein.188

Ty där kärlek är, där är ock obönhörlig stränghet; i all synnerhet, om endera parten super!

Äntligen lovade Crusius att lägga bort spriten efter en för hälsan behövlig övergångstid, och Julia Eckstein dyrkade i sitt hjärta Mikael Habstadius som en hjälte, men i sitt hjärta blygdes Crusius för sina gamla vänner och ville helst få glömma det hela.

På herr Oldberg hade Bladels förvandling till ett personligt väsen endast den verkan, att han numera gnuggade sina händer av fröjd från morgon till kväll.

Denne man var blott ett namn men ingen människa. Han hade för eget vidkommande inga sorger, inga fröjder, han såg icke individer omkring sig, han såg krafter och idéer, och han var själv en utstrålning av statens idé.

Så att när han nu fick uppleva den stund, då Bladet blev ett personligt väsen, så innebar det endast, att han kände sitt eget innersta väsen realiserat. Därför hyllade han Mikael Habstadius med rosor, därför gnuggade han sina händer, därför tyckte han sig, då han såg Mikael Habstadius komma gående, se Staten komma gående; och det var för honom den eviga saligheten, vilken han nu upplevde och för vars bibehållande bland människorna han kämpade med en skön och flammande hänförelse! Och därför älskade han Mikael Habstadius!

Vad slutligen Julius Harpolin beträffar, så hade hans ställning i manufakturhandlaren O. P. Tybergs familj helt och hållet förändrats genom Mikael Habstadii verk.

Manufakturhandlaren hade nämligen förlorat pengar på gubben Biraths konkurs och var intresserad i Förenings-banken.

När nu avslöjandet ägde rum, fann han sina intressen plötsligt bevakade av Bladet, och som Julius Harpolin var cn del av dess person, så föll gubbens hela välvilja på honom.

Tillkom, att borgmästarns ord med ens upphöjt hela tid-189

ningsmannakåren från dess pariaställning till en privilegierad klass, höjd över vanliga medborgares villkor och jämnställd med kungl. maj:ts och kyrkans ombud och tjänare.

Glansen föll på Julius Harpolin, och i gumman Tybergs ögon adlades han strax och blev det bästa parti, som kunde tänkas, i synnerhet som hon visste, att Petternicklas blivit låst.

Och när Julius Harpolin såg allt detta, blev han till sist avundsjuk på Mikael Habstadius, såsom den, vilken realiserat hans ideal, och han lovade sig i sitt hjärta, att såsom denne var, sådan skulle han ock själv bliva.

§ 3-

Men vilka faktiska proportioner Mikael Habstadius redan hade antagit i stadsbornas medvetande och vilken apoteose-ring han undergått, det visas i alla fall bäst av vad som på den stora års- och minnesdagen hände i manufakturhandlaren O. P. Tybergs familj.

Sedan många år var det stadfäst bruk att fira årsdagen med en stor kostym- och maskeradbal, där det förekom sällskapsspektakel och en mångfald andra nöjen, och dit vem som helst hade inträde, vilken bara kunde prestera nödig avgift och utstyrsel.

Ester Tyberg var just denna förmiddag sysselsatt med att lägga sista hand vid sin dräkt, och hon stod i sitt rum med saxen i högsta hugg och ett brev knappnålar i mun, gnolande och glad.

Då kom plötsligt fru Wentlan inglidande som ett spöke. Hon var fruktansvärt avmagrad och olivgrön i ansiktet med två röda eldkol under pannan. Hon lutade sig fram emot den unga flickan och sade lågt och ivrigt:

— Akta dig för Julius Harpolin!190

Ester Tyberg sänkte saxen, spottade ut knappnålarna och såg med undran på häxan.

— Vad menar du med det? frågade hon.

— Du är offer för en nedrig komplott! svarade fru Wentlan.

— Jag?

— Ja, du och Julia Eckstein!

— Julia och jag!

— Ja, en politisk komplott. Harpolin har fått dig på sin lott, och den där försupne Crusius har fått Julia, efter hennes far endast representerar småschackrare och konkursfolk.

Fru Wentlan talade hela tiden fort och viskande.

— Det är en komplott över hela landet. Överallt är det på samma sätt. Det är en förfärlig strid i Sverge, som pågår. Men det är nästan ingen, som vet det. Det hålls så hemligt!

— Men vad är meningen då? frågade Ester Tyberg och smålog, ty hon förstod, att allt detta bara var den sinnessjuka kvinnans fantasier, och hon kunde icke ur dem framdra, vad som var allmän egendom.

-— Jo, att avsätta kungen och ärkebiskopen, kyrkan, krigshären och krigsflottan! svarade fru Wentlan.

— Men vad har jag med det att göra?

— Jo, det är ett parti i Stockholm, förstår du, som vill ha makten för att få alla pengar i landet och leva hur högt som helst. Och det partiet har underpartier överallt i landet, och det är ordnat som frälsningsarmen, med en general och sedan kommendörer, kaptener, löjtnanter och soldater. I varje stad finns det en kommendör, och här i stån är det Mikael Habstadius. Oldberg är kapten, Crusius löjtnant och Harpolin soldat. Och alltsammans går ut

på att erövra staden, att få makt i stadsfullmäktige, att avsätta prästerna och komma åt bankdirektörerna. Har du inte sett, vilket liv191

det är i Bladet for att störta den gamle hederlige bankdirektör Reick. Man har börjat med honom, för att han är religiös, och det sägs i stån, att han är nästan tokig, redan. Sen kommer turen till de andra bankerna, då man har fått pengar genom att kapa åt sig Föreningsbanken, och det sägs till och med, att Ernst Kruckman i Amorteringsbanken ska vara den, som betalar alla omkostnader nu. Han ska till och med ha mutat borgmästarn. Och du minns väl, hur Bladet behandlade prästerna, som hjälpte mig mot fäet Wentlan. Den tillhör naturligtvis också partiet. Och nu är det en förfärlig strid i hela stån för att få in Mikael Habstadius i stadsfullmäktige, och det sägs, att alla människor bli mutade. Men ser du, långt före detta, så beslöts det, att Harpolin skulle nästla sig in i en förmögen gross-handlarfamilj och Crusius i en småhandlarfamilj, för han, som är så försupen, kunde inte skickas högre. Och det gäller att vinna anhängare, på list, eller att skrämma folk, och ert hus valdes, därför att det är ett av de äldsta och bästa. Och därför friade Harpolin till dig. Det är bara politik. Det sägs till och med, att det är Antikrist, som kommer. Det predikas redan överallt i kyrkorna. Och det kommer att bli förfärligt nu vid valet. Det pratas så mycket i stån, det ska vara så många, som har blivit tokiga av förluster, och man vet alldeles säkert, att det är partiet, som har framkallat alla dessa olyckor och konkurser, bara för att få fram villervalla och passa på att slå under sig makten i hela landet. Och du är ett av offren. Men jag ska rädda dig. Och sen ska du hjälpa mig i stället, för jag är stadens hämnare, så ska vi avslöja Mikael Habstadius, just genom hans kreatur Harpolin!

— Hur ska det gå till då? smålog Ester Tyberg.

— Du måste göra slut med honom.

— Utan vidare?

— Nej, det måste naturligtvis finnas en orsak.192

— Ja, men det finns det ju inte.

— Jo, det gör det.

— Vad då?

— Han har ju förfört dig!

— Selma! ... Vad menar du? skrek Ester Tyberg, alldeles förfasad; som man kan förstå.

— Jag säger, att han har förfört dig. Jag har hört det av hans egen mun.

— Gud! mumlade Ester Tyberg och betäckte sina ögon. Ja, men du känner ju honom inte!

— Nej, men jag hörde, när han avgav rapport till Oldberg. Det var fullkomligt planlagt, och som han kom från dig, gick han direkt till Oldberg, som väntade honom på Lilla torget klockan elva. Och jag hörde hela rapporten, ord för ord.

— Vad sa han? frågade Ester Tyberg darrande som av frossa och med blå läppar, som om hon vore nära att få slag eller tappat kroppsvärmen.

— Han sa naturligtvis, att det hade skett! Och då sa Oldberg: "nå äntligen! Det var inte för tidigt! Nu har jag väntat i sex månar!" Och vidare sa Harpolin, att du hade betett dig på ett sätt, som visade, att det inte var första gången, och då gnuggade Oldberg händerna, och det blev överenskommet, att Harpolin skulle tvinga dig att erkänna, att du varit med förut, och för att hjälpa honom att vara snyggt klädd gav Oldberg genast order att skriva en växel på trehundra kronor. "Det gäller partiets intressen, sa han, och det måste konstateras, så att vi kan avslöja och vinna vårt mål!"

— Men vad, kära du, vad var det, som skulle avslöjas då?

— Du! Naturligtvis! Så fort du hade erkänt för Harpolin, så skulle din far få en skrivelse från partiet, att hela er familj skulle skandaliseras, om han inte avstod sin för-193

mögenhel till partiet oeh ingick i det och lockade dit alla andra grosshandlare. Förstår du inte det, som är så enkelt?

— Selma, säj! Du har väl inte berättat det för nån? snyftade Ester Tyberg. Säj!

— Nej, men har du erkänt för Harpolin?

— Tror du, att han har rätt i det han säger då? ropade flickan och snyftade högt. Säj, måste man tro det?

— Det angår mig inte, men har du erkänt?

— Nej, men tror du, att alla på redaktionen vet det?

— Naturligtvis!

— Redaktör Habstadius också?

— Det är naturligtvis han, som har utvalt dig att offras. Om det hade varit möjligt, skulle han helst ha tagit dig själv, men nu smakar det väl fågel ändå!

— Då har han naturligtvis berättat det för sina vänner?

— Nej, det är en politisk hemlighet, och därför har han måst tiga.

— Tror du inte, att nån annan i stån vet det heller?

— Det tror jag inte.

— Lova mig, att du också tiger, Selma! Kära, rara, snälla, söta, goda, lilla Selma! Du förstår väl, att hela min existens ... kan ... bero på det!

— Jag bryr mig inte om, ifall du så skulle ha legat med alla karlar i stån. Det spelar ändå ingen roll!

— Ja men det anses ju ... så rysligt...

— Asch, av dem, som inte har varit med. Men alla andra, vad bryr de sig om'et!

— Ja men, hur skulle Mikael Habstadius kunna skandalisera då?

— Du vet väl, att alla pigor hatar sina fruar. Det beror bara på, att fruarna har karlar, men inte pigorna. Jag skaffade alltid mina pigor fästmän. Och på samma sätt blir alla ogifta tokiga, om de får höra, att ett ogift frun-

timmer har skaffat sig karl. Och på det viset blir det skandal!

— Ja men, då kan jag ju skandaliseras för Julius Harpolins skull också?

— Ja visst, men det är just det, som måste förhindras!

— På vad vis?

— Du måste tvinga honom i afton att erkänna, att han rapporterade för Oldberg i månskenet på Lilla torget. Han såg mig, för jag skrattade dem mitt i syna!

— Ja men sen?

— Sen måste du bryta förlovningen.

— Jag kan inte!

— Det hjälps inte, du måste!

— Men mamma gör mig olycklig!

— I alla fall, stackare liten! Det här, ser du, är inte bara en privatsak utan en förfärlig politisk komplott mot hela samhället, hela landet, och Sverges öde kan bero på dig!

— Ja men, jag är kär i honom! ropade Ester Tyberg.

— Kan du vara kär i en karl, som går direkt ifrån dig och förråder dig, då är du ett luder, och då skall jag skrika det på gatorna! sade fru Wentlan med gnistrande ögon.

— Ja, skrek Ester Tyberg, det är jag, och jag vet, att jag blir det, om jag inte har en karl, som håller mig. Och därför måste han stanna, annars vet jag inte, vad jag gör!

Hon sprang fram och åter på golvet med högt lyftade händer.

—- O, Gud, Gud, Gud! klagade hon.

— Stackars liten! sade fru Wentlan, och därmed gled hon ut och försvann.

§ 4.

En helt annan bild får man däremot genom vad som samtidigt tilldrog sig på Bladets redaktion.195

Där var skugga som alltid på förmiddagarna, ty fönstren voro vända åt nordväst, men solen lyste på motsatta husraden, och över taken gingo vita moln i hopar.

Herr Oldberg satt omgiven av sina höga tidningsmurar, med handen på den kala hjässan och funderade, samtidigt snurrande en oerhört liten pennstump i andra handen. Han stirrade ut genom fönstret och enligt gammal vana över till det motsatta fönster, där den blonda fru Valde brukade visa sitt vackra huvud.

Då såg han inne i rummets mörker något vitt, som rördes, försiktigt lyfte han handen från hjässan, upphörde att snurra pennstumpen, reste sig på tå men hukade som på fågelskytte, och ett småleende lekte i skägget.

Det måtte ha stått en spegel i fru Valdes rum, i vilken solen just nu reflekterades, och dess sken föll i en bred fläck på motsatta mörka vägg. Mitt i fläcken stod fru Valde naken. Fullkomligt orörlig. Med ena handen på höften och med den andra kliande sig på axeln.

— Ä, djäven! utbrast herr Oldberg.

Och viskande sade han:

— Hör ni, gubbar, kom in, ska ni få se nånting! Men smyg på tå!

In smögo Crusius, Julius Harpolin och D. V. Ertz.

Alla ställde sig i rad, den ene över axeln på den andre.

— Hi-hi-hi! sade D. V. Ertz och snusade.

Men de andra tego. Icke ett ljud yttrade de.

Men slutligen suckade herr Oldberg allvarligt och upprört.

Och i samma ögonblick försvann fru Valde ur solstrimman som en fisk i vatten.

Helt tysta smögo Crusius, Julius Harpolin och D. V. Ertz tillbaka ut i sitt rum, och då stodo där två besökande, vilkas ankomst ingen hade märkt, ty alla voro bländade som av en uppenbarelse.196

Det var en liten men mycket fetlagd person i sällskap med en annan ännu mindre men mager man. Den förre var renrakad och grå i skinnet, den senare bar rätt nerhängande svarta mustascher och var gulblek. De ville råka Mikael Habstadius.

— Joho! Joho! Joho! mumlade D. V. Ertz och släppte in dem.

När de försvunnit in genom dörren, reste sig herr Oldberg, steg fram och ställde sig framför de andra herrarna med handen för ögonen och sade:

— Hör du, gamle Blyerts, du som är en gammal erfaren syndare, medge, att hon var delikat, va?

— Joho, joho! svarade D. V. Ertz. Just det! Och när han nu snusade, såg Crusius, att den gamle hederlige mannen

var blodröd i ansiktet.

— Näh! Hör du, Blyerts! Du rodnar, Blyerts! Du satt och tänkte! Å, du gamle skrymtare! gapskrattade Crusius, och under allmänt jubel eftersändes lageröl åt D. V. Ertz för att fira hans ungdomliga hjärta.

Ty på Bladels redaktion rådde numera alltid fröjd.

Emellertid hade de båda besökande stigit in till Mikael Habstadius.

De bugade båda och framdrogo var sin pincené, som de höllo mellan högra handens tumme och pekfinger.

— Mitt namn är Andersson! sade den grå.

— Och mitt namn är Svålin! sade den lille.

Därefter ägde följande anförande rum:

Andersson: — Vi är ombud för Malmar nas förenade gårdsägareföreningar.

Svålin: — Befullmäktigade av extra sammanträde och protokollsenligt beslutade.

Andersson: — Vi har med noggrannhet iakttatt redaktörens besjälade arbete för det allmänna komenala.197

Svålin: — Och vi har noggrant bemärkt redaktören med social-komenal kritik.

Andersson: — Vi har i många år varit undersamma på redaktörens politik och ansett, att redaktören styrde för vidlöftigt åt vänster.

Svålin: — Social-komenalt betraktat!

Andersson: — Ty Guds och det svenska luterska kyrkosamfundets moraliska etik, som enligt Malmamas förenade gårdsägareföreningars individuella erfarenhet och åsikt är nödvändig för svenska statens nationella sammanlevnad i högre mening har icke funnit rum i redaktörens radikala spalter.

Svålin: — Ty social-komenalt betraktat, såsom i Frankrike efter stora revolutionen, har det uppenbarats, att räntorna stigit, då nationen införde ateismens religion och psykologien blev osäker.

Andersson: — Och därför har vi röstat med högern.

Svålin: — Som skyddar fastighetsägarnas intressen.

Andersson: — Men på allra senaste tiden har högerns relationer förändrats, sedan det allmänna ekonomiska tillståndet försämrats, och då nu så är, att redaktören av högsta ort fått approberade omdömen och spalterna har dragit svärdet för mindre census i stadens utkanter . ..

Svålin: — Social-ekonomiskt betraktat!

Andersson: — Så har Malmarnas förenade gårdsägare-föreningar med enhällig majoritet beslutat...

Svålin: — Och protokollförd discessus.

Andersson: — Att förhöra sig och fråga, utifall redaktören är villig att på moderata synpunkter och program ingå i stadsfullmäktige på Malmarnas förenade gårdsägare-föreningars lista?

Svålin: — Som social-ekonomisk kandidat?

Därmed bugade båda och stoppade åter in sina pince-néer.198

Mikael Habstadius fröjdade sig i sin själ, riggade ut ett allvarligt ansikte och svarade:

— Ja, mina herrar, tiderna förändras, och vi förändras. Somliga ser tio, tjugu, tretti år fram i tiden, andra ett, två, tre år. Var och en efter sina förutsättningar och var och en till sitt eget och sitt samvetes bästa. Jag för min del förutsåg den katastrof, som vårt samhälle och hela vårt land nu undergår, för tio, femton år sen, och det var därför att jag kunde tänka! Jag har under alla dessa år lett Bladets politik så, att jag, när katastrofen inträffade, skulle kunna ha vapen att å samhällets vägnar möta den. Herrarna förstodo mig icke på den tiden, men nu är jag glad att

se, att herrarna äro fyllda av det sociala rättfärdighetskravet och finner mig vara mannen att göra det gällande i fullmäktige, och jag antar därför med nöje herrarnas ärofulla erbjudande att uppställa mig som kandidat på Malmarnas förenade gärdsägare föreningars lista!

Ömsesidiga bugningar.

Farväl! Bockande drogo sig de två små männen ut.

När deputationen gått, stack Mikael Habstadius ut sitt huvud och sade till herr Oldberg:

— Gårdsägareföreningarnas kandidat!

Pekade på sig själv, log och slöt igen dörren.

På detta sätt öppnades den stora års- och minnesdagen på Bladets glada redaktion.

Men mer skulle hända.

Snart öppnades dörren igen, och en besynnerlig skepnad inträdde.

Det var en otroligt mager man, på vars käppsmala hals satt ett litet nickande fågelhuvud med stora blå ögon och ett vasst skägg. Mitt i skägget skrattade en enda stor vit tand.

— God dag, dödgrävare! hälsade han.

Då lyfte Crusius sin hand, och emedan han som Bladets.199

teaterkritiker genom många års övning lärt sig stora partier av Hamlet utantill, fann han lämpligt att med någon ändring tillropa den inträdande dessa Shakespeares ord:

— Till vila, störda ande! Gode herre, jag säger er god dag av allt mitt hjärta, och vad en man, så arm som Crusius är, kan göra att sin vänskap er betyga, god vilja skall ej fela. Stig frejdigt på! Men stundom fingret på er mun, jag ber. Ur led är tiden, ve, att ni är den, som föddes, att den vrida rätt igen!

Detta sade Crusius, därför att den inträdande var socialisttidningen Framtidens redaktör, den utomordentligt gladlynte herr Svanljung.

Han skakade hand med alla, och därefter begav han sig in till Mikael Habstadius.

— Mjuka tjänare, herr redaktör och kapitalistinpiskare! sade han. Har redaktörn lust att få partits röstsedlar?

•— Alla bidrag mottas med tacksamhet! svarade Mikael Habstadius.

— Jag är redaktörns motståndare, gott! Jag föraktar redaktörn av tre orsaker. Redaktörn är för fet, för full och för förfallen! Men! Det är inte redaktörns fel! Det är samhällsordningens! Liberalerna äro samhällets dödgrävare, men utge sig för att vara dess timmermän! Därför har redaktörn min sympati! Gräv och döda! Vi ska ta hand om resten och skapa lyckan! Därför sätter vi in redaktörn i fullmäktige, häller sålunda gift i samhällskroppen och avvaktar stelkrampen! Då: fram med kniven! I framtidens samhälle lägger vi bort de tre orsakerna till mänsklighetens nuvarande förfall och melankoli: kött, sprit och religion, som tillsammans symboliseras av kapitalets begrepp!

— Hör nu, stopp, för fan! ropade Mikael Habstadius,.200

Jag har varit liberal i över tretti år, men aldrig varit melankolisk, och just tack vare kött, sprit och ...

Här gjorde Mikael Habstadius ett uppehåll samt kliade sig i mungipan.

— Nå, religion då? frågade redaktör Svanljung gapskrattande och slog sig på knäna.

Då satte Mikael Habstadius hand för munnen och sade viskande:

— Om jularna! Och i prenumerationsanmälan! Alltså! Religionen har gett mig kött och sprit, och det räddade mig från melankoli.

— Men inte förfall! Och det är värre!

— Vafan nu då, är jag förfallen, vad menar herrn?

— Förfallen, ja! Ja, både moraliskt och logiskt.

— Logiskt... ?

— Ja, det är lätt att bevisa! Redaktörn har angripit Reick?

— Ja.

— För att Föreningsbanken kommer att förlora på

Birath?

— Ja.

— Alltså är Birath närmaste orsak?

— Ja.

— Tror redaktörn, Birath ville förlora?

— Nej.

— Än Reick?

— Nej.

— Olyckan har alltså skett mot bådas önskan?

— Ja.

— Alltså ligger förlusterna utom deras vilja?

— Ja.

— Och om allt gått efter beräkning, skulle banken ingenting förlorat?

— Nej..201

— Alltså har en främmande makt ingripit?

— Ja.

— Och orsakat förlusten?

— Ja.

— Alltså måste, enligt logikens eviga begrepp, den makten angripas och inte Reick, som är oskyldig, och den makten är helt enkelt den kapitalistiska samhällsordningen, som redaktörn försvarar. Alltså försvarar och angriper redaktörn ett och samma.

— Det bestrider jag.

— Jaså!

— Jag påstår, att Reick är oduglig på sin post. Ty om han varit duglig, skulle hans beräkningar icke ha slagit fel och hans planer varit kloka.

— Ha, ha, ha! Vad säger nu Gud om alla dessa bud? Jo, att Reick såsom del av samhället skulle vara mäktigare än det hela, som är samhället. Att delen skulle dels kunna vara starkare än det hela och dels föreskriva lagar. Vilket är omöjligt. Alltså hämnas redaktörn på delen för det helas brister. Vilket är ologiskt och tyder på oförmåga att tänka! V. S. B.

— Jag angriper hans moraliska undermålighet. . .

— Som är en följd av samhällets, vilket visas av en enkel tankeoperation!

— Ä, tänk inte så förbannat, det bara förvillar, ska jag säga herrn! ropade Mikael Habstadius.

— Bravo! ropade herr Svanljung. Just de orden ville jag höra av en liberal! Redaktörn är vår man! In i stadsfullmäktige och bered plats för oss! Lycka till! Adjö!

De båda härförarna skrattade och skakade hand, Svanljung ilade bort, och Mikael Habstadius stack ut huvut till herr Oldberg, pekade på sig själv, log och sade:

— Sossarnas kandidat.

Och då gnuggade herr Oldberg sina händer och såg.202

Staten framför sig i en gestalt, mer strålande än den nakna fru Valdes.

Och det var ändå icke slut, ty efter en stund inträdde en lång smärt ljushårig yngling i gymnasisternas mörkblå uniform.

Han gjorde ställningssteg och sade:

— Mitt namn är Johansson, ordförande i högre allmänna läroverkets gymnasii-förbund!

— Var god stig in till redaktionssekreteraren! sade då Crusius.

Ynglingen gjorde ställningssteg framför herr Oldberg och sade:

— Mitt namn är Johansson, ordförande i högre allmänna läroverkets gymnasii-f örbund! Träffas redaktör Habstadius?

— Var god stig in! sade herr Oldberg, och för tredje gången gjorde ynglingen ställningssteg och sade, inför Mikael Habstadius:

— Mitt namn är Johansson, ordförande i högre allmänna läroverkets gymnasii-förbund. Förbundet har på extra sammanträde i dag enhälligt beslutat uttala sin sympati för de frisinnade idéernas seger genom redaktörn och uppdragit åt mig att anhålla, att redaktörn ville i afton klockan halv åtta hålla högtidstalet från statyn vid fackeltåget.

Mikael Habstadius reste sig och sträckte fram en stor låda, innehållande cigarretter.

— Herr Johansson! sade han. Ta en näve cigarretter, och hälsa gymnasii-f örbundet, att jag i dag är rörd för första gången på fjorton år! Ungdomen är skarpsyntare än de vuxna, och den, som äger ungdomens förtroende, han strider för en helig sak! Om ni fortfarande skriver vers i gymnasiet, så lämna bara hit, mina spalter stå alltid öppna för den ungdomliga idealiteten. Var det halv åtta eller åtta?

— Halv åtta!

— Lita på mig! Men laga, all jag får en fackelbärare på var sida om mig..203

— Ja, herr redaktör!

Och därmed gick herr Johansson.

Men nu stack icke Mikael Habstadius ut sitt huvud genom dörren, utan han steg ut hel och hållen.

— Mina herrar! sade han. Jag har en flaska gammalt portvin här inne! Var god och stig in!

Alla stego in, och glasen iskänktes.

Mikael Habstadius lyfte sitt glas och sade:

— Mina herrar! Vi ha segrat definitivt! Jag har småfolket, arbetarna och ungdomen med mig! Men, som sagt, det är icke bara härföraren, som vinner slaget, det är också de djupa leden. Och jag ber att få dricka med er, mina herrar, och tacka er för lång — mer eller mindre lång, och trogen tjänst i de frisinnade idéernas armé. Nu är

gryningen till en ny tid äntligen skönjbar, och från och med denna stund kan vi börja räkna oss som herrar i samhället! Skål!

I detsamma hördes en röst i dörren.

— Si på tusan, står dom inte och super mitt på blanka middan! Ja, murvlar är, tamejfan, murvlar, om man så tappar dom på buteljer!

— Faktor Callmander! sade Mikael Habstadius. Kom in och drick för de frisinnade idéernas seger! Och håll mun!

— Skål! sade faktor Callmander. Det är en djävla seger, får jag då säga för min del, som man gör konkurs på, men skål i alla fall! Skål!

Och alla drucko.

§ 5.

Klockan var en kvart över sju, samma afton, och stjärnorna flammade på den svarta himlen över staden.

Klockan 7,45 skulle Mikael Habstadius bestiga sitt livs högsta topp-punkt, stanna där uppe till kl. 8, därifrån bese och beses av hela stadens myllrande folkmassa och njuta apoteosens triumf; samt därefter begynna sitt fal].204

för att långsamt fullborda sitt honom av ödet pålagda martyrium i nationens tjänst.

Hans rum på redaktionen var ett hörnrum med ena fönsterraden vänd utåt stadens Stortorg, och i själva hörnet hade rummet en liten balkong.

Där ute på balkongen stodo nu i aftonen herr Oldberg och den gamle hederlige D. V. Ertz.

Julius Harpolin var ute i stån för att samla stoff till en skildring av feststämningen, och Crusius var på Stadshuset såsom ledamot av den stora nöjeskommittén.

Det var en praktfull anblick, som erbjöd sig för de båda männen på balkongen.

Långt i fjärran mitt bland stjärnorna klippte en fyr ute i havet och påminde om stadens vida sjöfart; nedanför den glimmade rader av ljusa prickar, det var verkens och fabrikernas fönster och brädgårdslyktor, som fyllde med stolthet över dess rika industri. Kolmilor flammade som ruiner med röda sken och återspeglades i hamnens vatten, som blänkte svart mellan torn och skorstenar. Sedan, närmare, radade sig huskonturerna i kuliss efter kuliss, och mellan var och en strömmade ett blågrönt overkligt ljus upp från de gator, som där drogo fram, fulla av feststämda människor, mellan upplysta hus och stängda butiker, och genom dessa sken tycktes det, att kvällens mörka massa var linjerad med smala vita glasränder, som släppte ut ljus från ett oerhört rum.

Men mitt nedanför låg torget, en upplyst jättebrunn på vars flata botten reste sig stadens grundläggares svarta bronsbild, omgiven av röda marschaller, som gåvo rök och gnistor och kastade spökaktiga sken på det döda bronsansiktet.

Mannen var den bistre Karl XI, vadmalskungen, den siste store i landets krönika.

Stadshusets mörka fasad var eklärerad, över porten flarn-.205

made en ljusramp och belyste en flaggdekoration, taket fladdrade av små oroliga eldslågor, och prakten återspeglades i de omgivande husens fönsterglas och polerade tegelytor.

På torget framför bildstoden hade gymnasisterna, med gevär och plutoncheferna i sabel, bildat fyrkant, och exercisläraren, en pensionerad kapten, som dessutom var brandchef, gick omkring iförd stor uniform med fjädrar och orden.

Sågo de båda männen bortåt gatorna, sågo de en ständigt ökande ström av folk, men polisen höll gatan fri för det kommande fackeltåget, som utgick från allmänna läroverkets gårdsplan.

Musiken hördes redan på avstånd, närmade sig, steg, brusade över takåsarna, och ett sken började flämta borta på

de röda tegelfasaderna.

Med ens blev hela den svarta folkhopen stilla, fönsterposter glimmade, spiror, förgyllningar, skyltar tändes, Karl XI fick guldgalon på hatten och en glansdager på sin stolta och fina näsa från Tyskland, en eld spred sig genom luften, nu bröt den in på torget, och nu kastade sig marschen fram mellan husen, det dånade och sjöng, det flammade och vajade och gnistrade, och eldhavet spred sig som ett delta över land, trängde fram genom kanalen, som poliserna byggt av människor, och tömdes i fyrkanten.

Och nu stego flammor och rök mot stjärnorna, som sann-färdligen bildade ring, i vars mitt landets åldrige gud tog plats mittöver Karl XI för att njuta stadens hyllning.

Musiken blåste upp: "Vår Gud är oss en väldig borg", och människomassan sjöng, det steg upp över bronskungen, och till och med landets gud betäckte gråtande sitt gamla prövade, milda, vitskäggiga ansikte.

På torget voro alla hjärtan dunkande och alla ögon fulla av tårar, och nu sjöngo sångarna landets gamla hymner..206

Sedan kom Mikael Habstadii Lur.

— Se! sade herr Oldberg och pekade, och hans pekfingernagel rosenfärgades mot himlens mörker av facklornas ljus utifrån torget.

— Joho, joho! kraxade Ertz. Jaha, nu talar han!

Medborgare!

Hans röst hördes som ur tidernas och havens oändliga djup, och hans ansikte, belyst av de båda facklorna, brann som en vit stjärna under jättekungens bronsstövlar.

Medborgare!

Han lyfte handen och pekade upp mot bilden.

"Den konung, vars staty vårt samhälle rest och som är dess väsens bästa och djupaste symbol, han var fredens man och icke krigets man. Vår stad har ärvt och förkovrat hans tanke, genom handel, industri, sjöfart och politik.

Men fred är kultur, och kultur var den röda tråd, som genomgick stadens grundläggares framtidsdröm.

Kultur är rättfärdighet, ärlighet, sanning, heder, rena och milda seder, jämlikhet, frihet, broderskap, fördragsamhet och — lite överseende, mina vänner!

Låtom oss kämpa för kulturen! Låtom oss varje dag och stund, i varje tanke, ord och handling bekämpa barbariet!

Vi tidningsmän, som dag från dag följa Europas liv och utveckling (Mikael Habstadius kunde inte läsa en utländsk tidning och hade aldrig gjort det), vi samla i oss alla era drömmar om kulturen, i vars djupa synpunkter varje framåtsträvande samhälles alla livsyttringar sammanflyta, och de strider samhällena utkämpa, spegla sig i pressen, och, hur mörkt allting än stundom kan synas, i allting ligger dock en kraft fördold, som leder fram till barbariska makters död och kulturella krafters blomstring.

Nu äro vi omgivna i mer än ett hänseende av natt, men se! stjärnorna glimma och flamma i himlen, trons, hoppets.207

och kärlekens eldar brinna på jorden, och om vi blott lita på och understödja de kulturella krafterna och de män, som företräda dem i press och politik, då är segern viss, natten snart förbi, en ny sol skall uppgå över staden och en ny gryning bräcka med ovansklig ära för stadens idoga folk!

Leve kulturen! Leve rättfärdigheten och framtiden! Leve vår stad och vårt land! Leve våra skönaste planer och drömmar! Leve de!"

Ett jubel brast lös över torget, musiken blåste fanfarer, men den gamle gode guden bland stjärnorna snöt sig

betänksamt och petade sedan näsan, sänkt i tankar.

Han spratt upp, då den gamle kaptenen sträckte sin nakna flammande klinga emot honom och skrek:

— Gud bevare konungen och fäderneslandet!

Och hela mängden repeterade.

Då ryckte han på en tåt, liksom en båtskeppare på ång-visslan, och ett det grannaste stjärnskott beskrev en väsande båge över staden, och alla människor sågo det och klappade händer.

Mikael Habstadius log i sig själv. "Det tog, det där!" tänkte han, "men så var det också ett hundra helsikes tal!"

Men uppe på balkongen hade herr Oldberg gripit den hederlige D. V. Ertz i axlarna och skakat gubben, så att han börjat hicka, och ropat med vilda ögon:

— Hörde du jublet! Hörde du larmet! Såg du folkmassan! Gud i himlen, karl, Pilo är slagen, rättvisan har gett utslag, de frisinnade idéerna ha segrat! Hurra! skrek han ut bland jublande rop.

Och snurrande sitt skägg inträdde han sedan i sitt arbetsrum, men D. V. Ertz slog betänksamt upp en flaska lageröl och drack, medan han skrattade i mjugg och petade näsan — alldeles som nationalguden.

Och torget tömdes omsider, marschallerna slocknade,.208

klockan var redan kvart över åtta, och Mikael Habstadius hade stigit ner från Karl XI : s sockel och sin egen, ty apoteosen skulle nu gå ner, mattas, mulna och slockna.

Och i kvällens mörker väntade det ofrånkomliga ödet; medan Stadshuset strålade som en eld och genljöd av musik. NIONDE KAPITLET.

Om den stora års- och minnesfesten, som visar, att kätt-jan och karikatyren voro de båda bestämmande grunddragen i stadsbornas livsuppfattning, samt i övrigt ger en liten inblick i den svenska sexualsfären.

§ 1.

Med den bal, som nu begynte i Stadshusets stora festvåning, avsatte stadens andliga liv sin praktfulla årsblomma, och genom att med varsam och kärleksfull hand examinera denna blomma kunna vi bestämma stadens plats i mänsklighetens stora sexualsystem.

Det berättas om den romerske kejsaren Galba, att den första fest han lät fira var till kurtisanen Floras ära, och den dagen var det romarna och romarinnorna tillåtet att begå alla utsvävningar, vanhedrande tilltag, svinaktigheter och snaskigheter, de kunde hitta på, och den, som i allt dylikt var den värste, han ansågs för den främste, bäste och hedervärdaste medborgaren i Rom.

Det är nu åtskilliga år sedan dess — ehuru i själva verket icke någon tid att tala om — och umgängesvanorna äro inte längre alldeles sådana som då, åtminstone inte i Sverge. Men ehuru det torde dröja, innan vi, än så länge rätt barbariska svenskar komma att uppleva vår kejsartid, så hindrar det inte, att vi steg för steg närma oss den, drivna av nationernas oundgängliga öde, och en förebild äga vi redan i Frankrike, Roms arvtagarinna.

14. —• Nordström., Landsorts-bohème..210

Politiskt och nationellt kallas detta fenomen degenera-tion, förfall och undergång, men sett sub specie æternitatis torde det vara att betrakta såsom det individuella självmedvetandets genombrott och beteckna frigörelse och uppgång i högre former, med övergivande av omedvetenhetens existens i klump och massa. Och som världens slutliga frälsning är individens frälsning genom sig själv, innebär alltså sedernas så kallade förskämning alltid ur religiös och filosofisk synpunkt ett upplyftande, glädjande och för den odödliga själen högeligen angenämt spektakel.

Just ett sådant spektakel erbjöd denna stora års- och minnesfest på Stadshuset.

Nu fanns det — som herr Kruckman mycket riktigt anmärkt till Mikael Habstadius — icke en enda medveten

människa i hela stån, eller om det möjligen fanns en, så höll han sig mycket skickligt undan. Och herr Kruckman presterade icke själv någon högre medvetenhetsgrad, endast en högre intellektuell styrka än de andra.

Nej, stadsborna ägde medvetande endast om sina begär och lustar, och alla deras handlingar gingo ut på att tillfredsställa dem.

Om sig själva däremot ägde de intet som helst medvetande. Men som nu längtan efter detta medvetande är kärnan i allt mänskligt liv, så förstår man lätt, att de omedvetet drevos att samla sig i sådana större publika handlingar, som befordra detta medvetandes genombrott, och det första stora steget mot ett sådant genombrott betecknas alltid av kättjans uppblommande makt.

Men kättja kan i själva verket likställas med en stark elektrisk ström, och sålunda fordras starka batterier för att framkalla och magasinera den; och dessa batterier äro städerna. Sålunda är städernas uppgift kort och gott att ladda människorna med kättja, ty därmed befordras hela.211

nationens befrielse ur mörker och andlig natt och den naturliga människans död. Utifrån städerna står och skall stå som en skälvande sfär av kättja, genom vilken människorna förvandlas från tunga, tröga djur till lätta, alltmer bräckliga och slutligen nästan genomskinliga väsen, befriade från jordiska begär; man skulle kunna jämställa dem med folkdrömmens änglar, en syn för framtiden!

Hur långt vi hittills kommit i Sverge, med andra ord, hurudan vår sexualsfär för tillfället ter sig, det visade denna fest.

Av stadens tjugutusen invånare deltogo endast ett par hundra. Av skilda stånd och klasser.

Överallt i staden existerade små kotterier, som bildats kring en eller två individer, vilka utgjorde kotteriets själ. Dessa var det nu som kommit, medan de övriga stannade i sållet, som siktade.

Nere i den stora strålande salen, där väggarnas speglar tyst återgåvo färgers och linjers brokiga spel, gledo alla dessa små själar om varandra, men uppe på läktaren hängde de icke admissibla i långa rader, och de knuffade i varandra, pekade, viskade och fnittrade, viftade också stundom åt en mask eller en kostym där nere i det parfymerade sorlet.

Av våra bekanta deltogo Mikael Habstadius med hustru och älskarinna; Moje Kessler likaledes med hustru och älskarinna; Julius Harpolin med fästmö; Crusius och den förr så milda, nu så stränga Julia Eckstein; herr Oldberg; Kjön med renskrivaren Fistennobel; häradshövding Pilo; fru Wentlan; fru Valde; stadens förste bov Juliander; den gamle extraläraren Teofil Åbom; samt Postens redaktionssekreterare, herr Nålstad.

Festen tedde sig på olika sätt för var och en av dessa, och dess viktigaste aspekter återge vi nedan:.212

För Mikael Habstadius: en kulturbal.

„ Moje Kessler: „ muffbal.

„ Kjön: „ snorkbal.

„ Crusius: „ barnbal.

„ Oldberg: „ kulturbal med social färgton.

„ Julius Harpolin: „ societetsbal.

„ Ester Tyberg: „ romantisk bal.

„ Fru Wentlan: „ jakobinbal.

„ Juliander: „ slavbal.

„ Fru Godner: „ mycket fin bal.

„ Nålstad: „ oppositionsbal.

„ Teofil Åbom: „ kasperbal.

§ 2.

Festen sönderföll i två huvudavdelningar, den första intill midnatt, då supén serverades dels nere i restaurangen, dels i smårummens byfféer, den andra efter supén.

Den första avdelningen var ägnad åt sällskapsspektakel, varieté, tombola och allt dylikt. Samt dessutom även åt dans.

I den sal, där annars stadens fullmäktige plägade förhandla, var nu teatersalong.

En stor ullhårig jätte från Västergötland var conferencier och gnisslade tänder av energi och entusiasm, han hade en röd frack och knäbyxor samt var försedd med en stor måge och hjulbent.

Han frambar med två stadsbuds hjälp en jätteharpa, slog an en ton och sjöng med dånande röst: Kung Heimer och Aslög, och när han kom till orden:

Träd ut, träd ut, liten Aslög fin!

framdrog han ur byxfickan en nyckelknippa, låste upp en dörr i harpans båge, och ut trädde, soligt skrattande, den.213

glade Göran Crusius, klädd till prinsessa samt flintskallig och med rött skägg.

— Da! Da! sade han och nickade åt publiken.

Då Brast ett jubel genom salen, människorna gungade som träd i storm, och man viftade med näsdukar.

På detta sätt fortsatte hela programmet, och i en revy framställdes en utförlig karikatyrisk bild av samhällets liv och öden sen förra årsfesten.

Sålunda genljöd festvåningen av de mest dånande skrattsalvor åt det liv, som staden levde år efter år, och det var tydligt, att stadsborna i grund och botten föraktade detta det vanliga livets strävande efter pengar, detta planlösa slagsmål, som ständigt upptog dem, och i sina hjärtan, på lediga stunder, betraktade alltsammans, såsom denna karikatyriska bild nu framställde det för deras ögon. Och sålunda var karikatyren formen för deras längtan bort till en högre och renare verklighet.

Om denna verklighet skulle dansen såsom uttryck för den svenska sexualsfären ge en föreställning, i all synnerhet efter klockan tolv.

På tribunen i stora salen stod ett piano, och vid detta satt en flintskallig man med vasaorden, han var statskyrkoorganist. Bredvid honom stod en liten klotrund gubbe med katthuvud, han hade alls ingenting med statskyrkan att göra utan var ordinarie musikant på alla baler samt i det privata livet hemlig bordellägare. Musikens sammansättning var sålunda något heterogen men blev därigenom endast en symbol av det hela.

Före supén voro nästan alla kvinnor maskerade, och detta gav männen tillfälle att blotta, i vilken grad kättjan var det andra och kompletterande draget i stadsbornas livsuppfattning.

Ty trots kostymer och masker avläste de på grund av årslånga, noggranna studier och iakttagelser alla dessa.214

kvinnokroppars sociala namn. De kunde med lätthet skilja den ena halsen ifrån den andra, de visste till punkt och pricka vems den och den stjärten var, och bröstens svallvågor visade sig ha hos dem utbildat fullkomligt kymatologiska experter.

Av allt detta framgick, att i vardagslivet och på stadens gator vandrade dessa kvinnor inför dem alla såsom nakna och fullkomligt avklädda kroppar, och den ena kroppens karaktär och företräden framför den andra diskuterades omsorgsfullt och gärna; varav man kan förstå, att de värderades efter starka, hemliga och för världens frälsning ytterst nödvändiga principer.

Å kvinnornas sida möttes denna strävan med förståelse och gjordes allt för att kröna den. Klänningarna, som

fordom enligt landsbygdens nedärvda vanor varit vida, hade blivit allt snävare, och för att betona de karakteristiska linjerna lades små kuddar på stjärt och bröst och en ullkavle i håret, varförutom strumporna gjordes genombrutna och halsarna nakna, på det att tillsammans linjernas, färgernas och yt-karaktärens art måtte komma i öppen dag och icke lämna något tvivelsmål om arten av det hela.

I vilken grad männen kände kvinnorna, det framgick bäst av vad som under aftonens lopp passerade mellan Moje Kessler och Ester Tyberg.

Ester Tyberg hade kommit till festen, uppfylld av ett hat, som haft tid alt under dagens lopp växa sig allt starkare, och när Julius Harpoün fräckt förklarade, att hela fru Wentlans historia var ren dikt och lögn, då hade hatet slagit upp i klar låga. Det föll bittra ord emellan fästmö och fästman, och Julius Harpolin, som var över all beskrivning upp-less vid flickan, som man alltid blir på kvinnor, hos vilka kättjan aldrig förmått utveckla en själ, sade slutligen:

— Hymla inte längre, utan vill du ha slut, så var god säg ifrån!.215

— Ha-ha! hade då hon svarat. Göra hån av mig bakom min rygg, det kan du! Bedraga mig, det kan du! Men se mig i ögonen, tala sanning och säga, att du inte älskar mig, aldrig älskat mig utan bara varit begiven på min kropp, det är du för feg till, din Blad-lus!

Med dessa lättförståeliga om icke precis så kvinnliga ord hade hon lämnat honom och dolt sig i en av de skumma bersåer, som stadens förtänksamma mödrar ordnat för sina döttrar.

Som hon satt där, alldeles ensam, försänkt i tankar, inträdde Moje Kessler och fru Godner, även maskerad.

— Är det lilla fröken Tyberg! sade då Moje Kessler skrattande, ty han hade redan förut lagt märke till och igenkänt henne.

— Nehej! svarade hon med hakan stödd i händerna.

— Låt mig presentera! sade han. Det här är inte doktorinnan Godner, och det där är inte lilla fröken Tyberg! Vad säjer damerna om ett glas champagne?

— Ja, det kan verkligen passa den, som taxerar för sjuttiotusen! utropade den hatfulla flickan.

Men då gapskrattade Moje Kessler.

— Nu är det inte värt att neka längre, lilla fröken! sade han. Det där var den lilla borgarflickan opp i dagen och till på köpet pappa Tyberg i egen person!

— Ja, jag är Ester Tyberg! ropade hon. Och det behöver jag inte skämmas för.

— Skämmas! Nej, för tusan, min lilla vän! Skämmas, då man är vackraste flickan i stån!

— Vad kan grosshandlarn vinna på att säga det, då jag är förlovad?

— Vinna... är det nånting att vinna då?

— Vem vet?

— Ha-ha-ha! skrattade fru Godner.

-— Hur kunde grosshandlarn veta, att det var jag. Då.216

måtte grosshandlarn ha ett alldeles särskilt intresse för mig! sade Ester Tyberg för att hämnas på fru Godners hånfulla skratt.

— Stig upp, lilla fröken. Om jag får besvära! Så skall jag visa, hur jag kunde det! Se här! Man har sina tecken! Den här vristen! Det är den enda vristen i stån, som är påtagligt välvd. Alla andra äro på sin höjd raka. Vidare är avståndet mellan höfterna icke bredare än avståndet mellan axlarna, som hos alla andra unga flickor på gatorna. Vidare är halsen lång och... nu kommer vi till huvudsaken. Här! sade Moje Kessler och satte lillfingerspetsen på halsen. Här har fröken dessa två små skönhetsfläckar, som jag alltid har tyckt se ut som två svarta solar på en vit

himmel. Och så hakan. Just den här framåtlöpande linjen, som är som en glidbana ut i evigheten. Gud! Deri har jag alltid velat kyssa ...

Och därmed böjde han sig ner och kysste henne under hakan.

Då hände något alldeles oförutsett. Hon slog armarna om honom och ryckte honom till sig samt kysste honom på mun; och då blev fru Godner sårad samt gled helt tyst ut ur bersån, varåt Ester Tyberg hånlog skadeglatt.

När denna överraskande och välsmakande kyss var slut, drog Moje Kessler andan, såg på den upprörda flickans flam-miga ansikte och ögonen, som ruvade inne i den svarta masken.

— Ni var mig en liten tilltagsen en! sade han bara; ganska allvarligt.

— Och ni är äntligen en karl. Och därför får ni göra, vad ni vill med mig. Var god och gör det! Jag anhåller att ni gör det!

— Nu strax? frågade Moje Kessler leende.

— När ni behagar, jag står till disposition.

Men då såg Moje Kessler, en av de få gångerna i sitt liv, allvarligt på en kvinna, och han sade:.217

— Nej, min lilla vän! Så går det inte till här i världen. Man kastar sig inte så där tanklöst för ett gammalt svin som mej. När man har så djupa och vackra ögon som ni, lilla barn, då bör man verkligen försöka att behålla dem sådana genom livet. Adjö!

Därmed gick Moje Kessler, och Ester Tyberg sjönk ner med ansiktet i händerna och grät.

Ty när man hunnit bottnen av den svenska sexualsfären, mötes man egendomligt nog av blicken ur ett par sorgsna och frågande ögon; då skälver ens hjärta och man längtar bort från denna värld, bort till en bättre värld, där inga sexualsfärer finnas, och inga sorgsna ögon, inga frågor, inga tårar, men ljus och en evig frid.

§ 3.

Men över allt mänskligt liv, över sorger och fröjder, lyser en himmelsk stjärna och ett osynligt ljus; bara man kommit nog högt ovan alla sfärer, ser man det för alltid, och jordens handlingar och händelser genomstrålas av detta ljus, vilka de än må vara.

Även över denna brokiga fest lyste en sådan stjärna, och nu skulle det bli den renhjärtade herr Oldberg givet att få skåda den.

Festen pågick under ett allt starkare sorl, kinderna hettade liksom hjärtana, och från de små bersåerna ljödo misstänkta skrik och skratt och rop.

Men ute i en kall korridor på en vedlår uppgjorde Julius Harpolin och Ester Tyberg sitt inbördes öde, genom att återlämna varandras ringar, och de voro så pass kloka, att de icke förebrådde varandra något.

Ester Tyberg sade endast:

— Du har tagit min oskuld!

— Jag är inte så säker på det! svarade Julius Harpolin,.218

och då, mänskligt att döma, intet ytterligare var att tillägga, skildes de åt och gingo var och en åt sitt håll och kastade sig snart nog i dansen.

I en dörr stod herr Oldberg alldeles ensam och snurrade sitt skägg. Han såg, hur Mikael Habstadius stolt och förnöjd vandrade bland människorna, och då klappade hans hjärta av en frisinnad glädje.

Men dock var Mikael Habstadius denna natt icke hans hjärta allra närmast. Han hade i vimlet sett en kvinna, som han tyckte sig känna igen, men han kunde icke klargöra för sig, vem hon var, ty herr Oldberg levde icke så starkt i sexualsfären, därtill älskade han alltför mycket den opersonliga Staten.

Nu följde han henne med uppmärksamma blickar, hon dansade fransäs och fördes av en herre, som han icke kände.

Då kom helt plötsligt en hund springande genom salen med viftande svans och började hoppa kring henne.

Herr Oldberg igenkände strax herrskapet Valdes hund Lukas, och nu förstod han, vem damen var.

Det var den vackra och blonda fru Valde.

Då började hjärtat slå häftigt i herr Oldbergs bröst, och han uppfylldes av en strålande glädje.

Han skyndade fram till fru Valde, som stod rakt framför honom, tog hunden i halsbandet och sade:

— Tillåt mig, fru Valde, att leda ut hunden!

— Tack! svarade hon och såg på honom med ett par djupa gråblå ögon.

När dansen var slut, kom hon fram och tackade.

— Hur visste ni, sade hon, att det var jag.

— Ä, min fru! svarade herr Oldberg, snurrande sitt skägg, blottande hela sin vita tandrad i ett artigt och vackert leende och bugande framför fru Valde. Jag har så länge.219

dagligen haft nöjet att se er från mitt fönster på redaktionen, att jag tycker, jag känner er sen långt tillbaka.

— Ser ni mig så väl? frågade fru Valde.

— Ja, min fru, svarade herr Oldberg leende, så väl, att jag många gånger önskat få göra er bekantskap. Men som min erfarenhet lärt mig att aldrig söka framkalla nånting här i livet utan lugnt invänta händelsernas utveckling, så visste jag, att om det stod skrivet i stjärnorna, att vi skulle råkas, så skulle den stunden komma förr eller senare. Och nu är den här!

— Är ni glad, att den har kommit? frågade fru Valde.

— Ja, min fru, svarade herr Oldberg, men kanske icke just här.

— Varför icke här?

— Därför att här äro vi föremål för hela stadens uppmärksamhet, och det kan möjligen ha till följd, att jag icke får tala så länge och ostört med er, min fru, som jag länge har längtat efter.

— Menar ni, att det vore bättre någon annanstans?

— Ja men varför är icke er man här?

— Han är borta. Han är ofta borta.

— Ja, sade herr Oldberg, som försäkringsinspektör måste han väl det!

— Ja.

— Finner ni balen angenäm? frågade herr Oldberg.

— Nej, svarade fru Valde. Den förefaller mig så tom och innehållslös.

— Varför stannar ni då?

— Jag skall inte heller stanna mycket längre, jag tänker gå hem när som helst. Tänker ni stanna natten ut, herr Oldberg?

— Nej, svarade herr Oldberg, mig roar inte det här. Om ni tillåter, följer jag er i stället.

— Hem?— Ja.

— Menar ni, att vi skulle sitta och prata en stund hemma hos mig?

— Jag vågade inte tänka den tanken ut, men då ni nu själv har framkastat den, så måste jag säga, att ingenting skulle vara mig angenämare.

— Jag tycker som ni! sade fru Valde. Och då kan vi ju så gärna gå nu strax.

— Med nöje, min fru! svarade herr Oldberg.

— Men! sade fru Valde. Det är kanske bäst, att vi icke går ut ur salen tillsammans. Jag skall vänta er i porten, där nere.

— Min fru, jag är er lydige tjänare! sade då herr Oldberg, bugande, och fru Valde gick.

I ett hörn av salen stod fru Wentlan med Ester Tyberg.

— Titta! viskade hon. Titta! Nu har Oldberg också fått fatt i en kvinna. Det är inspektör Valdes fru. Nu är det deras tur. Bara *politik!*

Men herr Oldberg gick ut en annan väg, och vid porten avhämtade han fru Valde.

När de kommit in i hennes hem, tände hon det elektriska ljuset och lade bort slöja och mask.

Herr Oldberg hjälpte henne med kappan, och när han kände hennes varma kropp i sina armar, styrde han sig icke längre utan slöt henne till sig och kysste henne, ty för hans inre syn levde minnet av den sköna tavla, han på förmiddan skådat jämte Crusius, Julius Harpolin och den gamle hederlige D. V. Ertz, som rodnat.

Fru Valde sade endast:

— Var det detta ni ville säga mig, herr Oldberg?

Och det tycktes icke bereda henne vare sig glädje eller smärta.

— Detta och mycket mer, min fru! svarade han, med.221

stor artighet och snurrade sitt skägg och betraktade henne som en hund ett köttben, icke av de mest avgnagda.

— Kom! sade hon. Jag skall visa er det vackraste jag har.

Hon förde honom med sig in i sängkammarn, och hon tycktes buren av ett starkt inre liv, som lyste ur hennes gråblå ögon.

I detta rum stod spegeln, genom vars reflex herr Oldberg på förmiddan fått se henne naken. Rummet hade en säng, och invid sängen stod en barnvagn; och det var den som inneslöt fru Valdes inre liv.

— Ligger ni ensam här? frågade herr Oldberg.

— Ack, första året, jag var gift, svarade fru Valde, öppnande suffletten med stor försiktighet, bodde vi i samma rum, men min man är tvungen att ofta vara ute på nätterna, då han är hemma, och gossen skriker ibland, så vi kom överens att ha skilda sovrum!

Nu förevisade hon barnet, vilket hade endast den egenskapen att vara likt alla andra barn, men herr Oldberg snurrade sitt skägg och gjorde komplimanger.

När hon sedan reste sig upp, stodo de mittemot varandra, och natten var dödstyst.

— Är ni lycklig i ert äktenskap, fru Valde? frågade herr Oldberg, allvarlig och alltjämt snurrande sitt skägg.

— Jag är icke olycklig! svarade hon.

— Men vill ni ha fler barn med er man?

— Nej.

— Då älskar ni honom inte?

— Nej.

— Är han er trogen?

— Nej.

— Tvivlar ni inte ens på det?

— Nej.

— Gör det er inte ont?.222

— Nej.

Då tog herr Oldberg hennes händer, kysste dem och sade:

— Ni behöver alltså icke heller vara bunden av några hänsyn för honom!

— Nej, herr Oldberg, det behöver jag inte! svarade fru Valde med allvar.

Och som detta nej betydde ett medgivande på den bön, herr Oldberg dolt i alla dessa frågor, så drog han henne till sig och kysste henne, klädde därefter av henne och bar henne till sängen, och hon talade därunder hela tiden om sin son, men icke om sin man.

Barnet började jämra, då sträckte fru Valde ut sin vita fot och satte med den vagnen i gungning, och barnet blev tyst.

Hon smekte sedan herr Oldbergs händer och sade vänligt:

— Vad era händer äro vackra, herr Oldberg!

— Ä, min fru! sade han smickrad, ty dessa båda människor voro så artiga, att de mot vedertaget bruk icke duade varann, trots det läge, i vilket de för tillfället befunno sig. Vad skulle då jag säga, icke bara om era händer!

— Men med era händer styr ni stån, herr Oldberg, det är en annan sak.

— Och eftersom ni styr mig, är det egentligen ni, som i detta ögonblick styr stån, min fru! svarade herr Oldberg leende.

— Vad ni är artig, herr Oldberg! sade hon då.

— Är icke er man lika artig? frågade han.

-—- Han är ju gift med mig!

— Just därför.

— Ack, det hörs, att ni inte är gift, då förändras allting!

—- Förlåt, min fru, sade herr Oldberg småleende, men

inspektör Valde förefaller mig inte vidare sympatisk.

—• Han är som tusen andra män!.223

— Är han student?

— Nej.

— Det är ett misstag av er, min fru, sade då herr Oldberg, av en kvinna med er naturell att träda i äktenskap med en man, som icke ens är student.

— Ja, ni har naturligtvis rätt i det! sade fru Valde.

— Men hur kunde det komma sig?

— Därför att jag inte hade någon erfarenhet och ville bli gift! Ni män vet allt, då ni gifter er, vi kvinnor ingenting!

— Det är sant! sade herr Oldberg allvarligt. Det är sant, och det kan naturligtvis inte samhället fara väl utav!

— Ser ni där! utropade fru Valde och pekade. Ser ni där! Det har jag också sagt till min man!

— Och vad sa han?

— Bad mig tiga, förstås!

— Men då är ni väl olycklig?

— Nej.

— Hur kan det komma sig. Älskar ni honom?

— Jag är fäst vid honom. Och därför att jag har kommit över att vara lycklig eller olycklig!

— Vad menar fru Valde med det? frågade herr Oldberg.

— Att när man gifter sig, tror man, att man ska bli lycklig, och så blir man olycklig, men till slut inser man, att det finns något annat bakom olyckan, och det är att varken vara lycklig eller olycklig.

— Utan vad?

— Likgiltig!

— För sin egen lycka?

— För hela denna världen, dess elände och larm!

— Men vad återstår då? frågade herr Oldberg, djupt fundersam genom dessa djupsinniga ord.

— Kom! sade fru Valde.

Hon förde herr Oldberg till fönstret, drog upp gardinen,.224

sen hon först släckt den elektriska lampan, och där stodo båda och sågo ut i den mörka natten.

Mittöver gatan lyste redaktionsfönstret, och inne på redaktionen gick D. V. Ertz, som hade tagit nattvakten, fram och åter, fram och åter. Ibland stannade han och snusade, ibland tog han en slurk ur sitt ölglas, ibland tittade han i en bok, men annars bara gick och gick han med händerna under bonjourskörten. Och en gång nös han.

— Herr Oldberg! sade fru Valde. Den gamle mannen älskar jag högre än något annat. Jag vet, att han är fattig och har hustru och barn, jag möter honom ofta på gatan, och alltid är han lika lugn, lika allvarlig och ser lika god ut. Jag är säker på, att han är finkänslig mot sin hustru!

— Han är den störste hedersman, jag känner! sade herr Oldberg.

— Men tror ni, han är lycklig? frågade fru Valde.

— Ja.

— Varför?

— Därför att han dricker en halv lageröl på redaktionen varje afton.

— Min son, herr Oldberg, sade fru Valde leende, är min halva lageröl!

— Och jag? frågade herr Oldberg, drog ner gardinen, och fru Valde tände igen.

— Ni är en god människa! sade hon.

— Har inte fru Valde stundom behov av en människa?

— Jo, naturligtvis!

— Vill ni, att jag ska komma ibland, så här som i natt, då inspektörn är borta?

— Nej, jag behöver bara tänka på er, herr Oldberg, och veta, att ni tänker på mig!

— Skulle det här vara första och sista gången då?

— Ja.

— Låt oss resonera om den saken, fru Valde! Vore det.225

inte lämpligare med ett hemligt kompaniskap oss emellan, ni kunde ju sätta upp ett litet tecken i fönstret? Eller hur?

— Nej, herr Oldberg!

— Och skälet?

— Att våra kroppars kärlek är ingenting, herr Oldberg, och slutar bara som hat, förakt och sorg och missräkning!

— Men herregud, min fru! sade herr Oldberg och sträckte ut armarna. Ni är inte lycklig! Ni föraktar kärleken! Ni bryr er inte om er man! Vad lever ni då för?

— Plikten! sade fru Valde.

— Är ni så fullkomligt oberoende av känslor? frågade herr Oldberg.

— Ja, utom för min son. För hans skull har jag låtit er komma hit, jag ville tala med er en gång, höra en man, som står mitt i tidens strider. Jag vill, att min gosse också ska kämpa för idéer, men rättvisare idéer, inte bara pengar och skatter, jag menar kommunalskatter och sånt, utan för vars och ens frihet.

— Hela denna natt, sade nu herr Oldberg, beror alltså i grund och botten bara på er moderskärlek.

— Ja.

Herr Oldberg bugade sig.

— I så fall, min fru, sade han, ber jag att få uttrycka min vördnad för den storartade kvinna ni är! Moderskärleken, fattad såsom ni gör det, är nämligen en ytterligt viktig faktor i det sociala framåtskridandets tjänst.

— Ja visst! sade fru Valde strålande. Det säger jag alltid till min man!

— Jag beklagar, fortsatte herr Oldberg, att jag inte offentligt kan behandla, vad jag denna natt upplevat, men jag skall bevara det i troget minne, min fru! Och om jag eventuellt är kvar och möjligen chef för Bladet, skall er son alltid vara välkommen dit, som elev. Men framför allt, min bästa fru Valde, gör honom till en framtidens man

15. — Nordström, Landsorts-bohème..226

med hjärta för ärlighet, rättvisa, kärlek till de frisinnade idéerna och folkets lycka, och ni har gjort en god gärning med ert liv, och fastän övertygad fritänkare skulle jag med en djupare mening i orden vilja säga: Gud välsigne er, min fru! Och nu: mjuka tjänare!

Vid dessa ord brast fru Valde i gråt, men då herr Oldberg ville trösta henne, viskade hon: — Gå, herr Oldberg! Gå! Gå!

Och förde honom till tamburdörren, där hon plötsligt kastade sig över honom, uppfyllde hans ansikte med ilande kyssar och stötte därefter ut honom och slog igen dörren med en skräll, som ekade genom det tysta huset samt skyndade barfota, vacklande och snyftande in i sitt rum, kastade sig på sängen och grät häftigt, bittert och länge.

Ty något, som länge varit bundet, hade oförmodat väckts i hennes hjärta vid herr Oldbergs sista ord, och hur stolt inan än besegrat lyckan och påtagit sig plikten, det svider dock, när lyckan går.

Den gick nu i herr Oldbergs person ute på gatorna, och herr Oldberg befann sig som i ett besynnerligt rus, och han såg så klart som aldrig nånsin förut, hur hans livs stora uppgift var att offra lyckan och allt för den enda plikten att arbeta för de frisinnade idéerna, det vill säga framtidens rike.

Det grydde redan mot morgon, och när herr Oldberg svängde om ett hörn, såg han vid den stora fontänen några

letande människor och upptäckte, att det var Crusius, Nålstad och Teofil Åbom.

Crusius och Teofil Åbom seglade sina hattar på fontänens blanka och sovande vattenyta, ja, Teofil Åbom hade till och med festen till ära avlyft sin gamla röda peruk, vilken lik ett kokosskal gled fram mellan hattarna. Hans skållade huvud återspeglade den dova gryningens glans..227

Under tiden stod Nålstad ensam för sig själv på grusgången och sökte hålla balansen, vaggande av och an.

Då ökade herr Oldberg sina steg och gick bort, ty den stora stjärnan tindrade klart i hans hjärta och lyste på en högre och renare värld än den. där man seglar hattar och peruker i fontänernas vatten. TIONDE KAPITLET.

Om en händelse på festen, som skulle få följder i Mikael Habstadii öde men först fick det i den konstige fornälskaren Kjöns.

Emellertid måste vi för ett ögonblick återvända till den stora festen.

Strax sedan herr Oldberg och fru Valde lämnat den, tilldrog sig nämligen en liten händelse i det rum, där kaféet var inrymt, och en händelse, som ehuru till synes betydelselös skulle en dag få de allra viktigaste följder.

Där sutto nästan bara herrar, och alla drucko de punsch. Vid ett bord sutto Crusius, Nålstad, Teofil Äbom och Julius Harpolin.

Vid ett annat sutto Mikael Habstadius och Moje Kessler, och vid ett tredje sutto den gamle Kjön och renskrivaren Fistennobel.

Dörrarna till stora salen stodo öppna, och där ute dansade den vithårige gubben Juliander, ty, ehuru han var gammal och döv, älskade han dock att dansa, och när han dansade, blundade han av andakt, ty han var ifrån Småland, som är det andaktsfullaste landskapet i Sverge även om bovaktigt eller kanske just därför.

Sorlet och cigarröken vilade tätt över borden i kaféet, och ansiktena voro röda som affischer, stärkskjortorna vita som kakelugnar.

Plötsligt reste sig den gamle extraläraren Teofil Åbom, men därtill lade ingen märke..229

Mikael Habstadius och Moje Kessler voro just inbegripna i ett samtal om herr Kruckman, som plötsligt rest till Stockholm, man visste icke varför.

Mikael Habstadius blossade ut stora rökmoln från cigarren och följde utan att tänka därpå den vinglande Teofil Äboms kryss mellan borden.

— Men affärerna med von Kahge går ju bra ... Nej, vafan gör karln! ropade han till.

— Vad är det? frågade Moje Kessler.

— Titta! sade Mikael Habstadius och pekade.

Det var förhållandet, att den gamle Teofil Åbom tagit stöd mot väggen, knäppt upp byxorna och börjat rinna.

Nu blev oro.

— Vad är det för ena förbannade fasoner! ropade Mikael Habstadius, som ägde medvetande om att vara på en kulturbal. En fullvuxen karl kastar inte vatten offentligt inomhus, och allra minst här, vid ett sådant tillfälle. Ut med karln! Det är naturligtvis svinet Åbom!

Dessa ord upprörde emellertid Teofil Äboms trofaste vän herr Nålstad, vilken ju dessutom av rent politiska skäl hatade Mikael Habstadius.

— Vad angår det redaktörn? väste han därför, och alla människor sträckte med begärelse sina röda halsar genom röken; men ett par damer gledo ut, emedan de voro i en alltför märkbar minoritet.

— Va? vände sig Mikael Habstadius mot herr Nålstad.

— Tror redaktörn kanske, det är liberalerna, som dekreterar sällskapslivets lagar här i samhället?

— Anser alltså herr Nålstad, svarade Mikael Habstadius, att detta är god ton enligt konservativ uppfattning, va?

Man skrattade allmänt åt dessa ord, och herr Nålstad förbittrades än mer.

— Jag anser, ropade han, att herr redaktör Habstadius ingen befogenhet har att ta ton här på lokalen. Och vad herr.230

Äbom beträffar, så hade han nog vett, i alla fall, att nöja sig med att skämma ut sig bara på en vägg, en enda liten väggyta på några decimeter, medan herr redaktör Habstadius helt ogenerat skämmer ut sig mitt i ansiktet på hela samhället. Och den, som gör sig skyldig till sådant, bör akta sig att ta ton, annars tillåter jag mig att säga: You are a humbug, Sir! Dixi!

Det blev fullkomligt stilla vid dessa hätska ord, men Mikael Habstadius böjde sig fram över sitt bord, satte handen diskret för munnen och sade med en sådan viskning, som hördes över hela rummet:

— Torka av ansiktet först, herr Nålstad!

Och då brast hela rummet i skratt, och svarta, vita och röda färger vimlade om varann i röken.

Men just då hände det, att den konstige gamle ICjön reste sig, förde vänstra handen upp till tinningen och strök dess grånande tottar framåt pannan, lyfte i sin högra hand sitt punschglas och ropade högt:

— Skäll inte, bläcksnorkar, utan gå med förenade härskaror busokratien inpå vitögat, vinkelböjda lismare, arbetets ohyra och larver till men och starksinnade fornsjälar till framgång och vällovlig förnöjelse. Snorka inte, säjer jag, Nål och Tråd, på allmänna lokaler och kasta skrået i djupsens vanrykte, utan lägg lucka på ordtrumman och låt inte välaktade allmänheten tjäna tunna under din tomhets takvatten! Håll mun, Nål och Tråd, och förstick dig, busokrat-underhuggare, och hölj dig i okändheten, din bukiga bakblåsare och fesstropp! Habstadius, Augias-ren-saren, är i rätt ärende och utandas rättfärdighet på ett busokratiserat, fornföraktande, vreden underlagt samhälle! Gå i kloster, Nål och Tråd, och skål, Augias-rensare, forn-hämnare, busokratavslöjare och förnuftsenlige naturbehovsplacerare!

På detta konstiga anförande följde allmänt jubel, var-.231

under den av vrede skälvande Nålstad avlägsnade sig, men Kjön stegade fram till Mikael Habstadius med grymt rynkade ögonbryn, skålade och sade:

— Fornvärlden ur mullens djup till solvärldens stridbare hövitsman i Nordanlanden!

Därefter återvände han till renskrivar Fistennobel, som med hopknäppta händer, gapande mun och bakåtkastat huvud druckit alla hans ord och sällan erfarit en lycka, mer ren och upphöjd än denna; ty i ett rent hjärta kan även det naturligaste få skönhet, glans och upphöjelse, när man blott fångar dess anda och mening, och det gjorde herr Fistennobel.

Men följden av detta anförande blev, att när herr Nålstad vaknade följande morgon, beslöt han med bultande huvud att tvinga redaktör Edenmark avskeda Kjön; och därtill visade sig denne strax villig, ty han var trött på Kjöns aldrig upphörande svada.

Därför inkallade han den gamle mannen till sig, så fort denne blev synlig på redaktionen och sade:

— Herr Kjön har komprometterat oss inför offentligheten och får sluta nu genast. Vi är för resten less på herr Kjöns ständiga idiotiska svammel!

Nu var redaktör Edenmark en liten spinkig man med ena armen avklippt genom olyckshändelse, och i själva verket en obildad boktryckare.

Utgående från dessa fakta svarade Kjön gnistrande av kopparslagare och allmän ilska med anledning av det sagda:

— Jaså, din okunnighetslarv! Din inkulta papperstarm! Din ur enarmat elände uppdragne uppkomlingsdräng! Du liar ätit mig som en lus! Sugit mig som en vampyr! Lönat mig som en slav! Hutlösa brackiarkatet stinker om dig

som en stank, och avundsjukan glindrar som vargens ödliga ljus ur skallen på dig. Vore det inte för armlösheten, din ödesklippta dynggrep, så vet du, att jag smorde din falsks.232

lekamen med påkolja och nävaflott och lag sparkplåster i dragsmån! Tjyveri och oärlighetens krumbuktningar, buso-kratiens sken-manövrer och nattstigar, folkfördärvets djävulsbrygder, samhällets utsugning och himlastormande penningboveriets lakejtjänster, det har varit ditt liv, du födde springpojke och andans gödselspridare. Kysste du mig i. ...

Under detta tal hade den lille redaktören steg för steg motat gubben mot dörren.

Men just som den förbittrade Kjön gled ut över tröskeln, hötte han vilt med uppsträckta händer.

— Dyngpryl! skrek han, vit av vrede.

Så föll dörren igen efter denne besynnerlige man, som bakom en bondes råa uttryckssätt dolde en djup kärlek till fosterjorden och ett djupt och oförsonligt hat till dem, han trodde vara dess fördärvare; en god och ädel man, en evig svensk. ELFTE KAPITLET.

Kjön tar råd av en gammal vänlig och erfaren sköka.

Från detta sorgliga uppträde begav sig Kjön till kronokassörs-expeditionen, där renskrivar Fistennobel satt i yttre rummet.

— Bläcksnork! sade han. Jag har fått sparken! Vad skall jag nu göra?

— Tss! sade renskrivar Fistennobel. Kronokassörn är inne och arbetar!

Ty ehuru kronokassör Sarinen var en liten stilla, blek och tystlåten man, som alltid gick för sig själv i hög hatt och aldrig gjorde någon människa något för när, så hade renskrivar Fistennobel i alla fall den största respekt för honom samt en kärlek och tillgivenhet utan gräns.

Den jättestore, ramsvarte renskrivaren smög nu fram pä sina tjockbottnade skor, med pennan instucken bak örat, och drog Kjön ut i den skumma stenkorridoren. Han kände alldeles tydligt, att nu var hans stund kommen. I flera år hade Kjön undervisat honom om evigheten, och allting hade gått lugnt och fredligt; nu skulle renskrivaren äntligen få tillfälle att med timlig hjälp gälda den eviga hjälp, han själv så länge uppburit utan ersättning.

— Jo, sade han därför, gå nu och promenera, du, Kjön! Och tänk inte alls på, att du har fått sparken. Ha-ha-ha! En genialisk spark! Sparka en person, som har skickat ett tjockt vetenskapligt arbete till Kongl. Historie-Akademien och snart är känd i Europa. Lita på mig, Kjön! Nu ren-.234

skriver jag till middan och funderar! Så skall jag göra utkast till ett förslag, si! Det!

— Snork! sade Kjön, vände och gick.

Den dagen kunde Kjön ses med beväringsmössa på huvut, vida, fladdrande byxor, kritpipa i skägget och käpp i handen allvarligt lustvandra i stadens brusande parker, där solfläckarna gungade på mark och stammar. Och när han blev trött att gå, satte han sig på en soffa, ritade en geometrisk figur i sanden och löste problemet om vinkelns tredelning, ty däri var han synnerligen skicklig.

På kvällen återfinna vi de båda trofasta vännerna inkrupna i ett hörn av Stadshusets kafé, och då yttrade ren-skrivar Fistennobel följande förslag.

— Nu har du arbetat i tjugu år, Kjön, så i kväll skall du vila! Och hela den här kvällen betalar jag. Mat och fylla och så ett förslag.

— Vad har du snorkat ihop för förslag? frågade Kjön.

— Jo, si! svarade renskrivar Fistennobel. Det har kommit en gammal vän till mig till stån, en gammal barndomsvän.

— Vad är det för en snork?

— Det är ingen snork, utan det är en kiansnorka!

— Är hon släkt med dig, va?

— Nej, det är ett luder.

— Jaså! Det var bättre opp!

— Det är Beda. Känner du inte henne? Beda Rönn-blom. Hon var i Uppsala, på 59: an, hette stället, ett fint och bildat ställe, har jag hört.

— Hm! Hm! sade Kjön.

— Nu har hon tagit in på Malmen. Jag tycker, vi tar lite punsch med oss och går dit, hon är jämnårig med oss och ett förnuftigt fruntimmer.

— Kom, snork, jag har begär! sade Kjön och reste sig, och skinande av förnöjelse följde honom renskrivar Fistennobel,.235

Ute lyste en liten måne i mörkret, och de båda männen vandrade som två skuggor mellan utkanternas små låga och fattiga hus, över vilkas tak torra trädkronor prasslade och i vilkas fönster det lyste fattigt ljus, som visade bleka barnansikten och svarta skäggiga skomakare.

De gingo in genom ett plank, över en bränd tomt, där plåtburkar reflekterade månljuset i gräset, och stego in i ett ruckel.

I ett ganska stort rum brunno två stearinljus på ett bord med ett visitkortsfat och ett fotografialbum, och mellan kort med bibelspråk hängde på väggen en tickande klocka.

Runt väggarna liksom i en läkares väntsal sutto gamla män, tysta och allvarliga, en var så gammal, att han nickade och skälvde. När de sågo Kjön, stego de upp och bockade sig, men ingen sade någonting, ty alla voro så gamla, att de icke mer hade något att meddela varann utöver vad som redan förut var dem om denna världen bekant.

— Är det någon där inne? frågade renskrivar Fisten-nobel viskande.

— Nej, svarade en av männen, men vill herrarna gå först, så går det bra.

— Tack, go vänner, sade då Kjön. Själen är av vida större betydelse än kroppen, och dess tröst går före kroppens. Nu ser jag, att här söker ni kroppens tröst, go vänner, men jag själens, vadan min tur går före er.

Men först smög renskrivar Fistennobel in på tå, och alla sutto tysta och orörliga kring väggarna, medan de båda ljusen flämtade och kastade männens skuggor upp mot taket.

Den gamla skökan mottog renskrivar Fistennobel mycket vänligt, hon var en liten fet gumma med pincené på näsan, emedan hon fått sin utbildning i Uppsala. Hon var barn-född i stån, men hade i många år varit borta och prövat skilda öden, och under tiden hade stån fått nya människor,.236

Men nu på gamla dar hade hon återvänt för att söka upp sina barndomsvänner och samtala lugnt och fredligt om världens gång och kanske rentav för sitt återstående liv slå sig ner i hemstaden. De gamla männen, betydligt äldre än hon själv, voro hennes vänner sen fordom, och hon var bärarinnan av deras ungdom, deras kraft och deras skönaste minnen. Och en bland dem var renskrivar Fisten-nobel.

Nu anförtrodde han henne sitt ärende, gav henne en hastig orientering i stadens politiska tillstånd, införsatte henne i striden kring Mikael Habstadius, berättade om vad som hänt Kjön och hur egendomlig han var och beordrade henne slutligen att på sitt vänliga och världskloka sätt råda och förmå Kjön att gå till Mikael Habstadius och begära skydd och hjälp.

Renskrivar Fistennobel visste nämligen, att Kjön aldrig själv skulle kunna komma på en sådan tanke, aldrig heller skulle han lyda ett sådant råd av Fistennobel, men han var till ytterlighet vidskeplig, och om han av denna

främmande kvinna helt oförmodat fick ett sådant råd, skulle han däri se ödets vink och vilja; så kunnig om den mänskliga naturen var renskrivar Fistennobel.

Och nu insläpptes Kjön, sedan skökan först ur Fisten-nobels magra men vänfasta plånbok mottagit tio kronor för sitt kommande besvär.

Kjön inträdde, grym att skåda.

— Go kväll, snorkhöna! sade han och tog kritpipan ur skägget.

— God kväll, vännen lilla! svarade Beda Rönnblom och rättade till pincenén. Jag ser, att vännen har ett studerat yttre, och det sätter jag alltid stort värde på!

— Han låg tio år i Uppsala! sade Fistennobel. Han är ...

— Snork! sade Kjön. Avlägsna dig!.237

Och då smög renskrivar Fistennobel ut.

Beda Rönnblom satte sig nu på en röd sammetspuff, rättade än en gång till pincenén och sade:

— Kom närmare, vännen! Jag ser en plats på kinden, som jag har lust att kyssa, så blir vännen strax livlig och dugande.

Men Kjön vandrade av och an i rummet och strök sina grånande tinninghår med vänster hand, höll om kritpipan med den högra.

— Jag hör, att vännen ska vara sorgsen i kväll! sade Beda Rönnblom.

Då stannade Kjön och fixerade henne.

— Om så nu vore, sade han, botar du då sorg och sveda mot skatt och laga lön, snorkhöna?

— Det är min universella bestämning, men om jag dessutom tar betalt eller icke, det är en partikulär fråga!

— Vad pratar du för lort? Var har du stulit vittra glitterord och språkets höga hattar? Va? Snorkhöna?

— Vännen skall inte tro, att jag är så rå eller obegagnad, fast jag reser för tillfället i landsorten. Många statsråd, biskopar, generaler och domhavande, ja, till och med grevar och friherrar har gjort mig den äran att begagna mig, ska jag säga vännen, då de voro yngre. Se här, ska vännen se, den här boken, det är en lärorik bok, Historiens filosofi av professor Hegel, den har jag fått av Olle, som är ecklesiastikminister nu, Olle Johansson, han var bara teologracka på den tiden, men rakt förbaskat begiven på veneris.

Detta uppfyllde Kjön med aktning, och han tog pipan ur mun och sade:

— Kan du ge mig ett råd i mörka natten, lätt att följa, klart och enkelt, dynghöna?

— Så så! Vännen lilla! Jag tycker bara om fina fasoner. Har vännen fått avsked?.238

— Ja, sådant kan den bäste icke undslippa i denna forn-föraktande tid!

— Då skall vännen söka upp redaktör Habstadius, honom känner jag, och han är en rättänkande man.

— Säjer du det, snorkhöna? ropade Kjön med glödande ögon.

— Vännen ska tro mig, jag har gett många goda råd, om staten till och med, och en gång fick jag tjugufem kronor kontant för ett råd i politiken!

— Vad vill du ha för detta råd, då, snorkhöna?

— Jag vill, att vännen skall stanna.

— Nej, du, din gamla orm! sade Kjön.

— Varför vill vännen inte stanna, tror vännen inte, att jag duger?

— Jag har en gång i unga år och svidande kval känt nog av en annan helvetets ängel, skön och högbarmad, mer än du drömde, när du var ung, snorkhöna, och hon slet skinnet av min rygg och saften ur min märg, och ärren glöda, då jag hör dig viska och kuttra! Vad ska du ha? skrek Kjön, plötsligt vredgad och begiven på att gå sin väg.

— Är vännen fattig? frågade Beda Rönnblom, som hela tiden talade entonigt och i näsan och med matta, färglösa, halvslutna ögon och ett skuggblekt ansikte.

— Fattig som det folk, både du och jag tillhör! svarade Kjön och knyckte på huvut.

— Äger vännen tre kronor?

— Hut, snorkhöna, ett råd utan ligg till tre riksdalers värde, det lurade du ingen bonde att betala!

Beda Rönnblom lyfte helt lugnt sin arm och pekade på dörren, gäspande.

— Nu kan vännen gå! sade hon.

Då lade Kjön en krona på ett bord intill dörren och gick, ty han var ju fattig och utan plats..239

Ute i yttre rummet sutto männen stumma och raka som stöder, ljusen flämtade, och renskrivar Fistennobel satt i deras närhet och läste ur en bok, som han medfört; det var en bok om fornvärlden.

De båda trofasta vännerna gingo, och renskrivar Fistennobel visste, att det icke lönade säga något, förrän Kjön börjat, men denne teg, och de gingo fort genom den tysta månljusa staden.

På Stora torget, under statyn, stannade plötsligt Kjön.

— Gå hem och lägg dig, snork! sade han, och därefter gick han bort, ensam för sig själv. TOLFTE KAPITLET.

Sista droppen i ödesbägaren.

§ I-

Dagen därpå skulle Kniven rannsakas för andra gången.

Knappt var Mikael Habstadius uppstigen, förrän Moje Kessler ringde på:

— Hör du, sade ban, vet du, att hela stån skrattar åt dig?

— Varför det? frågade Mikael Habstadius förvånad.

— Kniven kan visa alibi och går fri!

— Det väntade jag! svarade Mikael Habstadius obesvärat, fast han hajade till.

— Ja men hur fan ska du nu klara dig?

— Det finns alltid utvägar! svarade Mikael Habstadius skrattande, och därefter tog han sig en funderare, under vilken han rökte, spottade och svor.

Ty han insåg mycket väl, att nu hade saken tagit en fatal vändning och att nu berodde hela hans offentliga ställning på vad han företog sig; och han svor över att han ej i tid blivit underrättad.

Då, med ens, mitt i dessa funderingar, dök minnet upp av den gamle konstapeln, som förklarat för herr Oldberg, att mördaren måste vara en bildad person.

— Visst för fan! utropade Mikael Habstadius och knäppte i fingrarna. Jag har ju den! Vad är det då för nöd?!

Han kastade på sig ytterkläder och gick direkt ner till poliskontoret..241

"Nu gäller det att sköta gubben fint!" tänkte han, och så steg han in — och se, den gamle konstapeln var ensam inne.

Mikael Habstadius satte sig hos gubben och började strax tala politik, hörde sig för om poliskårens

löneförhållanden och pensionsväsen, gled in på brottmål och den aktuella processen, yttrade sig om Kniven och frågade efter gubbens mening.

Gubben hade hela tiden suttit på nålar och bara väntat ett tillfälle att få utspy sin gamla visdom, och Mikael Habstadius skrattade, nickade, strök under och upprepade, till dess att gubben äntligen glömt hela det verkliga livet med dess trånga pliktgränser, tystlåtenhetstvång och dylikt nojs.

Sålunda fick Mikael Habstadius så småningom veta, att stadsfiskalen hade misstankar åt ett alldeles oanat håll och ämnade förhöra den misstänkte inom kort. Och äntligen kröp det fram, att den misstänkte var — kronokassör Sarinen.

— Kronokassör Sarinen? sade Mikael Habstadius, förvånad.

— Det är mycket allvarliga och bindande bevis emot honom, ska jag säga herrarna! sade den gamle konstapeln förnumstigt. Och de äro uppdelade i fyra punkter.

Pro primo, så är han aldrig tillsammans med folk utan går alltid för sig själv. Och i hög hatt både sommar och vinter.

Pro secundo, så har han brukat klä av sig spritt naken på en bergknalle invid den mördades lagård. Och dessutom klättra i träna som en apa.

Pro tertio, så har han ofta druckit mjölk hos den mördade. Och efter mordet befanns ett odrucket, påfyllt mjölkglas stående på köksbordet.

Pro quarto, så har man i lagården funnit en avsliten

manschettknapp, vilket bevisar, att mördaren måste vara en bildad person, vilket är mycket sorgligt!

— Nå, ska han häktas nu då? frågade Mikael Habstadius.

— Det kan jag inte svara på, genmälde den gamle konstapeln, men fiskalen säger, att där ute på platsen anser man över lag, att det är han, ocli fiskalen tänker visst ta hämnd på borgmästarn, den här gången. Borgmästarn kan ju inte med fiskalen, som herrarna nog vet, och det var bara därför han gav redaktörn äran för Knivens häktning, och det gick fiskalen i magen, så att, efter vad jag kan förstå, så tänker han anställa korsförhör med kronokassörn, och det är nog föga troligt, att han går fri.

— Men Sarinen är ju god vän med herrskapet Wentlans? insköt nu Mikael Habstadius. Så visst umgås han!

— Ja, det är också ett bevis, det glömde jag, det! Ser herrarna, det är nu på det viset, att det ska vara han, som har åstadkommit skilsmässan där i huset och gjort frun rubbad, och ändå umgås han med herrn. Det är ju ett mycket brottsligt handlingssätt, redan det, och en person, som klättrar naken i trän och gör sig skyldig till såna handlingar, han blir naturligtvis förr eller senare mördare, om inte gamla tecken ska svika, och det sker inte än. Nej, det är han, och det är naturligtvis sorgligt, att det ska vara en så uppsatt person, men vi får inte glömma, ser herrarna, att tiden är på förfall och att Herrens vägar äro icke våra vägar, och våra tankar äro icke Herrens tankar!

Nu hade Mikael Habstadius fått veta allt, vad han behövde, och lämnade den gamle konstapeln åt hans grubblerier över samhällenas och brottslighetens egendomliga utveckling; och när han kom utanför dörren, gnuggade han sina händer och småskrattade åt att han lyckats lista stads-fiskalens hemliga planer ur den pratsjuke gubben.

Han fick med ens en liten lust att driva med fiskalen, men dennes dörr var låst.

"Nå ja, för resten", tänkte Mikael Habstadius, "han begriper ändå inte skoj — det är en knöl!"

§ 2.

När Mikael Habstadius kom upp på redaktionen, fann han Kjön promenerande där uppe, med sin kritpipa i

handen, och skroderande högljutt om vad som hänt honom på Posten dan förut.

— Nej, ser man på! skrattade Mikael Habstadius. Har vi själva fomvärlden mittibland oss!

— Jo! svarade Kjön och berättade omigen, vilket nesligt behandlingssätt, han undergått.

Och nu fortsatte han dessutom med att redogöra för, vilka planer Posten hade mot Mikael Habstadius i den Went-lanska affären samt avslutade sin hämnd genom att yppa, att seminarierektor Hilleström uppburit varning av biskopen för otukt med vaktmästarns piga.

Mikael Habstadius, lycklig förut, blev nu lösmynt av glädjen och yppade lika oförbehållsamt sina planer i den Wentlanska affären.

— Men, sade han, ni, herr Kjön, har med dessa upplysningar gjort oss en ovärderlig tjänst, och jag tackar er i samhällets och hela det sociala framåtskridandets namn! Får det vara en cigarr?

— Vad är vederbörande för snork, sade då Kjön bistert, som lovjublar över att fosterlandet uppammar dynggrepar? !

— Nej, men över att de bli avslöjade och oskadliggjorda! sade Mikael Habstadius.

— Till fosterlandets båtnad eller egen vinnings själafrid? frågade Kjön.

— Fosterlandets, herr Kj ön! Fosterlandets, för fan! Alla lever vi för fosterlandet!

— En gång kommer historiens timme, sade då Kjön, och.244

en gång kommer domen, då skola hjärtana uppenbarade varda!

— Ja, apropå det, hur går det med herr Kjöns stora vetenskapliga arbete i Historie-Akademien? frågade Mikael Habstadius, log och plirade.

Kjön sträckte häftigt upp sig, när han såg detta leende.

— Skratt-snork! röt han, flammig i ansiktet, vände helt om och gick.

Då brusto alla i gapskratt.

— Den är väl ändå galen, så det förslår! sade Mikael Habstadius, ruskade på huvudet och gick därefter högst belåten in till sig.

Men han hade inte suttit där länge, förrän herr Oldberg störtade in.

— Kniven är frikänd! ropade han, med uppspärrade ögon.

— Nå än sen! svarade Mikael Habstadius och såg helt trankil ut. En tidningsman måste vara beredd på allt, min käre Oldberg! Vi får skaffa en annan mördare.

Herr Oldberg stod mållös inför detta övernaturliga lugn.

— En annan mördare? stammade han.

-— Ja, och det innan morgondan! sade Mikael Habstadius.

— Det är omöjligt, mördare väser inte på trän!

— Jo, svarade Mikael Habstadius. Det är just vad de göra! Det gäller bara att veta, var träna står.

— Och det vet redaktörn?

— Ja.

— Och var?

— På en bergknalle invid änkan Ersdotters lagård!

— Och där har redaktörn funnit en ny mördare?

— Ja.

— Vem då?

— Kronokassör Sarinen! sade Mikael Habstadius, och då herr Oldberg ryggade, tillade han: För fan, min käre.245

Oldberg, svimma inte! Även en kronokassör är en människa, och alltså kan han mörda likaväl som någon annan!

— Sarinen!? Kronokassörn? ? ? ropade herr Oldberg.

— Just han! Han har lämnat ett odrucket mjölkglas och en manschettknapp på valplatsen, och det blir han fast på! Och nu gäller det för oss att komma före stadsfiskalen, så att vi får borgmästarn med oss för andra gången. Men en annan sak, herr Oldberg, sade Mikael Habstadius och reste sig. Mordet, det är perfekt! Men stadsfullmäktigevalet! Glöm inte det, min käre Oldberg! Ser ni inte sammanhanget, va? Sarinen är konservativ! Hilleström är konservativ! Sarinen har åstadkommit skilsmässa mellan järnhandlar Wentlan och hans fru! Frun har blivit tokig! Och nu mördar han! Hilleström har blivit varnad av biskopen för otukt! Vafan kan inte den göra en vacker dag? Har vi haft en enda frisinnad mördare här i samhället? I landet? I universum? Nej, konservatism och brottslighet är helt enkelt två uttryck för samma sak! Begriper ni? Vi ska visa, vart konservatismen leder i praktiken och störta Hilleström, blotta hans antecedentia — fast utan namn — stöda beviset på Sarinen — fast utan namn — och lära den här förbannade grosshandlarstan, att oss leker man inte med, ty kulturen, framtiden, staten, det är vi! Var god kom ihåg det, herr Oldberg, och gör ögonblickligen i ordning ett extrablad! Säg, att en ny mördare är spårad! Och hissa röda flaggan! Marsch!

Rusig av överraskning och lycka störtade herr Oldberg ut.

— Extrablad! skrek han ner till faktorn.

— Vad i helvete nu då! skrek denne tillbaka. Har ni mördat en ny käring, va? Ska det kanske bli en vana på den här officinen?!

Men herr Oldberg skrev redan, och en halvtimme därefter smattrade den röda flaggan mot den blåa himlen och stadsborna sprungo i skaror till detta:.246

EXTRA-BLAD. KNIYEN FRIKÄND.

Misstankarna ta en uppseendeväckande vändning.

BLADET på spåren.

"Den för mordet ä änkan Ersdotter häktade hamnarbetaren Hoja, kallad Kniven, har vid i dag å cellfängelset hållen förnyad rannsakning frikänts, då han kunnat bevisa alibi.

Misstankarna ha i stället tagit en helt annan vändning, och skall Bladet i morgondagens nummer närmare beröra den av allt att döma tragiska och upprörande hemlighet, som därmed tycks närma sig sin upplösning."

Och medan stadsborna sprungo vilda och skräckslagna omkring, gnuggade man sina händer på Bladels redaktion och skrattade högt av glädje. FÖRSTA KAPITLET.

Guds finger.

§ I-

Mikael Habstadius liksom alla andra stora män i själarnas historia ägde naturligtvis i sitt öde de tre sedan forntiden fastställda huvudmomenten: stigande, höjd och fall.

Vi ha nu steg för steg följt honom upp till hans höjd och sett honom vistas där någon tid; nu skola vi lika troget följa honom i hans fall.

Och för att då börja på rätta stället måste vi än en gång föra läsaren upp till den bergbacke, där fru Wentlan bodde inackorderad hos den godhj artade änkefru Ander-zohn.

Där rådde morgonen efter Knivens frikännande en stor frid och ro.

Änkefru Anderzohn var inte själv hemma, hon hade gått till "handelsbon" efter Bladet, för att fru Wentlan, som sov ännu, genast skulle få läsa om den nye mördaren och hans tragedi.

Men i sitt rum satt änkefru Anderzohns son, som blivit frälsningssoldat, och spelade Guds lov på ockarina, som visserligen är ett ringa instrument men dock icke föraktas av frälsningsarmen; ty en frälsningssoldat kan, om det kniper, till och med vissla Guds lov, så mänsklig är han, och därför gör han Guds verk, där statens kyrkor pösa som flottiga och gudlösa prostar..250

Ute på bron låg den rödspräckliga katten med tassarna instuckna i manschetterna och nickade mot solen, och i de avlövade träden kvittrade alla de sparvar, som blivit födda under sommarn nere i gatornas damm, och det var inte få, ty osedligheten är bland sparvarna utan mått och gränser.

Men högt över den prövade och skräckslagna staden stod morgonsolen och brann, och icke ett moln skymde himlens oändliga, högblåa frihet.

Dess ljus speglades i hamnens vatten, där utåt havet fiskarbåtar på väg in till staden glimmade med snövita segel, men runt fjärden vid verk och kajer stego rökarna dallrande och tunna från alla de laståndare, barkar, briggar, skonare och fullriggade järnskepp, som forslade varor till och från denna betydande handelsstad; en flock måsar singlade skriande högt, högt, och alla röda tegelhus i staden föreföllo rödare än nånsin.

Medan här uppe var så stilla, att man tyckte sig kunna höra, hur träet jäste i solgasset, klingade nerifrån staden hammarslag mot dånande järnplåtar, ångarnas vinschar rasslade, stampade och väste, och i fartygsmasterna hängde sjömän arbetande och sjungande, vid den sotiga bangården blåste lokomotiv, tut-tut, och spårvagnarnas signalklockor knäppte och ljödo.

Och en auktionsklocka pinglade i utkanterna, dingeli-dång, dingeli-dång, dingeli-dingeli-dingeli-dång!

Och klockan slog nio i kyrktornet, vars visare blänkte av guld mot svart. Borta i himlen.

Då kom änkefru Anderzohn uppför backen med Bladet i ena handen och en korg i den andra. Katten vaknade, sträckte på sig, sköt rygg och strök sig mot hennes kjolar, och änkefru Anderzohn gick in till den kära kaffepannan, som sken och puttrade på järnspisen.

Sedan väckte hon fru Wentlan med tidningen.

Fru Wentlan kastade sig strax över Mikael Habstadii.251

stora ledande artikel, och hon läste med feber i blodet, att den nye mördaren var en fin herre, som alltid gick på landsvägarna i hög hatt och stundom visade sig naken, att han åstadkommit ofrid och skilsmässa i en välaktad, burgen borgarfamilj och drivit hustrun till vansinne, att han iakttog ett ytterst hemlighetsfullt levnadssätt och att han ofta plägat besöka den mördade för att dricka mjölk hos henne.

Av detta drog nu Mikael Habstadius den slutsatsen, att inom samhällets överklass rådde en hemlig men starkt utpräglad degeneration och moralisk ruttenhet, och han på-fordrade rättvisans hänsynslösa och snabba ingripande.

För egen del ville han med ett enda exempel visa, hur förmörkade och förvillade de samhällsbevarandes rättsbegrepp voro, och detta genom påpekandet av att de icke aktade olämpligt förbereda stadsfullmäktigemandat för personer, som av sina överordnade måst varnas för ett sedeslöst och anstötligt levnadssätt.

När fru Wentlan slutat artikeln, kom just änkefru Ander-zohn in med kaffe, och då hoppade fru Wentlan ur sängen, som var en inventionssoffa.

Hennes ögon voro vilda, på hennes gröna kinder brunno röda flammor, hon hade med sin snabba aning fattat, att kronokassör Sarinen utpekades såsom mördare, och hennes hjärnas hjul snurrade, så att naturens och det mänskliga samhällets skönhet bortskymdes för hennes blick.

— Guds finger! skrek hon och pekade på änkefru Ander-zohn med sitt eget pekfinger, så att. änkefrun trodde, hon menade, att detta lortiga finger var Guds eviga finger; en svår hädelse, synnerligen inför den, vars son nyss blivit frälsningssoldat.

— Frun är tokig! svarade därför änkefru Anderzohn. Det är ju fruns finger, vet jag!

— Idiot! skrek fru Wentlan. Jag har sett Guds finger!.252

— Ja men så säg det då, och gör inte spektakel av en gammal människa! svarade änkefru Anderzohn.

— Vet fru Anderzohn, vem kronokassör Sarinen är?

— Ja, nog har jag sitt'en!

— Naken?

— Nej, Gud i himlen ...

— Tror fru Anderzohn, en människa är mördare, för att hon är naken?

— Nej, men snälla frun, i dag ...

— Alltså är han inte mördare, och det vet jag! Han! Ha-ha-ha! Min ende vän! Som jag skulle ha levt lycklig med, och haft barn med! Ha-ha-ha! Nej, vet fru Anderzohn! Förr skulle han fått legat med mig! Här! I fru Anderzohns eländiga soffa!

— Kronokassörn! Med frun! Hos mig! Utan vigsel! Aldrig i tiden! Kom detta ihåg! Här är inget näste och blir aldrig heller, för jag ska säja frun, att Anderzohn skjussade bara bättre folk! Så, aldrig i tiden!

— Vet fru Anderzohn, vad som menas med politik? frågade fru Wentlan med ett tvärt kast, tuggande sina röda, köttiga naglar.

— I min barndom sas det vara nånting att äta med kniv och gaffel! Men nu säjs det ska vara tidningskäbbel!

— Politik är att göra motstånd mot Guds rike! ropade fru Wentlan. Och mot alla, som är av Guds rike! Och jag är av Guds rike!

— Ä, herregud! sade änkefru Anderzohn och slog samman händerna; i detsamma öppnade hennes son dörren och steg in, varemot modern icke nu mera gjorde någon invändning, fast fru Wentlan stod i bara särken, ty hon menade, att nu hade sonen icke längre öga för sådant, sedan han blivit frälsningssoldat; ett vanligt sätt att tänka. Men sonen hade hört fru Wentlan tre gånger ropa Guds rike, och.253

såsom delaktig därav kom han in, med ockarinan i hand; han var kobent, hade en klumpnäsa och negerläppar, hela ansiktet täckt av finnar och bölder, lockigt hår och hette Ferdinand.

— Fru Anderzohn vet inte, vem fru Anderzohn har i sitt hus! fortsatte fru Wentlan.

— Jo, Gud, om jag vet!

— Stadens hämnare!

— För var gång jag det har hört!

— Ja ja! mumlade Ferdinand, knäppte händerna och såg i taket, som han fått lära.

— Tig! skrek fru Wentlan. Jag ensam vet, vem som är mördaren!

— Tack, Gud! sade Ferdinand.

— Det är Habstadius själv! .. . Guds finger pekar på honom!

— Ja ja! Du vet det! sade Ferdinand.

— Av politik! ropade fru Wentlan. Han tvang Wentlan till skilsmässa, genom kassörskan, av politik! Och nu har han tvingat någon annan till mordet, kanske någon av sina medarbetare, Harpolin kanske.

— Du vet det, Herre! sade Ferdinand.

— Så vände han bort uppmärksamheten, ha-ha-ha, genom att trolla fram "Kniven", men nu börjar han visa avsikten!

— Tack! sade Ferdinand.

— Och han kommer att ha hemska bevis, djävulens makt är stor och ohygglig! ...

— Ja, så är det, Gud! sade Ferdinand.

— ... och han skulle tillintetgöra Sarinen helt och hållet, om inte jag vore, men jag ska rädda honom.

— Amen, ske så! sade Ferdinand.

Fru Wentlan lyfte nu sina armar gripen av extas, och med slutna ögon ropade hon:254,

Jag sträcker mina händer upp till Guds berg och hus, från dem han hjälpen sänder och skickar ut sitt ljus. Mig Herren hjälp bejakar, som jord och himmel gjort, min bön ban ej försakar, men skyddar mig alltfort!

Därefter läste hon Fader vår och välsignelsen.

— Amen! Nu är han fast! ropade hon med brinnande ögon.

— Ja ja! Ske alltså! Du vet det! sade Ferdinand, som sjunkit på knä och knäppt händerna, medan änkefru Anderzohn betäckt sitt ansikte som i kyrkan.

Och sedan blev fru Wentlan lugn och stolt som annars, drack kaffe och klädde sig med fart; nöjd och medveten om sin stora uppgift i stadens och landets liv.

§ 2.

En timme därefter kom fru Wentlan susande genom gatorna som ett iltåg, och hon styrde rak kurs på kronokassörsexpeditionen.

Hon frågade herr Fistennobel efter kronokassörn.

— Ha-ha! svarade herr Fistennobel och grinade under de svarta buskiga mustascherna med alla sina gröna tänder. Kassörn är sjuk, det är han, det, frun! Det är han! Sjuk för första gången, sen han kom hit. Är han, ja!

— Han vet det! Han vet det! ropade fru Wentlan och lyfte sina knäppta händer.

— Va? gapade herr Fistennobel.

— Att han är mördaren.

— Ka ...

— Här står ju, idiot! skrek fru Wentlan och pekade på tidningen, som herr Fistennobel just varit sysselsatt med.255

att läsa. Här står ju, att ban aldrig är med folk! Att han går i hög hatt både sommar och vinter! Att han ofta är naken! Att han har förmått en fru att bli tokig, det är jag ... begriper ni?

— Kaka ...? gapade herr Fistennobel.

— Va kakkar ni för?

— Kakakaka . ..

— Idiot!

— Kakakakakaka ...

•—- Tig och gör nytta!

— Ka ... kassörn? ? ? !!!

— Hör på, vad jag säger! Ni ska hälsa kassörn från mig, att han inte ska vara orolig. Jag har tagit saken om hand, och jag ska nu genast i dag organisera krafter för hans räkning mot redaktör Habstadius och störta honom inom en vecka. Lova honom från mig, att inom en vecka ska Habstadius vara avslöjad och störtad, ja, kanske satt i fängelse! Ser ni, här pågår en förfärlig strid i hela Sverge...

— Strid?? gapade herr Fistennobel.

— Ja, strid, ja! I hela Sverge, för att störta kungen och ärkebiskopen, och det här mordet är arrangerat, jag såg Guds finger i morse, hälsa kassörn det, att han ska vara lugn, för jag har sett Guds finger.

— Gu ... Guds finger ...??? stammade herr Fistennobel, men fru Wentlan hade redan sprungit på dörren.

Guds finger pekade nämligen närmast på advokaten Pilo, detta viktiga redskap för Mikael Habstadii martyrium.

Till honom kom hon nu inrusande.

— Har häradshövdingen läst Bladet? frågade hon.

— Ja.

—- Vet häradshövdingen, vem mördarn är?

— Va? Vet jag ...

— Redaktör Habstadius! Jag har sett Guds finger!.256

— Ut, människa, ni är ju spralltokig! sade Pilo. Fru Wentlan fortsatte oförskräckt:

— Men den han vill åt i tidningen för att skydda sig är kronokassör Sarinen.

— Sarinen! sade Pilo fundersamt och insåg strax det riktiga i suppositionen samt blev nyfiken.

— Men det är inte han! ropade fru Wentlan. Häradshövdingen måste hjälpa honom. Häradshövdingen måste göra nånting, det går för långt! Han anklagar hederligt folk för mord. Jag ska gå till prästerna. Till pastor Redelin. Och han får tala med gumman Tyberg, för han ska förlova sig med dottern, som var förlovad med Harpolin på Bladet, men Harpolin räknade fel! Han hade fått order av Habstadius, så att familjen skulle bli skandaliserad, men jag avvärjde katastrofen. Och nu får gumman Tyberg lov att hota Habstadius med att vi känner komplotten och kommer att avslöja den, om han inte ögonblickligen tar tillbaks.

— Komplotten, vad är det för komplott? frågade Pilo; och nu berättade fru Wentlan.

— Men, sade hon sedan, nu blir det parti mellan pastor Redelin och Ester i stället! Det har jag styrt om! Han har älskat henne, sen hon var barn, men hon har alltid varit förälskad i bättre karlar, som har skämtat med henne och kastat henne. Hon har ingen tur, ska jag säga häradshövdingen, hon har ingenting i huvut och är för mycket begiven. Det känner karlarna, som om det var en lukt, och ger sig i väg, då det blir allvar! Men pastor Redelin är bara son till en simpel smed på Malmen och har inte så fina luktorgan, han ser bara, att hon är vacker och en fin flicka, för det är hon, och har lite pengar. Och hon begriper, att hon aldrig får någon bättre herre, och nu är hon klok och har sökt Gud, och det är rörande, ja, löjligt nära på, hur fort hon har funnit honom och hur hon går i kyrkan och på bibelmöten med pastorn..257

Fru Wentlan böjde sig intill Pilo, log och sänkte rösten:

— Jag vet allt en liten historia om henne, men, se, det tiger jag med! Man ska inte prata i onödan och göra ont som Habstadius, och det är i alla fall gott nog åt en smedpojke, om han så är präst, det är han ändå bara för att komma opp sig.

Hon såg på Pilo.

— Ja, lovar häradshövdingen att hjälpa kronokassörn då?

— Det gör jag! svarade Pilo, som under fru Wentlans prat hade funderat och såg stora möjligheter framför sig

och var ursinnig för Habstadii knep mot Hilleström.

— Då går jag till pastorn! sade fru Wentlan och försvann.

Pilo tog hatt och röck och gick, även han, välvande många planer bakom sitt röda, grymma ansikte.

§ 3.

Under tiden hade den trogne herr Fistennobel, hemligen ledd av ödets gudinna, samlat sina förvirrade själsförmögenheter på kronokassörsexpeditionen och kommit till den slutsatsen, att han icke kunde sitta där i lugn, medan Sarinens mördaranseende växte för var flyende minut allt mer och mer i staden.

Han hängde upp en lapp på dörren, som angav, att expeditionen hölls stängd för några timmar, och begav sig till den, han mest litade på, nämligen Kjön.

Denne bodde högt uppe på Malmen i ett vindsrum och sov ännu med nerdragna gardiner.

Det märkliga var, att herr Fistennobel aldrig varit 1 Kjöns rum; han hade ofta följt honom hem men alltid fått vända vid porten.

Nu steg han uppför trapporna, knackade på dörren, och 17. —• A ordström, Landsorts-bohème..258

Kjön kom i skjorta, ylletröja, kalsonger och ullstrumpor, grymmare än herr Fistennobel någonsin sett honom.

— Va kommer du, morgonsnork, och stör i vällovlig, sällan njuten ottesömn? röt Kjön.

— Jo, si, förlåt mig, du, Kjön! sade herr Fistennobel och bockade sig ödmjukt. Om det inte hade varit för mordet och kassörn och gällt ära, rykte och namnets heder och anseende, skulle jag inte ha stört, skulle jag inte! Nej, nej! Men nästan går före egoismen, det har du själv sagt, Kjön, och eftersom fru Wentlan sa, att kassörn var mördarn, så måste jag anlita ditt geni!

— Va kräks ditt usla registervett för rubbad sluring? frågade Kjön argt.

— Jo, si, Bladet...! svarade herr Fistennobel och framdrog tidningsnumret.

— Ge hit! sade då Kjön och läste, och allteftersom han läste, steg hans färg, och när äntligen artikeln var slut, röt han med glödande ögon:

— Jordbundna brackans hymmelskratt åt fornvärldens tolkning blottade djupsens laster i rått och brottsligt hjärta, och här gå spår i oppljus dag, men ingen är den andres broder i havet, och

där stormen väcktes, ej elden släcktes, men lågan räcktes till straff och lön, där högmod ståtar, ej mera båtar bot och bön!

Sade och drog på sig byxorna.

Medan han nu klädde sig, teg han hela tiden och herr Fistennobel likaså.

På samma sätt tigande gingo de i solskenet snabbt nerför.259

backarna till staden, och utanför kronokassörskontoret stannade Kjön helt plötsligt, stötte käppen i marken och sade högt:

— Gå in och arbeta, snork, och var lugn! Tig sen, och vet, att hämnd vakar, hån gäldar, synd straffar, och käringvis får mannaris!

Därefter vände han och gick raka vägen till Poslen.

Edenmark satt och skrev.

— Dyngpryl! sade Kjön, då han steg in, och detta var hans hälsning.

— Gå er väg, ni har ingenting här att göra! svarade Edenmark.

— Tig och hör och skriv, till samhällsförgörande buso-kratiens förfall och Habstadianska snorkiarkatets slutliga

undergång.

Han redogjorde nu för sitt besök på Bladets redaktion och berättade om de planer, som Mikael Habstadius yppat angående Wentlanska affären.

Edenmark skalv av glädje, ty med ens såg han framför sig, hur Habstadius stod vid avgrunden, och ingen syn kunde göra honom mera blid.

— Vårt krakel ska vara glömt, herr Kjön! sade han. Vi får bli vänner igen, ni är trogen våra samhälleliga och fosterländska ideal, och det betyder mer än allt! ANDRA KAPITLET.

Pilo antänder första minorna mot Mikael Habstadius.

Emellertid hade Pilo begett sig bort till den gamle rike Juliander, som ju var den mäktigaste och knivigaste karln i stån.

Han stod mittpå golvet i sitt arbetsrum, ett stort soligt rum med gammaldags möbler av ljus björk, trasmattor på golvet, ett svart och av långvarigt bruk avnött kassaskåp samt skrivbord; och i en fågelbur satt en gammal argsint papegoja och kraxade, samt saxade med klorna.

Pilo berättade om fru Wentlans supposition, att Mikael Habstadius ville åt kronokassör Sarinen.

— Det stämmer! sade gubben Juliander tvärt.

Nu var saken den, att gubben kommit i lyckligt tillfälle att kasta den där stenen i vägen för herr Kruckman och var färdig att dra honom till sig med Kahgeska bruket och alltsammans.

Kruckman låg sedan någon tid i Stockholm, prejad av bankinspektörn; Hörnell hade redan störtat med Föreningsbanken och försvunnit, till allmän uppståndelse, men den listige gubben Reick, som alltid var beredd på allt, hade strax krupit i ett nytt skinn och räddat sig, men den historien hör till ett annat skikt av nationens liv och skall i samband därmed berättas. Juliander hade emellertid folk på Kahges skogar och väntade bara rapport för att förelägga Kruckman ett oanat ultimatum; och en konkursmässig löjtnant kan inte vara mer upptagen av sina tankar på ett spel om.261

en arvtagerskas millioner, än gubben, helt och hållet föryngrad, var av denna affär. Den hade dessutom tvungit honom att undersöka Kruckmans förbindelser, varvid han strax fått klart för sig, att Moje Kessler inom kort skulle störta ohjälpligt. Denne stackare hade just kvällen förut hals över huvud måst resa till sin störste franske försäljare, Parent-Thevenet i Håvre; och han väntades av gubben skola hemkomma ruinerad.

Nu hade gubben bara Mikael Habstadius kvar, och den räknade han helt enkelt som ett besvärligt påhäng, som kunde slängas, men en tillfälligt gjord kalkyl hade fört honom till en ganska förbluffande åsikt, som han nu förelade Pilo.

— Ja, det här är för djävligt! sade han, herregud, om det var en karl med vyer, en produktiv kraft, som kunde användas till nånting! Men det är ju rena rama vita plåstret, en fyllhund, en kortoxe, ingenting! För fan, den måste stoppas! Det är ju en knöl, ett as! Bort me'n!

— Ja, men hur? frågade Pilo.

— När i herrans namn, skrek den argsinte gubben, och hans vita hår rök om det hummerröda ansiktet, när ska vi få affärsmän här i landet, i stället för alla dessa förbannade lathundar och fyllbultar!? Se bara på, hur den här har levt nu! Han taxerar för 8,000 om året! Men jag har räknat ut och tagit reda på, att han konsumerar, låt oss säga 12,000. Det gör 4,000 deficit per år. Han har bott i samhället i 14 år, det gör ett grundkapital av 56,000 kronors skuld. Ponera, att han har skött räntorna, i det löpande, så har han ändå måst klicka, och skulden måste i detta nu vara uppe i 60 à 65,000 kronor. Hur klarar ban detta? Säj, att han har en skuld på 65,000 till låt oss säga 5 procent. Det gör 3,250 per år. Han skulle alltså leva på mindre än 5,000. Men det gör han inte! Var tar han pengarna från?.262

— Inte vet jag! svarade Pilo.

— Han stjäl! skrek gubben. Han måste stjäla. Det finns ingen annan förklaring. Han har ett fruntimmer boende hos sig, kassörskan Stadenberg, du vet, och det glunkas ju om ett kärleksförhållande. Jag ger mig fan på, att hon hela tiden har hållit karln med pengar för att få ligga me'n! Det är dyra sänglag och bra betalt för en karl! Men gå till bolaget och bed dem revidera på allvar, jag vet, att där har varit trassel, och jag håller hundra på ett, att där är brist.

— Det kan man i alla fall inte göra utan vidare i denna dag!

— Nå! sade gubben. Då vet jag en annan utväg. Gå till Heijebol. Förklara sammanhanget! Säg, att jag lovar, att inom fjorton dar skall hans affärsställning ligga på bordet, och jag ger mitt ord på, att här är bedrägeri med, låt Heijebol framtvinga, att han fockas som stormästare i W6, sätt det sen i Posten, och jag svarar för, att det i samband med en ordentlig artikel om den här Sarinenhistorien gör karln omöjlig för alltid. Jag är trött på det här; i värsta fall köper jag tidningen och sätter dit en riktig karl, jag vill inte se det här bråket längre. Vi är väl i Guds namn inte skolpojkar heller!

Pilo, som märkte, att gubben var lite arg, tackade för rådet, som han dessutom fann mycket tilltalande och gav sig i väg till Heijebol.

Denne var kronofogde. En liten rund man, alldeles kal med pincené för ett par klippande, bruna ögon och grå mustascher, som tycktes tillsmetade på ansiktet.

När han skrattade, höll han alltid för munnen, och huvut lutade han på sned.

— Tjaså! sade han dragande på målet och småskrattade förargligt. Är det slut på tålamodet nu? Inte trodde jag, det skulle ta slut så fort! Jag trodde, det skulle få räcka.263

hur länge som helst, jag! Man är ju så van vid det här i landet!

— Ja, sade då Pilo, men nu är det slut i alla fall!

Och så berättade han gubben Julianders förklaring.

— Tjaså! Ja! Jo! Jo, visst har han stulit! sade Heije-bol på samma förargliga sätt och log igen. Det är ju klart! Det har jag vetat länge! Det trodde jag, alla visste.

— Men varför inte säga det då?

— Nä! varför ska man göra människor ont? Inte är det väl det, som är meningen? Han måste ju falla en dag ändå. Så ...

— Nu låter du honom alltså falla i W6?

— Tja! Jo! Jo, det kan jag ju. Ja, för resten! Det har nog redan länge varit bestämt, det! Vi har bara väntat på en påstötning, tror jag. Ja, jag tycker, jag har hört det, åtminstone. Men, jag kan ju gå opp till honom i förbifarten och säga åt honom, att han demissionerar för att undvika skandal. Det är ju synd om honom. Eller är det inte det? Hi-hi? frågade Heijebol och plirade med ett litet, liksom förläget skratt, men bakom all denna tveksamhet låg bara hån.

— Gör det! svarade Pilo på sitt tunga sätt och gick sin väg; och han var nöjd, ty nu var Mikael Habstadii öde beseglat.

När Pilo kom hem igen, hade han telefonbud från Eden-mark, som berättade den gamle Kjöns rapport om att Mikael Habstadius ämnade använda sig av Wentlanaffärn.

— Ja, låt honom skriva! svarade Pilo.

—- Nej, det är onödigt, sade Edenmark, han är tillräckligt habil att blanda bort korten en gång till, och det är bättre då att kunna lägga upp dem.

— Nå, sade Pilo, då skall jag tala med frun och sen med Wentlan!.264

Och däråt gladde sig redaktör Edenmark i hög grad; och Pilo var också belåten och smålog för sig själv.

Han skickade genast efter fru Wentlan.

— Hör nu, fru Wentlan! sade han. Vill ni ha igen er man?

— Ha igen honom! Den? Nej, Gud bevare mig, käre häradshövdingen! Jag har aldrig haft det så bra som nu. Får jag bara redaktör Habstadius i fängelse och kronokassör Sarinen rentvådd, så är jag alldeles nöjd, och jag har kommit underfund om, att det finns så mycken orättfärdighet i världen, så nu tänker jag ägna mitt liv åt att stödja Guds rike mot denna världens!

— Utmärkt, fru Wentlan! sade Pilo, som bara ville veta, om han kunde locka mannen med förespegling att hustrun ej önskade återknyta. Nu kan ni gå och fortsätta med det!

— Ha-ha! En vacker dag hoppas jag få avslöja häradshövdingen också, jag vet nog, att.. .

— Ut bara! Schas! sade Pilo och körde ut den arma, lyckliga, sinnesrubbade kvinnan, som i grund och botten var det vanliga sättet att betrakta tingens orsakskedja, något mer utpräglat än hos vanligt folk; det var hela saken!

Pilo gick helt lugnt till järnhandlar Wentlan och fann honom liksom förra gången arbetande vid sitt skrivbord.

— God dag, grosshandlarn! sade Pilo.

— God dag, häradshövdingen! svarade Wentlan.

— Hur står det till?

— Jo tack! Och själv?

— Jo tack. Jag hör, att grosshandlarn har vänt sig till redaktör Habstadius för att få hjälp mot mig!

— Vem har sagt det?

— Jag vet det.

— Nåå?

— Jo, jag anser det dumt.

— Det är min sak!.265

— Det vill säga: grosshandlarn blir lidande på't. Har grosshandlarn sett Habstadii uppträdande mot Sarinen?

— Sarinen?

— Det är ju Sarinen, han i dagens nummer utpekar som mördare!

— Det har jag inte hört.

•— Men det är så, i alla fall!

— Håhå.

— Grosshandlarn kan alltså inte veta konsekvenserna heller.

— Nej, naturligtvis.

— Habstadius blir fockad som stormästare i W6.

— Jaså.

— Hela stån är dessutom upprörd.

— Jaså.

— Och Habstadii anseende är realiter slut.

— Såå.

— Grosshandlarn torde alltså inse, att ett försvar av dylik person kommer i allmänhetens ögon att bli detsamma som ett intyg på att saken är sjuk.

— Hm — hm!

— Vidare tillkommer, att min huvudman uppger alla anspråk.

— Min hustru?

— Ja.

— Nå, vafan ska det pratas så mycket för då? Saken är ju klar!

— Ja, delvis!

— Är det något annat?

— Ja.

— Va då?

— Att grosshandlarn förbjuder redaktör Habstadius att röra vid den här saken. I annat fall kommer jag att i.266

pressen framlägga hela skilsmässans verkliga förlopp. Och det torde kunna bli obehagligt för grosshandlarn!

— Hur är det med Habstadii affärer?

— Konkurs.

— Så.

— Nå, hur blir det nu?

— Jag ska tala med Habstadius.

— Det är alltså överenskommet?

— Överenskommet! Jag tyckte, jag sa det nyss.

— Jo, för allt i världen! God middag! God middag! Förlåt, att man vågar tala.

— God middag! Pilo gick.

Wentlan sprang liksom förra gången ut på golvet, där han hoppade omkring svärjande och tuggande alla åtkomliga djävlar mellan sina förbittrade tänder. Men Pilo ringde till Edenmark.

— Du kan vara lugn! sade han och skrattade för första gången under hela denna affär. Det förefaller mig, som om Habstadius skulle ha lurat honom på pengar, och där blir en trevlig uppgörelse när som helst! Det kunde jag förstå! TREDJE KAPITLET.

Mikael Habstadius upptäcker, hur stor hau är.

§ 1.

Om alla dessa fiendens motrörelser, planeringar och sammanslutningar visste man på Bladets redaktion ingenting.

Var morgon bugade herr Oldberg lätt för fru Valde, som satt i sitt fönster och med en för andra eventuella åskådare omärklig böjning av huvut besvarade hans hälsning.

Herr Oldberg gnuggade därefter belåtet sina händer och satte sig till dagens arbete; efter ett par minuter hade han glömt fru Valde för kampen kring de frisinnade idéerna.

Det fanns i denna som i alla andra städer en hel del konstiga existenser, oroliga i själen och uppfyllda av begär att deltaga i deras arbete, som formade dagens historia. Den sortens folk dras oemotståndligt mot tidningarnas,

konstens och litteraturens värld, och Bladet var som en ljuslåga kringvärvd av dylika människomalar. I synnerhet, sedan det nya systemet blivit infört.

Dessa personer gjorde sig nu en uppgift av att inrapportera till redaktionen alla uttryck, de på gator, torg, krogar och kajer kunde uppsnappa av lovord över Bladets politik och skötsel; och härigenom bidrogo de till att på redaktionen skapa en synvilla, så att alla där uppe med Mikael Habstadius i spetsen trodde, att hela stån icke tänkte på annat än tidningens bekymmer och i allo stod som dess trogna vakt. Endast D. V. Ertz, vilken genom sin hustru.268

hade förbindelse med det verkliga livet, hade en annan uppfattning, men han gjorde sin plikt och teg.

Det företedde en rörande bild av mänsklig begränsning, lycka och dårskap, när Mikael Habstadius och herr Oldberg skrattande genomläste Poslens hätska utfall, eller när de i allt som hände och skedde avläste tydliga bevis på Bladets alltjämt stigande makt.

— Inte sant, gamle Blyerts? frågade herr Oldberg och log med alla sina vita tänder i det svarta skägget. Det går ju framåt?

'— Joho, joho! svarade den vise Ertz leende. Just det! Just det!

Även av människornas sätt att hälsa på gatorna drog man favorabla slutsatser, och som därtill kom, att dagarna voro stilla och soliga och att fåglarna kvittrade muntert i träden, så upplevde man den djupa och fullkomliga lyckan, vilken av åtskilligt att döma icke alls behöver vila på ett moraliskt handlingssätt!

Genom detta bör man kunna förstå, att det icke väckte någon som helst ond aning, då kronofogden Heijebol kom upp och bad att få tala med Mikael Habstadius.

— Var så god, kronofogden, sade herr Oldberg vänligt leende, jag ska bara säga till redaktörn.

När han kom ut, stod Heijebol och tuggade på mustaschen och smålog med huvut på sned.

— Tja, kunde denne inbitne ironiker icke låta bli att säga. Herrarna sköter ju tidningen bra mycket bättre nu än förr. Det sägs så i stån, åtminstone! Jag förstår mig ju inte på journalistik, men det är väl så! Föreställer jag mig!

Så skrattade han lite och gick in till Mikael Habstadius.

— Hör du, Blyerts, sade herr Oldberg, den där Heijebol, du! Den är inte dum, du! Den är bestämt ganska frisinnad i själ och hjärta, vet du vad?.269

— Joho, joho, joho! svarade Ertz.

Då gnuggade herr Oldberg sina händer.

—- Ja, du, gamle Blyerts! skrattade han. Du ska se! Vi vinner allt stån, ändå! Bit för bit, du!

— Just det! Just det! svarade Ertz och skrockade för sig själv i skägget.

§ 2.

Men inne hos Mikael Habstadius försiggick något helt annat.

Ty där inne började nu Mikael Habstadius sitt fall och just genom kronofogden Heijebol.

Men varje stor mans fall har, mänskligt att döma, två sidor, nämligen den ena vänd åt honom själv och den andra vänd åt betraktaren.

Dessa båda sidor förhålla sig inbördes såsom den spino-zistiske gudens eller med andra ord livets båda sidor: medvetande och utsträckning.

Från Guds sida sett är allting medvetande, från världens sida sett är allting utsträckning.

Härav följer, att Gud och vi se lite olika på tingen och stundom ha lite svårt att komma överens om vad som är rätt eller inte.

Precis på samma sätt förhöll det sig med Mikael Habstadius och hans fall.

Själv såg han tydligt och klart, hur han steg och steg; men lika tydligt och klart sågo hans fiender, hur han föll och föll.

Och båda fröjdade sig, var och en i sin stad.

Och, när allt kommer omkring, hade båda rätt.

Ty Mikael Habstadius följde sitt öde och höjde sig därigenom alltmer över denna jordens skuggor, han blev blind för människornas omdömen och osårbar för deras ord och domar, han såg i den högre andliga tillvarons ljus sin.270

egen idé fullkomnas, och var och en av hans handlingar tände liksom ett ljus kring det heliga porträtt av honom själv, som nu föresvävade hans syn.

Och det var en strålande gloria kring porträttets huvud; vilket i högsta måtto förnöjde Mikael Habstadius.

Men allt vad vi vinna i den högre andliga tillvaron, sätter oss tyvärr i skuld till det timliga livet, dess fordringar, lagar och domar.

Och därför ökade Mikael Habstadius med varje handling denna skuld, och som det timliga livets första utmätningsman hade nu kronofogden Heijebol infunnit sig. Samt föreslog på sitt ironiskt välvilliga sätt, att Mikael Habstadius skulle avgå från sin post som stormästare i W6.

Då brast Mikael Habstadius i ett dånande skratt och klappade sig på magen, ty han var osårbar.

— Avgå! sade han. Så att hela stån ska tro, att jag gjort någon förbannad dumhet och är rädd! Så att man ska få säga: se på Habstadius, han medger, att han gjort sig omöjlig! Nej, mina herrar, så dum är man inte, som herrarna tycks tro!!

— Tjaså då! småskrattade Heijebol. Du föredrar alltså skandal!

— Skandal! svarade Mikael Habstadius. Vafaen spelar det för roll för den, som i fjorton år blivit baktalad morgon, middag och kväll? Och är herrarna så säkra på att inte skandalen blir herrarnas den här gången! Va? Det kan hända, mina herrar, att jag tar i med hårdhandskarna och avslöjar hela ordenshumbugen i spalterna!!

— Innan dess misstänker jag . .. började Heijebol, men Mikael Habstadius, som nu var ivrig och vred, fortsatte:

—• Minns herrarna, vem som gjorde sig löjlig häromåret, va?

— Är det någon mer än du, som gjort det i stor skala? frågade Heijebol..271

— Kungen och jag! svarade Mikael Habstadius storsvenskt. Då norrbaggarna sa: gå nu, Oscar! så tog gubben till lipen och gick, och sen reste han kring Europa och blev utskrattad. Men antag, att han hade varit en karl som jag! Då hade han sagt: nej, så ta mej fan, att jag går! Jag har flottan i Nordsjön och armén i Värmland, och var så god och håll er i skinnet, förbannade sillsaltare! Hade då norrbaggarna likafullt avsatt honom, så hade gubben i alla fall haft äran kvar. Och så gör jag! Det är min politik!

— Det var egendomligt! smålog Heijebol.

— Varför det?

— För att den gången var du rojalist och försvarade honom i spalterna?

— Ja, tacka fan för det! Ur nationell, frisinnad och folklig synpunkt! Det är en sak för sig! Men ur personlig synpunkt! Det är en annan femma, min bror!

Heijebol skrattade gott åt detta svar och hade hela tiden mycket roligt.

— Apropå statsöverhuvun! sade han. Minns du Napoleon?

— Trean? 70—71? frågade Mikael Habstadius.

— Nej, ettan!

— Hur så?

— Minns du, att han gjorde ett fälttåg mot Ryssland?

— Än sen då?

— Vet du, hur det slutade? Till sist!

— Gå på, du, bara! Jag ska nog fan svara, då det passar! sade Mikael Habstadius.

— Tja! Du minns kanske, att det slutade med slaget vid Waterloo, och sen kom han i fängelse på S:t Helena?

— Gå på, du, bara! sade Mikael Habstadius.

— Tja! Vi trodde, du skulle inse, att det här fälttåget mot Sarinen, som du har börjat, är ditt ryska fälttåg, och.272

därför tänkte vi, du skulle vara livad för att demissionera! sade Heijebol småskrattande.

— Hör du! svarade Mikael Habstadius med ett jättelöje. Demissionerade Napoleon?

— Nej ...

— Ja, då kan du ge dig fan på, att inte jag gör'et heller. Tror du, jag vill vara sämre än Napoleon?!

— Ja, då träffas vi väl vid Waterloo då? sade Heijebol, skrattande.

— Välkomna, mina herrar! svarade Mikael Habstadius, stor oeh solig och sträckte fram sin hand.

De båda fienderna hälsade varann på detta sätt till avsked och skildes leende.

Och sålunda begyntes Mikael Habstadii minnesvärda fall, under de bästa villkor, man kunde begära!

§ 3.

När Heijebol gått, trädde Mikael Habstadius ut till herr Oldberg och sade storskrattande:

— Det var, tamejfan, vad man kallar ett bondförsök!!

Han gick fram och åter på golvet och berättade, vad

som hänt, och allt medan han berättade, blev han uppeldad, het och full av vältalig vrede mot detta usla samhälle samt erfor känslan att överblicka hela vårt land och dess stolta historia.

— Hela saken, utropade ban på sitt karakteristiska sätt, är den, att där har stadens femtusensjuhundratrettionio grosshandlarfruar suttit och pillat grosshandlarna på magen och sagt: Nej, men den häj Habjstadijus! det äj ju jyslit, att han ska vaja så jabulistisk! Inte kan det gå föj sej, tänk, Sajinen, som sej så fin ut! Inte kan en möjdaje ha hög hatt, en möjdaje måste ha slokhatt, annajs äj han ingen jiktig möjdaje!.273

— Ha-ha-ha! gapskrattade herr Oldberg, och D. V. Ertz snusade och skrockade i skägget, men Crusius låg hemma, ty han hade fått fyllslaget, och Julius Harpolin var ute på stån.

— Men, sade herr Oldberg, tror inte redaktörn snarare, att det är vår kamp för de frisinnade idéerna, som har gjort dem hatfulla, så att de söka varje tillfälle att komma åt redaktörn och .. .

— Nej, min käre Oldberg! svarade Mikael Habstadius. De frisinnade idéerna i all ära. Det är en förbannat bra sak att starta tidningar med och slå i halsen på gamla bond-tjyvar i socknarna, diversehandlare och sånt folk! Men vafan tror herr Oldberg, de frisinnade idéerna spelar för roll i det verkliga praktiska livet? Om vi ska se kallt på saken! I fjorton år har jag jobbat med de frisinnade idéerna här i samhället, men inte en käft har sagt ett ord! Inte en käft har kommit upp och bråkat för den saken! Men nu!!! Vad har jag gjort? Jag har rört vid börsarna! Jag har rört vid det passande! Jag har vågat föreslå, att en hög hatt också kan mörda och att mord inte är ett prerogativ för underklassen! Sånt tar, ska jag säja er, min käre Oldberg! Predika ideal i hundra år, och inte en själ ska bry sig om den saken utan spela vira med er lika bra, som om ni var ärkebiskop eller landshövding! Skäll och bråka och

kalla dem barbarer, sömntutor, kulturfiender, bak-strävare, pack! Nonsens!! Det skrattar man åt! För det rör karlarna, och karlarna här i landet skiter i politiken och kulturen med för resten! Men rör, för fan, inte vid det som passar sig! Rör inte vid konvenansen! Ta gärna ett fruntimmer på bena, men akta er, för faen, att skrynkla kjolen! Och kom ihåg, att en mördare, det är en karl i slokhatt, men var och en som går i hög hatt och har fått en växel diskad i banken, det är, ta mig fan, en hederlig karl, nu och till evig tid! Kom det ihåg! För det är

sånt, som stadens käringar ser, och vilka är det, som regerar här i landet? Jo, käringarna!!!

— Misstag, herr redaktör! ropade herr Oldberg, vilkens ögon börjat flamma, och fru Valde på andra sidan gatan hade fällt sitt handarbete och stirrade in till redaktionen. Misstag, herr redaktör! Om vi betraktar det svenska riksdagsväsendets historia...

— Ät helvete med riksdagsväsendet! ropade Mikael Habstadius.

— Konungen i statsrådet! .. .

—• Är det ni, min käre Oldberg, som regerar? Här! Va?

—- Nej, men enligt 1809 års regeringsform och 1866 års riksdags . . .

— Jag ska säga er en sak, min käre Oldberg, avbröt nu Mikael Habstadius, som blivit arg, och det är, att jag helt simpelt skiter i era frisinnade idéer och ert riksdagsväsen och er regeringsform! Hade jag varit en slät knodd och en vanlig murvel, så hade de frisinnade idéerna segrat här i samhället för länge sen! Om det bara är det ni vill veta! Men vad är jag?

En karaktär!! En personlighet!!!

Det är, vad jag är och ingenting annat, och det är just precis, vad man hatar här i landet! Och ett bevis på det är, att man nu vill focka mig ur W6! Varför? Jo, därför att jag har gått mina egna vägar utan att krusa! Därför att jag är en man, och alla andra pottor!!! Det är hela förklaringen.

Men, mina herrar, alltid fan finns det utvägar! Nu ha dessa herrar avskurit mig från samhället! Ställt mig ensam! Utanför! Varg i veum! Men jag förutsåg'et! Jag är beredd! Jag upptar handsken! Jag har arbetarna, ungdomen och småfolket med mig! Och jag ska visa, att det enda, som har betydelse här i världen, det är inte deras förbannade paragrafer, program och formulär och allt va-.275

fan det heter, utan det är karaktärens, det är personlighetens insats i historien!

Och de ska få komma krypande, och vifta på svansen, och tigga mig att rätta allt elände, som nu kommer att ske!

Kom ihåg det, mina herrar!

Var är Crusius?

I detta ögonblick störtade en manlig figur in genom dörren med högra armen framåtsträckt och huvut nerlutat, ögonbrynen hopdragna över ögonen, och ansiktet fruktansvärt och hemskt. Mannen var klädd i eleganta spräckliga kläder och blankskinnsskor.

Med dov och djup basröst väste han:

— Jag är din faders ande, dömd till en tid att gå igenom natten och att om dagen fasta uti lågor, till dess de snöda synder kolat ut, som jag i tiden gjort. Mig är förment mitt hemska fängsels hemlighet att yppa, jag annars kunde tälja dig en saga, vars minsta ord ditt hjärta skulle rista, ditt gamla blod till is förvandla, spränga som stjärnskott ögonen ur deras kretsar och skilja dina glesa lockar åt, så varje hårstrå skulle stå på ända, som borsten står uppå ett vredgat piggsvin; men evighetens gåta är ej gjord för öron utav kött och blod! ...

Detta var den store komiske skådespelaren Blücher hos den riksbekante tragikern, direktör Wass, vilken för närvarande gästade staden; och med tiden förföll Blücher samt försvann från horisonten.

D. V. Ertz, som under Mikael Habstadii och herr Oldbergs utbyte av åsikter om de frisinnade idéernas rätta väsen.276

och värde helt lugnt hade suttit och klippt sina landsortstidningar och med gummi klistrat de sålunda förvärvade notiserna på långa pappersremsor, blev vid Blüchers inträde strax upplivad, tog sig en stor pris ur sin silverdosa, en gåva av tingsvänner, och skrattade belåtet i sitt gråa skägg.

Och Mikael Habstadius sken upp.

— Nej, se mjuka tjänare, herr Blücher! sade han, men herr Oldberg snurrade sitt skägg och såg frånvarande ut genom fönstret, varvid fru Valde omärkligt nickade, ty hon hade förstått, att herr Oldberg försvarat idéernas föraktade och undangömda värld; men herr Oldberg såg henne icke.

Blücher däremot lyfte sina händer, kastade huvut bakåt, ett himmelskt och rent leende drog över hans av synder och själiska laster garvade hy, och han halvsjöng i extas, likt en Lindberg:

— Du tälar! Täla, klära ljusens ängel! Du svävar ärorikt i mörka nätten, som ett bevingat himlens sändebud inför den dödliges bestörta öga, då hän tillbäkälutad står och ser hur, stigen upp på molnens tröga bäddar, seräfen seglar främ på eterns bärm! .. .

D. V. Ertz, som aldrig ansåg sig äga tillfälle eller rätt att besöka teatern, då hans familj fick framleva ett så fattigt och glädjelöst liv, skakade nu av skratt och hämtade kraft att i flera veckor fylla sin förnöjsamma och visa ande.

Men herr Oldberg såg alltjämt ut genom fönstret och snurrade nu sitt skägg.

—• Hur är det med gubben Wass? frågade emellertid Mikael Habstadius, ty den gamle tragikern hade blivit häftigt sjuk och ansågs ligga för döden..277

Blücher tog ett steg tillbaka, lyfte handen för ögonen och sade dovt:

— Här ropar blod av jorden! Stolta död! Vad firar du för fest i avgrundskulan,

att med ett enda skott så många prinsar du blodigt träffat har?

— Vafan! Xr gubben död? ropade Mikael Habstadius framåtlutad.

Blücher betäckte sitt ansikte och viskade:

— Vad övrigt är, är tystnad! O, där brast ett ädelt hjärta! Dyre prins, god natt!

Därefter såg han upp och log.

Men i samma ögonblick vände sig herr Oldberg till Mikael Habstadius.

— Herr redaktör! sade han. Ni frågade nyss efter Crusius.

— Ja! sade Mikael Habstadius. Klockan är snart tre, och han har inte synts ännu! Vafan är det för vanor? Va?

— Jag vill bara säga redaktörn en sak med anledning av denna fråga och det resonemang, vi hade nyss. Crusius har redan varit sjuk i två dar utan att ni, herr redaktör, har märkt det. Alltså intresserar er tydligen inte, vad som händer och sker här på tidningen. Detta har vi alla medarbetare länge märkt, men vi har tolkat det som utslag av er dagliga kamp för tidningens och radikalismens idéer. Genom era nyss uttalade åsikter har jag, åtminstone för min del, blivit tagen ur denna villfarelse och inser nu, att primus motor i ert liv och era handlingar, herr redaktör, är den krassa egoismen, och som jag anser det nedvär-digande att tjäna dylika intressen, anhåller jag härmed, att ni ville fortast möjligt se er om efter en annan redaktionssekreterare ... Dixi!.278

Blücher hade gått fram till herr Oldberg, som talat med utsträckt arm.

— Mycket bra! sade han med bekymrat ansikte. Alldeles utmärkt! Vi ska bara lyfta lite mer på handen, så att inte armbågen kommer för högt och gör en oplastisk linje.

D. V. Ertz hade blivit lång i ansiktet, för första gången på många herrans år.

Men Mikael Habstadius smålog och sade:

-— Nej, hör nu, min käre Oldberg! Nu har ni missförstått mig! Jag menar, att om jag varit en lismare, så skulle de frisinnade idéerna nominellt ha segrat men reellt ha blivit föraktade. Nu däremot skall jag tvinga samhället genom mitt personliga uppträdande icke bara att anta dem utan dessutom att respektera dem.

Blücher antog en allvarlig min:

— Genialt! sade han med utsträckt hand. Genialt, herr redaktör! Ni är en konstnärsnatur! Men gubben Wass är död! Vill ni tala vid graven?

-— Kom in! sade Mikael Habstadius och gick in till sig, och herr Oldberg tog sin hatt och gick ut. FJÄRDE KAPITLET.

Den Himmelska Buteljen.

§ I-

Medan allt detta ägde rum på redaktionen, låg Göran Crusius hemma i sitt lilla kyffe och hade, som sagt, ett litet fyllslag.

Nu är det så, att Rabelais, som jämte Bellman, Beethoven, Cervantes, Goethe, Kristus, Shakespeare, Spinoza och några andra utgör Guds statsråd på jorden, i femte Loken om Pantagruel, berättar, att, då i Den Himmelska Buteljens tempel dess överstepräst Bacbue för Panurge skulle tolka dess hemliga ord: Trinc, så sade han:

— Märk, min vän, att genom vinet blir man gud! Det finns ej i världen ett säkrare bevis på eller en mindre bedräglig väg till gudomlighet. Ty vinet har förmågan att fylla själen med all sanning, all kunskap och all vishet!

Både före och efter Rabelais ha också människor med iver strävat att på denna väg uppnå gudomlighetens höjder, högt över livets mörker och dunst; vilket vittnar gott om deras väsens längtan. Ty långtifrån att innebära köttets seger över anden innebär fylleriet andens seger över köttet, och ju mer en god fyllerist är uppfylld av spritens ande, desto mer älskar han denna världen genom att besegra den, desto djupare kan han bele den och se den endast såsom en trasig glasskärva bryta evighetens solsken, och desto lättare har han därför också att i allt se det fulas förgängelse och.280

det skönas bestånd samt att förlåta och utan saknad lämna allt ifrån sig.

En sådan man var Göran Crusius, och nu hade han nått så högt i andens värld, att han fått sitt första fyllslag, men helt lindrigt.

Ty genom fylleri utdestillerar man själ och ande ur den köttiga och tunga kroppen, liksom man utdestillerar brännvin ur potatis; marken fullbordar sig i potatisen, potatisen fullbordar sig i brännvinet, och brännvinet fullbordar sig i själen; vad övrigt är, är avfall och skräde, ämnat att återgå till mull och att i ett annat väsen och på en annan väg ånyo destilleras.

Sålunda böra vi betrakta oss såsom maskiner för framställandet och fullbordandet av jordens själ och allt annat än denna själ är betydelselöst; det inse alla goda fyllerister, ett ädelt och djupsinnigt folk, värt människornas dyrkan.

Men för att kunna dyrka en fyllerist på det rätta sättet fordras alltså att kunna avstå från denna världen och dess ömkliga behag.

Den som det icke mäktar, han ser allting bakvänt och dömer falskt; det sköna blir för honom fult, det goda ont och det onda eftersträvansvärt.

Sådan var den milda Julia Eckstein, som aldrig kunde lära sig att bli fyllerist utan tyvärr endast hatade spriten; därför att hon såg världen bakvänd och bara var en liten svag och ömsint kvinna.

Hon hade alltid betraktat spriten såsom Crusii värsta fiende och bekämpat den, ty hon älskade denna världen och dess ömkliga behag och ville göra Crusius delaktig av dem, troende sig därmed skola lyfta och fullborda hans

öde; och i Mikael Habstadii stora upphöjelse hade hon för Crusius symboliserat sin strävans mål.

Men nu var olyckan den, att Crusius tillhörde dessa högtstående människor, som fötts för att öka evighetskapitalet.281

på jorden; och hans ödes fullkomning var därför att gå under, eller med andra ord, för honom: delirium; en dyrbar livsblomma.

Därav förstår man, att Julia Eckstein i själva verket var hans ödes värsta fiende, och det hade Crusius så småningom börjat känna, men svag och god som han var kunde han icke förmå sig att skicka bort henne. Han började i stället bakom hennes rygg att supa mer än förr, trofast litande på att spriten själv skulle visa vägen och fördriva det onda.

Lyckligt nog för honom inträffade nu den Sarinenska historien, ty den ställde ju Mikael Habstadius i ett alldeles nytt ljus inför Julia Eckstein liksom inför hela stån i övrigt.

Den stjärna, hon i honom för kort tid sedan sett uppgå så strålande på stans himmel, den hade redan skurit zenit, och nu föll den! Mikael Habstadius upphörde att vara en stolt och allsmäktig gud och blev åter en vanlig dödlig med dubbelt så svåra fel som förut, och, då han genom sin apoteos indragit Crusius i sitt personliga väsen och omformat honom i sin upphöjelse, så följde naturligtvis därav, att han nu drog honom med sig även i sitt fall; och den milda Julia Eckstein måste återigen i Göran Crusius se blott en rödnäst, blodögd, försupen tidningsman utan minsta gudaglans.

Så fick han slaget.

Då dolde hon sitt ansikte i händerna, grät och sade klagande:

— Jag har skänkt honom strumpor och skor, jag har skänkt honom kläder och kalsonger, och nu är han, ändå, djupare sjunken än nånsin! Varför skulle jag nånsin bry mig om honom? Varför skulle vi nånsin lämna Palestina? Då allt bara är sorger och motgångar! Vart vi än kommer i världen!

Detta sade hon endast, emedan hon tillhörde de fattiga.282

judarna, ty bland dem finnas många, som längta till Palestina, vilket däremot icke är fallet med de rika; åtminstone icke i vårt land.

Nu hatade hon också i Mikael Habstadius sitt eget misstag, ty genom honom hade hon blivit väckt till medvetande om, att hon verkligen älskade Crusius; och hon måste därför också hata honom lite grann, men ganska lite, ty hon var så godhjärtad.

Och hon hade alldeles upphört att vara sträng, sen hon insett lönlösheten därav, och i stället blivit mild som fordom; och hon tänkte, att nu måste av sig själv denna kärlek dö bort och hon själv glida ut ur Crusii liv liksom han ur hennes och båda fortsätta livet på skilda vägar.

Uppfylld och driven av denna mildhet besökte hon den sjuke Crusius, och det var just samma dag, som kronofogde Heijebol gjort sin visit på redaktionen. Och det var vid den tid på dagen, då den stora kopparröda solen långsamt sjönk bortom taken och de små bakgårdarna blevo blå av drömmande och mystiska skuggor och stans parker utsände sina starkt kryddade dofter samt människorna sjöngo melankoliskt i sina öppna fönster.

En stilla och överjordisk stund.

Crusius satt uppe i en gungstol och tittade ut i den mörknande dagen, ty han hade blivit trött på att ligga. Han hade en grågul nattrock svept om sig, sina byxor och sin skjorta; och på fötterna hade han ett par röda tofflor. Men nattrockens uppslag voro blå.

— Da! Da! Lilla Tirum-tarum-ta! sade han, nickade och log.

Julia Eckstein hade med sig en stor knippa astrar, och emedan dagen varit het, hade hon på sitt svarta hår den vita spetshatten, i vars skugga de fuktigt bruna ögonen lyste liksom de röda läpparna och de vita tänderna,

därmed.283

på ett egendomligt sätt blottande den inre nakenhet, som det är människors lust att få skåda.

Hon räckte Crusius astrarna, men nu såg hon, hur förändrad han var och kände, att all hennes kärlek förflugit samt att med denne man hade hon intet att skaffa.

Hon såg hans gröna infallna ansikte, hans glödande feberögon, hans blekblå läppar och svarta tänder, den täta skäggborsten, det toviga, smala, rävröda skägget och den besynnerligt vita och nakna hjässan över detta ansikte likt en strålande vintergata över en öde och träskig öken.

Och hon slog händerna för sitt ansikte och grät.

— Varför gråter lilla Tirum-tarum-ta?

— Därför att du bara skrattar, Göran!

— Inte gråta för att jag skrattar, lilla Tirum-tarum-ta! Det gör jag av födsel och ohejdad vana!

— Men tänk, om du dör?

— Vi ska alla den vägen gå, lilla Tirum-tarum-ta, och tårar båta föga!

— Ditt ansikte är så grönt...

— Så behöver ingen förebrå mig, att det är för rött, lilla Tirum-tarum-ta!

Hon snyftade djupt efter dessa ord och sade:

— Förr, då ni stredo för era stora ideal och borgmästarn och hela stån beundrade er, då var du så vacker, Göran, ditt ansikte var så själfullt, du skrattade inte så mycket, utan du var allvarlig och fin. Men nu! Nu! Ack!

— Slaget, lilla Tirum-tarum-ta! Inte glömma det stygga slaget. Det förändrar alla människor, till och med borgmästarn och hela stån, och därför kan jag inte vara lika själfull nu som för en vecka sen, lilla Tirum-tarum-ta, men själen är det ändå ingen fara med, den är frisk och odödlig som förr!!

— Vi förstår varandra inte längre, Göran! Vi förstår varandra inte längre! klagade Julia Eckstein..284

— Jag ska spela för lilla Tirum-tarum-ta!

Crusius satte sig vid det piano, han hade och slog an, samt sjöng.

Det var den gamle Bellman, Crusii vän.

Gubben är gammal — urverket dras, visaren visar, timman ilar. Döden sitt timglas har ställt vid mitt glas, kring buteljen strött sina pilar. Törstig jag skådar min stjärna och sol. Vandringsman, hör nu min basfiol! Movitz, din tjänare vilar.

Klaraste sköte, ljuvliga barm! Sorgligt den blommans liv föröddes, som gav min far, till min sveda och harm, vällust i den säng, där jag föddes. Men båda sova. Gutår i förtret! Sjung, Movitz, sjung om hur ögat grät vid de cypresser, som ströddes!

Raglande skugga, brusiger min, skapad att Bacchus gå till handa, bläddriger tunga av brännvin och vin — känn där far min, känn där hans anda! Fröja och Bacchus gav kring den ett sken .. . Movitz, låt bland mina fäders ben detta mitt stoft få sig blanda!

Crusius vände sig om med ett leende på läpparna, men i ögonen hängde trots allt de klaraste tårar.

Och Julia Eckstein hade sjunkit ner med ansiktet mot knäna och grät.

—- Inte vara ledsen, lilla Tirum-tarum-ta! Ingenting är svårt, bara man tar det från rätta sidan. Då sade Julia Eckstein:

— Varför, varför, varför skulle redaktör Habstadius anklaga kronokassör Sarinen?.285

— För att lilla Tirum-tarum-ta skulle få se hur förändrad lille Göran blev!

•— Men varför måste jag se det?

— För att det är en lycka för lilla Tirum-tarum-ta!

— Vad är min lycka?

— Att aldrig mer behöva gråta över lille Göran!

— Vill du, att det ska vara slut? Oh, oh, oh!

— Helle dodane då!

Gud, som haver barnen kär, se till mig, som liten är, vart jag mig i världen vänder, står min lycka i Guds händer!

— Du hånar mig, Göran! Du har alltid hånat mig, fast jag har skaffat dig så mycket på kredit hos pappa! ...

— Stackale, stackale niten! Inte fordra igen strumpor och kalsonger av lille fattige Göran!

— Nej, det gör jag inte, Göran, och jag ville inte vara ofinkänslig emot dig, men jag ville visa, att jag har tyckt om dig så!

— Och nu gråter lilla Tirum-tarum-ta, för att kärleken är slut? Inte gråta, lilla Tirum-tarum-ta, så måste det alltid gå!

— Då tycker du inte heller mer om mig, Göran! Säg, alt du inte gör det, så blir det inte så svårt för mig!

—• Gärna, lilla Tirum-tarum-ta, då det kan göra dig lycklig.

— Då är vi fria, Göran?

—- Ja, det är vi, lilla Tirum-tarum-ta.

— Tack, Göran!

— Tack, lilla Tirum-tarum-ta!

— Får jag gå nu, Göran?

— Ja, nu får lilla flickan gå!.286

— Adjö då, Göran — och tänk inte ont om Tirum-tarum-ta!

— Da! Da! Lilla Tirum-tarum-ta! Och tänk inte ont om lille Göran!

— Nej, aldrig! Adjö, Göran, adjö!

— Da! Da! Lilla Tirum-tarum-ta! Da! Da!

Och så gled den vita Julia Eckstein ut ur det skumma rummet, genom vars fönster allaredan aftonens stjärnor förmärktes.

Och Crusius sjöng:

Låt från din syn försvinna,

Movitz, Movitz, var skymt utav din älskarinna! Låt nu dina tårar rinna, och ställ fioln i vrån! Fly bror, fly Fröjas skara och din frihet ömt försvara! Förr du snärjdes i en snara — nu får du på krogen vara: nu är du fri, min son!

§ 2.

Julia Eckstein gick långsamt nerför de svala stentrapporna, och när hon steg ut på trottoarn, stod herr Oldberg där och snurrade betänksamt sitt skägg, han skulle just upp till Crusius.

— Mjuka tjänare, min fröken! sade han, lyfte på hatten och log artigt, så att de vita tänderna glimmade i skägget. Hur står det egentligen till med vår käre Crusius?

—- Tack, svarade Julia Eckstein och log även. Han ser ryslig ut, men han sitter uppe, klädd i nattrock och tofflor.

— Tillåter ni en gammal vän till Crusius, min fröken, sade då herr Oldberg, att tala öppet och ärligt om en sak, som förmodligen berör er mycket intimt?.287

— Ja, gärna! svarade Julia Eckstein lågt.

— Jo, det är två saker, jag länge har tänkt fråga er om, ja, som redaktionssekreterare på Bladet och därmed Crusii förman — om ni icke missförstår ordet, ty i själva verket är vi naturligtvis jämställda — känner jag mig nästan skyldig att framställa dessa frågor!

— Ja, var så god! sade Julia Eckstein lika lågt, och de hade nu börjat gå framåt trottoaren, på vilken de sedan hela tiden vandrade av och an framför Crusii port, och det skymde darrande.

— Det första är en pekuniär fråga! Jag har på sista tiden lagt märke till, att Crusius blivit allt snyggare och snyggare, och det har glatt mig uppriktigt, ty jag har alltid haft lite svårt med hans försummade yttre. Nu har jag emellertid tillskrivit denna förändring ert inflytande och å tidningens vägnar varit er mycket tacksam, då ni ju själv fattar, att de idéers seger, för vilka vi kämpar, i viss mån är beroende av vårt yttre och av vårt anseende inom samhället. Det förra villkoret är alltså därmed uppfyllt, men jag måste ärligt och uppriktigt säga er, min fröken, att vår vän Crusius är en generalslarv i affärer. Inte på grund av någon ohederlighet, utan bara därför att han är så oförlåtligt opraktisk och så föga hemma i realiteternas värld. Därför har jag måst tänka mig möjligheten av att ni, min fröken, hjälpt honom att få kredit hos er pappa, som naturligtvis är en lika godhjärtad människa som sin dotter, ty, att Crusius icke kunnat betala per extra kontant, det förstår jag alltför väl av hans levnadssätt, som alltid varit detsamma, liksom ock hans lön. Han har nämligen aldrig i sitt liv haft ett öre över vid månadens slut utan alltid brist. Är det icke som jag supponerat? Tillåt mig, min fröken, att till alla parters båtnad fråga så här rakt på sak!

— Jag har alltid tyckt, det var synd, att en så intressant man som herr Crusius skulle ha så ovårdade kläder, för han.288

fick på det sättet' inte nog anseende, alls. Så begåvad som han är!

— Och därför lagade fröken, att frökens far gav honom kläder på kredit, var det inte så?

-— Jo, men det gör ingenting alls, herr Oldberg, för pappa gör snart konkurs ändå, det är redan fyra år sen sist, och han brukar göra konkurs vart femte år, det är vi så vana vid hemma, så det gör ingenting alls ...

—- Misstag, min fröken! Det hör inte hit! Vi tidningsmän, i synnerhet vi frisinnade, måste först och främst se den moraliska och samhälleliga sidan av saken, och nu ber jag er, min fröken, att ni låter skicka upp en räkning till mig, så ska jag ordna, att skulden blir betald.

— Jag kan inte det, herr Oldberg, nej, det kan jag inte!

— Jag tror, att jag fattar er ställning, min fröken, och den sammanhänger med min andra fråga. Vi måste se kallt på förhållandena. Crusius tillhör en radikal tidning, som är illa sedd av de maktägande inom samhället och som icke har råd att ge sina medarbetare mer än allra högst tretusen kronor i lön. Vi talar nu icke om de följder, som sista tidens politik kan få ...

— Ja, varför, herr Oldberg, skulle ni angripa kronokassör Sarinen? Ni anar inte, vad ni har skadat er med det, kronok .. .

— Det tror jag inte, min fröken, men vi ska inte alls tala om den saken. Jag vill bara säga: Crusius närmar sig sina femti! Han har alltifrån studentåren i Uppsala fört ett bohème-liv. Han vet inte, vad som menas med en ordnad tillvaro. Han är tyvärr alkoholförgiftad och kan en vacker dag dö knall och fall. Säg, anser ni, min fröken, att en sådan man bör sätta barn i världen?

Julia Eckstein började småsnyfta, vilket gjorde herr Oldberg ivrig.

— Alla förhållanden mellan könen kan indelas i två.289

grupper, min fröken! Förhållanden med barn, och förhållanden utan barn. De förra, hur de än må vara i övrigt, korta eller långa, äro äktenskap, de senare, hur de än må gestalta sig, korta eller långa, äro lösa förbindelser. Arten bestäms genom när- eller frånvaron av barn, det vill med andra ord säga genom när- eller frånvaron av idén om familj, samhälle, stat. Det enda berättigandet för kärleken är barnen, det enda berättigandet för barnen är friska, sunda och frisinnade föräldrar, som inte vill skaffa till världen bara barn utan goda och utvecklingsmöjliga medborgare. Men nu är det, enligt de vetenskapliga forskningarnas resultat, klart, att Crusii barn skulle bli idioter eller brottslingar! Förstår fröken?

— Ja, viskade Julia Eckstein, förskrämt.

— Alltså äger han icke rätt att göra barn, är fröken med?

— Ja! viskade Julia Eckstein ohörbart och såg så djupt ner, att hennes ansikte icke syntes. Det var annars alldeles rött; ty herr Oldberg var ivrig.

— Återstår alltså en lös förbindelse, som ingen bör förneka honom, då en dylik är var mans rätt. Men då förstår fröken, att en man som Crusius icke har rätt att hindra en frisk och sund och förnuftig kvinna att skaffa barn till världen med en likabeskaffad man, inte sant?

— Jo!

— Utan om han vill ha en lös förbindelse, därför att möjligen hans naturell är sådan, vilket jag för övrigt betvivlar, så är det hans plikt mot samhället att skaffa sig en degenererad kvinna, d. v. s. en kvinna av sådan art, att icke heller hon kan anses ha rätt att föda barn! Förstår fröken?

— Ja ...

— Nåväl, kära fröken! Nu vet vi ju alla, att ni har förbarmat er över vår stackars Crusius och att mellan er har existerat ett kärleksförhållande, av vad art är oss likgiltigt, eftersom den gamla moralen inte existerar för oss.

— Nordström, LanilsortS'bohème..290

Men på grund av vad jag nyss sagt och på grund av sunda förnuftets fordringar vill jag allvarligt, min fröken, be er att bryta detta förhållande. Ni, min fröken, bör naturligtvis få barn, och det med en frisk och sund och kraftig man, och efter ni är skön och god, så kommer ni naturligtvis inom kort att skaffa er en sådan man. Men i samhällets intresse: överge Crusius!

— Det.. . det har aldrig varit annat än . .. än vänskap, herr Oldberg.

— Så börjar det ofta, min fröken, och just därför bör ni bryta i tid.

—• Ja, herr Oldberg! Jag har insett det. Och just i dag, just nyss har jag brutit.

Nu gnuggade herr Oldberg sina händer, log, så att tänderna blixtrade i skymningen, bugade artigt och sträckte fram sina händer.

—- Låt mig ta er i hand, fröken! Ni är en radikal och modern kvinna, och, jag ber att få betyga er min aktning och ber er icke misstycka mina ord . . .

-— Tvärtom, herr Oldberg! Ni har hjälpt mig mycket med detta samtal och lättat det svåra för mig, men får jag gå nu?

— Ja, min fröken, om ni lovar att skicka räkningen! sade herr Oldberg leende.

— Jag ska försöka inte glömma — för er skull, herr Oldberg! svarade Julia Eckstein likaledes leende, böjde sitt huvud och började gå.

-— Lycka till, min fröken! Till en god man och sunda barn. Mjuka tjänare! sade herr Oldberg och lyfte på hatten.

Han snurrade belåtet sitt skägg, ty han hade länge haft detta samtal i tankarna, och nu var det gjort.

Och nu kunde han med lugn gå upp till Crusius för att: tala med honom om en annan sak. Som hans mening varit..291

§ 3.

Crusius låg, då herr Oldberg steg in, han låg och rökte en cigarrett och tittade ut i himlen.

— Tjänare! sade han, ty till herr Oldberg använde han det gängse svenska språket.

Skymningen kom allt att framträda med starka skuggor, och härav följde, att Crusii redan förut smutsiga nattskjorta syntes alldeles svart och anstötlig.

Och därför sade den annars så finkänslige herr Oldberg:

— Det var alldeles förbannat, vad din nattskjorta är skitig, min käre Crusius!

— Ja, sade Crusius, jag såg det i spegeln nyss, och jag ligger just och tänker på, att det är den enda jag har haft nu på ett år!

— Ja, när du i alla fall har skaffat dig en ny garderob på sista tiden, så borde du väl ha skaffat dig nattskjortor också!

— Nja!! Men ser du, det är lilla Eckstein, som har skaffat mig den här garderoben, och som hon aldrig har haft tillfälle att se mig i nattskjorta, så har den persedeln aldrig kommit på tal.

Herr Oldberg ville icke lägga sig i Crusii känsloaffärer och omnämnde därför icke sitt samtal med Julia; han bara snurrade sitt skägg allvarligt och sade:

— Har det aldrig varit nånting ordentligt er emellan, va?

— Inte med de här tänderna, förstår du väl! svarade Crusius, grinade och visade en av rökning nersotad tandgård, hemsk att åse. Kvinnokönet är ju av naturen ytligt och tillgjort! Och egentligen är jag nöjd med den utgången, för hur det är, så är fruntimmer besvärliga i längden, och det är i alla fall mindervärdiga individer!

— Är du redan trött?

— Jag har gjort slut! Just i afton, för en stund sen,.292

hon var här uppe, men jag sjöng ut henne med Bellman, det är gossen, det!

— Skildes ni som fiender?

— Nej, ser du, det är just det, som är det fina! Man är väl gentleman, för fan! Hon fällde en liten lämplig fruntimmerstår, och nu ligger jag just och tänker på en sak. Jag skulle vilja visa henne en liten vänlighet.

— Skicka upp några rosor till henne i morgon!

—- Nej, det är överklass-humbug och kostar onödiga pengar. Nej, jag tänker nästan göra nånting annat, så att hon förstår, att jag räknat på henne som gammal vän och kamrat!

— Va då?

— Jo, just för att lösa den här nattskjortsfrågan. Jag tror, jag ska ta och kritsa ett halvt dussin hos pappan, så begriper hon ju, att allt är som förr, fast vi inte råkas vidare! Va? Det tycker jag är både artigt och förnuftigt...

— Nej, absolut icke! sade herr Oldberg bestämt. Du måste tänka på tidningen och inte bara på dig själv! Det skulle uppfattas som prejeri, jag ska hellre skaffa dig på annat håll.

Crusius funderade en stund.

— Säger du det? sade han till slut.

— Ja — absolut!

— Ja, då får hon tamejfan försöka att reda sig utan mig också, hädanefter. Det är kanske lika gott för resten, man

ska inte skämma bort de små nopporna! Nå, hur är det med Habstadius, något nytt?

— Ja! svarade herr Oldberg med livlig ton, ty nu var han inne på sitt ärende. Det var just om det, jag ville tala med dig, lite!

— Såå! Vad har nu hänt då?

— Jag har sagt upp min plats..293

-—- Jaså! sade Crusius lugnt, ty han kände herr Oldberg. Varför det?

Herr Oldberg redogjorde för uppträdet, och när han slutat, sade Crusius:

— Nu ska du inte vara dum! Habstadius blir ju omöjligare för vart år, och en vacker dag blir han naturligtvis fockad för sina usla affärer, om inte annat! Och då är ju tidningen din! Tänk nu bara på den här sista historien med Sarinen, i alla fall; jag har verkligen tänkt igenom den, medan jag legat, hela stån lär faktiskt vara ursinnig, han kommer, bara för den, aldrig in i fullmäktige, det är nu min tro, och det måste medges, att den är huvudlös —

— Misstag, min herre! ropade herr Oldberg. Det beror bara på, att samhället är litet och brackigt, och att Habstadius, trots allt, är en man med stora vyer och synpunkter . . .

— Men sangvinisk som en vilde och kritiklös som en teolog!

Som Crusius yttrat dessa ord, öppnades dörren och en punschbutelj sträcktes in och en hand.

— Tas man emot? frågade en blid stämma.

—- Å fan! Är det "Forgylleren"! Är själva lilla Adrian så nådig och hälsar på? skrattade Crusius, som igenkänt Bluchers röst.

Och nu trädde Blücher in, pustade och sjönk ner i en korgstol.

— Nå, va ville Habstadius? frågade herr Oldberg.

— Skälla på stån! Och jag slog i gubben, att han var konstnär. Konstnär! sa han. Jag har, fan i mig, levt och känt och tänkt som konstnär i hela mitt liv! Just det! sa jag. Just det! Tragiker! Just precis! sa han. Jag är i grund och botten en tragisk person. Alldeles, sa jag, för det tragiska ligger just i att.. . det. . . det är lite komiskt, så där. . . gott humör och svåra omständigheter. Herr.294

Blücher tar ordet ur mun på mig, sa han, just så är det, lite komiskt i grund och botten . .. men tragiskt i själva ... i själva... Posen! sa jag. Just det, sa han. Just det, ja! Visst! sa jag. Redaktörn skulle ha spelat Hamlet! Herregud, sa han, herregud! Hamlet! För en intelligent karl! Jag kan ju nästan hela Hamlet utantill! Ja, sa jag, nu är ju redaktörn lite för gammal! Men redaktörn kunde ha gjort Polonius! En hovman, med redaktörns sirliga och gammaldags sätt (gubben vred sig tamejfan som en korkskruv och bjöd på cigarr!)! Och så skulle jag ha gjort Hamlet! Ja, men för fan, herr Blücher är ju komiker! Ja visst, sa jag, det är just det, som är det tragiska! ...

Herr Oldberg, som snurrat sitt skägg och allvarligt lyssnat till Blüchers referat, inföll nu:

— Han anser sig alltså vara en tragisk person?

— Det vete fan! svarade Blücher. Han anser helt enkelt, att han är en helvetes pamp och att alla andra är knölar! Alldeles som gubben Wass gjorde ...

— Är gubben död? frågade Crusius.

— Ja, gudilov, och nu är det meningen, att du, lille Göran, ska skriva ett fint liktal åt mig, som jag får ljuga på graven, det kommer att göra hela bandet grönt av ilska! Ho-ho! Skål! Nu super jag, Göran, som inte har dille! Hej!

— Sa han nånting om mig? frågade herr Oldberg.

— Ja.

— Va då?

— Att du var så förbannade het av dig och ingen konstnärsnatur. Men då klappade jag gubben på axeln och sa: var glad för det, redaktörn, vore alla konstnärsnaturer här på tidningen, så gick den åt helvete inom en månad. Ja, det kan herr Blücher, min själ, ha rätt i, sa gubben! Det duger inte att ha för många personligheter i ett samhälle! Det är som dynamit! Ja, sätt sig inte för hårt på penning-.295

påsarna i stån, redaktörn, sa jag, för då springer kanske dynamiten i luften, och det vore synd! Och då slog sig gubben på magen, och så skildes vi som de bästa vänner i världen. Det är allt en djäkla skitgubbe, det där, alldeles som Wass!

Herr Oldberg reste sig, försjunken i tankar.

— Adjö då, gubbar! sade han.

— Du gör alltså ingenting åt saken? sade Crusius.

—- Jag avvaktar! Mjuka tjänare! svarade herr Oldberg och gick.

— Vet du, va gubben sa om Oldberg? frågade Blücher.

— Nej! Han skällde förstås!

— Karln är naturligtvis duktig, sa lian, men dum, herregud, dum som Gud är vis!

— Han är lite dum, ska jag säga dig, men Habstadius är inte precis något geni heller, så det kan då komma på ett ut!

Nu öppnades dörren igen, och Nålstad inträdde med Teofil Åbom.

— Det var ett förbannat rännande här är, i afton! Da! Da! skrattade Crusius.

— Vi måste upp och se, om lille Göran var död eller levande! sade Nålstad och framdrog en punschflaska. Se, Adrian, gudag, gudag, gamle histrion!

— Ja, min liv, och när att en parson inte ännu är rädit död och jorfästad, sö muste han ha lite spiritus, sade Teofil Åbom och framdrog likaledes en punschflaska; sö att här harr vi varor!

Då förklarades Crusii gröna anlete, och ett rosigt moln svävade upp över hjässans vintergata.

— Dra ner gardinerna, och tänd! sade han. Säga, vad man vill, men det gamla gardet super i alla fall ihjäl sig med en viss éclat!.296

INu klädde han sig återigen i nattrock och tofflor, ett virabord armerades, och timmarna förflöto.

Blücher berättade om alla detaljer vid gubben Wass' död, om änkans falska sorg. Ty i verkligheten hatade hon gubben, och medan Crusius vilade från spelet, skrev han ett högstämt och rörande liktal, som Blücher medförde, då han mot gryningen raglade bort genom gatorna.

Då lyste en stor och blank måne över staden och allt var dödstyst. Crusius gick ensam i nattrock och stökade i sitt rum efter nattens vilda oreda, och han kände sig fri och bekymmerslös som ej på länge.

Och bland aska och cigarrstumpar, utdruckna glas, tomma buteljer och nerbrunna stearinljus, i en tjock och kallnande rök somnade han till sist, nöjd och lycklig som ett barn och alldeles utsökt full. FEMTE KAPITLET.

Som lämpligen visar, att Moses visste, vad han gjorde, då han gav judarna åttonde budet — fast inga budord ännu haft någon verkan här i världen, gudilov!

Från Den Himmelska Buteljens anhängare vänder sig blicken utan svårighet till den gamla feta fru Tyberg vid kyrkan, ty hon hade en icke så obetydlig fallenhet för portvin.

Där hade emellertid fru Wentlan verkat ivrigt och troget å Guds vägnar, och resultatet började småningom att mogna, men det var då strängt taget icke hennes förtjänst, ty hon förhöll sig till alla resultat i denna martyriologi

som Johannes Döparen till evangelierna, det vill säga, hon förhöll sig i grund och botten inte alls, utan de kommo ändå.

Men i detta fall blev hon bärarinnan av ett bland de egendomligaste fenomen, som visar sig i ordnat stadsliv människor emellan.

Och nu tarvas det att gå i ordning med frågorna, ty det gäller en så invecklad sak som de vägar, på vilka människor sprida och utsätta varann för onda rykten.

Vi veta, att fru Wentlan från advokaten Pilo begav sig till pastor Redelin för att tala med honom om den komplott, Mikael Habstadius enligt hennes mening igångsatt mot manufakturhandlar O. P. Tybergs familj.

När hon framlagt sina tankar för pastor Redelin, insåg han utan möda, att hon var en sinnesrubbad kvinna och.298

fattade därför — såsom teolog — behag till henne. Ty det hade han aldrig insett förut!

— Kära fru Wentlan! sade han. Jag kan tyvärr icke göra något åt denna sak för ögonblicket, jag har nämligen just blivit indragen i en annan lika oangenäm komplott, och bakom den spårar jag tyvärr herr Julius Harpolin.

— Ser man på! Ser man på! sade fru Wentlan. Jag tror, Harpolin arbetar i vingården.

— Han söker åtminstone att intränga dit! svarade pastor Redelin leende, vilken ehuru långtifrån frälsningssoldat likafullt hade lockigt hår, klumpnäsa och negerläppar alldeles som änkefru Anderzohns son, Ferdinand Anderzohn. Detta berodde kanske mindre på, att båda bekände samma något dunkla gud, än på att den ene var son till en åkare och den andre till en smed, två närbesläktade yrken. Men pastor Redelin var alldeles ljus och hade klipska ögon och var inte dum.

Fru Wentlan sökte nu att av pastor Redelin få närmare reda på den nya komplotten, men han beklagade, att han tills vidare måste förbli hemlighetsfull; och då gick fru Wentlan åter ut på stans gator, fundersamt bitande sina naglar, och med ens hade allt hennes intresse för Mikael Habstadius flugit bort.

Ödet, som inte kunde undvara hennes värdefulla hjälp, lät henne emellertid styra sina steg till "Hotell Svea lejon", ett litet strunthotell, vars ägarinna, en fru Olsson, var hennes vän sen fordom — rätt egendomligt för resten, i betraktande av att fru Wentlan var dotter till en stadsfiskal och fru Olsson något helt annat!

Inför fru Olsson satte sig nu fru Wentlan att tala om hela den sista tidens händelser och kom därigenom åter in på Mikael Habstadius.

— Ja, sade då den tjocka fru Olsson, vars ögon ständigt runnö, vad den är för rackare, det kan man väl begripa, bara man vet, vad han har för rackare och pack i sin tjänst!.299

— Va, va då? frågade fru Wentlan ivrigt.

— Jo, han har en spoling, som heter Harpolin, en lång osnuten bängel.

— Ser man på, ser man på . . . är det någon skandal....?

— Ja, just skandal är det! Det borde i tidningen!

— Nä!

— Om det är, frågar frun! Var god och hör på bara! Vilka tilltag!

— Ä, kära fru Olsson, berätta!

— Jo, nattstäderskan, som jag hade förut, hade naturligtvis blitt med barn. Är det möjligt annat? Tror frun, det är möjligt att vara nattstäderska i våra dar utan att bli med barn? Stört omöjligt! Nuförtiden blir man med barn, tror jag, bara en karl ser på en. Alla gamla goda knep faller i glömska, eller föraktas, gubevars, och det nya, som hittas på, håller ju aldrig! Så, som sagt, hon blev med barn . . .

— Av Harpolin?

— Nej, för tusan! Av en brandsoldat. Men det hör inte hit. Utan jag måste skicka bort'na i sjunde månan och tog en ny. Och första natten hon tjänstgjorde, var natten, då årsfesten var på stadshuset. Vid ett-tiden eller två-tiden på natten, efter vad hon berättar, ringde det, och ett herrskap frågte efter rum, en lång mager karl och ett litet svart-hårigt fruntimmer. Det sas, att dom kom från Dingernäs' gästgivargård, och hon gav dom rum, utan vidare. Begrep inte bättre. Naturligtvis. Men det var enkelrum, så det blev att hämta in en kudde till, och ingen packning fanns! Det var ju en sak! Och när hon kom in, stod herrn mittpå golvet och var klädd i frack! Men fruntimret satt på sängen, och städerskan svor på, att det var inte mer gift fru än hon utan en fördömd jäntslyna. Och det gavs order om kaffe klockan åtta på morron, för två! Och där inne var liv på natten, de! skrattades, och det skreks, och . . . ja, vi, som är.300

gamla, känner ju till allt det där. Och morron kom. Städerskan gick in med kaffe för två! Men har man sett på fan! Där låg en ensam karl och snarka! Inte en fjäder av fruntimret. Städerskan frågte: skulle det inte vara kaffe för två? I helsike, sa karln, för en. Men städerskan tyckte, det var besynnerligt och kom till mig, och jag blev arg, tog resandeboken och gick in till herrn och slängde boken på bordet. Hör nu, herrn! sa jag. Jag skulle bli glad, sa jag, om herrn ville vara snäll och skriva in sitt namn i boken! Och fruns med! sa jag. För det torde väl vara lite olikt! sa jag. Karln satt och drack kaffe, och skjortan var öppen för bröstet, jag minns det precis. Namn? sa'n. Vafan menar frun med det? sa'n. Jag är mekaniske ingenjör Norberg från Gävle! Jaså, sa jag, herrn är mekaniske ingenjör Norberg från Gävle! Men frun, var är hon mekanisk för stans, då? sa jag. Vafan menar frun? sa'n. Och sträckte fram vänster ringfinger, och där satt, min själ, en ordentlig ring, ingen sån där gikt- och nattpartiring, utan rätta slaget, jag såg'et strax, och då blev jag liksom haj i alla fall. Det såg han, druln där! Vafan menar frun? sa'n. Skymfar frun min hustru? Är det på det viset, frun behandlar sina gäster! Det ska jag nog låta bli bekant! Min hustru har gått ut på stån för att göra uppköp. Ja, men fracken, sa jag, och packningen, sa jag, var är den, sa jag! Jo, på ångbåten! sa'n. Ängbåten? sa jag. Vilken ångbåt? Hör nu frun, sa'n, är det poliskammarn här, va? Var god, se här, sa'n, vad kostar rummet? Två och femti, sa jag, det kostade då bara två kronor, men jag var arg! Han gav mig en femma! Har vi stört, sa'n, har vi gjort skandal, sa'n, betalar vi inte ordentligt, sa'n, låt resandeboken ligga, och var god och lämna rummet, sa'n! Annars! . . . Herrn får förlåta mig, sa jag, för här har hänt en hel del tråkigheter, sa jag. Det angår mej inte, sa'n, behåll femman och låt mig vara i fred. Och så klädde han sig och gick! Och.301

här, ska frun se! sade fru Olsson samt slog upp resandeboken.

Där stod: And. Norberg, mek. ingenjör, Gävle m. fru.

— Det är Harpolins stil! sade fru Wentlan, som hela tiden begärligt ätit sina naglar.

— Stil, ja! Två dar efter var jag ute på stån, och då mötte ja'n! Och jag frågte mitt sällskap. Vad är det där för karl? sa jag. Det där, det är ju Harpolin på Bladet, vettja, sa sällskapet. Så där hör frun! Sånt patrask är det på den tidningen.

Nu hade fru Wentlan en uppslagsände, och glatt begav hon sig ut.

När hon kom hem till änkefru Anderzohn, sken hon.

— Fru Anderzohn, sade hon, det invecklar sig!

Och så berättade hon hela historien.

— Nej! sade änkefru Anderzohn och slog samman händerna. Och hon var liten och svart. Så besynnerligt! Så egendomligt! Jag har bestämt... ja, bestämt var det om henne, de talte då i handelsbon nu nyss, som biträdet berätta för mig!

— Nä! ropade fru Wentlan med glödande ögon. Berätta, fru Anderzohn, berätta! Det hjälper Guds rike! Berätta!

— Kära hjärtanes då! sade den godhjältade änkefru Anderzohn. Jag måste få sätta mig, jag blir alldeles matt i bena, när jag hör, hur rysliga människor ändå kan vara. Jo, biträdet hade hört det av drängen, och drängen hade hört det ute på stån av en åkardräng vid statyn, och åkardrängen hade hört det av packhusdrängen hos "Janzon &

C: o" vid Tullhusgatan, och han hade det av ena biträdet där i boden. Jo, biträdet hade berättat, att han hade haft ett fruntimmer hos sig en natt, och han hade betalt henne med ett sidentyg från lagret, som hon liade pantat hos "Kruckmans efterträdare" och fått tjugutre och femti för. Och hon ska ha varit liten och svart. Men ser frun, det.302

obarmhärtiga är, att hon bara ska vara sjutton år, och alldeles nyss ska vara utsläppt från cellfängelset här.

En blixt upplyste vid dessa ord fru Wentlans hjärna.

— Pastor Redelin är fängelsepräst! ropade hon.

—-Javisst! Kära fru Wentlan! Och hör på nu! Vet frun, vad hon hade berättat för biträdet? Jo, att pastor Redelin hade försökt att förföra henne i cellen! Är det inte förfärligt! En präst! Och i fängelset.

— Ja, men ser fru Anderzohn, han är bara smedpojke, så det är mycket troligt! sade fru Wentlan.

Hon flög upp på golvet.

— Jag har'et! ropade hon. Jag har'et. Hon har berättat det för Harpolin! Jag har'et! Jag har'et! Men jag ska rädda'n!

Och som en vind störtade hon ut. Och bort till fru Tyberg.

— Rädda mågen! skrek hon med vilda ögon till den säkra gumman.

Gumman rättade till glasögonen på sin lilla eldröda näsa.

— Vafalle? sa hon.

— Det är en komplott mot mågen!

— Komplott? Nu igen! Jag tror, frun bara lever av komplotter!

— Harpolin vill hämnas och sprider ut falska rykten om honom!

— Då är det väl ingen komplott!

— Jo, för redaktör Habstadius står bakom.

— Men ryktena är ju falska, då är det väl ingen fara! invände gumman.

— Jo, för hela stån kan tro på dem.

— Vet hela stån, vad det är för rykten då?

— Ja, alla åkardrängar och bodbiträden.

— Är det fruns umgänge, det? frågade gumman och sneglade över glasögonen..303

—• Min far var stadsfiskal! svarade fru Wentlan med en knyck på nacken.

— Ja, vill det inte säga detsamma som hövitsman för sämre folk? frågade den ampra gumman, men då gjorde fru Wentlan en vred paus och sade sedan hånskrattande:

— Pastor Redelin har begått hor i fängelset, ha-ha-ha!

Då lade gumman ner stickstrumpan.

— Är det det, som ryktena går ut på? sade hon.

— Ja, det är det! svarade fru Wentlan.

— Och det har frun hört på stån?

— Ja.

— Nå, vem har kommit ut med dem?

— Harpolin.

—- Ja, men karln kan väl i all världens dar inte ha gjort'et med Harpolin!!

— Nej, med en sjutton års flicka i fängelset.

— Hur vet man det?

— Flickan har själv sagt det.

— Ät vem?

— Ät ett biträde hos "Janzon & C: o" vid Tullhusgatan. För hon går omkring och ligger i stån!

— Jaså, det var värre, det! sade gumman och kliade sig i huvut med strumpstickan. Nå, men hur vet frun, att det är lögn, då?

— Därför att den, som är av Guds rike, gör inte sånt!

— Ä fanken! Var inte säker på det, frun!

— Tror fru Tyberg det om sin egen blivande måg?

— Jag tror ingenting! Jag vill bara veta, om det är sant, som frun har berättat, eller om det är prat.

—- Fråga pastorn!

— Vet han av'et då?

— Ja.

— Hur vet frun det?

— Därför att han själv har sagt det..304

— Ät frun?

— Ja.

— Att såna rykten är ute om honom?

— Nej, men att Harpolin har ordnat en komplott mot honom.

— Jaså det, ja, tack då! Jag ska ta reda på det här!

—• Går fru Tyberg upp till redaktör Habstadius då?

frågade fru Wentlan.

-—• Vad skulle jag där och göra?

—- Visa, att vi känner komplotten och tvinga honom att ta tillbaks!

— När var och en sin syssla sköter, så går det väl, evad oss möter, kom ihåg det, frun! Ska det vara ett glas pått-vin?

— Tack!

— Ta då i skänken, är frun snäll, och ge mig en skvätt också, man kan behöva stärka sig.

Och sedan fru Wentlan fått sitt glas vin, gick hon; och nu kallade gumman in gubben Tyberg.

— Hör du, far! sade hon. Nu är det klater med prästen också!

— Jaså! svarade gubben buttert. Vafan har den gjort nu då?

Då berättade gumman, och gubben vandrade fram och åter på golvet med händerna på ryggen.

— Nå ja! sa han, då berättelsen var slut. Det är i alla fall bättre, att karln övar sig i fängelset än i vårt hus.

— Du är ett nöt! sade gumman.

— Ja, svarade gubben, i synnerhet som vi lät flickan komma så där på sladden långt efter de andra. Det blir aldrig annat än galenskaper.

— Vill du ha felet att bli hennes, kanske?

-— Ja, nuförtiden finns det inga kvinnor längre! svarade.305

gubben. Bara fruntimmer, och ingenting frågas efter mer än nöjen och pjafs, och Ester är inte bättre än de andra!

— Hon hade vett att säga stopp åt Harpolin i alla fall!

— Ja, vafan vet vi om det!?

— Hör du, Tyberg! Du skulle veta hut! Nog hörs det, vad du gjorde, då du var ung! Så klaga du inte på oss fruntimmer, utan var god och håll dig till karlarna!

— Jag klagar inte på nåndera! Men det säger jag: var flickan riktig, så var det inget mankemang heller! För där det är mankemang kring ett fruntimmer, där är det tamej-fan också något fel!

Nu stötte gumman sin käpp i golvet.

— Gå ut, Tyberg! sade hon. Och sköt, vad som är ditt, men stå inte här och klandra ditt eget barn! Jag ska nog hjälpa barnet själv, det kan du vara lugn för! Har jag kunnat hjälpa mig ensam hittills, så nog fanken kan jag göra det hädanefter också, det kan du lita på, men en dag, då jag är borta, ska du kanske begripa, vad du alltid har varit för ett nöt! Marsch, gubbstrutt!

Och O. P. Tyberg gick ut, helt lugnt, med händerna på ryggen; ty dylikt hade han vant sig vid.

I stället lät gumman på eftermiddagen kalla till sig den blivande mågen, pastor Redelin, som inte var någon oäven karl, ty även bland prästerna finner man stundom förträffliga människor.

Pastorn satte sig, som alla audienssökande, i den stora bekväma länstolen mittemot gumman, hukade sig fram med armbågarna på knäna och de knäppta händerna nerhängande.

— Hör nu, min käre Redelin, sade gumman och stickade lugnt på sin strumpa, vad är nu det här för spektakel med historierna från fängelset?

— Jaså, det har redan hunnit hit! sade pastorn, leende, ty han var en lugn och icke så alldeles ung man.

20. — Nordström, Landsorts-bohème..306

—• Jo, det brukar inte dra så länge om, här i stån, inte! svarade gumman.

— Ja, sade pastorn, sanningen att säga, så är det egentligen mitt eget fel och alldeles rätt åt mig.

Dä stötte gumman i honom med käppen.

— Han behöver inte säga mer till sitt försvar, sade hon. Jag hör, att han är en riktig och rejäl karl. Berätta bara, vad det är!

— Jo, det var en lösdriverska, som hette Linnea, som jag tänkte få på bättre tankar, sade pastorn, en vacker fabriksflicka, men fräck utan mått och gräns! Nu förstår svärmor, att jag är karl, fast jag är präst...

— Nå, gudilov! föll gumman in. Jag var nästan rädd för Esters skull. Ja, biskop blir han aldrig, det hörs, men prost! Och vidare?

— Jo, ser svärmor, den gången var jag blind och trodde, det var prästen, som ideligen drev mig in till henne för hennes omvändelses skull. Men det var karln .. .

— Petternicklas förstås, som vanligt! Det kan man ju begripa!!

—- Petternicklas?

— Petternicklas, ja, det, som gör, att han är karl och att det bara är historier med storken!

—-Jaså!!... Jo!... Jag förstår!... Ja, just det då, svärmor! Fast jag måste säga, att det begrep jag inte ens själv. Förrän nu efteråt. Men hon måtte ha begripit det, fastän inte så mycket som ett ord föll. Och sen gått och berättat i stån. Först och främst för Harpolin, som tycks ha fått fatt i henne ute på gatorna efter stora årsfesten på Stadshuset. Så har han sen berättat det för sin kamrat, gamle ateisten Crusius, den i sin tur för herr Nålstad på Posten, den för redaktör Edenmark, som i sin tur har sagt det åt rektor Hilleström, vilken var nog vänlig att meddela sig med mig.

— Men nu är det frågan, vad man ska göra!.307

— Jag skall naturligtvis tala med Harpolin. En vacker dag kan han ju annars sprida ut, att han förfört Ester, liksom han nu sprider ut lika lögnaktiga rykten om mig. Och gör det ingenting, så är det i alla fall både onödigt och förargligt.

— Det blir ingenting av! sade gumman. Utan jag åker upp till Bladet och säger till, att nu har vi haft så mycket obehag för de där herrarnas skull, så nu fordrar jag, att de som hederligt folk skaffar oss frid, annars ska jag nog fanken sköta om att det blir annat av!

— Det vore naturligtvis det bästa! sade pastorn.

— Ja, men innan dess ska vi först ha klart oss emellan, Redelin och jag!

— Vi?

— Ja, just vi, ja! Säg mig, Redelin, hur har han det egentligen ställt med Petternicklas? Han medger själv, att det var den, som regerade honom i fängelset, och när det gäller ens dotters framtid måste en mor ha klara papper och doningar. Tror han inte, att det kan bli farligt för framtiden, så att det en vacker dag går med honom som med rektor Hilleström. För jag vill bara säga honom, att sånt vill jag inte veta av i mitt hus!

— Vad värre är, svarade pastorn med ett litet leende, kyrkan vill inte heller veta av'et, så att skall jag få behålla min syssla och inte svälta ihjäl, så blir det nog klokast för mig att tygla den där Petternicklas!

— Ja, men si, frågan är just, om han kan det?

— Kan!

— Ja ja, han är präst, gubevars, jag förstår nog, vad han menar; men sist i fjol drog Petternicklas en kyrkoherde på kneken, som han väl såg i tidningarna. Och det där, ska jag säga honom, känns mera med åren, bara han väl har kommit in i't, det kan bli som en feber, rätt vad det är, och svimla för ögonen, bara han ser en fabriksjänta, och jag kan inte säga, hur rädd jag är för det. Det.308

ar milt livs kors och plåga, och så länge har jag levt och så mycket har jag sett, att jag begriper, att roten och upphovet till alla verkliga olyckor och allt verkligt elände i världen, det är Petternicklas, inte som kom det bara ont den vägen, men man måste vara rysligt, rysligt klok och försiktig, om det inte ska gå galet.

— Svärmor kan vara lugn! svarade pastorn.

— Nå, det var ju ord och avsked och annat än Harpolins mundiarré! Ta flickan då i jessu namn, och ge'na, men med förstånd och faderlig klokhet, var inte mindre far än karl, och kom ihåg, att kvinnan vill ha aktning för en karl om hon ska ta på sig besväret att kånka med hans ungar i sig, och så vidare. Och nu har vi talat nog om det här, ska han ha ett glas påttvin?

— Tack, svärmor, inte för min del! svarade pastorn.

— Ja, men ge mig en skvätt, jag är alldeles torr i mun! sade gumman och tömde ett glas i botten och ett till, och var nöjd. SJÄTTE KAPITLET.

O, forna tiders kvinnor!

(Selma Lagerlöf.)

När man säger ordet: kvinna, tänker man på himlen och blir ganska rörd.

Och av allt skönt och gåtfullt på jorden finns icke något, som är skönare eller gåtfullare än en älskad kvinnas kropp.

Nämligen om hon inte är för gammal.

Hur många män ha icke i nattens tystnad vid en ensam och orörlig ljuslåga med tårade ögon betraktat en sådan kropp, smeksamt och andäktigt glidit med handen över dess böljande linjer, tyckt sig i dem skåda världar, som växla, och klot, som rulla i oändligheten, tyckt sig se jordens topografi återgiven i en kristalliskt genomlysande bild och ut ur dessa linjers inbördes spel förnummit liksom ekot av fjärran musik, medan några små födelsefläckar svävat likt svarta stjärnor och belyst denna rymd, som legat stelnad, tyst och vit för deras blickar!

Dylika nätter befordra gärna själens tillväxt, öka dess längtan efter skönhet och godhet och ge hela människan en djupare och ädlare syn på tillvaron; och det är numera tillåtet för var man i vårt land att på detta sätt uppbygga sin ande, men så var det icke förr. Då hände det många, ja de allra flesta män i Sverge, att, även om de älskade en kvinna, de ändock aldrig fingo skåda hennes kropp; varav deras själar också mycket riktigt foro illa och stannade i växten..310

Men en följd därav var, att de i kvinnan, bakom den förlåt, som bildades av hennes kläder, dyrkade en okänd, hemlighetsfull och upphöjd gudamakt av högre dignitet än den, deras egna usla kroppar uttryckte, och detta resulterade i att kvinnan i och för sig själv såsom sådan blev ett högre väsen.

Vi däremot, som redan tidigt äga tillgång till den sköna värld, som är uttryckt i kvinnokroppen, vi ha prutat något på kulten för kvinnan i och för sig själv såsom sådan och i stället lärt oss rikta blicken mot den värld, hon symboliserar, och genom att leda oss dit fyller hon en högre plikt än förr, samtidigt som hon frivilligt avsagt sig sin forna glans och insett, att det, som har betydelse, är varken hon eller mannen i och för sig såsom sådana utan den evighetens värld, som de samfällt skola bygga.

Våra fäder däremot voro mycket artiga mot kvinnorna, så att av denna hyllning blevo de alla som drottningar, från vaggan till graven, och några dylika gamla drottningar leva ännu kvar, högst egendomliga att åse; ehuru icke nakna.

Och en av dem var gumman Tyberg.

Hennes kropp hade ingen man skådat, allra minst manufakturhandlaren, och numera skulle heller ingen velat se den, om icke möjligen på ett museum.

Men av allt detta förklaras mycket och icke minst det som följer. Ty gumman var stolt och oangriplig i sin känsla av, att, när hon en gång var död, skulle ingen på jorden kunna berätta, hur hennes kropp sett ut, icke heller skulle man få veta det på yttersta dagen, ty det är ganska troligt, att vi då för det goda intryckets skull komma att ikläda oss den vackra kropp, vi hade vid tjugu år, kanske något litet förändrad; eller om detta möjligen icke blir fallet, så måste man emellertid säga, att saken är tämligen oviss och svår att än så länge definitivt bestämma, förutsatt.311

att man icke är teolog och eskatolog, och det är man icke numera.

Alltnog, gumman satt i sin droska med en dräng på kuskbocken och en lagerpojke på framsätet och åkte till Bladets redaktion; och solen sken.

Det var marknad i stån, och på sin väg genom gatorna mötte droskan en elefant, som föreföll mycket nedslagen och var omgiven av alla stans pojkar, vilka, allvarliga som likbärare, följde det främmande djuret från hamnen ut till m arknadsplatsen.

Ifrån landsbygden hade redan en massa bondfolk kommit in, och de små bondbarnen höllo med fasa och förskräckelse sina mödrar i kjolarna, medan polisens förgyllda kaskar glimmade här och var i folkmassan.

Sluskar från Italien gingo omkring och viftade med mångfärgade gummiballonger, somliga av dem sålde berömda gipsfigurer och de yngre spelade dragspel.

Marken var full av röda, skära och gröna silkespapper, och i sitt fönster på Stadshuset stod borgmästarn och rökte cigarr och tittade på folklivet, skolflickorna gingo fnittrande i långa rader, och på stadshustaket hamrade och sjöng en plåtslagare, som helt säkert före midnatt skulle vara full och insatt i finkan: ty plåtslagarlagen är sådan!

Allt detta såg fru Tyberg, och små hårda vita moln ilade på himlen och kastade ibland några snabba skuggor över hennes ögon, varvid allting blev kallt och grått, och ett ensamt hustak lyste bländande långt uppe i backarna på Malmen. Och så blev det sol igen.

När droskan kom fram till Bladet, hjälptes fru Tyberg ur av kusken och lagerpojken, vilken senare dessutom bogserade henne uppför trapporna, allt under det svetten lackade på hans panna, dels av ansträngningen och dels av allt ovett han fick.

Och så ledde han in gumman på redaktionen..312

På redaktionsbordet stod en liten skärklädd dvärginna, som dansade oanständigt, medan herr Oldberg snurrade sitt skägg och lutade sig i båge bakåt, skrattande med full hals. D. V. Ertz däremot stod framåtlutad med näsan i snusdosan, en gåva av tingsvänner, och Julius Harpolin stod lutad mot dörrposten till herr Oldbergs rum med en fladdrande blå artisthalsduk om halsen, händerna i byxfickorna, en cigarrett stickande ut under den röda mustaschborsten och munnen dragen till öronen.

Han såg upp, såg sin före detta svärmor och var borta som en blixt, huvudstupa flyende för spiraltrappan ner till sätteriet.

Mittpå golvet stod en liten herre i frack och vit väst och gula skor.

— Ja, mine herrskaper, sade han, dette är en lille prin-sesse fra Dominique, tredive aar gammel og datter till en konge af fyrstelig Blod.. . jeg haabes, avisen vil gjöre det ærede publikum opmerksom på den lille prinsesses fyrstelige Byrd og fjerne Födselsted . ..

Denna harang avbröts av gumman Tyberg, som stötte sin käpp i golvet och sade:

•—- Ta ner trasungen från bordet, och var god och säj, vem av herrarna, som är Habstadius!

Då bugade impressarion och lyfte ner den lilla dvärgprinsessan.

— Ja! Mine herrskaper, jeg rekommenderer den lille Prinsesse och önsker dem paa gjensyn i aften!

Och därefter gick han sin väg.

Gumman Tyberg lyfte sin käpp och pekade på D. V. Ertz.

— Är han Habstadius? frågade hon.

— Nehej, nehej! Visst inte, visst inte alls! svarade Ertz.

Gumman gjorde då samma manöver omigen, pekande på herr Oldberg..313

— Nej, min fru, svarade herr Oldberg artigt bugande, jag är redaktionssekreterarn, är det något, jag kan stå till tjänst med?

—• Vad heter den där då? frågade gumman och pekade på D. V. Ertz, än en gång.

— Det är redaktör Ertz!

— Jaså, den hygglige! sade gumman. Och titulus är Oldberg, va?

•— Till er tjänst, min fru! svarade herr Oldberg.

— Nå, var har vi Crusius?

— Han är sjuk.

— Fyllsjuk, kan jag förstå. Nå, Harpolin, då?

— Han har inte kommit upp ännu! svarade herr Oldberg, som insåg, att detta var gumman Tyberg och ville bespara Harpolin ett obehagligt möte.

-—• Och var är Habstadius själv? sade gumman.

— Han kommer när som helst! Är det ingenting, jag kan stå till tjänst med?

— Jo, led mig till soffan där borta! Så där ja! Tack. Hör nu! sade gumman och knackade med käppen i golvet. Har ni någon sorts moral på den här tidningen?

Herr Oldberg snurrade sitt skägg.

— Min fru, sade han, jag tillåter mig fråga om ert namn.

— Tyberg.

— Ä! sade herr Oldberg, och fortsatte: Moral? Jo, min fru, det har vi, givetvis.

— Samma som Harpolin?

-— Finns det möjligen någon speciell anmärkning mot hans...?

— Anmärkning! Han är en slyngel.

— Jag vågar inte tro, sade herr Oldberg, att fru Tyberg kallar honom slyngel endast utgående därifrån, att han varit förlovad med er dotter; och detta så mycket mindre som brytningen tycks ha utgått från hennes sida..314

— Jaså, sade gumman, det går han och pratar om. Nå, säger han, varför hon bröt också?

— Ja, svarade herr Oldberg, såvitt jag kan förstå, skulle orsaken ha varit skilda uppfattningar . . .

— Ja, förbaskat skilda ändå, ska jag säga titulus. För den där slyngeln hade den uppfattningen, att min dotter var en pyscha och betedde sig därefter, men hon begrep, vad slag det var, och körde i väg med nötet!

— Det var ju mycket beklagligt! sade herr Oldberg.

— Ja, sade gumman och stötte käppen i golvet, nu kanske han lär sig att hålla styr på klåfingrarna en annan gång, om han kommer i lag med bättre folks döttrar. Men annars passar han nog bäst med den han nu går och skämmer ut sig i stån med! Och sprider ut rykten om hederligt folk, för att hämnas på oskyldiga, liksom tidningen anklagar oskyldiga för mord! Fy fanken, sånt byke!

Vid dessa ord steg Mikael Habstadius in i rummet.

— Det där är Habstadius, det syns på utanskriften! sade fru Tyberg.

— Mjuka tjänare, min gumma lilla! sade Mikael Habstadius, skrattande.

— Ä hut! sade gumman.

— Får jag lov att presentera! sade då herr Oldberg. Redaktör Habstadius! Fru Tyberg!

— Jaså! Är det fru Tyberg! sade Mikael Habstadius. Nå, mjuka tjänare! Vad säger gubben Tyberg om Förenings-hanken? Förlorade han mycket?

—• Ja, det, ja, hur blir det med den saken egentligen? sade gumman helt intresserad; men herr Oldberg inföll nu:

— Min fru! Ni behagade nyss anklaga en av redaktionens medlemmar, herr Harpolin, för att sammanleva med någon, som det föreföll, sämre kvinna, samt att, i avsikt att hämnas, utsprida falska rykten.

—- Precis! sade gumman..315

— Var god och stig in till mig, fru Tyberg! sade då Mikael Habstadius.

— Nåå! sade han, sen flyttningen med någon möda var verkställd. Hur var det nu, min kära fru Tyberg?

— Jo, svarade gumman, den där slyngeln, han har för det första försökt skämma min dotter. Nå, det gick förstås inte. Men sen hon gjorde slut, har han lagt sig till med en lösdriverska, som har suttit i fängelset; och spritt ut, att pastor Redelin, fängelseprästen, som ska bli min måg, har haft kuckel med flickan i fängelset; och det har han spritt ut bara för att hämnas.

—- Och det är naturligtvis lögn!

— Tacka katten för det. Men är det fasoner sånt? Ska man tåla såna tilltag? Det är, ta mig fanken, inte mer än rätt, att titulus tar itu med pojken.

— Ja, naturligtvis, kära fru Tyberg, det ska ske genast ändå!

Mikael Habstadius, som sett Julius Harpolin nere i sätteriet, lät skicka efter honom, och han kom.

— Si, där har vi nötet! Du är vacker nu, rödsnok där! väste gumman.

— Hör nu, herr Harpolin, vad är det, jag hör? sade Mikael Habstadius. Har ni velat förföra fru Tybergs dotter?

— Nej, det har jag inte! svarade Julius Harpolin.

— Stå inte där och ljug! skrek fru Tyberg. Tror du, Ester ljuger, va?

—- Ja, det tror jag.

—- Nå nå, lugn, mitt herrskap! sade Mikael Habstadius. Är flickan oförförd, så går det, tamejfan, ingen nöd på henne, och då är hon ju duktig!

—- Bra sagt, titulus! Det där ordet har han min aktning för! sade gumman. Det visar, att han är en karl med både huvud och hjärta!

—• Men det må vara, min käre Harpolin! fortsatte Mikael.316

Habstadius. Men vad värre är, herr Harpolin drar skam över tidningen och sig själv genom att leva samman med en lösdriverska! Och inte nog med det! Utan ni sprider ut, att fängelseprästen, pastor Redelin, har haft kuckel med henne i fängelset...

— Ja, om titulus bara hörde skillnaden på karlar! föll gumman Tyberg in. Jag är rädd om min dotter, det kan ju en boricka begripa, och fördenskull har jag brukat höra mej för hos hennes fästmän, om hur det är med kärleken, vad slag det är. Och den här då! Han slog ut med armarna och fäkta och domdera som en annan aktör! Men va'nt han framme, ändå, klåfinger där! Pastorn, det var annan karl, det! Han medgav, han, att han inte var mer än människa, men han kan då hålla sig i skinnet! Och så ska en sån där komma och tala om vad en riktig karl gör i fängelse, med en fabriksjänta, som han drar med själv.

— Alldeles riktigt, fru Tyberg, sade Mikael Habstadius, och utom det, min käre Harpolin, så vill jag säga er, att man ligger tamejfan inte med lösdrivare, tjuvar och tukthushjon, då man är anställd på en ordentlig tidning, det visar brist på urskillning...

— Det var ord, det, titulus! Han är ju duktig och riktig karl, vet jag! Ge den där slyngeln, bara! ropade gumman.

— Förlåt! sade nu Julius Harpolin. Får jag kanske säga ett ord, jag också?

— Ja, var så god! Var så god! sade gumman. Kan du, så!

— Jo, det kan jag! svarade Julius Harpolin hånskrattande. Ni kan hälsa er dotter, händelsevis, att lika mycket, som hon ljuger i prästen, lika mycket ljuger han i henne, så partiet passar fint!

— Ha ... ha ... har titulus .. . nånsin ... hört... på fanken... va? En sån ton! En sån trut! Det... det... är, så man kunde tro, att min dotter hade förfört'en!.317

— ja, det kan också hända det! svarade Julius Harpolin.

Men nu reste sig Mikael Habstadius.

— Jag tål inte ett sånt språk och uppträdande i min närvaro! sade han. Utan var god och vet hut, min käre Harpolin!

— Det är rätt, litulus! Det är rätt! Det är rätt! Si, en sån karl, han är! Riktigt bra karl, ändå! Riktigt bra!

— För allt i världen, herr redaktör, svarade Julius Harpolin, jag ska inte besvära! jag är myndig karl och tar inga moralkakor av redaktörn! Allra minst för en hångelsjuk borgarjäntas skull! God middag!

Och så gick han.

-—• Hör man på! sade gumman. Sanna mina ord, fick inte pojken skinn på näsan och mål i mun! Jag ska säga titulus en sak! Pojken har rätt, på sätt och vis! Flickan är lite hångelsjuk, oss emellan sagt, men för fanken, det ska man väl inte bete sig som ett nöt för! Och inte gå och ljuga hop historier heller i onödan. Nu ser jag ju, att ni är hyggligt folk här på tidningen! Ta pojken i upptuktelse, och lär honom hålla mun, så inga onödiga rykten kommer ut om pastorn. Och om det skulle bli bråk, så kan ju titulus säga från, att det är lögn, va?

— Ja, för fan, sade Mikael Habstadius, lita på mig, kära fru Tyberg! Det ska jag nog sköta!

— Så han är inte prästätare, egentligen inte, Habstadius?

— Nej, nej, visst inte! Bara folk är hederliga och hyggliga, få de vara vad som helst för mig!

-—• Då är jag lugn! sade gumman och reste sig. Och när hon leddes ut, sade hon:

— Jag ska säga titulus, att man måste ha aktning för kvinnan! Finns det, då är det bra människor, och då är jag lugn! Men finns det inte, blir jag arg! Men här har318

ni ju aktning för kvinnan! Ni är artiga och bockar er, som folk med edukation! Så jag litar på herrarna, adjö, adjö! Och därmed stultade gumman ut.

Hon hade en svart sidenklänning, resårskor och kapott-hatt samt en stor guldbrosch under den tredje hakan och silverbrillor på näsan. SJUNDE KAPITLET.

Som visar, att en bruten förlovning kan bli ett politiskt kampmedel, att en människas självbehärskning icke är värd 1,500 kronor, att man aldrig ska sätta sin lit till gamla lönnkrögare samt att det inte alltid är så roligt att vara en stor mans älskarinna.

—- Det var mig en säker käring! sade Mikael Habstadius skrattande, då gumman gått och han stod i sin dörr. Är dottern lika säker, så tror jag, herr Harpolin kan gratulera sig.

— Nej, men hon blir med tiden! svarade Julius Harpolin som satt och tjurade på sin plats. Än så länge är hon bara karltokig!

— Nå, men, för fan, det var väl lätt botat! sade Mikael Habstadius.

— Jag behöver inte bli magrare än jag är! svarade Julius Harpolin buttert.

— Är prästen fetare då?

— Tycks så av fängelsehistorien!

—- Är den sann då?

— Inte vet jag!

— Men herr Harpolin har ju berättat den på stån!

— Det är lögn! Det är hon, som har gjort det!

— Hur fick du tag i henne? frågade nu herr Oldberg.

— På årsfesten.

— På Stadshuset? utropade Mikael Habstadius. Var det luder där?.320

— Det är det alltid! sade Julius Harpolin.

— Tog du hem henne till dig? frågade herr Oldberg.

— Nej, på hotell.

— Vilket?

— "Svea lejon."

— Kom du in? Där?

— Jag visade ringen och sa, att vi var gifta.

—- Men förlovningen var ju bruten!

— Jag hade satt på fästmöns ring!

— Är herrn så förbannat mager! skrattade Mikael Habstadius, som begärligt fastän till synes bläddrande i några papper åhörde denna berättelse.

— Man blir det i somliga förlovningar! svarade Julius Harpolin.

— Och ringen? frågade herr Oldberg.

— Här! sade Julius Harpolin och framdrog ett cigarrettetui.

Då skrattade Mikael Habstadius gott, slog Julius Harpolin på axeln och sade:

— Ja, inte fan passar herrn i familj, det hörs. Men vore jag i herrns kläder, så gjorde jag ett litet kåseri till lördagsnumret av etuiet — utan adress förstås!

Och så gick Mikael Habstadius, förnöjt småskrattande, in till sig, men herr Oldberg framträdde till Julius Harpolin och snurrade sitt skägg samt yttrade:

— Redaktörns idé var briljant! Du kan gärna göra ett litet humoristiskt kåseri just nu, då stämningen i stån är lite tryckt och kan behöva lättas! Historien är storartad, och stån får se, att vi är lugna här uppe trots allt skall och ha gott humör, det gör alltid intryck, inte sant, gamle Blyerts?

— Joho, joho! Just det! Just det! skrockade D. V. Ertz.

—- Gör en kortspalt! fortsatte herr Oldberg. Och kalla

historien "Skrattar bäst, som skrattar sist!" Och så berättar.321

du, att en ung man blir utskrattad av sina kamrater för att hans fästmö slagit upp, men den unge mannen säger ingenting. Så går det en stund. Då är det en i sällskapet, som frågar, om någon har en cigarrett. Jo, jag, säger då den unge mannen och sträcker fram etuiet. Det var ett förbannat fint etui! säger de andra. Var har du fått det ifrån? Jo, svarar den unge mannen, det har jag bytt till mig mot förlovningsringen! Och då förvandlas kamraternas hån i beundran, och den unge mannen säger lugnt: skrattar bäst, som skrattar sist! Och så tillägger du som slutkläm: kanske Posten skulle ha gott av att uppmärksamma denna lilla historia och med tanke på vissa aktuella förhållanden inom samhället vänta med sitt hånskratt, tills den får se, om icke också Bladet kanske har ett etui gömt nånstans och klart att framdraga med innehållande överraskning, då stunden är inne?

Herr Oldberg gnuggade sina händer över detta utomordentliga uppslag, och Julius Harpolin begärde icke bättre än att få i sin vredes lera forma en figur och satte sig därför strax till verket.

Utanför på torget hördes marknadsfolkets sorl, luften var full av larm och oro, och bland människorna kom en man gående tvärsöver torget med snabba steg mot Bladets redaktion. Han var alldeles likblek och hans ögon voro stela och i det närmaste vettlösa. Det var järnhandlar Wentlan.

Orsaken till hans utseende var alla de besynnerliga rykten, som löpte man och man emellan runt staden. Det sades, att Moje Kessler rymt och att herr Kruckman stoppats av bankinspektionen. Bankinspektörn sades i

hemlighet ha kommit till stån och skola vistas uppe i Amorteringsbanken, medan herr Kruckman hölls inlåst och bevakad i huvudstaden.

21. — Nordström, Lnndsorts-bohème..322

Och kronokassör Sarinen skulle vara tokig och springa naken i stadens utkanter, vilket föreföll obehagligt.

Och Mikael Habstadius skulle stå mittpå golvet i sitt rum, ömsom gråtande och svärjande.

Allt i upplösningstillstånd, medan positiv larmade och trummor dundrade och lösa gummiballonger svävade över stadens tak.

Men herr Wentlan hade dåliga affärer som alla andra grosshandlare i stån och ville rädda sina 1,500 kronor hos Mikael Habstadius, och i det ärendet kom han nu.

Mikael Habstadius satt helt lugnt i sin skrivstol och skrev en vacker likdikt över den store tragiske direktör Wass, till begravningsdagen; och han hade skrivit första strofen.

Fredrik Wass! Din dag är slutad! Aldrig ovationer mer emot tragisk glaven lutad från parkett och rad du ser ...

När han hunnit så långt, slängdes dörren upp och en man trädde hastigt in utan att hälsa och slog igen dörren bakom sig med ett dån.

Mikael Habstadius trodde, det var faktor Callmander och ropade utan att se upp från dikten: — Vafan är det där för fasoner?

Men ute på redaktionen var man full av undran, ty den likbleke järnhandlarn hade utan ett ord passerat och dörrens dån hade kommit fönstren att skalla.

— Nu är det galet! sade D. V. Ertz, nickande. Nu börjar det!

— Vadå? frågade herr Oldberg.

— Jo, ser du, Oldberg, svarade Ertz och snusade, här blir allt liv framöver! Har du papper i Amorteringsbanken?

— Ja.

— Ja ja, du Oldberg, sade gubben, då får du allt veta det, då! 323

Efter dessa ord tego båda, och herr Oldberg såg ut genom fönstret, grubbelsjukt snurrande sitt skägg.

Men inne hos Mikael Habstadius stod herr Wentlan med skälvande ansikte framför skrivbordet.

— Är konkursansökningen inlämnad? frågade han, alldeles hes av sinnesrörelse.

— Hör nu, min bäste herr Wentlan, man kommer inte in till folk på det där viset! svarade Mikael Habstadius.

— Svara på min fråga! Är konkursansökningen inlämnad? väste Wentlan.

— Vafan menar herrn? frågade Mikael Habstadius och kastade pennan ifrån sig.

— Svara på tal! skrek nu herr Wentlan. Är konkursansökningen inlämnad eller inte?

Då skrattade Mikael Habstadius.

— För det första angår det inte grosshandlarn, om så vore, sade han, och ...

— Vafalls?! skrek herr Wentlan. Angår det mig inte, om jag förlorar 1,500 kronor? Tror redaktörn, jag slavar i min affär för att bli plockad av jobbare som redaktörn? Var god svara på min fråga!

— Hör nu, min käre grosshandlare! Lugna sig! Och var god kom ihåg, att om grosshandlarn skrivit på 1,500 riksdaler åt mig, så är det inget skäl för att uppträda som en sjåare!

Dessa hånfulla ord gjorde herr Wentlan vild.

Han slog sin knutna hand i skrivbordet, så att allting hoppade, och skrek:

— Om icke 1,500 kronor ligger kontant på mitt bord i morgon klockan tolv, så kommer jag att meddela Posten, att redaktörn tagit 1,500 kronor i mutor för att försvara mig mot min hustru!

— Nej, hör nu, grosshandlarn, gapskrattade Mikael Habstadius, vafan är det här för skitprat!? Är det frågan om.324

prejerier? Grosshandlarn har skrivit på 1,500 riksdaler ål mig, som jag inlöser, då papperet förfaller, men vafan har det att göra med ...

— Innan dess är redaktörn i konkurs, skrek herr Wentlan, c.ch jag får lösa papperet, men det accepterar jag inte, utan jag vill ha mina 1,500 kontant och lösa in papperet i morgon dag!

— Hotar grosshandlarn med mutor, så tycks jag kunna ha större skäl att hota med prejeriförsök . . .

— Det bryr sig ingen om, men mutor för en offentlig person i Sverge är döden, del vet redaktörn lika bra som

jag-

— Men för fan! Det här är ju vanvett! utropade Mikael Habstadius. Jag har aldrig i mitt liv tänkt göra konkurs, och nu mindre än nånsin!

— Det är möjligt, men nu blir redaktörn tvungen!

— Jag! Hur så?

— Hela stån vet, att redaktörn står och faller med Kessler!

— Jag! Nå, om så vore . . .?

— Han har rymt. . .

— Prat! Skitprat! Munväder! Och för resten ska jag säga grosshandlarn, att om han rymmer eller inte, så angår det mig inte längre, för alla affärer oss emellan är klarerade!

— Genom Kruckman, ja! Jag vet! Men Kruckman är stoppad av bankinspektionen . . .

— Nej, hör nu, nu kan det vara nog med historier... rännstensprat. . .

— Redaktörn hör, vad jag säger!

— Var har grosshandlarn det från?

— Det vet hela stån.

— Men jag säger, att det är lögn, och jag vet det bättre än stån!.325

— Så mycket bättre! Skaffa mina 1,500 av honom då, men i morgon klockan tolv ska pengarna ligga på mitt bord, annars klämmer jag till!

— Hör nu, tror grosshandlarn, att jag spyr pengar, va? Om rnornarna, va? Gör jag 1,500 på växel och tre månars accept, så är det väl i jössu namn klart, att det är därför att jag inte har kontanter inne men beräknar ha, då växeln förfaller!

— Redaktörn äger ju aktiemajoritet i tidningen. Ge mig aktier!

— De äro hypotiserade!

— Ja, har jag inte pengarna i morgon klockan tolv, sätter jag redaktörn ögonblickligen i konkurs, så ska jag väl åtminstone stoppa, att redaktörn kommer in i fullmäktige! Och så mycket kan jag säga, att nu har redaktörn lyckats att reta hela stån mot sig...

—- Käre lille grosshandlarn! Vafan angår det mig!

— Vi får väl se! Och kom ihåg mitt sista ord! Tolv i morgon ska pengarna ligga på mitt bord, annars anmälan för Posten och konkurs! Men ligger pengarna där, lovar jag att för min del lämna redaktörn i fred!

— Inte för hotets skull, svarade Mikael Habstadius leende, men för att jag inte vill ha med en sån potta att göra, ska pengarna vara där på bestämd tid! God middag!

— God middag! svarade herr Wentlan flammig av vrede och gick ut, nära att slå dörren i huvut på herr Oldberg, D. V. Ertz och Julius Harpolin, ty alla tre hade de på tå smugit till dörren och lyssnat.

— Det var fan! sade herr Oldberg betänksamt, då Wentlan gått. Är det verkligen så illa ställt! Det var betydligt! Det trodde jag inte ändå!

— Jo, du, Oldberg, sade D. V. Ertz, strykande sitt skägg, det är allt mycket dåligt, du! Ser du, en fähund har han vatt, en fähund är han, och en fähund blir han..326

I detsamma trädde Mikael Habstadius ut.

— Hör nu, mina herrar, sade han, är herrarna beredda att slåss? Jag vill bara säga, att vi måste vara beredda på en tids fullkomligt helvete, men när det är passerat, lovar jag löneförhöjning över lag! Man angriper mig från alla håll och kanter med de mest infama vapen, men jag vill bara säga en sak: inom två månader, ja, förr skall jag ha segrat! Och om också inte stadsfullmäktig, så ska jag, och ni med, mina herrar, kunna diktera lagar för samhället i frisinnets namn! Det är bara en sak, jag ber er om, och det är, att ni, hur mörkt det än tidvis kan se ut, absolut litar på mig!

Och efter dessa ord gick han åter in till sig. Där ringde han upp Moje Kesslers kontor och fick höra, att chefen befann sig i huvudstaden på återväg från utlandet. Sedan ringde han upp Amorteringsbanken, där man emellertid ingenting visste om herr Krackman mer, än att även han var i huvudstaden.

Och då blev Mikael Habstadius genast lugnad.

Han trädde åter ut på redaktionen, och i samma ögonblick visade sig herrar Andersson och Svålin, delegerade för Mal mar nas förenade gårdsägareföreningar.

— Vad vill herrarna? frågade Mikael Habstadius.

Svaret kom på samma sätt som förra gången.

Andersson: På extra sammanträde har Malmarnas förenade gårdsägareföreningar enhälligt beslutat att, alldenstund och då nu redaktörn sedan sist inför stadens allmänna publik och reflekterande politiskt tänkande individer har framvisat nya manövreringar ...

Svålin: Social-moraliskt betraktade i sitt juridiska sammanhang ...

Andersson: ...så har Malmarnas förenade gårdsägareföreningar ansett lämpligt besluts efter lång och provisorisk principdebatt..,.327

Svålin: Med iakttagande av parlamentarisk uniformitet i motiveringen ...

Andersson: ... att anhålla, att redaktören behagade betrakta Malmar ...

— Nej, men för fan, prata mindre och kom till saken nån gång! skrek Mikael Habstadius och stampade i golvet.

Andersson: ... att redaktörn behagade betrakta Mal-marnas förenade gårdsägareföreningars föregående offererade stadsfullmäktigekandidatur ...

Svålin: På social-ekonomisk grund ...

Andersson: ...såsom återtagen, i det av Malmarnas före... ;

— Ut, förbannade lönnkrögare! röt Mikael Habstadius, blåröd i ansiktet.

De delegerade sågo tysta på honom.

Därefter bugade de och gledo bort som skuggor.

Då log Mikael Habstadius.

— Fattas bara, att Svanljung kommer nu också! sade ban.

Dörren öppnades.

— Där är han! ...

Men det var en telegrafpojke, med ett telegram till Mikael Habstadius.

Det löd.

"Notificera, alt jag avsäger mig stadsfullmäktigemandatet, Kruckmans order, hemkommer morgon eller om några dar. Kessler."

Mikael Habstadius sken upp.

— Gör notis! sade ban och gav herr Oldberg telegrammet.

Sen gick ban in och ringde upp fröken Stadenberg, som var på sitt kontor, och beordrade henne att ögonblickligen infinna sig på ett litet konditori, där de stundom råkats.

Och därefter gick han ut..328

Men just som han var i dörren, ropade herr Oldberg.

— Telegrambyråns telegram! sade han och räckte fram ett maskinskrivet silkespapper.

— Vad är det? frågade Mikael Habstadius.

— Kjöns stora arbete skall publiceras och har väckt oerhört uppseende bland alla litterärt och vetenskapligt intresserade i Stockholm. Ska vi göra extrablad? frågade herr Oldberg ivrigt.

— Jag skiter i Kjön! svarade Mikael Habstadius lakoniskt och gick.

På konditoriet satt fröken Stadenberg och väntade, hon var alldeles blek och hade en svart portfölj på bordet.

— Har det hänt något? frågade hon oroligt.

—- Ja! svarade Mikael Habstadius, och så berättade han Wentlans besök.

— Vad är det där för portfölj? frågade han sen och pekade. Pengar?

— Ja, svarade fröken Stadenberg. Jag ska till banken.

— Hur mycket?

— 6,000 kronor.

— Skönt, ge mig då 1,500 på en tre, fyra dar.

— Ja, men jag kan inte, jag vågar inte, jag kan inte hålla ihop det längre, jag blir alldeles tokig till slut! jämrade fröken Stadenberg förtvivlad.

— Du har själv hört, hur det är ställt, svarade Mikael Habstadius. Och nu gäller det för sista gången. Bestäm själv! Antingen dessa 1,500 riksdaler, eller så . . . ja!

— Måste jag, Mikael? Måste jag? kved fröken Stadenberg.

— Jag säger inte mer än jag har sagt! svarade Mikael Habstadius. Det gäller ju dig lika mycket som mig! Så du kan själv förstå det hela!

— Ja, ta då! sade hon, stötte portföljen till honom, och Mikael Habstadius tog 1,500 kronor,.329

— Men Gud, Gud, Gud! kved fröken Stadenberg med händerna för ansiktet och vaggade fram och åter. Hur ska detta sluta? Du säger alltid, att det finns utvägar, men jag ser bara undergången ...

— Var lugn, mitt barn, och lita på mig! svarade då Mikael Habstadius vänligt. Huvudsaken är, att jag ser utvägar, och det gör jag! Men du får förlåta mig, jag har bråttom och måste gå! Adjö med dig! Tack för pengarna, var bara

lugn och lita på mig!

Så gick Mikael Habstadius sin väg, och fröken Staden-berg grät.

Mikael Habstadius skickade emellertid en av sätteri-pojkarna med penningsumman tvärsöver torget till järn-handlar Wentlan, och efter tio minuter hade han dennes kvitto i hand och var räddad. ÄTTONDE KAPITLET.

Ett av de många oemotsägliga bevisen på att det finns en nådig försyn.

Emellertid tycks det finnas en nådig försyn, som håller reda på varje skojare här i världen och tar honom i örat, då stunden är inne, och som leder och bevakar hans öde.

Ty vad kunde det väl vara annat än försynens verk, det som nu hände?

Mikael Habstadius pöste i sitt rum av stolthet över att ha kunnat täppa igen mun på järnhandlar Wentlan, men han förmådde naturligtvis inte behålla denna stolthet för sig själv utan måste låta den lysa för sina medarbetare.

I denna avsikt steg ban från sitt rum ut till dem och sade med ett godmodigt löje:

— Ja, mina herrar, det är tydligt, alt vi har trampat samhället på dess allra ömmaste liktå ...

Längre hann han inte, ty den olycksalige faktor Callmander kom inrusande, blek, vild och yvig, och skrek:

— Jo, nu har herrarna ställt tilFet! Gud i himlen sånt förbannat elände! Nu är det slut på den här officinen! Vafan ska man nu ta sig till med hustru och elva oförsörjda barn?

— Va är det med herrn? frågade Mikael Habstadius.

— Vad det är! Jo, det är så mycket, som att kronokassör Sarinen har hängt sig!

— Va? skreko alla och rusade upp från sina platser.

<— Karln är död soln en katt och ligger på bårhus. Den.331

där rubbade frun, Wentlans gamla galanta, var naturligtvis på vift som vanligt och fann honom på en kranbjälke på kronomagasinet med hög hatt. ända i det sista, och nu springer hon och tjuter kring gatorna, om inte polisen har burat in henne än! Så nu! Nu tror jag herrarna har fått för att lägga sig i sånt, som herrarna inte har att göra med! skrek faktorn och gav sig sen i väg.

Men då lossnade Mikael Habstadii tunga.

— Karln var naturligtvis idiot! sade han lugnt. Och hade naturligtvis dåligt samvete! Och insåg det omöjliga i att gå fri. Nu begriper ju hela stån, att han är skyldig till mordet. Dess bättre för oss, mina herrar, han har själv bevisat, att vi har rätt!

Men Posten kom efter ett par timmar med en upplysning, som bragte Mikael Habstadius till ursinne.

Sarinen var oskyldig!!

Men hur kunde Poslen bevisa det?

Jo, genom järnhandlar Wentlan!

Denne hade vid underrättelsen om Sarinens självmord blivit djupt uppskakad och därunder plötsligt kommit att dra sig till minnes, att just samma dag, som mordet begicks, hade Sarinen och han befunnit sig långt f ran staden pa fisketur!

När Mikael Habstadius läst detta, slängde han tidningen.

— I dag tror jag fan är lös! skrek han.

Men herr Oldberg bara snurrade sitt skägg.

— Det är ju Wentlans fel, alltsammans! skrek Mikael Habstadius, ursinnig vid tanken på de 1,500 kronorna.

— Wentlans? sade herr Oldberg.

— Ja, kan inte herrn begripa det? Hade det förbannade nötet kläckt ur sig det här för en vecka sen, så hade vi naturligtvis lagt alltsammans på en annan bog!

— Nå, men vad ämnar redaktörn göra nu? frågade herr Oldberg. Det är viktigast att veta,.332

— Jag ska visa herrar Pilo, Edenmark et consortes, hur en karl beter sig, då han är en karl! svarade Mikael Habstadius.

— Och hur har redakt örn tänkt sig, att det ska ske?

— Hur det ska ske? Vafan kan jag veta om det nu? På rak arm!

-—- Nå, men när?

— När och när! Alltid fan blir det väl utvägar med det! svarade Mikael Habstadius.

Efter dessa ord drog helt oväntat ett löje över hans ansikte.

— Jag ska för resten säga er en sak, oss emellan, min käre Oldberg, sade han, och det är, att i grund och botten ger jag hela den här affärn fan! Låt de djäklarna vänja sig vid självmord! Det kan behövas! För jag har helt och hållet andra planer, som ingen människa känner till eller ens anar, men som blir klara vilken dag som helst. Och den dagen, min käre Oldberg, den dagen kommer jag att börja rensa på allvar här i samhället, och då ska det, fan i mig, bli så fullt med hängda grosshandlare i varje lyktstolpe, så det ska se ut som druvklasar! Kom det ihåg!

— Men jag hoppas, redaktörn icke desto mindre kommer att fortfarande kämpa för de frisinnade idéerna! sade herr Oldberg, betänksamt snurrande sitt skägg.

— Allting naturligtvis på frisinnad basis! ropade Mikael Habstadius med utsträckt arm.

•— I så fall, herr redaktör, sade herr Oldberg bugande, ska jag be att få önska redaktörn lycka och framgång i redaktörns vågsamma och behjärtade företag!

Och därmed skildes de båda herrarna för att var och en på sitt håll bereda sig till denna sista stora och förfärliga strid. FÖRSTA KAPITLET.

Ett långt kapitel som handlar om allt möjligt från Gustav II Adolf till salta Västeråsgurkor.

§ 1.

Alltså äro vi nu framme vid stadsfullmäktigevalet, den stora dag, då Mikael Habstadii öde skulle definitivt avgöras, och redan gryningen visade, att något stort var i görningen, ty stån låg sänkt i en tät dimma, som sedan lättade.

Det är nämligen så, att i vårt lands historia anses det som god ton alltsen Gustav II Adolfs tragiska död vid Lützen, att stora svenska mäns valplatser om morgonen äro täckta av dimma, och nu var ju Mikael Habstadius, enligt ödets behag, en sådan stor man, om också varken så stor eller så sedligt ren som Gustav II Adolf och framför allt icke försedd med en så utmärkt kansler, ty mellan Axel Oxenstierna och herr Oldberg voro likheterna, med allt erkännande av den senares förtjänster i övrigt, dock icke påfallande stora.

Emellertid är det alldeles omöjligt att till fullo fatta Mikael Habstadii ödesdag på det rätta sättet, om man icke ser den i dess sammanhang med hela hans ställning till stån och i en fullt tydlig historisk belysning, varför vi med några ord ska ånge allt detta.

Det är då först och främst nödvändigt att veta, hur stån var så att säga konstruerad, och det var på följande sätt..336

Den låg i en dalgång mellan två höga, svarta och rätt sköna berg, på vilkas krön serverades läskedrycker.

Dessa berg sköto från öster och väster fram emot varandra och snörpte till dalgången, så att den fick formen av ett liggande timglas, med ena änden mynnande ut i en bördig slätt och den andra mynnande ut i havet.

Mitt i dalgången flöt en å, och på ån flöto döda kattor.

Från ån reste sig stränderna först svagt, sedan allt brantare uppemot bergen, och de voro tätt bebyggda med stenhus.

I ån låg en ö med alla slags träd och en sommarträdgård, där musik utfördes om söndagarna och man om kvällarna kastade upp raketer, som sedan föllo ner kring gatorna och slogo äldre herrar på magen, så att de blevo både lessna och arga, varöver man ej kan förundra sig.

Längre upp i ån lågo röda tegelstensfabriker vid ett vattenfall; deras skorstenar reste sig som en flock höga avlövade trän mitt i stadsmassan, och där fabricerades vävnader och otukt; båda delarna enligt allmänt omdöme av prima slag.

Över ån gingo fem olika broar, av vilka en kallades Kamelpuckeln.

På själva dalbottnen kring ån lågo torg med Karl XI:s stat) av den stora järnfontän, där fru Wentlan brukade bita naglarna; lummiga parker, under vilkas brusande kronor den hederlige och numera riksberömde gamle Kjön, fornvärldens uttolkare, utan möda och på många olika sätt plägade lösa problemen om quadratura circuli, trisectio anguli och perpetuum mobile; flera av heder, år och rikedom grånade bankhus; det ljusmenade Stadshuset samt stora butiker och fina kontor fulla av skojare.

Den västra strandens backar kallades Malmen; där bodde fattiga arbetare, vedhuggare, bokförare, diversehandlare, musikanter, kypare, butiksflickor, gamla lönnkrögare, lärare,poliskonstaplar, glädjemadammer, judar, frimicklar och Mikael Habstadius.

Den östra strandens backar däremot kallades Villorna; där bodde Moje Kessler, gubben Juliander, borgmästarn och alla stadens andra större skojare.

Men slätten kring ån, torgen, parkerna och kajerna kallades Stenriket, ty där var allting sten och asfalt; där bodde advokaten Pilo och herr Kruckman.

De höga bergen voro på framsidan vackra och på baksidan värdefulla — vilket annars plägar kunna sägas om få saker här på jorden och om intet annat i detta samhälle — de voro nämligen fulla av malm, och där lågo stora gruvor och bruk, bland vilka baron von Kahges var ett, och på slätten lågo röda bondbyar med gamla vita stenkyrkor, myndiga kommunalnämndsordförande, feta prostar och magra komministrar.

Från bruken löpte järnvägsspår in till stadens hamn, och där tippades malmen från höga bryggor ner i jättelastångarnas djup, under ett dån och rassel, som förnams över hela stån och blandades med surret och slamret från fabrikerna, vilkas långa och magra skorstenar blåste ut rök, i vars mitt solen glödde som en eldkvast.

Fordom hade staden varit bebodd av fiskare, som bildade den så kallade fiskaradeln och vilka hade dvalts i långa rader av röda kokhus och gråa bodar, och de hade varit behärskade av ett dansande, sjungande och supande släkte ämbetsmän, som voro de kungliga svenskarna, och som bott i vita eller gula små trähus; men nu voro deras hus brända, deras kryddgårdar utblommade, deras ben stela, deras sång tystnad, deras fylla dille, deras släkte utgånget, deras tid förbi.

Under deras glada regemente hade allt varit fest och glam och släktsämja i staden; men nu var den kluven i två halvor, som lågo i bitter strid.

22. — Nordström, Landsorts-bohème,.338

Och varför skall man lätt förstå av själva denna stadens angivna struktur och dess följder.

Då solen, röd och köttig och vild av hetta, tidigt om morgonen steg i öster, låg Villorna sänkt i skugga och svalka och Moje Kessler, gubben Juliander och alla de andra stora skojarna kunde sova gott och besvärades ej av hettan. Men på Malmen däremot, där glödde fönstren i rad över rad, dit öste den svullna morgonsolen all sin stickande hetta och drev arbetare och fattigfolk upp ur immande och svettvåta sängar och ut till arbete i fabrikerna, vilkas hesa vrål ekade mellan bergen som av omornade vilddjur, vilka ville matas. Och när dessa fattiga människor med

svidande och yrvakna ögon sågo ut i gryningen, sågo de svalkans blåa skugga över Villorna, sköna och luftiga trädkronor, som vajade svagt för solgångsvinden, vita, orörliga markiser.

Men på kvällen, då solen stod i väster, mild och ljuvlig och lät en ljum värme dämpa kvällens rånad, då låg Malmen svart i fuktig och däven skugga under sitt mörka berg, men på Villorna blänkte fönstren festligt i rad över rad, glättig pianomusik svävade genom dessa fönster ut i den stilla luften, dess trädgårdar prunkade och lyste, bergets sida sken röd som gull, och vitklädda kvinnor skymtades på altaner och balkonger.

Mellan dessa båda världar låg Stenriket glödande hett i hela dagens sol, en öken av sten och asfalt.

Nu var kampen i staden den, att Malmen hatade Villorna, och det förras talman var Mikael Habstadius och Bladet. Det senares Edenmark och Posten. Och nere i Stenriket stod striden dag från dag från dag.

Var och en på Malmen ville över till Villorna, men där ville man ej mottaga några nya.

Det gällde att kunna övervandra det dödsheta Stenriket, denna öken, som man kunde passera på tio minuter men ej på ett helt liv; utan, när döden kom, hade man vanligen.339

icke hunnit längre än till huvudgatan, som vek av åt norr, följde ån och mynnade ut i stadens avlägsna gravplats, långt bortom kyrkan, och där hamnade man.

Och under detta liv nere i Stenriket glömde man skillnaden mellan rätt och orätt, gott och ont, slogs med alla vapen, medan svetten rann, hjärtat pumpade och hjärnan brann, för att komma över till andra stranden och komma i åtnjutande av ålderdomens milda kvällssol och slippa fukta, frysa och hata uppe i Malmens råa mörker.

Nu var det så med Mikael Habstadius, att han genom födseln tillhörde en gammal kunglig svensk ämbetsmanna-släkt, hade ämnats till sjöofficer men i sjökrigsskolan gjort en dumhet och måst sluta. Känd genom en spetsig artikelserie om livet i skolan upptogs han i pressen, och just då körde de frisinnade idéerna in i Sverge, och man såg, att deras seger bara var en tidsfråga.

Kommen till detta samhälle förde därför Mikael Habstadius dessa idéers talan, men fattig måste han tills vidare slå sig ner på Malmen och nöja sig med att längtansfullt se över till Villorna, dit hans kungliga svenska börd och hjärta kallade honom, och dit han en dag skulle föras av de frisinnade idéernas seger.

Detta hade varit hans politiska liv.

Som kunglig svensk kändes han strax på lukten av Villornas folk och fick umgås med och roa fastän aldrig bli en av dem, och räknades som absolut ofarlig. Men på Malmen gjorde honom hans börd och läggning med skäl misstänkt, han fick aldrig dess förtroende, fick därför heller ingen riktig fart i de frisinnade idéerna, och nu hade han slutligen lyckats bli genomskådad som vingelmakare, vilket resulterat i att Malmarnas förenade gårdsägareföreningar, för en kort stund duperade, fråntogo honom sina röster och i stället skänkte dem åt en gammal trogen lönnkrögare.

Och därmed var för Mikael Habstadius den politiska.340

vägen över Stenriket till Villorna definitivt stängd; och det begrep han.

Men under sitt umgänge med Villorna och i full förvissning om att en dag komma dit hade han lyckats nästla sig in i dess ekonomiska liv, och när herr Krackman lockade honom med utsikten att genom en enda kupp kunna ta steget över öknen, följde han blint — så mycket mer som ju hans ställning genom fröken Stadenberg var förtvivlad.

Och nu återstod honom endast att fortsätta den ekonomiska vägen; på den trodde han ju blint, vad kom det honom så vid, att den politiska icke längre var farbar! Huvudsaken var ju blott att komma fram!

Sedan, väl en gång över på andra sidan skulle han ta en blodig hämnd för allt, han under årens lopp fått lida, och icke så mycket hjälpa Malmen som i stället spränga Villorna och göra sig till en skräckens herre över hela staden — trodde Mikael Habstadius, kungliga svenskarnas siste store ättling i landet!

Man må sålunda icke förvåna sig över hans handlingar och planer; han gjorde som tidens folk gjorde, i en dunkel känsla av att det gamla samhällets fall var förestående; han visste inte bättre, ville icke ont, ville bara må gott och njuta och göra ingenting, därför att han var kunglig svensk som sin pappa och ett uttryck för sin tid.

Så visar det sig, att Voltaire har rätt, då han säger: "Les poiriers ne peuvent jamais porter cl'ananas!" eller som en ganska berömd svensk formulerat samma tanke på vårt språk: "Äpplet faller icke långt från päronträdet!"

Mikael Habstadius löd bara sitt ödes lagar. Därför måste nu hans ekonomiska kupp utföras och hans sista fas begynnas, på det att i hans undergång kungliga svenskarnas verk skulle fullbordas och slutas..341

§ 2.

Ja, så var det ställt med vår käre Mikael Habstadius i det avseendet, och nu kan var och en se, att på sätt och vis var det inte bara en ensam människa utan nästan en hel epok i vår historia, som med honom gick under; men det må vara nog talat om den sidan av saken, nu är frågan, hur han hade det för egen del, denna stora morgon i sitt liv.

Och svaret måste tyvärr bli: han hade ett helsike!

Ty frun gnatade av oro, att han återigen skulle falla igenom i stadsfullmäktigevalet, så att hans båda pojkar skulle för hans skull lida spe i skolan, och fröken Staden-berg var arg på morgonkulan och passade på vid frukostbordet, då hon en stund var ensam med honom, att fordra igen sina (bolagets) 1,500 riksdaler under hot att annars blotta alltsammans, för nu var hon trött.

— Lugna dig, stumpan lilla! sade då Mikael Habstadius fullkomligt trankil och lade sin stora hand på hennes lilla huvud. Du vet ju, att Moje Kessler kom hem i går kväll, men jag kunde väl, i Guds namn, inte söka upp karln mitt i natten. Nu går jag emellertid direkt ner till honom efter frukosten, och antingen skickar jag pengarna till dig under dagens lopp eller så får du dem, då vi råkas. Huvudsaken är, att du inte bråkar i onödan, mitt barn, för det förbättrar inte det hela.

Man föreställe sig kvinnans humör; hon var sådan, att hon kunnat bita i j ärn och avge ånga, om någon till äventyrs skulle ha bestänkt henne med vatten; men utan ett ord försvann hon ur det Habstadiuska hemmet och gav sig i väg till sitt kontor.

Mikael Habstadius för egen del gick strax efteråt långsamt och fridfullt nerför backarna till stån, där det var marknans största dag, och det var ett liv på gator och torg..342

Aldrig har nådens ordning blivit så klart avbildad som i denna stad, ty då bönderna i långa rader, högtidliga och uppsträckta kommo dundrande i sina kärror med en vattendroppe under nästippen, bondens adelsmärke, mötte dem den marknadsstrålande staden liksom med utsträckta händer, av vilka den ena var kyrkan och den andra fängelset; mellan dessa båda löpte vägen in. Sålunda styrkta i sitt goda, skrämda i sitt onda uppsåt åkte bondgubbarna vidare, och stan började helt oskyldigt med en liten missionsbokhandel, så kom en fotografiateljé och ett konditori. Så lockade en järnhandel med grepar och plogar, en garnaffär med brokiga härvor; sen kom en snusmalare, en sillstrypare och en nyttig pillertrillare.

Men om ett hörn framdök en modeaffär med halsdukar i alla kulörer, och ett kappmagasin och skobutiker och diversebodar, och innan man visste ordet av, stod man mitt i synden, horisonten hade försvunnit i stenmassorna, ingen utgång syntes, Karl XI pekade på en: köp, din fördömda bondkanin, köp bara! Och så kommo de jättehöga bankhusen, grå som getingbon och fulla av bleka getingar med glasögon, som krällde och surrade om varann, men bakom bankhusen fördolde sig spritbolaget; och ölschapparnas skyltar stodo längre ner i gränderna och vinkade med blekfeta subbor under, och dit ledde stigen. Man hade snart fått vana vid de hundrade vagnarnas dunder på stengatorna, hästarna, som gnäggade och reste sig på bakbenen, kuskarna, som klatschade i sina piskor och skreko och svuro, de ilande spårvagnarna, som inte voro riktiga utan bara en lögn och ett påhitt och en syn i fyllan och villan; det eviga surret och susandet från fabrikerna, och rasslet, då malmen tippades och vinscharna arbetade. Alltsammans gick ihop till en rök för ögat och en sång för örat, och rätt vad det var, var man full som

en spruta: hej, fallera, fallerallan, tjo! Här ska du se, vad en bonde kan! Va kosta stån? Aktare.343

för gamla Sverge! Detta var historiska minnen i folksjälen, som genom Den Himmelska Buteljen fått syn på sin glans och förmåga, en viss fyllans folklore; vikingarnas, det vill säga de gamla tjyvarnas barn, som kände fädernas instinkter vakna; och nu ledde vägen i allt större fall ner till finkan och järnvägsstationen. Rocken hängde i trasor, sitsen såg ut som en måne i regntjocka, grå och förstämd, men ansiktet brann som en skogseld, och slumpvis slängdes dessa gamla vikingasäten in i tredjeklasskupéerna och fraktades hem till bondlandet igen, stjälptes av i bingor på stationerna och vaknade under allvarliga stjärnor i busksnår och diken; detta var nådens ordning, ty sen kom ånger och bättring, skriftemål, nattvard, död, begravning och en evig salighet, amen!

Mitt bland alla dessa bönder, som åkt in för att dra ekonomisk fingerkrok med stån men blevo skändligt lurade, denna årets största handelsdag, det sista minnet av gamla seklets idylliska byteskÖpenskap, mitt bland alla massorna redo förfärliga marknadsgycklare på utstyrda hästar, blåsande i horn och trumpeter, och gamla gubbar, som lämnat livet bakom sig, buro stora plakat på höga stänger.

Ja, kronokassör Sarinen skulle begravas denna dag, men icke endast han utan även den store tragiske direktör Wass, sedan man prövat hundra olika förslag och gubben tyvärr fått en alltför utpräglad lukt.

Därför var Mikael Habstadius denna stora dag klädd i frack och vit halsduk med uppknäppt överrock och skinande sorgcylinder; och sålunda klädd steg han in till sin gamle vän Moje Kessler.

Men denne var sig inte längre lik utan av allt att döma fullkomligt rubbad. Krackman hade vid hans besök i huvudstaden helt enkelt förklarat för honom, att han var absolut oduglig som affärsman och borde bli sjöman som sin farfar,.344

MEDBORGARE! Rösta på rektor HILLESTRÖM!

I dag begraves

kronokassör SARMEN!

Tänk på det!

Rösta på rektor HILLESTRÖM!

MEDBORGARE! STADEN ÄR DIN! SKYDDA DITT EGET!

ty vad han dög till, inte dög han åtminstone att göra affärer.

INär Mikael Habstadius hörde detta, begrep han, att nu måste Kahge-affärn vara klar, och han hade alls ingenting emot, att Moje Kessler gick till sjöss som sin farfar och lämnade sin andel att delas av de två kvarvarande, som föredrogo att bli på fasta landet.

Men Moje Kessler ropade, med uppsträckta händer:

— Vafan skulle du och jag nånsin ge oss i affärer för? Och med den där förbannade skojarn framför allt!.345

— Men Kahge-affärn ? sade Mikael Habstadius.

— Den har han överlåtit på gubben Juliander, jag går till sjöss, det ska fan bli längre i den här stån, där man bara blir skojad . . .

Detta var en alldeles ny sida av saken, att Kruckman ingått kompaniskap med gubben Juliander, och det gav Mikael Habstadius så mycket att fundera på, att då han fått höra, att Moje Kessler på måndagen skulle inlämna sin konkursansökan och var fattig som en mus, gick han sin väg och var full av många olika tankar, bland annat den, att nu var det väl att motse ett nytt helsike med fröken Stadenberg, då hon inte fick sina 1,500 riksdaler; men det blev väl alltid någon utväg!

Och det blev det också, ty ödet hade godhetsfullt rangerat saken åt Mikael Habstadius, så att han skulle slippa tänka vidare på denna struntsumma.

Fröken Stadenberg hade nämligen, då hon denna morgon steg in i sitt rum på kontoret, fått se den gamle advokaten Pilo sitta i hennes stol och däröver blivit ganska förbittrad.

Dels var ju gubben inte vidare skön, och dels kunde fröken Stadenberg inte begripa, att han hade något i hennes stol att göra, och slutligen var hon ju alldeles omåttligt argsint denna morgon.

Emellertid reste sig gubben och sade:

— Min fröken! Alla förklaringar oss emellan torde vara överflödiga!

— Vad menar häradshövdingen med det? frågade hon.

— Jag menar, att fröken likaväl som jag känner till, att i bolagets kassa förefinnes en brist på cirka 30,000 kronor! svarade gubben, långsamt.

— Jaså! svarade fröken Stadenberg kallt och drog av sig handskarna.

— Skulle det vara fröken obekant? frågade han.

— Ja, fullkomligt! svarade hon och hängde upp sin.346

kappa, men hela hennes kropp hade blivit stel och mjuk på samma gång, högst kuriöst!

— Såå! sade Pilo med ett löje i sitt röda skägg. Nå, då är det väl fröken lika obekant, att någon har raderat i böckerna?

-- Ja.

— Nu sist för några dar sen en post på 1,500 kronor. Förlåt, jag ska bara be att få påpeka ett ganska besynnerligt sammanträffande! För någon tid sedan diskonterade Föreningsbanken härstädes en växel utställd av järnhandlar Wentlan och accepterad av redaktör Habstadius, frökens hyresvärd ... inte sant?

— Jo, men vad har det med den här saken att göra?

— Var lugn, fröken, det ska jag nog förklara! Denna växel var på 1,500 kronor och inlöstes av Wentlan samma dag, som raderingen förekommer i böckerna, och samma dag mottog Wentlan av Habstadius denna summa, enligt vad hans böcker utvisa, varemot direktör Backhoff, Bladets ekortomi-chef, icke till Habstadius under denna tid utbetalt ett öre. Och ehuru Habstadius kvällen förut måst bli skyldig en spelskuld och det genom postkontor och banker konstaterats, att han under dessa dagar varken mottagit postanvisning, rekommenderat eller assurerat brev, ej heller check, remissa eller någon som helst penningförsändelse, så kunde han ändå, samma dag som 1,500 kronor försvinner härifrån bolaget, betala just den summan på öret till Wentlan — och varför? För att undgå risken att ha tagit mutor! Fröken medger måhända att, då han är det bestulna bolagets kassörskas låt oss säga hyresvärd, man måste tvingas misstänka hyresgästen att ha tillgripit summan i syfte att försträcka honom ett tillfälligt lån. Eller vad säger fröken själv?

— Jag säger, att under alla omständigheter, svarade fröken Stadenberg, är det oförskämt av bolaget att skicka.347

på mig en buse som häradshövdingen, och önskar min chef upplysningar, kan han personligen tala med mig!

Pilo kopplade helt lugnt om bordstelefonen ut till stora kontoret och ringde.

—- Be chefen komma in till kassörskans rum! sade han, och chefen kom, en lång mager man.

— Har fröken erkänt? sade han med dyster uppsyn. Och vad är nu det här för historier?

— Jag förstår verkligen inte, hur grosshandlarn kan skicka en person som häradshövding Pilo i en så pass privat affär! sade hon.

Men nu brast Pilos tålamod.

— Var god, min fröken, röt han, och sluta bjäbba mot! Annars ska här bli annat av. Svara på min fråga! Har ni av

bolagets kassa tillgripit medel eller ej? Svarar ni icke ögonblickligen, blir ni inom tio minuter häktad! Svara! Har ni eller har ni inte?

— Jag har lånat pengar!

— Hur mycket?

— Det vet ni ju lika bra som jag!

— För vad ändamål?

— Ekonomiska, naturligtvis!

— Affärsföretag?

— Ja.

— Ledda av redaktör Habstadius?

— Ja.

— Har alltså han av er mottagit alla medel?

— Ja.

— Kan ni lämna en redogörelse för de olika posterna och tiderna, då tillgreppen skett?

I stället för att svara tog fröken Stadenberg ur ett fack ett papper och lämnade det på bordet.

— Var så god! sade hon.

— Är det en kontokurant?.348

— Ja.

Då sade Pilo.

— Om ni inom fem dagar, härifrån räknat, kan återställa dessa pengar, kommer rättsligt åtal icke att anställas! Om däremot pengania icke återbäras, kommer lagen att äga sin gång! God morgon!

— God morgon! svarade fröken Stadenberg kallt.

Och de båda herrarna lämnade rummet.

Fröken Stadenberg satte sig helt lugnt vid telefonen och ringde till Moje Kesslers kontor, men där svarade ingen. Sen ringde hon till Bladets redaktion, och där svarades, att redaktör Habstadius skulle på begravning och icke träffades, förrän på eftermiddagen. Då satte sig fröken Stadenberg att tänka, och så gingo stunderna.

Under tiden hade Pilo ringt upp Juliander.

— Allt klart! sade han lakoniskt.

— Erkänt, rubb och stubb? frågade gubben.

— Rubb och stubb! svarade Pilo.

— Det är bra! sade då Juliander och ringde av.

Detta skedde klockan tio på morgonen, och då befunno

sig herr Oldberg och Julius Harpolin på promenad bland alla de tusentals stånden nere vid kajerna, där kostrar, jakter, slupar, båtar lågo i en oöverskådlig rad, lastade med all världens produkter, och med is om bogen.

Herr Oldberg hade för ovanlighetens skull vakat så gott som hela natten, ty han hade påträffat en person, som genom en naturens lek blivit lika skapad som han, brinnande i anden och ägande ett starkt begär att diskutera; men herr Oldberg hade avgått med segern klockan sex på morgonen i den tätaste dimman. Då hade nämligen den andre plötsligt bleknat, vänt på klacken och springande försvunnit i dimman, medan herr Oldberg allvarligt

snurrat sitt skägg och med långa segrande steg begett sig hem. Nu hade han, för den goda sakens skull en brännande koppar-.319

slagare och sökte böta den genom alt äta salta Västeråsgurkor — något, som man aldrig hört berättas, att Axel Oxenstierna gjort! Och sedan ban ätit gurkorna, gick han med fasta steg upp till redaktionen för att därifrån övervaka dagens strid och de frisinnade idéernas nya läge.

Men i staden löpte ryktet, att Moje Kessler skulle göra konkurs, och det nådde även hans kära älskarinna, den lilla doktorinnan Godner, som beslöt att själv höra efter, hur det förhöll sig.

Hon gick sålunda upp till Moje Kessler, som promenerade fram och tillbaka i sitt rum.

— Vad vill du? frågade han.

—-Jag hörde, att Stövelander kommit hem, och då ville jag naturligtvis höra, om han hade stort hjärta! svarade hon och stack bara in huvut genom dörren.

— Jag ska bli sjöman! sade Moje Kessler, argt.

—- Nehej! utropade doktorinnan.

— Joho! härmade Moje Kessler.

— Är det sant, att du ska göra konkurs då? frågade hon.

— Ja, det kan du sätta dig på! svarade han.

— Ja, då är det nog det bästa, du kan göra, att gå till sjöss! utropade doktorinnan skrattande. Adjö med dig då, och lycka till.

Så drog hon ut huvut som ur en ormgrop och försvann.

Men Moje Kessler gapade först, sen sade han:

— Ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha!

Och rände sin slidkniv mitt i skrivbordets dyrbara skiva, satte en hatt på huvut och gick ut att betrakta folklivet.

ANDRA KAPITLET.

Sora visar, hur glad varje man bör vara, sora äger ett par svarta byxor, så att han inte behöver låna; hur svårt det kan vara för en aktör att vara en annan aktörs fyllaktiga änkas enda stöd och utsatt för hennes kärlek.

När herr Oldberg och Julius Harpolin kommo upp på redaktionen, satt den gamle hederlige D. V. Ertz redan vid sitt arbete.

— Gomorrn! Gomorrn! Ho-hosch! skrockade gubben.

Han var klädd i svart långrock och vit halsduk och hade

klippt hår och skägg, så att hans patriarkaliska huvud blivit smalt och avlångt som en fårskalle, fast det såg mycket intelligentare ut.

— Visst för fan! utropade herr Oldberg och slog sig för pannan. Vi skulle ju vara svartklädda i dag.

Ty Mikael Habstadius hade gett order om att hela redaktionen som en gärd av aktning åt konst och kultur skulle infinna sig svartklädd och in corpore vid den store tragikerns grav.

— Hör du, gamle Blyerts, du har ju två par svarta byxor, kan du inte låna mig det andra paret? sade herr Oldberg.

Då sköt den hederlige D. V. Ertz ur västens bröstficka upp sin silversnusdosa, en gåva av tingsvänner, slog på locket, tog sig en grundligare pris än vanligt och svarade sen:

— Nej, du, Oldberg! Det går nog inte det, du!.351

— Varför det? frågade herr Oldberg och snurrade sitt skägg.

— Därför att det andra paret fick du låna för två år sen, och det har jag aldrig fått igen, du! svarade gubben och började åter skriva.

— Å fan, säger du det! sade herr Oldberg högst förbluffad och nästan betänkt att diskutera saken; men sanningen var den, att genom att ständigt grubbla på de frisinnade idéerna glömde han allt annat i världen.

— Sök under tidningarna på ditt bord! sade Julius Harpolin. Kanske ligga de där!

Detta sade Julius Harpolin, därför att herr Oldberg aldrig tillät någon städning på sitt bord och därför att man en gång, då man i hemlighet röjt undan allt, som där låg, funnit följande större saker förutom en hel säck med allt möjligt plock; nämligen:

1 torkad rova, upplämnad av en bonde för tre år sen;

1 modell till råttfälla, av obestämbar ålder;

2 dussin fotografier av döda eller på annat sätt märkliga personer av båda könen;

10 politiska broschyrer från högerhåll, aldrig uppskurna;

1 politisk broschyr från vänsterhåll, uppskuren till hälften;

1 par handskar, som länge ansågs ha blivit stulna av Julius Harpolin från Crusius, vilken på denna grund hatat H.;

1 snidad valrossbet, upplämnad av en sjökapten, till vilken Bladet sen fick utbetala skadestånd, så kom beten till Mikael Habstadii hem;

100 cigarrer, Mikael Habstadii vanliga nyårsgåva till var och en av tidningens medarbetare även till Ertz, som inte rökte, han bytte sedan ut dem mot snus;

1 antik pistol;1 orm i sprit;

1 fruntimmersnäsduk (oförklarlig!);

Va årgång maträkningar, 2 år gamla;

1 torkad flygfisk;

1 bricka med assietter, glas, ölbutelj, kniv, gaffel, tesked, saltkar, äggkopp, servett, en sorglig syn samt

1 spjutspets från bronsåldern.

Det låg alltså något fog i Julius Harpolins förslag, men det accepterades ej.

I stället inträdde Crusius, som åter var frisk, samt Adrian Blücher, den berömde landsortskomikern, båda svarta, allvarliga, i vit rosett och nyrakade.

— Vafan har du fått hela den där skruden ifrån? frågade herr Oldberg, då han såg Crusius.

— Jo, svarade denne. Rocken är Nålstads, byxorna är lille Teofils, men västen är min egen!

— Lille, sa han! sade Blücher. Se här!

Han knäppte upp Crusii egen väst, visade fram innanmätet, och då sågo alla, att Teofil Åboms byxlinning gick Crusius nästan upp under hakan.

— Men för fan, bena då? utropade herr Oldberg. Är inte de för långa?

— Nej, ser du, sade Blücher, han är alldeles som en loppa med långa ben och liten kropp!

— Och lika begiven på fruntimmer! tillfogade herr Oldberg och slog sig på magen av glädje och gapskratt åt sin spiritualitet.

— Tjockt, va! viskade Blücher till Crusius bakom handen. Nå, än du då? sade han sen till herr Oldberg, som åter blivit allvarlig.

— Det vete fan! svarade denne. \ad jag ska få på mig!

— Va hade du på årsfesten? frågade Crusius.

— Den kostymen är inte ledig nu!

— Nå, men ta faktorns byxor, och knäpp igen överrocken,.353

så syns det inte, om du har den där grå kavajen under! Bara du har vit halsduk! Vi behöver ju inte vara inomhus, vi ska ju för fan inte begrava gubben i en kakelugn!

— Ja... sade herr Oldberg fundersamt, men kan det vara bra för disciplinen, om jag. ..

— Här finns, förbanna mig, ingen disciplin ändå! Det är bra med det! sade Crusius skrattande, och faktor Callmander eftersändes.

— Va? sade han. Vafan nu då! Mina byxor! Jag ska säga herrn en sak, jag går i badstu varje dag, hur ofta badar herrn? Jag tänker inte tillåta någon lortoxe att stiga i mina ädla benkläder, om det så var kunglig sorg på tapeten!

— Minst en gång i veckan, kära faktorn! svarade herr Oldberg.

— Nå, men hyran?

— Vilken hyra?

— Tror herrn, en fattig karl som jag med hustru och elva oförsörjda barn lånar ut sina strävsamt förtjänade begravningsbyxor för ingenting? Tror herrn, jag har råd att ha uthyrningsbyrå av byxor åt all världens murvlar, som har större inkomster än jag men aldrig its göra en unge åt fosterlandet? Va? Eller tror inte herrn jag också förstår att uppskatta en begravning och vill vara fin som andra ståndspersoner? Nej, min själ, hyra ska det vara! Va bjuds?

— Va begärs?

— Föreslå!

— Föreslå själv!

— Femti öre!

— Ä, dra åt helvete! Femti öre! Va är det ränta på för kapital? Nej, säg fem riksdaler!

— Nej, hör nu, faktorn, va nu då?!

— Är det för mycket, fem riksdaler? Herrn får inte ett par nya under tjugufem, det är en femtedel, bara tjugu procent, mindre än hos en pantprocis!

23. — Nordström, Landsorts-bohème..354

— Nej, men en krona må vara! sade herr Oldberg.

— Jag vet, sade nu Crusius, gå en medelväg! Och sägen liter konjak!

— Ja, kyss till då! sade faktorn och rev sig i skägget. Är det ingen affär, så är det åtminstone ingen direkt förlust, heller! Vi säjer en liter konjak, då!

— Till vad pris? frågade herr Oldberg.

— Två och tjufem! Herrn tjänar i alla fall tjufem öre på kompromissen, det var klart, alltid är det kapitalisterna som tjänar, då det kompromissas! Men låt gå, jag är en generös person!

—• Och då skickar faktorn upp byxorna nu strax med en pojke?

— Hit?

— Hit, ja.

— Ska se! Lycka till då! Men kom ihåg: herrn pruttar lagom i mina ädla benkläder, annars blir gumman förbannad, hon dricker inte konjak!

Och med dessa ord avlägsnade sig faktor Callmander, och man skrattade gott åt den hederlige mannens sätt att kommersa med sina byxor.

— Den var, ta mej fan, prutt-munter! sade den store komiske Blücher och skrattade också, fast han var både komiker och sorgklädd.

— Det är den värsta pratkvarnen i landet! sade Crusius och snöt sig efter sitt skratt.

— Är allting klart för begravningen i övrigt? frågade herr Oldberg.

— Ja, sade Blücher, nu ska det väl äntligen vara klart, och för resten luktar gubben, så man kan storkna.

— Och gumman?

— Hon bara friar.

— Till vem!!!

— Till mig!.355

— Det är inte sanning! utropade herr Oldberg. Hon är ju femti år, för fan!

— Ja, tror du, det gör saken gladare?! frågade Blücher.

— Va säjer hon, då?

— Va hon säjer! Så här säjer hon: Adrian! Ja, säjer jag. Tycker du, att jag ska gifta om mig, Adrian? säjer hon. Jag tycker, du ska begrava gubben först! säjer jag. Ja, men jag kan alldeles säkert spela i tio år till! säjer hon då. Ja, i sufflörluckan! säjer jag. Jag kan göra Amman (i Romeo och Julia)! säjer hon. Gör det då! säjer jag. Ja, men du kan väl dricka ett glas konjak med mig, Adrian? säjer hon. Jag vill inte ha konjak! säjer jag. Då kastar hon sig på golvet och tar mig om bena. Adrian! säjer hon. Hjälp mig! Vad är det? säjer jag. Hjälp mig i min nöd! säjer hon. Varför nöd? säjer jag. Jag är en ensam kvinna, säjer hon!

— Och du?

— Ringer på städerskan! Men nu måste jag ge mig hem och laga, att hon är någorlunda nykter till begravningen!

Jag är en änkas älskade!

Dö vill jag ung!

gnolade den store komikern, satte på sig hatten och gick.

På redaktionen hängav man sig åt ett ivrigt arbete för att bli klar till den stund, då klockorna skulle dåna över staden och begravningen ta sin början; men innan dess skulle något oförutsett äga rum. TREDJE KAPITLET.

Kuppen.

Det var nämligen så, att just i detta drag ville två personer i staden gärna träffa varann, och det var Mikael Habstadius och gubben Juliander.

Den förre hade, sedan han gått från Moje Kessler, noga genomtänkt sakernas läge och kommit till den slutsatsen, alt han borde tala ett par ord med gubben, sökte honom därför på hans kontor, men gubben hade just gått ut.

Dä fortsatte Mikael Habstadius lugnt sin väg, och lika naturligt som skeden hamnar i munnen, hamnade han i Stora kaféт, där bord och stolar så tidigt på dagen ännu stodo tomma, och där sjönk han ner i ett soffhörn, klappade en liten vacker uppasserska på hennes bröst, en fattig spillra av gamla tiders artighet mot kvinnan, samt drack en grogg och försjönk i tanklöshet.

Under tiden hade gubben Juliander gått till banken och på ett par andra ställen, och sen var det hans mening att söka Mikael Habstadius för att delge honom ett förslag med anledning av fröken Stadenbergs bekännelse.

Och knappt hade Blücher gått, förrän gubben kom in-f årån de på Bladets redaktion, och där blev ett uppträde. Han frågade efter Mikael Habstadius, och när denne icke var inne, drog han herr Oldberg med sig in i Mikael Habstadii rum, stängde dörrn efter sig, vände sig sedan häftigt om, såg med sina glödande ögon på herr Oldberg och sade:

— Habstadius är en lushund, en fähund och en skojare!.357

— Bevisa det! svarade herr Oldberg, ögonblickligen eldröd av vrede.

— Han har knyckt 30,000 riksdaler av Handelsbolaget! Duger det, va? svarade gubben.

— Det är lögn! skrek herr Oldberg, men ryggade.

— Det är inte lögn! skrek gubben och avancerade.

— Bevis! ropade herr Oldberg.

— Kassörskan har erkänt, och han har legat med kvinnan!

— Då ljuger hon!

— Bevisa det, om herrn kan! hånskrattade gubben.

— Det säger sunda förnuftet!

— Det säger tvärtom!

— Bevisa det! for herr Oldberg ut.

— Karln har levt över sina tillgångar som alla andra i detta förbannade land. Duger det? Va?

Herr Oldberg teg.

— Jag tror, det dög! Och nu ska karln bort! sade gubben.

— Vart? frågade herr Oldberg.

— Till Sydamerika!

— Va? Till Sydamerika! Varför just dit? ropade herr Oldberg, häpen.

— Därför att jag just har en ångare inne, som ligger klarerad dit! Och jag är trött på det här, jag vill inte se en sån förbannad lushund i stån längre. Nu kan vi ha skämts nog!

Men då rappade en blixt över herr Oldbergs ansikte.

— Han stannar! sade han.

— Ha-ha-ha! skrattade gubben. Bestämmer herrn det?

— Han ska framlägga sina motiv!

— Pah! skrek gubben.

— Han skall! röt herr Oldberg.

— Vi får väl se! Jag ger honom fri resa och 5,000 kontant och sköter familjen!.358

— Vad har grosshandlarn för motiv till det?

— Karlar har inga motiv! sade gubben. Men lyder han mig, blir han plantage-ägare och slipper åka in. Stannar han hemma, svälter han ihjäl. Och nu är herrn god och säger honom, vad jag har sagt herrn, så får vi väl se, vad han väljer.

— Är saken anmäld?

— Han har fem dagars frist, men båten går i natt! Adjö!

Efter denna hänsynslösa och ganska ondsinta order vände

sig gubben tvärtom och försvann.

Men herr Oldberg var dövad som aldrig förr i sitt liv och höll sig med båda händerna om huvut, och med ens stampade han i golvet, tårarna sipprade ur hans ögon, han svor och knöt nävarna, ty idéerna, de frisinnade idéerna! Förbi! Förbi! Förbi!

Och han stod just i begrepp att störta ut till sina kamrater och halvt rubbad av smärta och ursinne ösa sina förbannelser över Mikael Habstadius, då denne helt lugnt och oförmodat inträdde, kommen en annan väg, så att han ej mött gubben Juliander; ty han hade tröttnat på att sitta ensam i Stora kafét.

Han såg nu herr Oldbergs förvridna ansikte, sköljt av tårar.

— Vafan är det åt herrn! sade han.

— Tjyv! skrek herr Oldberg, med utsträckt hand.

Mikael Habstadius lade sin höga hatt på bordet.

— Hör nu, vafan, är herrn inte riktigt klok? sade han.

— Redaktörn har stulit 30,000 kronor av Handelsbolaget! Redaktörn har begått äktenskapsbrott! För att få pengar! För att störta de frisinnade idéerna här i samhället! Det är upptäckt! Erkänt! Juliander har varit här! Redaktörn skall bort! Till Sydamerika! Med 5,000 i reskassa! I natt! Med en ångare, som ligger på redden!.359

Herr Oldberg tog ett språng fram emot Mikael Habstadius, satte sina knutna nävar för hans ögon.

— Men redaktörn stannar! Vid Gud fader i himlars höjd, om redaktörn lämnar staden, skall jag skriva så, att namnet skall dränkas i en skam, som skall skria som blod, så länge detta land finns kvar på jorden och en frisinnad tunga kan förbanna! ...

Herr Oldberg stannade andfådd, och utan att han visste det, droppade tårar ur hans ögon.

Men Mikael Habstadius lade sin hand på hans axel och sade stillsamt:

— Ta det inte så hårt, min käre Oldberg, det är ju inte herrn, som är allt det här vackra, utan det är ju jag! Och jag tar'et ju med lugn! Se så, för tusan, en fullvuxen karl lipar inte som en käring! Var lugn, alltid fan finns det väl utvägar! Och det är inte så farligt, som herrn tror!

Så oberörd var Mikael Habstadius, i likhet med alla verkligt stora män; och det är en upplyftande syn för oss andra svaga människor.

Emellertid for herr Oldberg med handen över sina ögon, lugnade sig och genmälde:

— Va vet redaktörn om den saken?

Mikael Habstadius satte handen för munnen och sade nästan viskande:

— Idiot!

Därefter tillade han:

— Ja ja! Ta inte illa opp, min käre Oldberg, men eftersom vi nu har kommit in på den bogen att säga, vad vi tänker om varann, så behöver jag ju inte genera mig, men det minskar inte min sympati, för det!

Och denna kallblodighet imponerade i så hög grad på herr Oldberg, att han med ens blev alldeles lugn och frågade :

— Nå, vad tänker redaktörn göra?.360

— Vänta, så får väl herrn se! svarade Mikael Habstadius och ringde upp fröken Stadenberg.

—- God dag, lilla stumpan! sade han. Har det hänt några små tråkigheter, va?

Men fröken Stadenberg var butter.

— Å nej! svarade hon. Inte annat än vad jag alltid förutsett! Det gick som jag sa sist i morse!

— Jaså! sade då Mikael Habstadius. Och du har naturligtvis sagt en del dumheter? Inte sant?

Men då blev fröken Stadenberg allvarligt ond.

— Ha-ha! skrattade hon hånfullt till. Din gode vän Pilo är allt ett strå vassare än du, min käre Micke! Nu har han avslöjat dig, det är annat än du, det, som alltid pratar om att avslöja, och så blir det aldrig av!

— Jag har sparat mig, min vän! sade Mikael Habstadius saktmodigt. Men nu ska det bli, och du ska vara lugn!

— Tänk det! sade fröken Stadenberg och ringde utan vidare av i örat på Mikael Habstadius.

Denne hängde upp luren, vände sig till herr Oldberg och sade:

— En sak vill jag säga er, min käre Oldberg! Undvik, såvitt möjligt är, att ha med fruntimmer att göra i affärer. Det blir bara sådana här obehag! Men nu ska jag reda ut saken, och oroa er inte för de frisinnade idéerna!

I detta ögonblick öppnades dörrn, och en pojke steg in, djupt bugande, och på armen bar han faktorns begravningsbyxor.

— Vad är det? frågade Mikael Habstadius.

— Det är bara ett par byxor, som jag ska ha till begravningen! svarade herr Oldberg.

— Ta på sig dem här inne då, så får vi resonera under tiden! sade Mikael Habstadius.

Då gav herr Oldberg pojken en krona och sade:

— Spring ner i vitvaruaffären här på gatan och köp en.361

vit begravningshalsduk och lägg på mitt bord! Det som är över på slanten, får du behålla!

Pojken sprang, och medan herr Oldberg bytte byxor, resonerade han och Mikael Habstadius om vad som skett och vad, som kunde göras.

— Nu ska vi gå i ordning med frågorna! sade Mikael Habstadius och tog papper och penna. Gubben erbjuder l:o) fri resa till Sydamerika; 2:o) 5,000 riksdaler kontant; och 3:o) att ta hand om familjen. Var det så?

—• Ja! sade herr Oldberg, som stod i kalsongerna.

—- Men det är ju lagstridigt! sade Mikael Habstadius, belåtet skrattande och kliade sig i mungipan.

Och herr Oldberg, som trätt på sig ena byxbenet, stannade mitt i handlingen, balanserade på ett ben och utropade:

-—• Ja visst, det har redaktörn rätt i! Det tänkte jag inte på!

— Det är mycket, som ni inte tänker på, min käre Oldberg! sade Mikael Habstadius leende.

Men dessa ord förtröto i hög grad herr Oldberg.

— Herr redaktör! sade han och hoppade kring på ett ben. Fastän jag för stunden tar del i denna överläggning, ber jag redaktörn icke glömma, att jag naturligtvis kommer att avgå från min post som redaktionssekreterare efter det skedda.

Mikael Habstadius lade ner pennan och sade:

— Det tycker jag, rentut sagt, är förbannat dumt!

— Varför det?

— Därför att om jag nu skulle åka in på Vita Duvan. så får ni ju tidningen, min käre Oldberg, och då får ni ju slåss som bara fan för de frisinnade idéerna och göra Bladet så erbarmligt tråkigt, att man kan luggat under huvudkudden åt sömnlösa men inte en katt kan läsa't!

Dessa ord förnöjde i hög grad herr Oldberg. Han snurrade sitt skägg och sade:.362

— Anser redaktörn alltså, att redaktörn åker in?

— Nej, för hundra gubbar! Men om Gud dör, sa käringen!

— Hur är det möjligt, att redaktörn är så säker på sin sak? Här föreligger dock ett brott!

Men då log den aldrig förbryllade Mikael Habstadius och svarade:

— Här föreligger en affärskupp och ingenting annat! Hela saken är, att Juliander och Pilo vill peta mig från en millionaffär! Men minns herrn, va Jan Banér sa i Böhmen? Ni hade mig i säcken, sa han, men ni glömde knyta till!

— Vad menar redaktörn med det?

— Jo, sade Mikael Habstadius. Genom detta svinaktiga erbjudande av min gamle vän Juliander pius en nyhet som jag har fått höra nu på morron av Kessler, begriper jag två saker. För det första, att Juliander fruktar mig och vill avlägsna mig. Och för det andra, att jag har hela samhället emot mig och står absolut ensam. Och det roar mig! Alltså, min käre Oldberg, från detta ögonblick står jag tills vidare utom samhället, inte sant?

— Utan tvivel, herr redaktör! svarade herr Oldberg.

— Och är fågelfri, inte sant?

— Jo, även det!

— Nåå! Har ni nånsin hört talas om att fågelfria personer haft några hänsyn?

— Säkert icke, herr redaktör!

— Nej! Nå! Men nu har jag händelsevis sådana vapen i hand, att jag kan störta dessa herrar, rädda mig själv och avslöja hela samhällets taskiga affärsmoral i ett slag!

— Och det ämnar redaktörn göra?

— Jag tänkte nästan det! log Mikael Habstadius.

— Och vapnen? frågade herr Oldberg.

— Ja! Det var just det! skrattade Mikael Habstadius. Det är min hemlighet!.363

— Kommer de frisinnade idéerna att bli lidande?

— Jag tänkte tvärtom, jag! sade Mikael Habstadius.

— I så fall, herr redaktör, sade herr Oldberg artigt bugande och snurrande sitt skägg, ber jag att få anhålla om överseende med min nyss timade förlöpning och i stället uttrycka min glädje över denna stöld! Tillåt ordet!

Då reste sig Mikael Habstadius till hela sin betydande längd och sade:

— Jag ska säga er en allvarlig sak, min käre Oldberg! Stjäl jag, så stjäl jag, ta mig fan, av princip och inte av knölighet! Och inte för att åka in utan för att slå ett stort slag och för att visa samhället och de konservativa, vad fan de gå för. Allt, som skett hittills, har bara varit preludier, nu först börjar striden på allvar!

— Tillåt mig i så fall att önska redaktörn lycka! sade herr Oldberg, bugande.

— Tack! sade Mikael Habstadius. Men knäpp julpen nu, min käre Oldberg, och telefonera efter en rack! Kyrkklockorna klämtar, och nu skall striden börja! Och framför allt: var fullkomligt lugn!

Därmed satte han på sig sin höga hatt och gick ner på gatan, lugn som en född segrare, och efter en stund åkte Bladets redaktion, som hade intet hänt, genom den marknads-larmande stån ut till den store tragikerns begravning, och det var en stolt syn, icke minst med Julius Harpolin på kuskbocken, ty han satte näsan i vädret, och den sken som en röd tulipan! FJÄRDE KAPITLET.

Om döden och det svenska begravningsväsendet.

"Människan, av kvinna född, lever en liten tid och är full med orolighet; växer upp som ett blomster och faller av, flyr bort som en skugga och bliver icke."

Dessa tänkvärda ord, som för åtskilliga år sedan yttrades av den judiske godsägaren Job på en sophög i Palestina, användas numera i vårt land dels av sådana gudlösa och olyckliga människor, som vilja håna livet och hela Guds verk och skapelse och visa alltings tomhet och värdelöshet; dels även av svenska staten genom de tjänstemän, vilkas uppgift och yrke det är att undervisa nationen om dödens betydelse i det mänskliga livet.

De gudlösa, vilkas bristfälliga kunskap om anden ej förmår skänka dem den för tillräcklig erfarenhet ofrånkomliga tron på själens odödlighet, se i döden en fasa, och varje begravning är för dem en pinostund, men för svenska staten och de flesta inom nationen, som i livet se en förgård till evigheten, är varje begravning en stor och högtidlig stund, full av själens upphöjelse i salta och ljuva tårar.

Om man betraktar människorna såsom underbara maskiner, vilkas enda uppgift är att alstra evighetsliv eller själ, så att, liksom jorden genom blommor får en behaglig doft, den genom människosjälen får en viss odödlighetens glans, då säger det sig själv, att varje människa, hur okänd, hur svag och eländig hon än varit, ändock alltid alstrat lite själ, och som själen en gång skall befria oss alla, stå.365

vi sålunda i tacksamhet till denna eländiga, svaga, okända människa för hennes anpart, och vår plikt är därför att vid graven å själens och den slutliga frälsningens vägnar säga henne vårt tack.

Detta är det svenska begravningsväsendets idé och princip, och måtte den aldrig falla i glömska utan tvärtom bli allt klarare med åren!

Men inom detta väsen finns liksom inom alla andra grenar av mänsklig verksamhet en hel del olika grader, så att vi finna det fullt naturligt att icke en konung begravs på samma sätt som en tiggare, ehuru vi av vissa orsaker säga, att alla äro lika inför döden.

Detta är emellertid ett stort misstag, och i verkligheten leva de flesta människor för att få en så högt strålande begravning som möjligt.

Härav har följden blivit den, att man kan indela alla svenska lik i huvudsakligen sex olika rangklasser, efter deras användning i det allmännas tjänst.

Dessa sex klasser av lik äro:

l:o) Kungliga.

2: o) Höga ämbetsmän.

3: o) Stora konstnärer.

4: o) Rika människor.

5: o) Mördade personer.

6: o) Fattigt och vanligt folk.

Och de lik, som denna dag skulle begravas, tillhörde de 3: e och 5: e klasserna, ty den tragiske direktör Wass var en stor konstnär i landsorten, och kronokassör Sarinen betraktades allmänt såsom mördad av Bladet. Och som de tillhörde olika rangklasser, kunde inte ceremonierna vara av samma slag och voro det inte heller men båda ändock mycket högtidliga, var och en efter sin art.

Båda kistorna stodo på var sin katafalk i gravkapellet,.366

kring kapellet hade samlats en stor folkmassa, och den vinter-kalla vinden susade i de avlövade trädtopparnas ris.

Det säger sig själv, att kronokassörn som den ur alla synpunkter förnämligare först skulle jordas och att jordfästningen förrättades av stans prost, medan skådespelaren fick följa efter, omhändertagen av komministern,

pastor Redelin.

När Mikael Habstadius sålunda kom åkande med sina medarbetare, stod en rad sorgevagnar vid grindarna, och de lackerade ytorna blixtrade i solen. Ett stycke från grinden hade en gammal gumma rest sitt tält, och där styrkte sig kuskar och begravningsbesökare med kaffe och läskedrycker.

Men just i samma ögonblick Mikael Habstadius inträdde med sina medarbetare på kyrkogårdens frasande grus, bars kronokassörns kista ut till graven.

Den följdes av hela folkmassan, och kvar på planen blevo endast teatertruppen, pastor Redelin, och redaktör Svanljung; samt några få utomstående.

Alla dessa människor hade kommit för att med sin närvaro hedra minnet av kronokassörn, en man, från vilkens mun de aldrig uppfångat ett ord, som de knappt känt igen på gatorna eller vetat av och vars liv varit dem fullkomligt likgiltigt. För att visa den store tragikern den sista tjänsten däremot hade endast den lilla fattiga gruppen infunnit sig, och detta ehuru tusentals människor genom hans stämmas välklang och hans härmningsförmåga blivit satta i tillfälle att skåda in i de största människosjälar såsom Hamlets, Brands, Konjanders m. fi., med alla deras kval och fröjder. Men sådan är tingens ordning, att en mördad person måste få flera åskådare vid sin grav än en konstnär, som dött av vanlig alkoholförgiftning; en ordning, som tvivelsutan äger fog för sig, ehuru vi icke känna vilket.

Bland alla dessa människor befunno sig bland andra fru Kessler, fru Valde, fru Ertz, fru Callmander, med de två.367

äldsta av sina elva barn, vidare fru Ohlsson på "Svea lejon" samt änkefru Anderzohn. Hon samtalade lågt med en äldre dam i pincené och bärande en ridikyl samt av en dämpad och nobel uppsyn, det var den gamla skökan, men det visste icke änkefru Anderzohn, utan hon trodde, det var ett hederligt fruntimmer. Vidare syntes doktorinnan God-ners lilla vackra ansikte med de stora blå ögonen fulla av tårar; två uppasserskor från tidningsherrarnas matställe; före detta lönnkrögarna Andersson och Svålin i sällskap med ett tiotal andra före detta lönnkrögare, vilka kommit, sen de röstat på stadsfullmäktig, en hop barnjungfrur med blivande grosshandlare och ämbetsmän på armen, några gamla sjökaptener och pensionerade tjänstemän, som annars plägade ströva på gatorna i solskenet eller vid fult väder sitta hemma framför brasan, en klunga äldre fröknar, som förmedlade allt nytt mellan familjerna, och i allmänhet alla de personer i stån, som saknade fast arbete och voro av någorlunda god klass.

Det skulle ha varit en långt mer lysande samling, om icke marknaden och stadsfullmäktigevalet kvarhållit de flesta människor i stån. Alla affärsmän, alla diversehandlare och dylika arbetade just i detta ögonblick i sitt anletes svett för att lura så många bönder som möjligt, och dessemellan sprungo de upp till Stadshuset för att rösta på rektor Hilleström och störta Mikael Habstadius.

Men när kronokassör Sarinens kista just nu bars av sex stadsbud till evigheten, följdes den dock utom av folkmassan även av ett ganska vackert sorgetåg.

Där syntes borgmästarn och hela magistraten, stads-ingenjörn i blå glasögon, fattigvårdssysslomannen, och rektor Hilleström, som skulle tala vid graven, vidare kronofogde Heijebol, bankdirektör Reick, järnhandlare Wentlan, gamle Kjön, herr Fistennobel och fru Wentlan.

Alla voro de gula, den enda färg, som anses fullt pas-.368

sande att bära i ansiktet, då man är på begravning; händerna stretade, spetade och arbetade i de svarta handskarna, axlarna ryckte, som om det kliat på ryggen, och fru Wentlan satte näsan i vädret, som om begravningen varit hennes, och hon ensam var röd i ansiktet och företedde en glad och stolt uppsyn. Endast en i tåget kunde framvisa ett yttre, som värdigt sekunderade fru Wentlans, och det var den gamle Kjön, ehuru han inte hade sin kritpipa i skägget. Men han hade en hög hatt av så beaktansvärda proportioner, att han tycktes kunna använda den om natten liksom Diogenes sin tunna. Däremot var bonjouren så kort och snäv, att man kunde tro,

den härstammade från fornvärlden, och den enda likheten mellan de båda plaggen var, att de båda med tiden blivit gröna. Nu var Kjön en berömd man, och i samma ögonblick en del av det samhälle, utanför vars dörr han som fattig och okänd så länge posterat, endast då och då insläng-ande ett skällsord; och detta var hans första stora medborgerliga triumf. Han gick bredvid kronofogde Heijebol och såg så grym ut, att om Sarinen kunnat se honom, skulle han säkert lyft på locket och bett honom med mera saktmod begå denna förlåtelsens och mildhetens fest — men han var mild och rörd i sitt gamla goda hjärta.

Herr Fistennobel däremot snyftade i en randig näsduk, och för att ostört kunna göra det hade han skjutit cylindern på nacken.

Allt detta var en sorglig syn, som långsamt gled bort under träden, förbi alla stora, rika, prunkande familjegravar med guldsnitt, bort till den obrutna äng, där fattigdomen och okändheten sökte sig en bädd för den långa sömnen.

Och det susade hjärtskärande i trädkronorna, till och med gruset under fötterna tycktes gnissla på ett högtidligare sätt än annars, och alla ljud från staden, vars vassa kontur stod i sicksack långt borta mot den isgröna himlen, samman-.369

smälte till en vaggande, sorgsen melodi, förtonande i rymden.

Det hade fallit hårda och bittra ord vid kistan, prosten hade rest den döde till samhällets försvar mot alla de personer, som uppstå att omintetgöra årtusendens verk; och som han av naturen talade i näsan, hade han med ljude liga trumpetstötar ropat sin fördömelse över: '"det ogudaktig-hededs adhagg, sobb gedob sida fräcka och gudlösa adkla-gelser tviggat ed hederlig och oskyldig madd sobb dedde att i säleds förbörkelse bära hadd på ett dyttigt liv, och sobb ed gågg på yttersta daged skulle stå till adsvars och djuta sida syddiga gärdigars löd!"

Dessa ord hade svävat ut över folkmassan under en ljudlös tystnad, och när den barhuvade vithårige kyrkvaktaren med sin skallrande röst tagit upp psalmen:

Jag går mot livet, vart jag går!

hade många snyftat, högljutt, och allas ansikten varit allvarliga.

Men nu talade redan rektor Hilleström, och samtidigt kom Mikael Habstadius fram till den lilla hop, som väntade att få följa gubben Wass till graven. Några åskådare hade stannat kvar vid kapellet.

Av änkan Wass syntes intet; hon var förvandlad till ett svart moln och en enorm rosenbukett, allt hängande vid Adrian Blüchers arm.

Ack, alla dessa av smink, resor, nattvak och små laster gråa och fördärvade ansikten behövde icke anlägga någon mask av sorg, deras liv var icke så glatt, deras hjärtan i grund och botten så enkla, att dödens närhet stämde till högtid och andakt; och den lilla truppen, som av skräddare, skomakare och tapetserare lånat sina höga hattar, och som på fötterna buro snedgångna blankskinnsskor från kvällens 24. — Nordström, Landsorts-bohème..370

franska komedi, var i den isiga dagen, en av vinterns första, som en liten bukett vissnade blommor vid en vissnad människas grav.

Alla hälsade nu på Bladets medarbetare, och änkan Wass gjorde en stor reverens för Mikael Habstadius, men Svanljung drog honom strax avsides, satte handen för munnen och viskade:

— Vi röstar med de konservativa! På det viset får vi in en av våra partikamrater, i stället för Kessler! Det blev en politisk nödvändighet. Bara så redaktörn vet'et och inte gör sig räkning på partiets röster!

Svanljung hade en smal näsa med blodröd spets.

Mikael Habstadius tog helt vänligt tag i den och drog ner den som en klinka, tre gånger å rad.

— Vad menas med det? frågade den gladlynte Svanljung leende.

— Att jag drar redaktörn vid näsan! svarade Mikael Habstadius, allvarligt, och vände ater. Men några personer, som sågo detta, berättade det sedermera ute i stån, och det anfördes i tidens fullbordan som ett betecknande drag

för Mikael Habstadius, ty det ansågs inte passande att på en begravning dra en man i näsan, inte ens, om det bara var en socialist.

Emellertid började nu ceremonien, och pastor Redelin jordfäste gubben; och därefter utbärs han till graven av samma sex stadsbud, som nyss burit kronokassör Sarinen.

Och nu kommo alla människor från hans grav till denna.

Först talade Adrian Blücher.

Han prisade den döde som människa och konstnär och under tiden kisade han på sina kamrater och triumferade över dem, men de rörde icke en min och visste, att det var Crusius, som skrivit talet.

Och sen steg Mikael Habstadius fram..371

Då blev det dödstyst, ty alla kände, att det var en högtidlig stund.

Två fulla bönder åkte i en skramlande kärra ute på landsvägen, och deras lyftade brännvinsbutelj blixtrade över kyrkogårdens granhäck. Skatorna gungade i träden, malmtågen dundrade förbi, men det var ändå dödstyst.

Mikael Habstadius reste nu i sin tur gubben Wass mot detta samhälle, som prosten nyss försvarat och rektor Hilleström besjungit i kronokassör Sarinen.

Hans gråa hår lyftes av vinden, och med utsträckt hatt ropade han över folkmassan:

"Wass var den svenska landsortens störste Hamlet! Han spelade honom så, att vi måste se en Hamlet i oss själva, och hans konst var så oerhörd, att vi, som kände och umgingos med honom, i dessa stunder till och med glömde, att han i det dagliga livet bar pincené. Han visade oss, att vårt eget liv, som vi gå och stå på våra gator och torg, ofta är en enda stor tragedi, fast brackan aldrig kan lära sig inse detta! Men vad var det, mitt herrskap, som gjorde Hamlet tragisk, om icke att han var omgiven av pack, skojare, bedragare och bovar, och det insåg han och bekämpade dem med deras egna vapen, som är enda rätta sättet! Och han föll, därför att han hade rätt, men alla behöver inte sluta som Hamlet, i våra dar kan man stå ensam och ha rätt mot ett helt samhälle och begagna sig av dess vapen för att avslöja eländet utan att därför falla, ty vår kultur är högre. Tiderna förändras, mina herrar och damer, sanningen vinner alltmera mark, och på samma gång vi här jorda en gången tids Hamlet kunna vi styrka oss med hoppet, att en ny tids Hamlet skall segra över bovarna, realisera sina idéer och triumfera i stället för att förgiftas av förtalets, hatets och ondskans giftklinga!"

Och efter att ha varierat detta tema avslöt han sitt tal med sin dikt, som började:.312

"Fredrik Wass! Din dag är slutad! Aldrig ovationer mer emot tragisk glaven lutad från parkett och rad du ser!"

Och sedan dikten var läst, bugade han för den döde och steg ner från graven.

Och över kyrkogården var ljudlöst stilla.

Ty under talet hade det osynliga leendet, omärkligt och oanat, fällt sitt besynnerliga ljus mellan Mikael Habstadius och stadsborna, så att båda i sitt hjärta logo åt varann utan att märka det; och att åstadkomma detta hade tydligen varit kronokassör Sarinens uppgift i Mikael Hab-stadii öde, och för att fullbordas hade alltså denne måst i dag komma ut till döden, vars sken alltid blinkar som från en avlägsen fyr, då livets stora stunder passera, och sålunda hade nu Mikael Habstadius genom Sarinen frigjorts från denna stad och kunde med saktmodigt löje fördraga allt, som skedde hädanefter.

Och strax började något ske, ty fru Wentlan steg fram till honom, såg med sina eldögon på honom och sade lågt:

— Mördare!

Och därefter gick hon och försvann.

I stället kom Kjön fram.

Med sin käpp pekade han på Sarinens grav, som låg i närheten, och sade:

— Snork! Busokratsnork! Mordsnork!

Din stund är kommen!

Ur inullens djup skall hämnden stiga och allt ditt verk till döden viga!

Och därefter gick han.

Då böjde sig gubben Reick bakifrån mot Mikael Hab-stadii öra och viskade, ty genom Pilo hade han fått veta morgonens händelse:.373

— Minns du, min bror, att jag sa, att dina affärer skulle föra dig till fängelset? Nu är bror framme!

Och därefter drog han sig tillbaka.

Då kom slutligen Heijebol fram, småleende ironiskt som alltid, ty även han kände, vad som skett.

— Tjaså, sade han, du är också på kyrkogården i dag! Jag trodde, du skulle skämmas, jag! Men vi har kanske hunnit till Waterloo nu .. .

Då äntligen svarade Mikael Habstadius.

Han lade ena handen på Heijebols axel och sade småleende, i det han pekade mot himlen med den andra:

"Om du av lyckan är förskjuten,

sälj byxorna och dansa i syrtuten!

Det är så ljuvt att lida och försaka.

därovan skyn — där får du byxorna tillbaka...!"

Och med dessa gåtfulla ord gick Mikael Habstadius sin väg genom den mumlande folkmassan, som klöv sig och lämnade väg åt den numera ensamme mannen, som snart skulle vara martyr för dem alla.

Men Mikael Habstadius satte sig upp i räcken, lugn och oberörd.

— Opp, mina herrar! sade han kort och befallande som en gammal general.

— Kör!

Och kusken slog en klatsch, hästarna gnäggade, kyrkklockorna dånade i vinden, och Mikael Habstadius for från dödens stilla gårdar bort igen till livets skoningslösa strid.

Men Sarinen och gubben Wass, de vände sig båda på sida och somnade lugnt i evighetens ljuva bädd, ty de hade fyllt det svenska begravningsväsendets alla fordringar och gjort de levande och först och främst Mikael Habstadius ti en sista tjänsten, och de sovo redan gott! FEMTE KAPITLET.

Är ett ur många synpunkter tragiskt kapitel, som visar, att all jordisk kärlek är i grunden en villfarelse, och vari Mikael Habstadius lider sitt sista avgörande nederlag mot samhället och därmed tvingas gå utom detsamma att söka sin räddning.

När räcken återkom till stån, var himlen eldröd och alla människor fulla, en hemsk anblick alltsammans. Räcken kunde passera genom folkmassan endast i gående, och på Stora torget steg Mikael Habstadius ur.

— Vi sätter dikten på tredje sidan, med mellanslag! sade han.

— Och talet? frågade herr Oldberg.

— Det ska jag göra ett sammandrag av, då jag kommer opp! svarade Mikael Habstadius. Jag går bara ett tag till gubben Juliander!

Då sträckte herr Oldberg impulsivt ner sin hand.

— Redaktörn! sade han, och Mikael Habstadius log och tryckte handen.

— Tack! sade han endast och gick bort bland alla de fulla, röda människorna; i själva verket var han redan befriad från allt.

— Va skulle han till Juliander, du Oldberg? frågade den betänksamme D. V. Ertz.

— Affärer! svarade herr Oldberg.

— Ja, ja, du Oldberg, sade då gubben, här är allt nån-ting i görningen, du!.375

— Jo, du, gamle Blyerts, svarade herr Oldberg, här är nog mycket i görningen!

— Konkurs? frågade Crusius.

— Jag kan ingenting säga, svarade herr Oldberg, men jag misstänker, att de närmaste dagarna kommer att bli ganska spännande!

Räcken stannade, de fyra herrarna stego ur, gingo upp på redaktionen, och så voro de åter tillbaka i det vanliga livet efter att en stund ha känt på evighetens för dödliga näsor kanske icke alldeles obetingat angenäma doft; ty de anade ju icke denna begravnings djupa uppgift och innebörd!

Det första de sågo, då de stego in, var den milda Julia Eckstein, som satt i soffan och väntade, och hon skulle återknyta deras fullständiga kontakt med denna arma jord!

— Nej, se, da-da, lilla Tirum-tarum-ta! sade Crusius. Vad vill du?

Och han skrattade och klappade henne på axeln.

— Jag skulle träffa herr Oldberg! svarade den bleka flickan och rodnade djupt, ty alltsen hon samtalat med herr Oldberg utanför Crusii port, hade hon älskat honom för hans manlighets skull och mer och mer för var dag, och nu hade hon tagit räkningen på Crusii inköp och gått upp för att därigenom dels uppfylla sitt löfte till herr Oldberg och dels få se honom.

— Jaså, lilla Tirum-tarum-ta! Är vi så opålitliga? sade Crusius och hotade med fingret. Tänker vi lägga an pä hela redaktionen, i tur och ordning?

Men Julia Eckstein hörde honom ej, hennes ögon hängde vid den högväxte, sköne och manlige herr Oldberg, som snurrande sitt skägg och leende med vita tänder stod i sin dörr och bugade, iförd faktorns svarta byxor, sin egen grå kavaj och vit halsduk..376

— Stig in, fröken Eckstein! sade han. Och hör inte på Crusius, han är kvinnohatare!

Och med blyga, nätta fjät gick då Julia Eckstein från den rödskäggige, försupne Crusius bort till herr Oldberg, som tryckte hennes hand och stängde dörrn om sin skatt, ty även herr Oldberg hade känslor.

Men i yttre rummet skrattade de andra.

— Jo, jo, du, Crusius! sade Ertz och tog sig en ordentlig pris ur snusdosan, en gåva av tingsvänner. Nu tror jag allt. Oldberg slår dig ur brädet, du!

Men Crusius klappade gubben på axeln.

— Lugna dig, gamle vän! skrattade han. Du får aldrig någon olyckskamrat i mig. Möjligen i Oldberg. Och inte i dig heller, Långe man, tror jag!

— Nej, för fan! Bränt barn skyr elden! sade Julius Harpolin och log.

Men herr Oldberg hade bugat artigt för Julia Eckstein och sagt:

— Vad är det, som skaffar mig äran och nöjet av ett så vackert och angenämt besök?

Ty han hade alldeles glömt sin begäran att få räkningen på Crusii inköp.

Julia Ecksteins ögon fylldes därför också med tårar.

— Nu tror kanske herr Oldberg, sade hon med darrande mungipor, att jag kommit upp bara för att vara efterhängsen och få träffa er?

— Å, min fröken! svarade herr Oldberg bugande, tog hennes händer och klappade dem. Något sådant skulle jag väl aldrig våga hoppas!

— Herr Oldberg, som ser så bra ut! sade hon då blygt.

Då snurrade herr Oldberg sitt skägg och log förnöjt.

— Min fröken! sade han. Ni är èn liten smickrerska!

— Nej, herr Oldberg! sade hon allvarligt. Jag smickrar aldrig. Men jag kommer med en räkning..377

—- En räkning?

— Ja, som ni bad mig om.

— Jag? Nej, min bästa fröken, det måtte vara ett misstag!

—- Nej, herr Oldberg, det är inget misstag! svarade Julia Eckstein och blev röd av blygsel. Ni bad mig, att jag skulle ge er en räkning på de varor, herr Crusius tagit hos min far.

Då mindes herr Oldberg.

—- Jo! Visst! utropade han. Ack, förlåt mig, min fröken! En tidningsman har så mycket att tänka på, i synnerhet i valtider!

—- Här är räkningen! sade Julia Eckstein.

—- Tusen tack, min fröken!

— Herr Oldberg är väl inte ond på mig, för att jag kom? frågade hon blygt.

—• Ond? Men, min fröken! Om inte mitt arbete kallade mig, skulle jag inte högre önska än att få prata i timtal med er!!!

—- Då skall jag inte störa, sade hon, men kanske vi kan prata någon annan gång.

— Det skulle vara mig ett synnerligt nöje!

— Adjö då, herr Oldberg! Men det är ingen brådska med likviden!

— Den saken lovar jag er att sköta! Adjö, adjö! Och tack för den angenäma visiten!

Herr Oldberg följde Julia Eckstein till dörren, och sen kom han ut i yttre rummet, gnuggande sina händer.

—• Det är kvinna, det! sade han. Gud, såna ögon! Och såna tänder!

Och då brusto alla i skratt.

—- Jaså, du är redan eld och lågor! sade Crusius.

Och D. V. Ertz sade:

.—- Ja ja, du Oldberg! Om det nu skulle gå så, att Häb-.378

stadius måste cedera tidningen och du fick den, då har du råd att gifta dig, du! Hi-hi-hi!

— Nej, allvarligt talat, vad ville flickan? frågade Crusius.

— Är du svartsjuk, gamle kvinnohatare! gapskrattade herr Oldberg och slog sig på sin till hälften sorgklädda måge.

— Nej, men lite, lite nyfiken!

— Hon ville bara lämna en räkning.

— Till dig?

— Ja.

— Har du köpt där då?

— Nej, men du!

— Jag!!!???

— Ja.

— Ja, men vad har du med det att göra!!!

— Inte för din men för tidningens skull! Jag var nämligen rädd, du skulle glömma alltsammans, som vanligt!

— Och då bad du henne ... ?

— Jag bad henne skicka upp räkningen till mig!

Men nu blev Crusius arg.

— Vafan är det för sätt? skrek han till, grönsvart i ansiktet.

— Min herre! sade herr Oldberg och blev röd. Då det upprepade gånger har visat sig, att du aldrig kan sköta dina affärer, ansåg jag det vara min plikt som din gamle vän ...

— En djävla malplacerad vänskap ...

— Vore det bättre, att du blev lagsökt?

— Saken angick dig inte!

— Du är svartsjuk, min gosse!

— Vet hut!

— Välj era ord, min herre!

Välj ert handlingssätt, min herre!.379

Och här stodo nu de båda gamla vännerna likbleka, med gnistrande ögon och knutna nävar, medan den milda judinnan gick ute i den blodröda luften och log som en vit näckros i solnedgången.

Herr Oldberg slängde kuvertet med räkningen på bordet.

— Sköt dina affärer, så man slipper skämmas å tidningens vägnar en annan gång! sade han. Jag ger dig fan!

— Och jag vore förbannat tacksam, om du bara ville göra det! svarade Crusius.

Och herr Oldberg gick in till sig och slog igen dörren efter sig med ett dån, och alla tego, och pennorna raspade.

Ja, herregud! Man må fråga, vad det egentligen ska tjäna till, att kvinnor äro milda och goda, alltid är det någon, som blir arg på kuppen; och nu hade denna mildhet satt fiendskap mellan två gamla vänner. Det är tydligen sant, som Job sade på sin sophög, människan lever inte länge, men nog katten är hon full av oro, och sen blir hon ingenting, och så glöms hon bort!

Men medan detta utspelades på redaktionen, hade en långt allvarligare drabbning utkämpats på gubben Julianders kontor, där enligt ödets behag den definitiva skilsmässan mellan Mikael Habstadius och staden skulle fullbordas.

När Mikael Habstadius steg in, satt gubben i telefon. Han blinkade och knuffade fram en cigarrlåda på bordet, pekade på den, och under tiden röt han och skrek i telefontratten, slog näven i bordet, stampade och satt som i ett moln av ord och projekter. Och när helt plötsligt en paus inträdde, sköt han på Mikael Habstadius med sina stickiga ögon.

— Du har ställt det fint för dig nu! sade han, men så återkom samtalet och han stöp på huvut in i telefontratten igen. Men äntligen var det slut, han slängde upp luren på stativet, vände sig blixtsnabbt mot Mikael Habstadius, som tagit en cigarr ur den erbjudna lådan, snoppat och tänt, och skrek på sitt vanliga sätt;.380

— Nå! Ska du ha 5,000 riksdaler?

— Nej, svarade Mikael Habstadius småleende. Till en början ska jag ha 30,000.

— Va!? skrek gubben.

—- 30,000, sa jag! upprepade Mikael Habstadius.

— Vafan menar du med det?

Mikael Habstadius slog askan av cigarrn och svarade lugnt:

— Att jag är i kompaniskap med vissa herrar om Kahge-affärn!

— \a? Kompaniskap? Du?

— Jo!

— Du?

— Jo!

— I helvete!

—• Jo! upprepade Mikael Habstadius.

-— I helvete, säger jag! skrek gubben och slog i bordet.

— Nå, då talar vi inte vidare om den saken, sade Mikael Habstadius. Men det ska nog tusan komma fram, när stunden är inne!

— Va, har du skriftligt?

— Skriftligt?

— Kontrakt!

— Det går ändå!

— Ha-ha-ha!!

Men Mikael Habstadius lyfte handen.

— Lugn, sade han, skratta lagom, gamle gosse! Du vill ha mig fast, för att peta mig, liksom Kessler! Men det ska vi bli två om!

— Jaså, hur så?

— Du får välja ...

— Mellan?

— Antingen att låta mig, som Krackman och jag överenskom, vara delägare i affärn ,.,.381

— Eller?

— Eller få den omintetgjord!

— Av dig?

— Jo! Och på ett sätt, som ska bli en tillräcklig skandal, för att det blir du och inte jag, som får resa till Sydamerika !

—- Jaså! sade gubben. Jaså! Och hur ska det gå till?

—- Ja, ser du det! sade Mikael Habstadius skrattande. Det är min hemlighet!

Men då kom gubben fram till honom, satte fingret på hans kravatt och sade:

— Hör du, du! Du är dum! Här! sade gubben och pekade på pannan.

—- Och du! sade Mikael Habstadius och skrattade. Du är en bov, men det vet du inte!

— Kyss m'aschele! sade gubben och räckte helt enkelt långnäsa åt Mikael Habstadius.

—- Nej, svarade denne, men ge mig 30,000 riksdaler!

— Aldrig i livet, min gubbe lilla! Skriv, bäst du gitter! Vafan tror du, folk bryr sig om, vad en tjyv skriver för att försvara sig? Begriper du inte det, din förbannade idiot, att nu har du bytt yrke! Nu är du inte redaktör utan tjyv! sade gubben och slog näven i bordet.

— Inte än! svarade Mikael Habstadius lugnt. Antingen ska jag ha dessa 30,000, eller så är det du, som blir tjyv! Det är jag, som har gjort den här affärn, och får jag inte vara med och dela förtjänsten, som överenskommet är, då är det jag, som stoppar den.

— Men om den är gjord? sade gubben.

—- Så ska den rivas opp.

—- Men hur? För hundra fan!

— Genom mitt ord som tidningsman! Du tycks ha glömt, att jag har hela Svea rikes fria ord bakom mig!.382

— Ähå, på det viset! sade gubben. Menar du, det gäller att se, vem som är starkare, pengarna eller fria ordet?

— Jo!

— Kunde jag inte ge mig fan på, att det var murvelhögfärden, som stack dig! Men då vill jag bara säga dig en sak! Gå och anmäl dig i polisen!

— Du nekar alltså att ge mig pengarna?

— Ja, absolut!

— Gott! Skyll dig själv, då! Adjö!

— Adjö! sade gubben, och så gick Mikael Habstadius helt lugnt sin väg.

Ute skramlade nu bondkärrorna i långa rader mot landsbygden igen, och runtom i de mörknande fasaderna tändes ljus, luften skymde alltmer, och det blev afton.

För Mikael Habstadius återstod endast en manöver, den sista: att ögonblickligen fara till Stockholm och uppsöka K ruckman.

Och det skulle han också göra! SJÄTTE KAPITLET.

Mikael Habstadius blir fånge hos sina motståndare och ställes under bevakning av advokaten Pilo.

Sålunda hade Mikael Habstadius misslyckats i sin fjorton år långa kamp att komma från Malmen över till Villorna, hans sista stora kupp hade gått upp i rök, och liksom förut den politiska var nu även den ekonomiska vägen stängd.

Och allt, vad han vunnit, var, att Det osynliga leendet kastade sitt försonande skimmer av milt löje över hela staden och dess futtiga strider.

Att han aldrig skulle komma över till Villorna, det insåg han efter samtalet med Juliander; men nu gällde det att få stanna kvar på Malmen eller, med andra ord, att rädda sig, familjen och fröken Stadenberg från undergång. Och det skulle bli den sista dusten i denna långa strid, som han med så stora förhoppningar kämpat.

Han var fullkomligt lugn och misströstade icke om, att det hela skulle ordna sig på något sätt och att det alltid

skulle i sista minuten bli någon utväg.

Genomträngd av denna lugna övertygelse och uppfylld av förakt för hela stån kom han från sitt besök hos gubben Juliander åter upp till redaktionen, där gaslamporna nu voro tända.

Herr Oldberg mötte honom med ett papper i handen.

— Det är telegram från Stockholm, att...

— Vad då?!

— Att kungen ligger för döden!.384

— Angår mig inte! svarade Mikael Habstadius, besviken. Inget annat?

— Pilo är här!

— Vad vill han?

— Han är i sällskap med fröken Stadenberg. ..

— I mitt rum?

— Ja.

—• Ha de väntat länge?

— En kvart, tänker jag!

— Gott! sade Mikael Habstadius och gick in.

Pilo satt i hörnet av den soffa, på vilken Mikael Habstadius legat och sovit, då herr Kruckman väckt honom från en behaglig middagsslummer till hela detta äventyr; fröken Stadenberg satt i en av de låga vilstolarna, och hon hade nonchalant tänt en cigarrett, Pilo hade följt hennes exempel och tänt en cigarr.

— God middag, mitt herrskap! hälsade Mikael Habstadius.

— God middag! svarade Pilo, men fröken Stadenberg teg.

— Du är väl belåten nu! sade Mikael Habstadius med ett leende och betraktade Pilo.

Men Pilo pekade på fröken Stadenberg och svarade:

— Du kunde väl åtminstone be flickan om ursäkt för vad du har ställt till!

— Vi har inte sett, hur det slutar än! svarade då Mikael Habstadius.

— Nå ja! Om den saken torde det inte vara mycket tvivel!

— Ja, säj det! log Mikael Habstadius. Men är det något särskilt, herrskapet önskar?

— Officiellt överbringa bolagets villkor.

—• Som äro?

—- Att summan skall inom fem dagar vara återburen, varefter, om detta icke skett, åtal anställs mot er båda..385

— Nå, vad säger du, Anna? frågade Mikael Habstadius och vände sig till fröken Stadenberg och log återigen lite grann.

— Vad säjer du själv? frågade hon och blåste ut ett rökmoln på samma överlägsna och obesvärade sätt som fordom i källarn.

— Jag reser till Stockholm med expresståget 7,30 i afton! svarade Mikael Habstadius.

— Jag förutsåg det! sade Pilo. Jag förstår din mening och har ett förslag.

— Vad då?

— Att du telegraferar till vederbörande, i stället!

— Varför det?

— Därför att det i alla fall aldrig kommer att lyckas! sade Pilo på sitt oföränderligt buttra sätt. Och så blir det billigare!

Men då log Mikael Habstadius igen.

— Så mycket större skäl att resa! sade han.

— Varför det?

— Så får jag åtminstone lite roligt av allt sattyg, ni har ställt till, innan det smäller!

— Som du vill! sade Pilo. Men jag vill bara säga dig en sak!

— Att vad?

— Att jag av bolaget är beordrad följa med!

— Så mycket bättre, så kan vi få en vira på tåget!

Pilo svarade icke på detta, han reste sig bara och sade:

— 7,30 alltså?

— Ja.

— På station?

— Ja.

— Adjö då, mitt herrskap!

— Adjö!

Och så gick han.

25. — Nordström, Landsorts-bohème..386

Knappt hade han gått, förrän fröken Stadenberg vände sig till Mikael Habstadius.

— Nåå, Micke? sade hon. Hur är det nu med alla de stora löftena?

— Ja, svarade han, kära barn, sånt här kan hända den bäste, det kan man aldrig förutse, men nog fan ska jag reda upp dina 30,000! Hur det sen kan gå med mina egna 40, det vete fan, men alltid ordnar det sig väl på något sätt!

— Nå, sade hon, men om jag nu är trött på ditt prat och inte tror på det där?

— Tja, herregud, lilla vän! Det förändrar ju i alla händelser inte själva sakläget!

— Nej, men kanske något annat.

— Vad då?

— Min lust att tiga!

— Att tiga?

— Ja, för Elisabet!

Då log Mikael Habstadius.

— Du är ett barn! sade han. Ska nu hon lida för vad jag gör?

— Ja, varför behöver hon gå fri, då jag får lida! svarade fröken Stadenberg.

— Hon får nog fan sin del, den stackarn, var lugn för det, du! Inte behöver du hjälpa till! Och i alla händelser kan

du ju vänta och se, om du får dina pengar eller inte.

— Vad vill du, jag ska göra då? frågade fröken Stadenberg.

— Vara lugn!

— Det har jag varit nu i fyra år.

— Nå, då har du ju vana!

— Vad du är cynisk, vad du är cynisk, Micke! sade fröken Stadenberg, reste sig, gick fram och kysste honom.

— Far till Stockholm, du! sade hon. Jag går hem och.387

lägger mig i vårt rum och sover. Jag är dödstrött och bryr mig ingenting om vidare; och ska tiga!

Då tog han om henne.

— Är du ond på mig? frågade han.

—- Käre Micke, sade hon gäspande, minns du, då du tvättade kosmetiken ur håret?

— Ja.

— Den gången genomskådade jag dig och begrep, att du aldrig älskat mig, och sen var det detsamma med allting. Låt oss bara inte prata om det här mera, jag orkar inte! Kom, så går vi hem, i stället! Elisabet väntar!

Då strök Mikael Habstadius lätt över hennes kind och sade:

— Var du bara lugn, mitt barn, och lita på mig, så ska du få se, att alltid fan blir det några utvägar!

Så gingo de, tysta och stilla.

I dörren sade Mikael Habstadius till herr Oldberg:

— Jag reser till Stockholm i afton, på ett par dar! Om det är något, så bor jag på Rydberg! Adjö!

Herr Oldberg bugade artigt; han var ensam kvar på redaktionen.

Ute var det alldeles mörkt, en skär fullmåne steg över bergshöjderna och kastade ett vackert ljus på stån.

Och på de skumma gatorna sprungo pojkar som skuggor med extrablad.

— Stadsfullmäktigevalet!

— Kungen ligger för döden!

— Rektor Hilleström väld med förkrossande majoritet!

— Redaktör Habstadius fallen!

—- Är det så dåligt med kungen? sade fröken Stadenberg.

— Gubben är ju gammal som gatan! svarade Mikael Habstadius. Skadar inte med lite cirkulation!

De gingo tysta bredvid varann uppför Malmens mörka.388

backar, upp till villan, vars fönster lyste och där fru Elisabet Habstadius väntade dem utan att ana, vilka öden, som i hennes omedelbara närhet, ja i hennes egen källare, grundats, utvecklats och nu stodo redo att fullbordas.

Och nerifrån stån hördes marknadens buller och larm; skott, fanfarer, positiv och trummor; raketer sköto upp mot rymden, och allt var liv och lust och glädje. SJUNDE KAPITLET.

Som är ett fågelperspektiv av stån efter drabbningens

slut.

Det var, som om stån anat, vad som hänt, ty knappt hade expresståget med en gäll vissling ilat ut mellan bergen, förrän alla människor pratade om händelsen, och de mest otroliga historier störtade ner som skurar, allt medan

Mikael Habstadius helt lugnt satt i kupéhörnet rökande en cigarr och pratande med advokaten Pilo, som kände sig upplivad dels av att äntligen ha segrat, dels av att efter så många år åter få prata med sin gamle fiende, vilken i grund och botten var honom sympatisk, och dels slutligen av att få göra en tripp till Stockholm.

De gamla antagonisterna kommo strax in på politiken, affärsläget och personalia, glömde så småningom årens framfart, ramlade tillbaka i forna tider, fingo respluntan på bordet, bryggde sig groggar, cigarröken stod tät, rösterna sjöngo i slamret, och befriade från en lång tids jäkt och oro kände de sig, som kloka karlar, belåtna och hade en av de angenämaste kvällar, de på länge upplevat.

Under tiden stod den blanka fullmånen över stån, lysande på Karl XI:s staty, på den mörka järnfontänen och på de förändringar, som strax blevo en följd av det skedda; och från Bladets redaktion kastade hela den upplysta fönsterraden sitt starka ljus ut på torget, medan sättmaskinerna pinglade och spelte i sätteriet.

Men herr Oldberg var icke på sin plats. Han hade icke heller ätit middag som vanligt på tidningsherrarnas mat-.390

ställe; det hade efter uppträdet med Crusius kommit en miir mellan de båda vännerna, och herr Oldberg kände sig på ett egendomligt sätt avskild från den övriga redaktionen.

Han hade därför föredragit att gå ut på en restaurang och äta.

INu slumpade det sig så, att Bladets ekonomichef, direktör Backhoff, just den dagen också åt ute och på samma restaurang, och så kommo de båda herrarna att äta tillsammans.

— Jag hade just tänkt tala med dig om en sak, sade Backhoff.

— Vad då? frågade herr Oldberg.

— Jo, om Habstadius! svarade Backhoff.

Det visade sig, att Backhoff i detalj kände Mikael Hab-stadii ställning och ville inköpa aktiemajoriteten tillsammans med herr Oldberg.

— Det blir 20,000 riksdaler, sade han, hälften på oss var! Med vad jag har förut, kommer tidningen att bli vår!

Herr Oldberg insåg då, att Mikael Habstadius var hopplöst förlorad, och som för honom de frisinnade idéerna voro allt och han genom detta erbjudande såg deras framtid tryggad inom samhället, funderade han en stund skarpt på direktör Backhoffs förslag; ty att längre hysa hänsyn för Habstadius vore ju bortkastad möda.

Herr Oldbergs egen ställning var i korthet den, att sj älv-ägde han ingenting. Son till en kyrkoherde i Västergötland hade han ärvt 30,000 kronor, som han förslösat i Uppsala, sen hade han gjort skulder, haft svåra år men befann sig nu på väg att bli rangerad karl genom ett lån, som Mikael Habstadius skaffat honom i Amorteringsbanken och som med ens reglerat allt gammalt. Allt detta skulle ban långt förut och med långt mindre både besvär och omkostnader ha kunnat ordna, om han velat mottaga den hjälp, som erbjudits honom av en syster, gift med en godsägare. Men han var stolt och ansåg, att hade han ådragit sig skulder genom.391

slarv, så var det också hans plikt att ensam reda upp dem, sig själv till straff. Nu däremot såg han ingen orätt i att använda henne som förläggare för en affär, där hon kunde få full säkerhet och valuta.

— Ja! sade han därför. Men jag skulle inte vilja dela utan ta hela slumpen!

— Hela 20,000? frågade Backhoff.

— Ja!

— Så mycket bättre! sade då denne. Jag har tillräckligt förut. Då får vi ungefär hälften var. Nå, ska vi betrakta affärn som uppgjord?

— Ja.

— Då sammankallar jag styrelsen i morgon bitti och tar styrelsebeslut på att du blir redaktör. Habstadii

tillståndsbevis har jag om hand, vi telegraferar till justitieministern efter nytt åt dig, och så fort vederbörande är häktad, har du tidningen och kör fram. När kan du lägga upp pengarna?

— När som helst!

— Skönt! sade Backhoff. Då dricker vi väl ett glas på det!

— Champagne ska vi ha! sade herr Oldberg skrattande och gnuggade sina händer.

I samma ögonblick kom gubben Juliander över salen fram till de båda herrarnas bord. Han var fullkomligt oberörd.

— God afton, god afton! hälsade han. Hur är det med kungen ?

— Oförändrat! svarade herr Oldberg.

Då pekade gubben på champagnen.

— Jaså, herrarna firar Habstadius! sade han skrattande och slog herr Oldberg på axeln. Ja, herregud, kära herre! Den enes död, den andres bröd! Det är gamla visan! Inte ont i det!

Och så gick han sin väg skrattande och ruskande sitt.392

gamla vita huvud, men den gången teg herr Oldberg, ty han kände, att om han nu farit ut i stormande ord, skulle det varit löjligt. Och så visade det sig, att det är sant, som det heter, att när Gud en vacker dag ger oss ämbetet, så få vi förstånd att bära det också, på köpet!

Men detta var naturligtvis icke de enda, som berördes av händelserna.

Fru Wentlan var lika berörd på sitt sätt. Hos henne tog det sig visserligen inte den formen, att hon drack champagne och köpte aktier men att hon inträdde i frälsningsarmén och vittnade.

Och det var också en historia!

Saken var nämligen den, att änkefru Anderzohns son Ferdinand blivit alltmer brinnande i tron; och numera blåste han inte ockarina i Guds här utan esskornett. Detta var naturligtvis ganska påkostande för fru Wentlan, som bodde i rummet intill, så länge hon inte i varje ton kunde höra ett eko av de himmelska konserterna. Men så småningom mjuknade hennes hjärta alltmer, hennes öron bereddes för uppenbarelsen och i hennes inre började förnimmas liksom rytmen av långt avlägsna marscher, och det var av salighetens vaktparad.

Denna dag hade hon vid begravningshögtidligheterna på kyrkogården genom den annalkande vinterkölden, genom trädens sorgsna brus och genom det helas världsfrånvarande uppsyn blivit försatt i ett starkt behov av frälsning, och då slutligen Ferdinand, som vid hennes hemkomst var ensam, blåste just denna frälsnings jublande fanfarer på sin esskornett, hade hon plötsligt fallit i gråt över hela sitt liv och över denna världen samt jämte honom knäböjt på golvet och anropat Gud om nåd.

I denna sorgliga belägenhet hade änkefru Anderzohn funnit de båda, då hon kom hem, och hon medförde från stån den stora nyheten om vad, som skett..393

Strax föll fru Wentlan om halsen på Ferdinand, kysste honom lidelsefullt, medan han lät esskornetten hänga och blundade; och hon sade sen, att då hon nu fått ett tydligt bevis på att Gud visat henne sitt verkliga finger och alltså kallat henne och skänkt henne en djupare syn på tingen än andra människor, så skulle hon icke längre motstå honom och hans vilja utan redan samma kväll med Ferdinand gå på mötet, vittna och sedan sy sig en uniform.

— Ja ja! sade änkefru Anderzohn med tårar i ögonen. Och så får ju frun en sysselsättning!

På kvällen, strax sedan Mikael Habstadius rest, uppträdde alltså fru Wentlan på mötet och vittnade, så att alla nästan drogo öronen åt sig, ty i henne hade Den Högste av allt att döma inblåst en ofantlig kraftig anda, nästan något lite för kraftig för vanliga borgerliga förhållanden; men man gladde sig dock mycket och väntade sig stora

bedrifter av ett så glödande sinne, och för henne själv uppenbarade Gud ögonblickligen, att hon nu hade fått ett mål i livet, och det var helt enkelt att bli kommendör i hans armé.

Så hade Mikael Habstadius gjort henne lycklig och allt ont var småningom vänt i godo.

Men även för en annan kvinna blev det skedda en uppenbarelse och liksom en slutpunkt efter en svår period i hennes liv, och den kvinnan var Ester Tyberg.

Pastor Redelin hade fått höra nyheten av rektor Hilleström och berättade den för henne. Hon blev så upprörd, att hon greps av en frossa och skälvande tryckte sig intill pastorn.

— Aldrig, aldrig, mumlade hon, behöver jag väl frukta något sånt av dig?

Pastorn blev rörd av dessa ord.

— Nej, mitt barn, sade han ömt, det behöver du aldrig frukta! Men nu ser du, å andra sidan, att hela denna värld icke var något för en flicka av god familj som du. Jag vill.394

icke fördöma dessa människor, men med sitt liv på krogar och värdshus, utan hem, utan rot i livet, utan tro på, utan kärlek till något se de i mänskligheten och samhället endast medel att tillfredsställa sina egna djuriska begär och lustar. Och hade du icke varit den rena och starka och ståndaktiga kvinna du är, kunde du ha fallit och genomsyrats av deras gift och gått under för tid och evighet!

Vid dessa ord skalv Ester Tyberg så häftigt, att hennes tänder skallrade i munnen.

— Håll mig, du! viskade hon. Behåll mig, och skydda mig, jag vill alltid vara hos dig!

Detta lovade den godhj ältade pastorn, och de kysstes med kärlek samt höllo varandra länge omfamnade.

Sedan berättade de nyheten för fru Tyberg.

Hon sköt upp glasögonen i pannan och såg på det unga paret.

— Och kassörskan stal pengarna åt honom? frågade gumman.

— Ja.

— Ja, då ska jag säga er, att där ser ni! Vem tror ni rår för'et?

— Han! sade pastorn.

— Han! Poh! Nej, min gunstig herre! Petternicklas! Jo! Ge mig ett glas påttvin, jag blir alldeles till mig, när jag hör sånt här!

Då hon nu satt med glaset i hand, sade hon:

—- Karl var galant, han hade edukation och vördnad för könet. Det svarar jag för. Men si, han var svag! Det var just, vad han var, och det är en satkona, som har fått'en i klorna. Tro mig, jag är gammal och känner karlarna. Alltsammans beror på oss fruntimmer här i världen, och sanna mina ord! sade gumman, stötte käppen i golvet och drack ur glaset, och sen höll hon ett förmaningstal för de.395

unga, och allt var frid och lycka i manufakturhandlarens hus.

Ja, det var sannerligen, som om Mikael Habstadii stora nederlag bara skulle haft välsignelse med sig, ty även bland hans egna, bland tidningsherrarna åstadkom nyheten en stor kärleks-, glädje- och försoningsmåltid eller en så kallad agap.

Under sista tiden hade nämligen trots allt rått en liten kylighet mellan Crusius och Julius Harpolin å ena sidan, Nålstad och gamle Teofil Åbom å den andra. Och själva det bart huggande svärdet mellan de båda grupperna hade varit herr Oldberg.

Men denna kväll, då alla kommo upp på matstället, var herr Oldberg icke där, han hade föredragit att även supera ute och var med ens som avskuren från allt gammalt.

Nålstad kom fram till Crusius, sträckte ut handen, log och sade:

— Nå, ser du nu, lille Göran, vad mannen gick för?

Crusius tog handen, klappade den och svarade:

— Inte jubla, lille Pär, men gå ut som förr i världen och supa och vara glada och glömma alla dumheter.

— Blir Oldberg redaktör nu? frågade Nålstad.

— Det förmodar jag, lille Pär, han har ju hela självtillräckligheten inne!

— Nå! Gudilov! frustade Nålstad. Då är vi fri den! Och det var på tiden, snart hade man inte kunnat ha sin varelse med er längre, annars! Då går vi gamla ut och dricker ett glas, va?

— Så ska det låta! sade Crusius skrattande. Det gamla gardet håller ihop och låter världen sköta sitt!

Och i det han lyfte sitt pekfinger, läste han som ett barn med stark tonvikt på första ordet i varje rad:.396

"Världens larm, det yra, tomma, ej besmitta skall vårt Edén, osedd skall vår kärlek blomma lik en blåklint, gömd i säden!"

Och efter att ha läst denna lilla för stunden passande strof av en bland våra stora skalder, reste han sig, skrattande, och så gick det gamla gardet till stadshusets kafé, där en man i pomada blåste "Min lilla vrå bland bergen" genom ett långt mässingshorn; och där, i röken, sorlet och hettan, firade de fyra vännerna återf innan dets glädje, sedan en lång äventyrlig tid lyckligen passerats. Ty nu var det bittra stadsfullmäktigevalet över, nu var Mikael Habstadius och herr Oldberg avpolletterade, Julia Ecksteins nykterhetskontroll ett minne att skämta med, äktenskapsfaran i Ester Ty-bergs person avvärjd; den långa natten ljusnade, allt var som förr, då dagarna gingo så lätt och ljuvt med kopparslagare; och så skulle det nu åter bli, medan likt en ädelstensport ett lysande Delirium hägrade vid horisonten.

Men uppe på Bladets redaktion gick den gamle D. V. Ertz fram och tillbaka, fram och tillbaka, orubblig och plikttrogen och som om intet hänt; han hade nattvakten, och på bordet stod hans obligata lageröl.

Herr Oldberg hade kommit opp för att se över tidningen, och han stod nu i dörrn med hatten på nacken och alltjämt i faktorns byxor, grå kavaj och vit rosett, ty så djupt upptagen hade han varit av dagens händelser, att han glömt, hur han var klädd. Nu hade han för den gamle Ertz berättat om de förändringar, som skulle ske, och talet hade naturligtvis rört sig om Habstadius, vilken herr Oldberg trots allt försvarat.

— Nej, du Oldberg, sade då gubben, att det här skulle hända Habstadius, det visste jag nog, det, du! För, som jag alltid har sagt, en fähund har han vatt, en fähund är han, och en fähund blir han!.397

Faktor Callmander kom just upp från sätteriet och steg in. Han sade ingenting, han bara pekade på herr Oldbergs ben.

— Vad är det? frågade denne, som stod fundersam och vred skägget.

— Byxorna! sade faktorn.

— Jo, jo! sade då herr Oldberg. Men vad säger faktorn om redaktörn?

— Ge mig igen byxorna, säger jag! sade faktorn buttert.

— \a?? Jag tror, faktorn är rörd!

— Ta av sig byxorna, herrn, och lägg sig inte i, om jag är rörd eller inte!

— Det är sannerligen ingenting, som faktorn behöver skämmas att medge! sade herr Oldberg, vilken själv var lite högtidlig i hjärtat.

— Skämmas! Vafan! Tror herrn, jag är rörd på kommando, va!? brusade faktorn upp. Det angår inte herrn, vad jag är eller inte, men det kan jag säga herrn, att om den där Kruckman sticker in sin smala nos på den här

officinen en gång till, så nog fan ska den få veta, var David köpte ölet. Nu ska naturligtvis varenda tidningsblacka i landet dra redaktörn i peruken, men är det nån av herrarna, som vågar slå näven i bordet och säga från, vems felet är? Va? Och peka på Kruckman, procisfan där, va? Herrn blir ju redaktör nu, och är herrn en sån förbannad karl, som herrn ger sig ut för, så vittna för hundra satar...

— Det är också min mening, faktorn! genmälde herr Oldberg.

— Ja, då kan herrn, ta mig fan, ta blat från mun för en gångs skull och säga, så det hörs, att, säga vad man vill om redaktörn, men karl var han, och det en, som det inte går tretton på dussinet av, ändå!

Herr Oldberg gick fram och lade sin hand på faktorns axel..398

— Faktorn! sade han.

*— Vad är det? fräste faktorn.

— Faktorn är själv en karl!

— Ja, det kan herrn ge sig fan på, och det ett strå vassare till på köpet, för jag sköter mig inte, så jag kommer på Långholmen! svarade faktorn, vände sig hastigt om och gick, ty han ville icke visa, att hans ögon voro fulla av tårar. Ty faktorn var kanske den ende, vilken sörjde Mikael Habstadius som en vän och själafrände, efter att i fjorton år ha varit obstinat och frispråkig; och han gick ner till sin lilla kabyss, hällde ett dricksglas fullt med konjak, lyfte det mot faderns porträtt och sade, skrattande men förgäves döljande en liten skälvning i rösten:

— Skål, kapten! Karln var en förbannad knöl, med det angår ingen, och han var åtminstone ingen bleknos som det andra byket! Herrn får, ta mig tusan, ta Vår Herre lite åt sidan och göra opp den här affären, annars blir jag förbannad och ska tala med Gubben, då jag kommer opp och det efter noter, ändå! Var god hälsa'n det! Skål!

Därefter torkade han liksom bakom ryggen för sig själv sina tårar, svor över annonsboken för att krya upp sig, brummade och sväljde lite, och så var det hela inlåst i hans gamla hederliga hjärta.

Ack, du gamle faktor, jag skulle i detta ögonblick vilja trycka din hand och på ditt eget maner slå dig på axeln och viska i ditt öra:

— Tack, du gamle lusborste, du gamle hederlige svensk!

Och sen springa min väg som en blixt — om jag kunde!

— ty din vrede bleve ohygglig.

Emellertid stod fullmånen över stån och lyste, och i dess sken gingo två män till kyrkogården, båda voro de klädda i hög hatt, men ingen av dem sade ett ord.

Den ene var Kjön, och den andre var herr Fistennobel.

Under begravningen hade nämligen Kjön fått en in-.399

givelse, medan prosten predikade, som man ofta får, medan prostar eller andra predika. Hans föräldrar lågo i en enkel oeh undangömd grav på kyrkogården, och Kjön hade icke varit dit på många herrans år. Vad skulle han också dit? Han hade ingenting att ge!

Men nu var han en stor och berömd man, och nu hade föräldrarnas minne dykt upp ur skuggorna, och han ville gärna visa dem en uppmärksamhet, som tack för livets gåva och som stolt bevis på att detta liv fått frukt och värde.

Herr Fistennobel å sin sida ville än en gång ta avsked av sin käre herre och chef.

Sålunda gingo nu båda ut till gravarna, med hopbitna, allvarliga ansikten, som vore de petrificerade av hat, medan i verkligheten stora, himmelska tårar dallrade i deras hjärtan som daggdropp i blomkalkar.

— Snork! sade Kjön vid Sarinens grav. Stanna här! Jag kommer i tid och stund, då inre stämman kallar ur dolda djupet!

Så gick han vidare till sin fars och mors grav.

Då han kom fram, tog han ur plånboken ett visitkort, på vilket stod tryckt:

N. P. KJÖN

fil. kand., journalist, föreläsare, författare.

Å sin sida framdrog herr Fistennobel ur bonjourens bakficka en bukett av några ynkligt brutna blommor, som han dolt för Kjöns raljerande blickar.

Så lade Kjön visitkortet och herr Fistennobel buketten, var och en på sin grav; därefter togo båda av sig de höga.400

hattarna, bockade sig på sitt tunga, tafatta sätt och gingo bort.

Utan ett ord sammanträffade de, och utan ett ord gingo de hem till stån igen, och när de kommo till Karl XI :s staty på stora torget, stannade Kjön, räckte handen åt herr Fistennobel, tryckte dennes hastigt, slängde den sedan från sig, gick och försvann som en skugga.

Herr Fistennobel gick åt sitt håll, och stån låg tyst och fridfull i all världens milda månsken. FÖRSTA KAPITLET.

Bödeln.

Mikael Habstadii öden i Stockholm äro berättade med få ord!

När han vid framkomsten från hotellet ringde upp herr Kruckman, fick han höra, att denne var i Köpenhamn och skulle komma hem först nästa morgon med kontinentaltåget.

Följden härav var den, att Mikael Habstadius och advokaten Pilo åto en festmiddag på Operakällaren, och som de likt alla bättre landsortsbor medfört frack, iklädde de sig den och besökte på kvällen en teater.

När de återvände till hotellet, var torget därutanför fullt av folk, som under tystnad stirrade upp mot slottet, där hans majestät konungen alltmer beredde sig att flytta till Riddarholmskyrkan.

Mikael Habstadius, som trots både konungens och sitt eget sorgliga tillstånd ändock bevarade sitt medfödda goda lynne, yttrade ganska högt:

— Jag kan undra hur fan det är med gubbstrutten egentligen ?

Då vände sig en ung herre till honom och sade:

— Man yttrar sig icke så om landets konung!

Mikael Habstadius lade sin hand på hans axel och svarade:

—1 Sårade jag min herre?

— Ja! svarade den tilltalade..404

— Kanske herrarna är släkt? sade Mikael Habstadius, men då vid dessa ord ett mummel uppstod, drog Pilo orostiftaren med sig.

— Du är en sugga, Habstadius! sade han, men det menade han i själva verket icke, ty han hade gripits av en allt starkare sympati för vår hjälte, och detta berodde på, att han i den stora striden avgått med seger. Nu funderade han därför också på, att, då Mikael Habstadius kommit ut från fängelset, erbjuda honom en plats på sitt kontor och sålunda dels alltid kunna njuta hans angenäma sällskap, dels ock i honom äga en ständig påminnelse om denna seger.

Följande morgon gick Mikael Habstadius emellertid till herr Kruckman, och denne var nu icke längre på minsta sätt älskvärd, snarare tvärtom.

— Vad vill ni? Är det fråga om pengar? frågade han ögonblickligen, och genom Juliander var han underrättad om det passerade.

— Ja! svarade Mikael Habstadius.

— Har ni inte fått min hälsning?

— Vad då?

— Med Kessler, att Juliander övertagit affärn!

— Jo.

—- Nå, vad vill ni här då?

— Det är ni, Kruckman, genmälde Mikael Habstadius, som har dragit mig in i den här affärn och lovat mig del av vinsten, och därefter har jag rättat mina affärer!

— Med den där kassörskan ?

— Ja...

— Skedde hennes tillgrepp alltså efter det jag föreslog er affärn?

— Nej, visserligen, men ...

— Nå! Då existerar alltså inget samband mellan de affärerna. Är det något vidare?.405

— Jag fordrar skadeersättning! sade Mikael Habstadius.

— För att ni gjorde dumheten med Sarinen?

— Det hör inte hit. Men 30,000 riksdaler är inte mer än skäligt arvode för min del i affärn.

— Kanske det! Men det är Julianders sak! invände herr Kruckman.

— Ni tycks inte hålla mycket på ert rykte, min käre Kruckman! sade nu Mikael Habstadius.

— Den saken sköter jag! svarade herr Kruckman.

— Nej, jag!

— Ni?!

— Jag kommer att skriva om hela denna affär.

— Från Långholmen!? frågade herr Kruckman.

Mikael Habstadius teg.

— Jag tror, det vore lugnast för er, min käre Habstadius, fortsatte herr Kruckman, att krypa in utan vidare kommentarier och vara tyst, så slipper ni bli utskrattad!

— Ni är en förbannad skojare, min käre Kruckman! Det är, vad ni är! sade Mikael Habstadius.

— Nej, men affärsman!

—- Ja, det kan komma på ett ut!

— Det ansågs så förr i världen här i landet, svarade herr Kruckman, men tiderna ha förändrats. Är det något ytterligare, ni har att tillägga?

— Ja, önska er välkommen efter till Långholmen! sade Mikael Habstadius.

— Nej, min käre Habstadius, sade herr Kruckman och log, vi sköter oss bättre än så nuförtiden. Adjö!

— Ni tycker ni är duktig nu, min käre Kruckman, sade Mikael Habstadius och log likaledes, men ni kan vara lugn, er timma kommer nog också att slå en gång! Minns det efter mig!.406

Och i det att han klappade herr Krackman på axeln, sade hari slutligen:

— Att jag är för gammal och hederlig och har låtit lura mig kapitalt, det förstår jag, och det får jag nu sota för, men tack ska ni ha, min käre Krackman, nu har jag fått se, hur det går till och det var i alla fall roligt, så länge det varade. Farväl!

Därmed gick Mikael Habstadius.

Då han kom ut, såg han med ett leende ut över staden och sade högt:

— Ja! Nu är det gjort! Och nu får fan ta resten!

Därefter gick han till telegrafstationen och avsände följande telegram till fröken Stadenberg:

"Vi få krypa in och ta't med ro. Utvägarna slut. M. H."

Och från telegrafstationen gick han upp på hotellet, där Pilo väntade. Han steg in i rummet och sade helt lugnt:

—- Du kan häkta mig!

— Det gick inte? frågade Pilo.

— Nej.

— Är du arg? frågade då Pilo, för att visa någon vänlighet.

— Nej, det är, ta mej fan, ingenting att vara arg över, så ynkligt är alltsammans!

— Jag har tänkt på en sak under de här dagarna! sade Pilo vidare. När du kommer ut, kan du komma på mitt kontor, om du vill.

Då log Mikael Habstadius.

— Ser du, att jag har rätt, ändå?

— Hur så?

— Att det alltid blir utvägar här i världen, bara man är lugn! Tack ska du ha! sade Mikael Habstadius och sträckte ut sin hand, och så gåvo gubbarna varann ett handslag..407

Därefter gjorde de upp på hotellet, åto frukost, gingo till Myntgatan, och med nattåget foro de åter hem till sin stad, men då var Mikael Habstadius fånge och bevakad av en polisman.

Och så var ödet fullkomnat! ANDRA KAPITLET.

Livets allvar.

Innan de lämnade hotellet, hade emellertid Pilo telegraferat dels till Heijebol och dels till Backhoff. Den förre hade han bett underrätta fru Elisabet Habstadius på skonsammast möjliga sätt om häktningen, och den senare hade han, enligt löfte, delgett färdens väntade resultat.

Telegrammet till Backhoff anlände vid tolvtiden på lördags middag — det var nämligen på en torsdag som Mikael Habstadius rest — och Backhoff underrättade strax herr Oldberg.

Vad gjorde då denne hederlige och rättskaffens man?

Jo, han lät ur Mikael Habstadii skåp framtaga en av dennes gamla portvinsbuteljer samt glas, hällde i och inkallade i det rum, som fordom var Mikael Habstadii men nu skulle bli hans, herrar D. V. Ertz, Crusius, Julius Harpolin och faktor Callmander. Grep ett glas, bjöd sina gäster göra detsamma och höll ett långt och riktigt vackert tal, med utgångspunkt i Mikael Habstadii brott och slutkläm i de frisinnade idéernas framtid inom samhället.

— Nu är det klart, mina herrar, sade han, att med den begreppsförvirring, som politikens starka lidelser medföra inom de konservativa och reaktionära fraktionerna, skulden till detta brott kommer att läggas på förövarens

radikala och frisinnade åskådning, men vår uppgift blir då att påvisa, att förövaren i grund och botten var en man av äldre åskådning och att han i sitt publicistiska arbete såg ett.409

medel att befordra sina privata intressen och för dem eftersatte samhällets och statens. Samt att hävda, att politiska åskådningars sanning eller falskhet icke kunna göras beroende av privata anhängares mer eller mindre goda moral!

Och därefter utbragte herr Oldberg en skål för de frisinnade idéerna.

Sedan fortsatte han:

— Aktiemajoriteten i denna tidning kommer nu att övergå i mina händer och direktör Backhoffs, och jag har beslutat vidtaga följande förändringar inom redaktionen:

Harpolin blir redaktionssekreterare och uppbär från första instundande januari 3,000 kronors lön i stället för nuvarande 2,400; i hans ställe anställes en ny medarbetare.

Crusius kvarstår som ledareskribent och konst-, musik-och teaterkritiker men uppbär från samma tid 3,000 kronor i stället för hittills 2,500.

Ertz kvarstår som notischef och rättegångsreferent men uppbär 4,000 kronor i stället för nuvarande 3,000.

Faktor Callmander kvarstår som faktor men uppbär 3,000 kronors lön i stället för nuvarande 2,000 — mot ett villkor! Att han lär sig hålla mun!

— Skål! sade faktorn och tömde sitt glas. Håller jag mun, går tidningen åt helvete! Men tack och heder i alla fall!

Och så tryckte alla herr Oldbergs hand, och Crusius sade:

— Nu låter vi väl missämjan fara!

— Tack för det ordet, Crusius! svarade herr Oldberg, och de båda vännerna gåvo varann handslag.

— Jaha, jaha! Tack ska du ha! Tack ska du ha! sade D. V. Ertz och tog sig en pris ur sin snusdosa, en gåva av tingsvänner.

«—? Men, mina herdar! sade herr Oldberg och höjde rösten,.410

Det återstår ännu en sak. Vi få icke glömma, att redaktör Habstadius ryckt upp denna tidning till en av de största i svenska landsorten. Direktör Backhoff och jag ha därför beslutat att tills vidare under redaktörns fängelsetid och till dess sakernas tillstånd annat bjuder, anslå åt fru Habstadius 500 kronor årligen.

iNu steg faktor Callmander fram.

Han lade sin sotiga hand på herr Oldbergs axel och sade:

— Herrn är en karl!

Och därmed vände han och gick, ty han kände sig rörd och såsom om han varit i gudstjänst.

Emellertid fortsatte herr Oldberg:

— Nu anser jag det vara vår plikt att inför henne framlägga vårt deltagande i sorgen över det skedda, och jag vill bara fråga er, mina herrar, om ni icke anser, att jag bör å redaktionens vägnar avlägga visit!?

— Joho, joho, joho! Just det! Just det! sade D. V. Ertz.

Och de andra instämde, och så var det bestämt.

Men medan detta tilldrog sig på redaktionen, hade Heijebol satt sig i förbindelse med pastor Redelin och bett honom, såsom präst, delge fru Habstadius den sorgliga underrättelsen om vad som skett.

Pastor Redelin, som aldrig förut haft något sådant uppdrag, begav sig strax till sin blivande svärmor, fru Tyberg, för att inhämta hennes råd.

— Gå, han, och skriv upp födda och döda på sitt kontor, Redelin, sade gumman, så ska jag åka opp till människan och sköta den här saken, för det är just preciss, vad jag kan!

Och så drack gumman två stora glas påttvin och for.

Emellertid hade Heijebol satt sig i förbindelse med polisen, och därifrån nerkallades fröken. Stadenberg, avlade.411

lugnt sin bekännelse och förklarades häktad samt fördes omedelbart till fängelset; och detta visste gumman Tyberg.

Sålunda var fru Habstadius ensam hemma i villan, sönerna voro i skolan.

Hon satt och broderade, och på bordet bredvid henne låg den bok, i vilken fröken Stadenberg suttit och läst, då telefonbudet kommit, samt ett par cigarrettstumpar på en askkopp.

Fru Habstadius var en lång och smärt kvinna av den typ, som brukades på 80-talet, det vill säga ryttarinnan, klädd i tätt åtsittande klänning, rikt uppbarmad, smal om midjan med hög krage.

Hon hade ett allvarligt, något gulaktigt ansikte med två kolsvarta, djupliggande ögon, en lång näsa och många tänder i munnen; samt var av familj.

När fru Tyberg kom in, reste hon sig och hälsade.

— Mitt namn är fru Tyberg! sade gumman. Frun ser rejäl ut!

Och så satte hon sig.

— Hör nu, frun! sade hon. Har frun tänkt på, att äktenskapet har vi inte fått för vår skull utan för deras, som kommer efter oss?

— För barnens skull, menar fru Tyberg? svarade fru Habstadius.

— Preciss! sade gumman.

— Ja, fru Tyberg! svarade då fru Habstadius.

—- Så egentligen, fortsatte gumman, angår det oss inte så mycket, vad karln gör, bara barna bli rejäla . ..

— Ja ... ?

— Ja, det vill säga, det, att är det så, att karln är bra, så är det ju fanken så galant, men är han'et inte, så får man dra sig fram ändå!

-— Vad menar fru Tyberg med det? frågade fru Hab-.412

stadius, som började känna sig orolig under gummans orörliga blick.

— Jo, frun begriper, att om jag kommer hit så här utan vidare, så är det inte för att roa frun, eller mig, utan för att det är allvarliga saker, som står på!

Fru Habstadius blev alldeles blek.

— Är det min man? sade hon lågt.

— Jo.

— Är det affärer?

— Jo.

— Är han hemma?

— Nej.

— Har det kommit telegram?

— Ja.

— Är det konkurs?

— Nej.

— Men ... vad ... ?

— Se mig i ögonen, frun ...

— Han är häktad! ropade fru Habstadius, som hade hon fått en uppenbarelse.

— Ja.

Och det blev alldeles dödstyst i rummet.

Gumman Tyberg tog fru Habstadii ena hand och höll den hårt mellan sina båda, men hon sade icke ett ord, hon lät endast sin själs sunda styrka löpa över till den arma kvinnan.

Men slutligen sade fru Habstadius lågt:

— V... var ... var. .. varför?

— Förskingring!

— Han!!!??

— Nej, inte ban, men fruntimret, herrskapet har boende här.

— Anna? ropade eller nästan skrek fru Habstadius,

TT-1- JO,.413

— Men hon var nyss här?

— Ja, men nu är hon häktad.

— Då var det för det telefonbudet, hon gick! sade fru Habstadius och föll först nu samman och brast i hejdlös gråt.

Gumman strök lugnande sin hand över hennes axel.

Då hördes plötsligt en gravlik röst:

— I Guds Faderns, Sonens och Den Helige Andes namn! Amen!

Gumman vände sig tvärt om — där stod fru Wentlan med en bok i ena handen och den andra, välsignande, upplyft.

Hon var klädd i frälsningsarmens uniform, hon hade redan hört, att Mikael Habstadius var häktad, ty ryktet hade löpt som eld runt staden.

— Vad vill ni här, människa? Håken, så ni ser ut! sade gumman Tyberg.

— Jag kommer å Guds vägnar att bjuda tröst åt dem, som betungade äro och nedbrutna ...

Men gumman vinkade så bestämt med handen, att hon tystnade.

— Gå, människa! sade gumman lågt.

Då fattade fru Wentlan för en gång förnuft och sade:

— Gud vill, att jag skall vara mild!

Och så försvann hon: fru Habstadius hade ingenting märkt.

Strax efter kom ett telefonbud från polisen.

Fröken Stadenberg lät hälsa, att på hennes skrivbord låg ett brev till fru Habstadius. Det hämtades och bröts. Och

löd:

"Kära du! I källarn lät Mikael inreda ett rum åt sig, då ni flyttade till villan, och vi ha gjort upp affärerna där. Så du inte undrar. Jag är glad att det är slut. A. S."

I brevet låg ett papper. Fru Habstadius vecklade upp.414

och läste, det var Mikael Habstadii telegram till fröken Stadenberg.

"Vi få krypa in och ta't med ro. Utvägarna slut. M. H. '

Och efter allt detta var fru Habstadius som förstenad. Så reste hon sig och bad, att gumman skulle gå, tackade henne för hennes vänlighet, och gumman gick.

Men av och an, av och an promenerade fru Habstadius på golvet.

Det ringde, herr Oldberg steg in.

— Min fru! sade han, Bladets redaktion ber genom mig att få framföra uttrycken av sitt djupaste deltagande. Vi ha alla i redaktör Habstadius vördat en man, och i egenskap av modernt tänkande människor kunna vi ju icke tala om skuld utan se i det skedda samverkande orsakers spel och i redaktörn offret för vårt samhällslivs bristfälliga mekanism. Jag skall be att till er, min fru, få överlämna dessa 500 kronor, samtidigt som jag vill meddela er, att samma summa tills vidare årligen kommer att av tidningen tillställas er, som en ringa erkänsla för det arbete, redaktörn nedlagt i tidningens tjänst!

Fru Habstadius tog mekaniskt kuvertet och böjde huvut.

— Tack, herr Oldberg! mumlade hon, och med denna gåva kom verkligheten brutalt över henne, ruinen, sönernas framtid, allt.

Hon dolde huvut i händerna och vände sig om, då bugade sig herr Oldberg utan ett ord och gick, tyst. TREDJE KAPITLET.

Epilog.

Men expresståget ilade genom vinternatten, medförande Mikael Habstadius och advokaten Pilo.

De båda herrarna talade länge och om det skedda.

Mikael Habstadius satt med huvut i händerna.

— Det är tacken för allt jag gjort! sade han och skrattade till. Ska det kallas rättvisa, det här, då jag har gjort det just för att göra rätt för mig. Överallt, där en slant har varit att förtjäna, har jag försökt, men det har varit som ett öde, som ett enda förbannat öde! Tror du inte, jag också har hjärta och känslor, fast jag kan skratta åt hela ynkedomen! Det är humbug, alltsammans! Och om det var mitt sista ord, så säger jag, att felet är inte mitt utan samhällets! Jag har bara gjort min plikt! Och jag är hederlig karl! Och om jag ville, kunde jag lägga opp alltsammans, men jag ids, ta mej fan, inte, jag är trött! Jag har fått nog! Nu får ni sköta er mig förutan! God natt!

Och med dessa ord på läpparna somnade han framåt morgonen.

Aftonen förut hade Posten i fetstilar meddelat nyheten, och den var nu ett ofrånkomligt faktum. Och innan natten föll, visste man allmänt, att Mikael Habstadius skulle hemkomma, påföljande morgon med expresståget, och hela stån beredde sig att gå ner till järnvägsstationen och åse hans ankomst.

Men samtidigt var man i stor spänning även för en annan sak. Kungens tillstånd hade nämligen alltmer försämrats,och på kvällen troddes allmänt, att han under nattens lopp skulle dö.

Det var därför också en egendomlig spänning i sinnena, ty denne gamle höge, ståtlige och pompöse man hade suttit på tronen så länge, att endast de äldste kunde minnas ett annat sakernas läge. Nu kände man sig stå liksom inför slutet icke blott av en regeringstid utan av en hel nästan oöverskådlig epok i landets historia, en epok, som fått glans av två bröders konstnärliga lynnen. Men tiden hade alltmer ändrat fysionomi, och när man vände

blicken framåt, såg man det stränga allvaret, och sålunda kände man sig här liksom i hela landet i den högtidliga skiljostunden mellan det vemodigt gamla och det bistra men hoppfulla nya.

Och dagen grydde, och ännu levde han.

Men när människorna började samlas vid järnvägsstationen, då spreds ryktet, att han för endast en halvtimme sen avlidit i Stockholm.

Man såg flaggorna äntra på halv stång över de officiella byggnaderna, och exemplet följdes kring stan.

En röd vintersol lyste över alla svartnade trän i parkerna, och med ens blev det så egendomligt tyst, som hade den dödes ande långsamt i avskedets stund glidit över stan och dess folk.

Då brusade tåget in.

Människorna stodo tätt packade, med blickarna mot järnvägsstationens glasdörrar, stilla och allvarliga.

En täckt bil väntade utanför.

Och nu kom Mikael Habstadius i hög hatt, följd av Pilo, likaledes i hög hatt, och polismannen.

Alla tre stego in i bilen, och den ilade bort; och i detsamma började stadens kyrkklockor klämta och dåna i den vinterstilla luften.